

Sataniske vers og Muhammed- karikaturer

En analyse av de muslimske miljøenes og myndighetenes reaksjoner på og håndtering av
Rushdie-saken og karikaturstriden i Norge og Danmark

Marianne Engelstad

Masteroppgave
Institutt for arkeologi, konservering og historie

UNIVERSITETET I OSLO

Våren 2013

Sataniske vers og Muhammed- karikaturer

**En analyse av de muslimske miljøenes og myndighetenes reaksjoner på og håndtering av
Rushdie-saken og karikaturstriden i Norge og Danmark**

Av Marianne Engelstad

Veileder: Øystein Sørensen

© Marianne Engelstad

2013

Sataniske vers og Muhammed-karikaturer

Marianne Engelstad

<http://www.duo.uio.no/>

Trykk: Reprosentralen, Universitetet i Oslo

Forord

Denne oppgaven har blitt til med hjelp og støtte fra mange flinke folk.

Jeg vil gjerne takke min veileder Øystein Sørensen for kyndig veiledning og for mange gode faglige samtaler og trivelige avsporinger. Det å ha vært en del av Nettverk for studier av totalitarisme og demokrati har gjort studietiden både mer engasjerende og mer innholdsrik. Takk til Finn-Erhard Johannessen og Oddbjørn Leirvik som har kommet med innspill til oppgaven. Takk også til Are for grundig gjennomlesning og kommentarer til hele oppgaven. I tillegg vil jeg takke alle som har stilt opp til samtaler og intervjuer i forbindelse med oppgaven, og til Aschehoug forlag som har latt meg få tilgang til sitt eget Rushdie-arkiv.

En stor takk til min far, Gunnar Holth, for all hjelp med gjennomlesning og korrektur. Du har vært til uvurderlig hjelp.

Til sist vil jeg takke alle som har bidratt til å gjøre studietiden til en fantastisk og uforglemmelig periode: venner, administrasjonen på IAKH, studiekamerater på pauserommet. På grunn av dere har oppgaveskrivingen min tidvis blitt forsinket, men jeg ville aldri greid å fullføre hadde det ikke vært for at jeg med ujevne mellomrom ble distraheret av dere.

Innholdsfortegnelse

Kapittel 1: Innledning	1
Problemstilling	3
Avgrensning av oppgaven	3
Kilder	4
Aviser og arkiv	4
Bøker	5
Intervjuer	6
Metode	7
Hvordan og hvorfor sammenligne?	7
Hvem sitter med makten? Medienes rolle og språkbruk	8
Et mulig representativitetsproblem?	10
Kapittel 2: Bakgrunn	12
De muslimske miljøene i Norge og Danmark	12
De danske og norske myndighetene	17
Bakgrunnen for Rushdie-saken	18
Betydningen av fatwaen og islams nye grenser	21
Utviklingstrekk i tiden mellom sakene	21
Internett	22
Islam = terrorisme	22
Bakgrunnen for karikaturstriden	23
Selvsensur og gale mullaer	24
Tegningene blir til	26
Gjennomgang av Rushdie-saken	27
Gjennomgang av karikaturstriden	28
Kapittel 3: Rushdie-saken i Norge og Danmark	29
Rushdie-saken i Norge	29
De første reaksjonene, trusler og uklar tale	30
Den organiserte motstanden blant muslimer i Norge	31
Ambassadebråk og regjeringens holdning	34
Hemmelig utgivelse og butikkbrann	35
Rushdie-besøk, hagefest og ministere	36

Den synlige forleggeren: Attentatet mot William Nygaard	39
Rushdie-saken videre i Norge	43
Rushdie-saken i Danmark	44
Utenriksnyheter, EF og ambassadebråk	44
Reaksjoner i Danmark og trusler	45
Politisk spill om fetaost	48
Bokutgivelse og danmarksbesøk	49
Attentat i nabolandet	51
De muslimske reaksjonene i saken	53
Ulike meninger og betydningen av enkeltpersoner	54
Kulturkollisjon og misforståelser	56
Retten til å protestere og bruken av vold	57
Ulikt utgangspunkt? Myndighetene, diplomati og økonomiske interesser	58
Besøk til besvær	58
Forholdet til Iran	60
Kapittel 4: Karikaturstriden	62
Karikaturstriden i Danmark	62
De første reaksjonene fra muslimske land og en taus statsminister	64
Trusler fra Pakistan	66
På tur til Kairo	67
Politiske reaksjoner i Danmark	68
Dobbeltkommunikasjon	69
Dansk ambassadørkritikk og spørsmålet om en unnskyldning	69
Uenighet blant danske muslimer	72
Karikaturstriden i Norge	74
Trusler	75
De første reaksjonene fra muslimer	75
Problemer i Gaza	77
Reaksjonen fra norske myndigheter og en e-post fra UD	78
En unnskyldning	79
En internasjonal krise	82
Boikott	82
Ambassader i brann	85
Terrorplaner i årene som fulgte	86
Imamer, uenighet og dialog	87
En aktiv aksjonsgruppe	88

Trusler, men ikke vold	91
Dialog	93
Danske og norske myndigheter	94
Diplomatisk krise	95
Myndighetenes forhold til muslimske organisasjoner i hjemlandet	98
Boikotten	99
Pressefrihet og syndebukker	100
Kapittel 5: Den gang da, hver gang når...?	102
Mellom barken og veden? Myndighetenes reaksjoner og håndtering av krisene	103
Sinte menn med skjegg og betydningen av paraplyorganisasjoner	105
En dynamisk utvikling?	107
Nyhetsverdi og ytringsfrihet	109
Trusler, terror og fiendebilder	112
Selvsensur og blasfemi	113
Den perfekte ”post-11. september-krisen”?	115
Etterspillet etter karikaturstriden – et skritt i riktig retning?	117
Kapittel 6: Konklusjon	119
Litteraturliste	123
Bøker	123
Intervjuer	124
Avhandlinger og tidsskrifter	124
Avisartikler med personlig forfatter	124
Avisartikler uten personlig forfatter	131
Nettartikler	135

Kapittel 1: Innledning

Den 4. februar 2006 stod den norske ambassaden i Damaskus i flammer. Tidligere på dagen hadde den danske ambassaden blitt angrepet og brent ned. Tusenvis av sinte muslimer over hele verden demonstrerte mot de to små nabolandene i nord, og nesten daglig mottok redaktører og avistegnere i begge land dødstrusler. Norge og Danmark befant seg i sentrum av en stor internasjonal konflikt, og i Danmark ble saken beskrevet som landets største utenrikspolitiske krise siden andre verdenskrig.¹

Det umiddelbare utgangspunktet for karikaturstriden var tolv karikaturtegninger av profeten Muhammed som stod på trykk 30. september 2005 i den danske avisen *Jyllands-Posten*, under overskriften «Muhammeds ansigt». Reaksjonene lot ikke vente på seg, og avisen, redaktøren og tegnerne mottok raskt dødstrusler. I noen av de muslimske miljøene i Danmark begynte mobiliseringen mot tegningene tidlig, og en rekke ambassader fra muslimske land engasjerte seg i saken. Konflikten vokste utover høsten, og på nyåret nådde striden nye høyder. Norge ble trukket inn i saken i januar 2006 da den kristne avisen *Magazinet* trykket tegningene. De ble etter hvert trykket over hele verden, og stadig flere land ble involvert i konflikten. Fra desember 2005 til mars 2006 ble det demonstrert i hele den muslimske verden, og under fredagsbønner verden over ble tegningene fordømt. I mange land ble demonstrasjonene voldelige og fikk fatalt utfall. Det er ingen enkel forklaring på hvorfor karikaturstriden ble en internasjonal konflikt. De tidlige reaksjonene som kom fra de muslimske miljøene og fra myndighetene i Danmark, skulle få mye å si for utviklingen av saken. Som med Rushdie-saken 17 år tidligere blusset debatten om ytringsfrihet, islams rolle i Europa og politisk islam opp igjen over hele verden, denne gangen med utgangspunkt i en mellomstor avis i et av verdens nordlige hjørner.

Karikaturstriden var altså ikke første gangen man hadde fått voldsomme internasjonale protester som følge av at muslimer følte at islam hadde blitt krenket. Lignende protester hadde funnet sted i forbindelse med utgivelsen av Salman Rushdies bok *Sataniske vers*. Boken ble utgitt i september 1988 og vakte sterke reaksjoner fordi mange muslimer mente at innholdet var blasfemisk og støtende. Saken fikk et dramatisk vendepunkt da ayatolla Khomeini utstedte en fatwa² mot forfatteren, forleggerne og oversetterne av boken, der han dømte dem til døden. Fra starten vakte saken betydelig interesse verden over. Også den

---

¹«Danmark – politisk utvikling etter 1980», i *Store Norske leksikon*, [http://snl.no/Danmark/politisk utvikling etter 1980](http://snl.no/Danmark/politisk_utvikling_etter_1980) (15.4.2013)

² En juridisk erklæring på grunnlag av islamsk lovgivning. Tradisjonelt er ikke en fatwa juridisk bindende.

gangen ble det avholdt store demonstrasjoner med fatalt utfall. I tillegg ble bokens italienske oversetter knivstukket, og den japanske forleggeren ble drept. Både i Danmark og Norge ble det tidlig bestemt at boken skulle gis ut. I begge landene var Rushdies forleggere klare på at boken skulle publiseres, fatwa eller ei. Det var en prinsippsak, et spørsmål om ytringsfrihet. I Norge tok denne saken en dramatisk vending med attentatforsøket på bokens norske forlegger, William Nygaard. Tradisjonelt har ikke Rushdie-saken blitt knyttet nært opp til Danmark, men en rekke elementer ved saken er interessante, blant annet var Danmark det første europeiske landet Rushdie besøkte etter fatwaen. Danmarks rolle i Rushdie-saken er interessant, spesielt med tanke på den utviklingen man senere fikk i og rundt karikaturstriden. Begge sakene var oppsiktsvekkende og har bidratt til å forme det bildet vi har av islam i Europa i dag.

Temaet for denne oppgaven er den rollen de muslimske miljøene og myndighetene i Norge og Danmark spilte i Rushdie-saken og karikaturstriden.³ Jeg skal vurdere deres reaksjoner på, rolle i og håndtering av sakene, og sammenligne disse. Jeg vil hevde at det er denne sammenligningen i tid og i rom som gjør denne oppgaven interessant. Å se på temaet historisk kan bidra til å forklare fenomenet og kaste lys over utviklingstrekk som tidligere forskning ikke har gjort. Mange har trukket paralleller og sammenlignet Rushdie-saken og karikaturstriden tidligere, men ofte har det da vært ytringsfrihetsperspektivet som har stått i fokus. Ved systematisk å sammenligne Norge og Danmark i de to sakene kan vi få klarere innsikt i selve dynamikken i konfliktene.

I begge konfliktene var det muslimer som var den fornærmede part, og de muslimske miljøenes reaksjoner fikk mye å si for utviklingen av sakene. Myndighetenes respons var med på å forme reaksjonene fra de muslimske miljøene. Dette gjelder selvfølgelig også andre veien. Forholdet mellom disse var et samspill. I tillegg var de to landenes grad av involvering i de to sakene med på å bestemme hvordan konfliktene utviklet seg. Sakene ble også påvirket av hvordan de ble presentert i den offentlige debatten. Hendelsene hadde ulikt utgangspunkt. Rushdie-saken var knyttet opp til en person og hans litterære verk, mens karikaturstriden skyldtes en dansk avis sitt forsøk på å skape debatt om selvsensur i dansk offentlighet, på bakgrunn av det de mente var muslimers overfølsomhet. I tillegg varte karikaturstriden mye kortere enn Rushdie-saken. Det er derfor flere årsaker til at myndighetenes håndtering av sakene ble forskjellig i Norge og i Danmark.

---

³ Begrepene «danske og norske myndigheter» og «de muslimske miljøene» forklares i bakgrunnskapitlet.

Problemstilling

I denne oppgaven vil jeg undersøke fem aspekter ved de to konfliktene: De muslimske miljøenes rolle i Rushdie-saken i Norge og Danmark. Myndighetenes rolle i Rushdie-saken i de to landene. De muslimske miljøenes rolle i karikaturstriden i Danmark og i Norge. Og myndighetenes rolle i karikaturstriden i begge landene. Til slutt vil jeg foreta en sammenligning av sakene og se på utviklingen i aktørenes rolle i de to tilfellene. Det er interessant å undersøke om erfaringene fra Rushdie-saken var med på å påvirke hvordan aktørene forholdt seg til karikaturstriden.

Oppgavens tema er Rushdie-saken og karikaturstriden i Norge og Danmark.

Hovedproblemstillinger er følgende:

1. Hvordan agerte de muslimske miljøene og myndighetene i den offentlige debatten?
2. Hva er likhetene og ulikhetene mellom aktørenes reaksjoner på og håndtering av hendelsene i Norge og Danmark?
3. Hva var annerledes i måten aktørene forholdt seg til karikaturstriden sammenlignet med Rushdie-saken?

Avgrensning av oppgaven

Det er klart at å behandle et slikt tema innenfor rammene av en masteroppgave krever begrensninger både i tid og rom. Jeg ønsker å se på hvordan reaksjonene til de muslimske miljøene og de danske og norske myndighetene kom fram i den offentlige debatten i norske og danske medier. Jeg søker ikke å finne ut av, eller forklare, hva aktørene egentlig mente i sakene eller hva som ble sagt bak lukkede dører. Jeg kommer altså ikke til å gå inn i kilder som for eksempel regjeringsprotokoller og møterefater for å se om det var intern uenighet i regjeringene eller innad i muslimske grupper. Intern uenighet har ikke en framtrødende rolle i denne oppgaven fordi det i liten grad kommer fram i den offentlige debatten og kildene jeg har brukt.

Det er vanskelig å avgrense Rushdie-saken i tid, og spesielt å slå fast når den sluttet. Saken har rett og slett ikke et klart sluttspunkt, og for Salman Rushdies del kan man kanskje argumentere for at saken aldri har tatt slutt. Det relevante for denne oppgaven er å avgjøre når saken sluttet å være en aktuell nyhetssak og sluttet å skape reaksjoner fra både myndighetene og de muslimske miljøene i Norge og Danmark. Boken kom ut i september 1988, men saken ble ikke aktualisert i Norge og Danmark før i februar 1989, da fatwaen mot boken, forfatteren,

forleggerne og oversetterne kom. Hadde det ikke vært for attentatforsøket på William Nygaard i 1993, hadde nok denne konflikten vært aktuell like lenge i de to landene. I Danmark ble Rushdie-saken mer eller mindre avsluttet før attentatet og ble riktignok revitalisert med skuddene, men dette førte ikke til noen nye elementer ved saken. I Norge varte saken naturlig nok noe lenger, men de siste nye reaksjonene kom i løpet av 1996.

Karikaturstriden er lettere å avgrense enn Rushdie-saken, blant annet fordi den varte mye kortere. De tolv tegningene stod på trykk i *Jyllands-Posten* 30. september 2005, noe som markerte starten på karikaturstriden. Men heller ikke karikaturstriden har et klart definert sluttunkt. Mot slutten av våren 2006 hadde protestene og truslene begynt å roe seg, både på verdensbasis og i Norge og Danmark. Da sommeren kom, hadde også den diplomatiske krisen ebbet ut, og danske diplomater meldte hjem om at krisen var over.⁴ Det kan virke som om de fleste aktørene i konflikten var lei av både oppstyret og saken selv. Saken fikk, som vi skal se senere i oppgaven, en rekke etterspill, men i hovedsak var fenomenet karikaturstriden over i løpet av første halvår 2006.

Kilder

Denne oppgaven har et potensielt svært omfattende kildegrunnlag. Det har derfor vært nødvendig å velge ut hva jeg skulle se på for å begrense omfanget. Oppgaven bygger på et stort avismateriale, og hovedvekten av primærkilder er avisartikler. Det har vært helt nødvendig å gjøre et utvalg i hvilke og hvor mange aviser og kilder jeg skulle se på. Utfordringene med kildematerialet har vært ulikt når det gjelder de danske og de norske kildene.

Aviser og arkiv

I Norge har jeg valgt å bruke kildene Norsk Telegrambyrå (*NTB*), *Aftenposten*, *Dagbladet* og *Verdens Gang* (*VG*). Ved å velge ut tre av Norges største aviser mener jeg å ha fått god oversikt over dekningen i begge sakene. *Aftenposten* er kjent for å tilhøre den borgerlige pressen. *VG* er kjent for å være uavhengig, og *Dagbladet* har en uavhengig/liberal arv. I disse to sakene mener jeg at de norske avisenes politiske ståsted ikke har vært veldig relevant eller påvirket dekningen av sakene i særlig høy grad. I tillegg til avisene har jeg brukt *NTB*. De fleste avisartiklene har blitt samlet ved bruk av *Retriever*. Det er en stor og god søkemotor, og feilmarginen anslås til å være liten. Men det er også utfordringer med denne typen

---

⁴ Jytte Klausen, *The cartoons that shook the world*, New Haven: Yale University Press 2009:54

kildeinnhenting. Det kan oppstå feil i databasen, artikler kan mangle, og bruken av søkeord er avgjørende for de treffene man får. Ved å bruke vide søkeord og heller måtte gå gjennom noen irrelevante treff, mener jeg allikevel at man veier opp for denne typen utfordringer. I *Retriever* har jeg sett på de ovennevnte avisene og kildene både i papirutgave og på nett.

I tillegg har jeg fått tilgang til Aschehous Rushdie-arkiv. På grunn av attentatforsøket på William Nygaard har Aschehoug et eget arkiv, der avisutklippsbyrået *Norsk Argus* har samlet presseoppslag fra Rushdie-saken. Der er alt fra nyhetssendinger, lokalpresse og riksdekkende aviser. Jeg har valgt å bruke Rushdie-arkivet til Aschehoug, men har holdt meg til det utvalget av kilder og aviser jeg har nevnt ovenfor, så langt det har latt seg gjøre. Jeg har bare unntaksvis brukt andre kilder der informasjonen er ansett som relevant, og hvor jeg ikke har funnet tilsvarende opplysninger i de utvalgte avisene og kildene. Aschehous Rushdie-arkiv har vært en god måte å kryssjekke kilder på, og dessuten sjekke om *Retriever*-søkene mine har vært gode.

I Danmark har kildesituasjonen vært litt annerledes. Danmark har sitt eget nettbaserte medieovervåkningselskap som heter *Infomedia*. *Infomedia* er ikke kommet like langt som *Retriever* med å digitalisere aviser tilbake i tid, og Rushdie-saken faller i all hovedsak utenfor *Infomedias* artikkelbase. Det var derfor nødvendig å dra til Danmark for å gjøre kildesøk og finne avisartikler på mikrofilm. I Danmark har jeg valgt ut *Jyllands-Posten* og *Politiken* som kilder. Det var et opplagt valg å ta med *Jyllands-Posten* som kilde i denne oppgaven. Det var de som fikk laget og trykket karikaturtegningene, og som på sett og vis skapte karikaturstriden. *Jyllands-Posten* beskriver seg selv som liberal⁵ og er kjent som en borgerlig avis. I tillegg har jeg valgt *Politiken*. Det er en av Danmarks største landsdekkende aviser, og den er kjent for å ha en annen profil enn *Jyllands-Posten*. Det hadde den også under karikaturstriden. *Politiken* er kjent for å være en venstreorientert avis. I tillegg var *Jyllands-Posten* vennlig innstilt til Anders Fogh Rasmussens regjering. Det var ikke *Politiken*.⁶

Bøker

Når det gjelder de bøkene jeg har brukt i oppgaven, er det også visse elementer det er verdt å poengtere og reflektere rundt. Noen av bøkene er skrevet av forskere, andre av journalister. Noen er skrevet av aktører som var direkte involvert i konfliktene, og noen er samlinger av kilder og dokumenter fra hendelsene. Alle disse formene for trykte sekundærkilder kan by på

---

⁵Jørn Mikkelsen, «Velkommen», <http://jyllands-posten.org/> (20.2.2013)

⁶Thomas Hylland Eriksen, «Ytringsfrihet og globalisering. Karikaturstriden og kosmopolitiske verdier», <http://folk.uio.no/geirthe/Ytring2.pdf> (20.2.2013)

problemer. To bøker som jeg bruker mye i oppgaven, er Ann-Magrit Austenås bok *Arven etter sataniske vers* (2011) og Jytte Klausens bok *The cartoons that shook the world* (2009). Dette er bøker som omhandler temaet mitt inngående, og som, tidvis detaljert, omtaler de aktørene jeg ser på i denne oppgaven. De har også delvis brukt mye av det samme kildematerialet som meg. En fordel med de to bøkene er at forfatterne har hatt tilgang på noen kilder jeg selv ikke har kunnet få tak i. Det er allikevel utfordringer med disse bøkene. Jeg vil hevde at Klausen kan være for ensidig i sin analyse i boken *The cartoons that shook the world*. Hun er tidvis svært kritisk til mange av aktørene i striden og de valgene de tok. Jeg synes hun i for liten grad erkjenner at aktørene ikke visste hvordan karikaturstriden kom til å utvikle seg, og at saken kunne skape en så stor utenrikspolitisk krise. Ann-Magrit Austenås bok bærer preg av at forfatterens meninger ofte skinner igjennom, og det er en rekke påstander som blir framsatt i boken uten at de er tilstrekkelig underbygget av kildene, etter min mening. Hun reflekterer heller ikke i særlig grad over aktørenes roller og egeninteresser.

Noen av bøkene jeg bruker i oppgaven, er skrevet av aktører som selv har vært svært involvert i de to sakene, og er deres beretning eller memoarer fra denne tiden. Det er klart at slike kilder er problematiske. De forteller nettopp aktørens historie, ikke sakens. Men de belyser også et element ved sakene som avisartikler og fagbøker ikke nødvendigvis kan frambringe. Det aktørene får muligheten til gjennom slike bøker, er å forklare hva de mente med handlinger eller utsagn, noe som kan virke oppklarende og utdypende. Imidlertid kan slike bøker også være et forsøk på å vri ettertidens oppfatning av aktørens rolle og holdning til hendelsen. Her kan det være innslag av både forglemmelse og feilerindring, men også bevisst utelatelse av visse aspekter ved hendelsene.⁷ Bøkene *Joseph Anton* (2012) av Salman Rushdie og *Tavshedens Tyranni* (2010) av Flemming Rose er eksempler på slike bøker som blir brukt i oppgaven. Til tross for de ovennevnte innvendinger mener jeg allikevel at disse bøkene er gode tillegg til det andre kildematerialet, så lenge man har et bevisst forhold til forfatterens rolle i saken. Bøkene brukes ikke som eneste kilde til hendelser eller argumenter, men tjener til å utdype, bygge opp under eller problematisere andre funn.

Intervjuer

Da jeg var i Danmark i forbindelse med kildeinnhenting, fikk jeg også gjort noen intervjuer med både aktører fra perioden og forskere. Det har bidratt til å skape et bredere bilde av de to

---

⁷ Knut Kjeldstadli, *Fortida er ikke hva den engang var. En innføring i historiefaget*, Oslo: Universitetsforlaget, 2007:196

sakene i Danmark enn jeg ellers ville ha fått. Jeg har gjort intervjuer der jeg følte at jeg manglet informasjon fra primærkildene for å belyse problemstillingen. Dette har vært viktigst i arbeidet med de danske kildene, da jeg ikke har hatt tilgang til disse på samme måte som de norske kildene. Det er knyttet noen metodologiske utfordringer til personintervjuer, spesielt med aktører som var aktive i de aktuelle sakene. Det er viktig å behandle intervjuer med samme kildekritiske kriterier som andre kilder. Vi finner mange av de samme utfordringene med intervjuer som vi så med beretninger og memoarer skrevet av aktører i sakene. Muligheten for at vi justerer minnene ut fra erfaringer vi har gjort i ettertid og slik vi oppfatter saken i dag,⁸ er særlig relevant i denne sammenhengen. Når det gjelder min problemstilling, kan en aktør se sammenhenger eller vurdere fakta ut ifra det som har skjedd mellom de to sakene. Det er naturlig å se tendenser eller tolke deler av Rushdie-saken i lys av det som har skjedd i årene fram mot karikaturstriden og etter den. Etterpåklokskapen kan være sterk, og elementer som trekkes fram ved de to sakene, kan ha vært mindre viktig i sin samtid enn det de framstår som i ettertid. I den grad jeg har brukt intervjuer i denne oppgaven, er det for å komme med utfyllende informasjon om sakene og bidra til å skape et bredere og klarere bilde av hendelsene.

Metode

En oppgave av denne typen står overfor visse metodologiske utfordringer. Det er for eksempel knyttet utfordringer til det å sammenligne. Videre er det også problemer knyttet til språk og språkbruk. Når jeg skal skrive om reaksjonene i de muslimske miljøene, er det viktig å ikke bare se på hvem disse miljøene var, men også hvem av dem som slapp til i mediene. Det er selvsagt også viktig å se på mediene i seg selv. Medienes rolle og makt er relevant. En annen utfordring er at det er snakk om historiske hendelser som ligger tett opp til vår tid. Men vi kan fastslå at reaksjonene som kom i sakene og måten aktørene handlet på, er avsluttet. Jeg mener derfor at det er mulig å analysere disse sakene ut fra et historisk perspektiv.

Hvordan og hvorfor sammenligne?

Når man skal sammenligne aktører, land og saker, står man overfor noen utfordringer. Norge og Danmark har mange likhetstrekk, men det betyr ikke at det nødvendigvis er fruktbart å sammenligne de to landene i disse sakene. Jeg mener likevel at det finnes grunnlag for slik

---

⁸ Kjeldstadli, *Fortida er ikke hva den engang var*: 196

sammenligning. Knut Kjeldstadli skiver at sammenligning er mest fruktbar når det som sammenlignes tilhører samme logiske klasse.⁹ Det vil jeg påstå at både Norge og Danmark og de to sakene gjør. Videre er det slik at denne oppgaven søker ikke å sammenligne alt som angår disse to fenomenene, men ønsker å se på myndighetenes og de muslimske miljøenes reaksjoner. Gjennom å sammenligne de to sakene, over tid, kan det være mulig å si noe om utviklingen i landene. Det vil også sannsynligvis være mulig å si noe om de to landene har påvirket hverandre i sakene og lært av hverandres håndtering av sakene. I denne oppgaven blir det naturlig å se på både forskjeller og likhetstrekk ved de to landene, men kanskje mest interessant i dette tilfellet er ulikhetene. Ved å sammenligne Rushdie-saken med karikaturstriden vil jeg se på om fenomenene var unike, eller om noen trekk går igjen i disse sakene, innenfor oppgavens tema.

Hvem sitter med makten? Medienes rolle og språkbruk

Det er viktig å reflektere omkring mediernes rolle i sakene. Det er spesielt tre fenomener som peker seg ut. Det første er makten mediene har. Mediene har stor makt i samfunnet, og sitter med betydelig innflytelse over den offentlige debatten og hvilken retning den tar. Professor i sosiologi Fredrik Engelstad skriver at «en viktig form for maktutøvelse ved kultur skjer gjennom definisjonsmakt.»¹⁰ Dette viser til «et sett av kulturelle disposisjoner som er strukturert på en slik måte at de gir én gruppe en dominerende posisjon i forhold til en annen.»¹¹ I dette tilfellet mediene. Man kan si at mediene er toneangivende og setter dagsorden i den offentlige debatten. I sin artikkel om karikaturstriden skriver professor i sosialantropologi Thomas Hylland Eriksen at kommunikasjonsforholdene er viktige for å forstå reaksjonene fra en del muslimske miljøer. Han skriver: «Årsaken er et ujevnt kommunikasjonsforhold der den ene parten sitter med definisjonsmakten og den andre parten enten ikke slipper til eller er tvunget til å snakke maktens språk for å bli hørt.»¹²

Videre kan mediernes rolle også vurderes ut fra en sammenheng mellom sensasjon og salg.

Når pressen er avhengig av å maksimere salg, vil den drives over til å utforme nyheter på leserens premisser, ut fra deres ønsker og ikke ut fra en adekvat beskrivelse av verden. Resultatet er at en presse som i prinsippet skulle være fri og kritisk, snarere tenderer til å reprodusere stereotyper blant lesere, lyttere og seere. Bestående maktforhold blir en norm.¹³

---

⁹ Kjeldstadli, *Fortida er ikke hva den engang var*:268-269

¹⁰ Fredrik Engelstad, «Hegemoni – makt, dominans og kultur» i Gunnar Liestøl, Bjarne Skov og Ove Solum, red. *Mellom mediene*, Oslo: Unipub forlag 2003:309-310

¹¹ Engelstad, «Hegemoni – makt, dominans og kultur»:309-310

¹² Eriksen, «Ytringsfrihet og globalisering», <http://folk.uio.no/geirthe/Ytring2.pdf> (20.2.2013)

¹³ Engelstad, «Hegemoni – makt, dominans og kultur»:312

Mange har kritisert pressen nettopp for å ha en slik holdning overfor de muslimske miljøene. I en masteroppgave om imamers rolle i norske aviser skriver forfatteren:

Flere av imamene kritiserer journalistenes arbeidsmetoder. Én mener de vrir og misforstår uttalelser med vilje. En annen har uten hell forsøkt å få fjernet deler av en sak ettersom han mente det som var tatt med var irrelevant, mens en tredje forteller at han misliker at så lite av det som blir sagt faktisk kommer på trykk. Etter to timer lange intervjuer blir de oppgitte over å se at én detalj er tatt ut av sin sammenheng og brukt som overskrift.¹⁴

Dette illustrerer den rollen pressen har som formidler, men også den makten de får gjennom dette. Det kan også vise at det i noen muslimske miljøer, og hos noen muslimer, er en holdning om at mediene ikke ønsker å formidle deres side av saken på en balansert måte, men har ønsket å skape kontroversielle overskrifter og sensasjonsnyheter. Dette er nok en frustrasjon som mange representanter for myndighetene også har opplevd gjennom årene. Videre kan også medienes ulike profiler problematiseres. Et nærliggende eksempel er forskjellen på *Jyllands-Posten* og *Politiken* i karikaturstriden. *Jyllands-Posten* var mer enn en avis i saken, den var en av hovedaktørene. Det er klart dette fikk påvirkning på hvordan saken ble behandlet og omtalt. Avisen hadde naturlig nok et klart ståsted i konflikten. *Politiken* tok også tidlig stilling i saken, og var mer kritisk både til *Jyllands-Posten* og de danske myndighetene enn mange andre aviser i Danmark. Når det kommer til de muslimske miljøene, er det også naturlig å anta at *Jyllands-Posten* var mer kritisk i sin dekning av disse enn *Politiken*.

Det andre aspektet som er viktig i disse sakene er språk og begrepsbruk. Måten språket blir brukt og begreper definert på, både i mediene og i den offentlige debatten, er avgjørende for det inntrykket samfunnet sitter igjen med etter slike store saker. Medienes ordvalg former virkelighetsoppfatningen til allmennheten. Hva folk faktisk mente med det de sa, er også et spørsmål man bør stille seg. Under Rushdie-saken ble en rekke muslimer spurt i mediene om de støttet fatwaen. Fikk journalisten et ja til svar, ble det slått opp som støtte til dødsdommen mot Rushdie eller til og med som om dette mennesket hadde lyst til å drepe Rushdie. Men å si at man støttet fatwaen, er jo ikke det samme som å si at man ønsket å drepe forfatteren. Noen kan ha vært enige i fatwaen prinsipielt, mens andre kan ha ment at forfatteren fortjente å dø for sine handlinger. Dette ble i liten grad problematisert. Her kommer også språk og kulturforskjeller inn. Man kan ha ulike måter å uttrykke seg på, og det kan lett oppstå misforståelser. Vi må også huske på at når det kommer til de muslimske miljøene i Norge og Danmark, er det slik at flertallet av de som hadde ledende representasjonsroller i sakene, ikke

---

¹⁴ Kari Stokke Nilsen, «Imamens rolle i norske aviser: Endringer etter etablering av moskeer i Oslo, med vekt på årene 1988, 1998 og 2008» Mastergradsavhandling, K. N. Stokke 2010:62

hadde norsk og dansk som sitt morsmål. Og under Rushdie-saken var det mange som mente at de var feiltolket eller misforstått når de ble spurt om fatwaen. Dette forsvarer på ingen måte de som faktisk støttet dødsdommen mot forfatteren, forleggerne og oversetterne, men det er allikevel en side av saken.

Det tredje og siste momentet er pressens forhold til ytringsfrihet og den mulige egeninteressen i dette. Professor ved Institutt for medier og kommunikasjon Terje Rasmussen skriver: «I mediene hersker det en tradisjon for å være kritisk til alt unntatt ytringsfriheten. Det ligger i mediens tradisjon og funksjon. For mediene er det mest sentrale ved ytringsfrihet retten til å redigere og til selv å sette dagsorden.»¹⁵ I den typen saker som oppgaven omhandler, kan dette bli et problem. Det er ikke slik at ytringsfriheten er uten begrensninger, og det finnes restriksjoner på ytringsfriheten både i lovverket og gjennom sedvane. Problemer oppstår når ytringer vurderes ulikt av forskjellige aktører eller er i grenseland av hva som vurderes som aksepterte ytringer. I forbindelse med karikaturstriden skrev Kåre Valebrokk en kronikk i *Aftenposten*. Der gjengir han kommentatoren i *The Sunday Times*, Simon Jenkins, som i en artikkel om saken skrev: «Full ytringsfrihet eksisterer bare når du står alene på en fjelltopp. Alt annet er redigering.»¹⁶ Pressen anerkjenner at ytringsfriheten ikke er grenseløs, men det er problematisk når motivene til pressen kan trekkes i tvil. *Jyllands-Posten* hadde for eksempel tidligere valgt å ikke trykke noen karikaturtegninger av Jesus, da de mente leserne ville bli støtt av dem.¹⁷ Rasmussen skriver at «Retten til ytringsfrihet springer ut av en diskurs som betrakter seg selv som universell, og hevet over kulturforskjellene.»¹⁸ Men om store deler av verden ikke vurderer dette på samme måten, får det konsekvenser i slike saker.

Et mulig representativitetsproblem?

Et annet problem som melder seg, er et mulig representativitetsproblem. Det dreier seg om hvem som slipper til i mediene. Hvem blir spurt? Og er disse representative for gruppen de blir satt til å representere? Dette problemet dreier seg i all hovedsak om de muslimske miljøene. Man kan hevde at det er representativitetsproblemer også når det gjelder myndighetene, men at dette skulle få et stort utslag i mediene i disse sakene er mindre sannsynlig. Når noen i regjeringen ønsker å uttale seg om en betent sak i nyhetsbildet, får de som regel muligheten til det. Interessen er ofte stor i pressen for å få kjennskap til

---

¹⁵ Terje Rasmussen, «Når ytringsfriheten tar seg friheter» i Gunnar Liestøl, Bjarne Skov og Ove Solum, red. *Mellom mediene*, Oslo: Unipub forlag 2003:295

¹⁶ Kåre Valebrokk, «PÅ EN SØNDAG Islamsk Råd som redaktør», *Aftenposten* 12.2.2006

¹⁷ Klausen, *The cartoons that shook the world*:30

¹⁸ Rasmussen, «Når ytringsfriheten tar seg friheter»:298

regjeringens linje og standpunkt. Og i begge disse konfliktene var myndighetene under press fra mediene for å klargjøre hva de mente om sakene. Jeg vil derfor påstå at vi ikke har et representativitetsproblem når det er snakk om myndighetene i disse sakene.

Med tanke på de muslimske miljøene er derimot denne problematikken svært aktuell. Det var i all hovedsak enkeltpersoner som på en eller annen måte hevdet at de representerte muslimer, som uttalte seg i mediene i disse sakene. Religionshistoriker Kari Vogt skriver:

Nå er ikke alle troende muslimer medlemmer av en moské, og langt mindre av en religiøs-politisk organisasjon eller bevegelse. Men alle som har et forhold til religionen, befinner seg likevel i en sammenheng hvor de påvirkes av ulike strømninger, enten det dreier seg om forkynnelse og praksis i moskeen, ideer formidlet i bøker og pamfletter, i TV-programmer eller på nett. Så hvilket budskap som formidles og hvilke autoritetsstrukturer som etableres, kan ikke unngå å interessere oss.¹⁹

Når reaksjonene fra muslimske miljøer framstilles i mediene som en fellesreaksjon fra alle muslimer, er dette problematisk. Det har noe å si hvem du spør, men det er allikevel naturlig å velge autoritetene. Dette gjøres også i de fleste andre sammenhenger. Men det betyr ikke at ingen andre stemmer slapp til. I Rushdie-saken var det, som vi skal se, relativt ofte «vanlige» muslimer som ble spurt hva de mente om saken. Da dette så ble referert i avisene, ble det gjerne slått opp som «muslimer mener», eller «muslimer er villige til å gjennomføre fatwaen». I en masteroppgave om imamenes rolle i norske aviser har Kari Nielsen gjennomført en rekke intervjuer med journalister som har jobbet med islam i Norge. I et intervju hevdet en av journalistene at måten Rushdie-saken ble dekket i mediene på, fortsatt preger den måten mediene omtaler islam på i dag. Til Nielsen sa journalisten:

Jeg begynte her i 88, og bare et par år etterpå kom Rushdie-saken. Det var en ekstrem forskjell før og etter. Og enda mer etter 2001. Men Rushdie-saken førte egentlig ikke til at folk ville vite så mye mer. Det handlet om å få folk til å si ja eller nei, presse folk til å ta [stilling]. Finne muslimer. Det var dét avisen ville i alle fall. Finne muslimer og høre om de var for eller imot, for eller imot. Ville de stå opp? Og det er jo litt sånn framdeles i mye av deknningen.²⁰

---

¹⁹ Kari Vogt, *Islam på norsk*, Oslo: Cappelen Damm AS 2008: 8

²⁰ Nilsen, «Imamens rolle i norske aviser» Mastergradsavhandling, K. N. Stokke 2010:72

Kapittel 2: Bakgrunn

For å forstå både Rushdie-saken, karikaturstriden og aktørene i konfliktene er det viktig å ha kjennskap til utgangspunktet for sakene. Det er avgjørende å forstå hva som var bakgrunnen for dem, og hvorfor de skapte så kraftige reaksjoner. Det er også nødvendig å ha klart for seg hva jeg mener med begrepet «de muslimske miljøene» i denne oppgaven. For å finne ut av dette må vi se på hvem de var, hvordan de var sammensatt og hvordan de endret seg. Videre vil jeg forklare hva jeg i denne oppgaven legger i begrepet «myndighetene», og se på hvem deres representanter var i Norge og Danmark under de to sakene. Deretter vil jeg se på bakgrunnen for Rushdie-saken og karikaturstriden. Det er også viktig å få med noen perspektiver på hva som skjedde i årene mellom konfliktene. Til sist vil jeg gi en kort kronologisk gjennomgang av de to sakene.

De muslimske miljøene i Norge og Danmark

Norge og Danmark har i de siste 50 årene opplevd en betydelig innvandring. Mange av de som er kommet, har muslimsk bakgrunn. De muslimske miljøene har vokst seg store og blitt viktige stemmer i norsk og dansk offentlighet. Både i Norge og i Danmark er islam blitt den nest største religionen. Det store flertallet av muslimer i de to landene har innvandrerbakgrunn, men det er også noen konvertitter.

Som mange andre land i Europa fikk Danmark en høy andel arbeidsinnvandring på 1960-tallet. I 1973 innførte Danmark innvandringsstopp, men det var fortsatt liberale familiegjenforeningslover. I de første tiårene kom flertallet av de muslimske innvandrerne fra Tyrkia og Pakistan, men på 1990-tallet fikk Danmark en radikal endring i immigrasjonsmønsteret. Uroen i Midtøsten førte til at Danmark fikk svært mange flyktninger fra Irak, Libanon og Iran. Det store flertallet av dem var muslimer. På ti år hadde antallet mennesker fra disse tre landene steget fra 463 til 15000.²¹ Dette bidro til at Danmark fikk et av Europas strengeste lovverk når det gjelder innvandrings- og flyktningpolitikk. Lovene ble ytterligere innstrammet i 2001, da Anders Fogh Rasmussens første regjering kom til makten med Dansk Folkeparti som støtteparti.²² Anslag tyder på at det da var 150 000 muslimer i Danmark. Den største gruppen var den tyrkiske, etterfulgt av bosniske og somaliske

---

²¹ Jørgen Nielsen, *Muslims in Western Europe*, Edinburgh: Edinburgh University Press Ltd 2004:78

²² Nielsen, *Muslims in Western Europe*:78-79

muslimer.²³ I tillegg er antallet konvertitter til islam økende i Danmark. I 2010 ble det anslått at det var 2800 danske konvertitter.²⁴

I Norge kom arbeidsinnvandringen noe senere enn i mange andre europeiske land, og den var relativt lav de første årene. I 1975 ble det innført innvandringsstopp, men også i Norge var det ganske liberale regler for familiegjenforening.²⁵ Den største gruppen muslimske innvandrere i Norge kommer fra Pakistan, etterfulgt av Irak og Somalia. Tallene har variert noe, og lenge var tyrkere den nest største gruppen i Norge. Tallene har også blitt påvirket av verdensbegivenheter, og i løpet av en kort periode fikk Norge mange muslimske flyktninger fra Bosnia-Hercegovina. Men pakistanere har alltid vært den største gruppen.²⁶ Vogt skriver, i 2008, at man ikke har klare tall i Norge på antallet konvertitter, men at det anslås å være minst 1000.²⁷

I boken *Islam in Denmark* forsøker førsteamanuensis Lene Kühle å gi en oversikt over muslimske organisasjoner og moskeer i Danmark. Hun skriver: «It is not easy to present Muslim organizations in Denmark in any systematic way. Some Muslim organizations are established with great publicity but die out almost before the ink on the publications describing them has become dry.»²⁸ Hun skriver videre at andre foreninger har slått seg sammen, blitt splittet eller forandret seg. Kühle hevder at det er stor forskjell mellom ulike muslimske organisasjoner, og at det er et skille mellom de mer politiske og de mer religiøse organisasjonene. Det er også stor forskjell mellom de ulike nivåene gruppene er organisert på. Noen organisasjoner er internasjonale, noen er nasjonale og noen er lokale. Andre igjen er alle tre på en gang. Hun hevder at moskéforeninger er den vanligste formen for organisering blant muslimer i Danmark.²⁹ En undersøkelse av danske moskeer fra 2006, gjennomført av Kühle, viste at moskeene i Danmark i høy grad var inndelt etter etnisitet, og at mange muslimer ikke kjente til moskeer utenfor sin egen etniske gruppe i noen særlig grad.³⁰ Undersøkelsen viste at det var store forskjeller mellom de ulike moskémiljøene, både i organisering, aktivitetsnivå og finansiering. Dette gjaldt også innenfor de etniske gruppene.³¹

---

²³ Nielsen, *Muslims in Western Europe*:79

²⁴ «Flere danskere konverterer til islam», *Politiken.dk* 20.2.2012

²⁵ Kari Vogt, *Islam på norsk*, Oslo: Cappelen Damm AS 2008:35

²⁶ Statistisk sentralbyrå, «Innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre fra land der islam er hovedreligion, etter landbakgrunn. 1980, 1990, 2000 og 2008», <http://www.ssb.no/ssp/utg/200903/03/tab-2009-06-15-02.html> (26.2.2013)

²⁷ Vogt, *Islam på norsk*:11

²⁸ Lene Kühle, «Mosques and Organizations» i *Islam in Denmark: the challenge of diversity*, red. Jørgen S. Nielsen. Lanham: Lexington books 2012:81

²⁹ Kühle, «Mosques and Organizations»:82

³⁰ Kühle, «Mosques and Organizations»:90

³¹ Kühle, «Mosques and Organizations»:86

På nasjonalt nivå har det alltid vært en svak organisering av muslimer i Danmark.³² Dette har ført til at det tidvis har vært vanskelig for danske myndigheter å ha et stabilt samarbeid med muslimske organisasjoner. Det fantes ikke en fungerende muslimsk paraplyorganisasjon i landet, verken under Rushdie-saken eller karikaturstriden. Det hadde vært flere forsøk på å skape dette, men det hadde ikke ført fram. Det Islamske Trossamfund nevnes som ett eksempel.³³ Det ble opprettet i 1995 og var ment å være en muslimsk interesseorganisasjon som på tvers av trosretninger og nasjonaliteter skulle danne et rammeverk for muslimer i Danmark.³⁴ Organisasjonen spilte en aktiv rolle under karikaturstriden. Etter karikaturstriden har det kommet to større muslimske paraplyorganisasjoner i Danmark. Kühle argumenterer for at karikaturstriden ble et vendepunkt for muslimske miljøer i landet. Hun skriver at man nå ikke bare fikk en rekke nye foreninger, men at man også fikk en forandring i maktbalansen i de muslimske miljøene. «Den muslimske stemmen» i Danmark er nå blitt mer mangfoldig, hevder Kühle.³⁵ Hun skriver også at i det offentlige rom blir en rekke aspekter ved de muslimske miljøene underspilt,³⁶ og framholder: «In sum conditions surrounding Muslim organizations in Denmark are complicated, but also conflictual and politicized.»³⁷

Vi kan finne igjen mye av de samme trekkene ved muslimske miljøer i Norge som i Danmark. I Norge har det også vært ulike foreninger og organisasjoner som har kommet og gått, slått seg sammen og skiftet navn. Og også i Norge er det stor forskjell på hvordan de er organisert.³⁸ Moskeer er den vanligste organisasjonsformen, men muslimske paraplyorganisasjoner har i tillegg blitt etablert på en annen måte, og på et tidligere tidspunkt, enn i Danmark. Den første moskeen ble opprettet i 1974. Som i Danmark har nasjonalitet spilt en sentral rolle i organiseringen av miljøene. Dette henger naturlig nok også sammen med språk. Den norske religionsforskeren Kari Vogt viser at det har vært store endringer også i de norske muslimske miljøene.³⁹ Da disse miljøene i Norge var unge og begynte å etablere seg, var det vanlig at miljøene gikk sammen på tvers av nasjonalitet og til en viss grad trosretning. Men dette forandret seg ettersom miljøene ble mer og mer etablerte, og vi fikk, som i

---

³² Nielsen, *Muslims in Western Europe*:79

³³ Kühle, «Mosques and Organizations»: 90

³⁴ Den Store Danske Encyklopædi, «Det Islamiske Trossamfund», http://www.denstoredanske.dk/Sprog,_religion_og_filosofi/Religion_og_mystik/Islam/Det_Islamske_Trossamfund (26.12.2013)

³⁵ Kühle, «Mosques and Organizations»:83

³⁶ Kühle, «Mosques and Organizations»:83

³⁷ Kühle, «Mosques and Organizations»:83

³⁸ Vogt, *Islam på norsk*:27-28

³⁹ Vogt, *Islam på norsk*:27-28

Danmark, en inndeling ut ifra nasjonalitet.⁴⁰ Trosretning har også hatt stor betydning for organiseringen. Dette gjelder innenfor både sunni- og shia-miljøene i Norge.⁴¹ Hun poengterer at selv om mange muslimske innvandrere kommer fra samme land og til og med samme område, betyr ikke dette at de er en enhetlig gruppe.⁴²

I forbindelse med Rushdie-saken i Norge ble Islamsk Forsvarsråd (Vogt skriver «Det muslimske forsvarsrådet») opprettet i 1989. Dette var den første paraplyorganisasjonen for muslimer i Norge, med både sunni og shia representert.⁴³ I løpet av 1990-tallet kom det en rekke nyetableringer av moskeer og foreninger, og man fikk også flere organisasjoner som rekrutterte på tvers av miljøene. Et eksempel på dette er Islamsk Råd Norge (IRN) som ble grunnlagt i 1993.⁴⁴ Allerede i 2000 skriver Vogt at IRN «står i en særstilling, både ved store medlemstall og en bred kontaktflate med storsamfunnet.»⁴⁵ Hun skriver at rådet ønsker å fremme muslimske saker og å sikre kontakt og dialog med storsamfunnet. Arbeidsspråket er norsk, og både sunni og shia er inkludert.⁴⁶ Rådet ble opprettet etter en forespørsel fra Mellomkirkelig råd om en felles plattform for kontakt mellom muslimske og kristne miljøer i Norge. Men dette krevde en fellesorganisasjon som representerte muslimene. Plattformen fikk navnet Kontaktutvalget.⁴⁷ IRN kom til å spille en viktig rolle i Norge under karikaturstriden, blant annet gjennom sitt samarbeid med Mellomkirkelig råd. Her skilte Norge seg fra Danmark som ikke hadde en lignende organisasjon på 1990-tallet. Danskene hadde dermed ikke en slik organisasjon og et etablert samarbeid å støtte seg på under karikaturstriden. Det kan ha bidratt til at konfliktnivået i denne saken ble ulikt i Norge og Danmark.

Når det gjelder Rushdie-saken og karikaturstriden, er det også relevant å reflektere litt rundt de ulike retningene innenfor islam og deres betydning i sakene. Mest framtrædende er sunni/shia-problematikken. Islam er delt inn i to hovedretninger, sunni og shia. I dag er omkring 85 prosent av verdens muslimer sunni, mens 15 prosent er shia. Det er en rekke ulikheter mellom de to retningene, men de har omtrent det samme trosgrunnlaget og omtales i fellesskap som islam.⁴⁸ Tradisjonelt er det likevel en klar skillelinje mellom dem, og det har stadig vært konflikter mellom sunnimuslimer og shiamuslimer på bakgrunn av de religiøse og historiske motsetningene. Dette er mest relevant med tanke på Rushdie-saken, siden fatwaen

---

⁴⁰ Vogt, *Islam på norsk*:58-59

⁴¹ Vogt, *Islam på norsk*:81-83

⁴² Vogt, *Islam på norsk*:36

⁴³ Vogt, *Islam på norsk*:74

⁴⁴ Vogt, *Islam på norsk*:74-75

⁴⁵ Vogt, *Islam på norsk*:215

⁴⁶ Vogt, *Islam på norsk*:215-216

⁴⁷ Kari Vogt, *Islam på Norsk*, Oslo: Cappelen Damm AS 2008:215-216 og 221

⁴⁸ Kari Vogt, «Islam», i *Store Norske leksikon*, <http://snl.no/islam> (27.2.2013)

ble kunngjort av shiamuslimske ayatolla Khomeini, i shiamuslimske Iran. Det er interessant at dette var en sak som til en viss grad gikk på tvers av den fundamentale konfliktlinjen innen islam, og vi ser lite til denne problematikken i kildene. I Norge bestod for eksempel Islamsk Forsvarsråd av både sunni- og shiamuslimer og søkte å representere alle norske muslimer i saken. Det er allikevel mer naturlig for en shiamuslim å støtte opp under en fatwa fra Khomeini enn for en sunnimuslim.

Et annet viktig moment som er relevant både i sunni/shia-problematikken og i karikaturstriden, er bildeforbudet i islam. Dette forbudet bygger på at mennesket ikke kan avbilde Gud fordi vi ikke kan forstå Gud. Enhver billedlig framstilling vil derfor bli feil og et hån av Gud. I sunni-islam er det også forbudt å avbilde Guds profeter, spesielt Muhammed. Det bygger på en tanke om at man ikke skal tilbe andre enn Gud, heller ikke hans profeter.⁴⁹ I shia-tradisjonen er det vanlig med billedlige framstillinger av profetene i form av fromme, helgenaktige bilder. Men selv om de to trosretningene har en svært ulik tradisjon når det kommer til billedlige framstillinger av profeter, er det ansett som en stor synd å håne eller latterliggjøre profetene. Når det gjelder karikaturframstillingene av profeten Muhammed i *Jyllands-Posten*, vil disse tegningene for begge trosretningene kunne oppfattes som latterliggjøring av profeten og dermed være strengt forbudt.

Videre er også Ahmadiyya-bevegelsen relevant. Denne bevegelsen anerkjennes ikke som muslimer av det internasjonale islamske fellesskapet. Bevegelsen kom tidlig til både Norge⁵⁰ og Danmark.⁵¹ I oppgaven har jeg tatt med noen uttalelser fra Ahmadiyya-muslimer, selv om de ikke anses som muslimer av det islamske verdenssamfunn. Grunnen til at jeg mener at deres eventuelle uttalelser og meninger i sakene er relevante, er at de ble framstilt som muslimer i mediene uten at dette ble problematisert. Dette var med på å skape bildet av de muslimske reaksjonene i mediene, uavhengig av trosretningen. Mediene refererte som regel ikke til hvilken retning innen islam den de intervjuet tilhørte, og la liten vekt på forskjellene og skillelinjene mellom dem i de to sakene.

Med de muslimske miljøene mener jeg altså de som omtaler seg selv som eller blir omtalt som muslimer i den offentlige debatten. Men når man snakker om de muslimske miljøene og de muslimene som reagerte på boken og tegningene, er det lett å generalisere. Det var på ingen måte slik at alle muslimer deltok i protester eller demonstrasjoner mot boken eller tegningene. Og selv om kildene forteller om store demonstrasjoner med mange tusen

---

⁴⁹ Jørgen Bæk Simonsen, «Billedforbud» i *Politikens Islamleksikon*, København: Politikens Forlag 1994:51

⁵⁰ Vogt, *Islam på norsk*:30

⁵¹ Nielsen, *Muslims in Western Europe*:78

sinte muslimer, er dette fortsatt bare en liten del av verdens muslimske befolkning, som i dag anslås å være på over 1,5 milliarder tilhengere.⁵² Når jeg i denne oppgaven skriver om de muslimene som reagerte, er det viktig å huske på dette. Det er likevel et viktig poeng at de muslimske miljøene og de muslimene som reagerte, kunne bli oppfattet som svært tallrike, enstemmige og voldsomme. Nettopp dette inntrykket kom fram i mediene, og begge sakene ble preget av det.

De danske og norske myndighetene

I denne oppgaven bruker jeg begrepet «danske og norske myndigheter» om de politiske myndighetene i landene. Med det mener jeg regjeringene og forlengelsen av disse i form av departementene, siden de skal utøve regjeringens politikk. Det er i all hovedsak utenriksdepartementene i de to landene som er relevante. Dette er fordi de de to sakene var klart relatert til utenrikspolitikk, og det ble dermed utenriksdepartementenes oppgave å gjennomføre regjeringenes linje i sakene. Det er også relevant å se på de sittende regjeringenes parlamentariske grunnlag. Om en regjering er en flertallsregjering, en mindretallsregjering med et støtteparti, eller en mindretallsregjering som overlever fra sak til sak, er relevant for den politiske linjen de velger i forskjellige saker. Kanskje gjelder dette spesielt betente saker med flere ulike interesser. Handlingsrommet til regjeringen varierer innenfor de ulike konstellasjonene.

Under Rushdie-saken er det to danske regjeringer som er relevante: regjeringen Poul Schlüter III og regjeringen Poul Schlüter IV. Regjeringen Poul Schlüter III bestod av partiene Det Konservative Folkeparti (C), Venstre (V) og Det Radikale Venstre (B), mens Poul Schlüter IV var sammensatt av de ovennevnte partiene minus Det Radikale Venstre. I begge regjeringene var Poul Schlüter fra Det Konservative Folkepartiet statsminister, og Uffe Ellemann-Jensen fra Venstre var utenriksminister. Begge var mindretallsregjeringer.⁵³ I Norge hadde vi tre mindretallsregjeringer i løpet av Rushdie-saken. Den første var Gro Harlem Brundtlands andre regjering. Gro Harlem Brundtland var statsminister og Knut Frydenlund var utenriksminister i denne regjeringen.⁵⁴ Så overtok Jan P. Syses

---

⁵² The Pew Forum on Religion and Public Life, «Mapping the Global Muslim Population», <http://www.pewforum.org/Muslim/Mapping-the-Global-Muslim-Population.aspx> (26.3.2013)

⁵³ Statsministeriet, «Regjeringen Poul Schlüter III», http://www.stm.dk/p_5523.html og «Regjeringen Poul Schlüter IV», http://www.stm.dk/p_5522.html (26.2.2013)

⁵⁴ Regjeringen.no, «Gro Harlem Brundtlands andre regjering», http://www.regjeringen.no/nb/om_regjeringen/tidligere/oversikt/ministerier_regjeringer/nyere_tid/regjeringer/gro-harlem-brundtlands-andre-regjering-1.html?id=438729 (26.2.2013)

koalisjonsregjering bestående av Høyre (H), Kristelig Folkeparti (KrF) og Senterpartiet (SP). Jan P. Syse (H) var statsminister og Kjell Magne Bondevik var utenriksminister (KrF).⁵⁵ Videre fikk vi Gro Harlem Brundtlands tredje regjering, nå med Thorvald Stoltenberg som utenriksminister.⁵⁶

Under karikaturstriden var det kun to regjeringer som er relevante, en i Danmark og en i Norge. I Danmark hadde regjeringen Anders Fogh Rasmussen II tiltrådt 18. februar 2005. Den bestod av partiene Venstre og Det Konservative Folkeparti. Anders Fogh Rasmussen (V) var statsminister og Per Stig Møller (C) var utenriksminister.⁵⁷ Regjeringen var en mindretallsregjering med Dansk folkeparti som støtteparti. Rett etter at karikaturstriden hadde startet i Danmark, tiltrådte Jens Stoltenbergs andre regjering 17. oktober 2005. Dette var en flertallsregjering bestående av Arbeiderpartiet (Ap), Sosialistisk Venstreparti (SV) og Senterpartiet (Sp). Arbeiderpartiet satt med både stats- og utenriksminister. Jens Stoltenberg var statsminister og Jonas Gahr Støre var utenriksminister.⁵⁸

Bakgrunnen for Rushdie-saken

I september 1988 ble romanen *Sataniske vers*, skrevet av Salman Rushdie, utgitt på Penguin forlag. Den vakte sterke reaksjoner blant muslimer, som oppfattet innholdet i boken som blasfemisk og støtende. At den skulle bli en av etterkrigstidens mest omtalte romaner, hadde nok forfatteren aldri trodd, i hvert fall ikke slik den ble det. *Sataniske vers* starter med en flykapring utført av terrorister, som ender med at flyet sprenges oppe i luften. Bokens to hovedpersoner, Gibreel Farishta og Saladin Chamcha, den ene en legendarisk indisk filmstjerne og den andre en skuespiller og britisk statsborger, overlever og faller i den engelske kanal. I løpet av svevet ned mot jorden forvandles de på den mest besynderlige måte til erkeengelen Gabriel og djevelen. Romanen er, i likhet med flere av Rushdies andre bøker, fylt med drømmer, bilder, surrealistiske elementer og svært mange lag. Dette åpner for flere tolkninger, noe som bidro til debatten om boken. Den handler på mange måter om å leve mellom to kulturer, og den tar opp store temaer som kjærlighet, makt, kampen mellom det

---

⁵⁵ Regjeringen.no, «Jan P. Syses regjering», http://www.regjeringen.no/nb/om_regjeringen/tidligere/oversikt/ministerier_regjeringer/nyere_tid/regjeringer/jan_p-syses-regjering-1989-1990.html?id=438730 (26.2.2013)

⁵⁶ Regjeringen.no, «Gro Harlem Brundtlands tredje regjering», http://www.regjeringen.no/nb/om_regjeringen/tidligere/oversikt/ministerier_regjeringer/nyere_tid/regjeringer/gro-harlem-brundtlands-tredje-regjering-.html?id=438731 (26.2.2013)

⁵⁷ Statsministeriet, «Regjeringen Anders Fogh Rasmussen II», http://www.stm.dk/_p_5686.html (26.2.2013)

⁵⁸ Regjeringen.no, «Jens Stoltenbergs andre regjering», http://www.regjeringen.no/nb/om_regjeringen/tidligere/oversikt/ministerier_regjeringer/nyere_tid/regjeringer/jens-stoltenbergs-andre-regjering.html?id=449424 (26.2.2013)

gode og det onde, og tro, tvil og religion. Men det er visse scener og beskrivelser i *Sataniske vers* som har blitt trukket fram som spesielt problematiske for muslimer. Det gjelder også selve tittelen, som henspiller på noen vers som angivelig skal ha vært en del av profeten Muhammeds åpenbaringer, for så å ha blitt fjernet fordi de stammet fra djevelen.

Et at de store problemene er romanens forhold til islam og tvil. Oddbjørn Leirvik, professor i interreligiøse studier ved Universitetet i Oslo, skriver i boken *Møte med islam* at gjennom denne romanen framstår Rushdie som en tviler. I en lengre drømmescene fra Muhammeds levetid trekkes profetens ufeilbarlige åpenbaringer i tvil, og Leirvik skriver at «i muslimsk tradisjon er det lite rom for tvil.»⁵⁹ Rushdie problematiserer det islamske dogmet at Koranen er Guds ord, og åpner på sitt eget tvetydige vis for at den kan være menneskeskapt.⁶⁰ Et annet svært omdiskutert parti i romanen er når navnene til profetens hustruer dukker opp som «kunstnernavnene» til horer på et bordell i Mekka. Leirvik mener dette er en «ironisk illustrasjon på at ikkje noko religiøst imperium er absolutt.»⁶¹ Nettopp den litterære ironien blir trukket fram som et viktig kulturskille mellom vestlig og muslimsk kultur. Leirvik skriver:

Ironisk skjønnlitteratur er for vestlege «kultur-menneske» det høgste uttrykk for kunstens fridom og anti-autoritære potensiale – men kan også tre fram som likegyldig underholdning. I ein ikkje-sekularisert horisont, der alle tekstar er «heilagtekstar», vil forfattaren derimot vere sikra å bli tatt på alvor, og meir enn det: Han vil kunne fordømmast også for handlingar han lar sine romanfigurar uttrykke. Det er dette som har skjedd i Rushdie-saka.⁶²

De fleste som protesterte mot romanen, hadde aldri lest den og kjente ikke innholdet. De hadde derimot blitt fortalt eller hadde lest at innholdet var blasfemisk, og det var nok til å skape en voldsom oppslutning om protestene mot *Sataniske vers*. En artikkel om boken ble trykket i India Today før den var kommet ut. Artikkelen fokuserte på det kontroversielle ved boken, og den endte med setningen «*Sataniske vers* vil utløse et skred av protester ...».⁶³ Rushdie skriver i sine memoarer: «I mange år etterpå regnet han denne publiseringen som gnisten som tente bålet.»⁶⁴

Kampanjen mot boken begynte altså i India, og 5. oktober 1988 ble den forbudt i landet.⁶⁵ Det brøt etter hvert ut demonstrasjoner, i all hovedsak organisert av aktivister fra

---

⁵⁹ Oddbjørn Leirvik, *Møte med islam*, Larvik: Pax forlag 1990:68

⁶⁰ Peter Normann Waage, *Når kulturer kolliderer*, Oslo: Aventura forlag 1989:80

⁶¹ Leirvik, *Møte med islam*:69

⁶² Leirvik, *Møte med islam*:69

⁶³ Salman Rushdie, *Joseph Anton*, Oslo: Aschehoug, 2012:120

⁶⁴ Rushdie, *Joseph Anton*:120

⁶⁵ Kenan Malik, *Rushdie-affæren. Veien fra fatwa til jihad*, Oslo: Gyldendal 2009:24

organisasjonen Jamaat-e Islami,⁶⁶ som var grunnlagt av islamisten Mawdudi. Første fase i mobiliseringen mot boken var nokså lavmælt. I desember kom den første store demonstrasjonen i Storbritannia, og også her var det Mawdudis tilhengere som organiserte seg. Den 14. januar 1989 ble det avholdt en stor demonstrasjon i Bradford. Det var nå saken virkelig ble fanget opp i mediene. Demonstrantene krevde at boken skulle trekkes tilbake, og den ble offentlig brent.⁶⁷ Dette vakte sterke reaksjoner i England, og det var nok ikke mange av de bokbrennende muslimene som kjente til betydningen av bokbrenning i europeisk historie.⁶⁸

Penguin forlag ville ikke trekke romanen tilbake, og britiske myndigheter nektet å stoppe den. Mange muslimske land valgte å forby boken.⁶⁹ Det store vendepunktet i saken kom 14. februar 1989 da ayatolla Khomeini utlyste en fatwa mot forfatteren, oversetterne og forleggerne av boken. Dette kom til å forandre affæren fullstendig.⁷⁰ Ved å utlyse fatwaen gav Khomeini saken den politiske dimensjonen den tidligere hadde manglet, slik at den ble et umiddelbart verdensfenomen. I fatwaen stod det:

I navnet til Ham, den Høyeste. Det er bare én Gud, som vi alle skal vende tilbake til. Jeg informerer all verdens rettroende muslimer om at forfatteren av boken kalt *Sataniske vers* – som er blitt utarbeidet, trykt og utgitt i opposisjon til islam, Profeten og Koranen – og alle som er delaktige i utgivelsen og kjent med dens innhold, dømmes til døden.

Jeg oppfordrer alle rettroende muslimer til å henrette dem omgående, hvor de måtte være å finne, slik at ingen andre våger å krenke muslimenes hellige ting. Hvis Gud vil, er alle som blir drept på denne veien, martyrer.

I tillegg må alle som har adgang til denne bokens forfatter, men ikke har muligheten til å henrette ham, melde fra om ham til folket, slik at han kan straffes for sine handlinger.

Må fred og Guds nåde og velsignelse være med dere.⁷¹

Noen dager etter at fatwaen kom, ble det offentliggjort en unnskyldning fra Rushdie som beklaget å ha fornærmet muslimer.

Storbritannia valgte å kalle hjem sin ambassadør til Teheran, og Iran svarte med å bryte all diplomatisk kontakt. Muslimer i England hadde klaget inn boken til rettssystemet med grunnlag i blasfemiparagrafen. I 1990 kom høyesterettsdommen som sa at man ikke kunne bruke blasfemiparagrafen.⁷² Da fatwaen kom, ble det i de fleste europeiske land protester mot romanen og forsøk på å hindre at den ble utgitt. Både i Norge og Danmark gav deler av det muslimske miljøet uttrykk for at det var prinsipielt riktig å dømme Rushdie til

---

⁶⁶ Dette er en islamsk organisasjon grunnlagt i India i 1941 av Abu al-Ala Mawdudi, som regnes som en av islamismens stor ideologer. I dag er det en stor organisasjon med grupperinger i de fleste deler av verden.

⁶⁷ Nielsen, *Muslims in western Europe*:160-161

⁶⁸ Malik, *Rushdie-affæren. Veien fra fatwa til jihad*:12

⁶⁹ Malik, *Rushdie-affæren. Veien fra fatwa til jihad*:26

⁷⁰ Malik, *Rushdie-affæren. Veien fra fatwa til jihad*:31

⁷¹ Malik, *Rushdie-affæren. Veien fra fatwa til jihad*:30

⁷² Nielsen, *Muslims in western Europe*:160

døden, og det var blitt avholdt demonstrasjoner mot boken. Flere steder i verden var demonstrasjonene voldelige, og mange muslimer ønsket å følge oppfordringen i fatwaen. Dette ble etterfulgt av tre attentater i utgiverland. I 1991 ble en av de italienske oversetterne angrepet og knivstukket i sitt hjem. Bare en uke senere ble den japanske forleggeren til boken angrepet og knivdrept.⁷³ Og i Norge ble saken aktualisert da romanens norske forlegger William Nygaard ble forsøkt myrdet den 11. oktober 1993. I sine memoarer *Joseph Anton* skriver Salman Rushdie at kampanjen mot fatwaen begynte i Skandinavia. Han skriver at han kom til å bli svært glad i de nordiske landene i løpet av striden, fordi «de sluttet opp om frihetens høyeste prinsipper».⁷⁴

I 1998 kunngjorde den iranske regjeringen at de verken ville støtte eller hindre forsøk på å drepe Rushdie. Det var det nærmeste de kom i å ta avstand fra fatwaen.⁷⁵

Betydningen av fatwaen og islams nye grenser

Khomeinis fatwa forandret saken til en global konflikt med historiske ringvirkninger. Den største konsekvensen fatwaen fikk, var at den flyttet den tradisjonelle grensen for islam og islamsk jurisdiksjon, som nå skulle komme til å gjelde hele verden. Dette fikk store konsekvenser, og for vestlige land var islam nå blitt et innenrikspolitisk spørsmål. Forfatteren Kenan Malik skriver:

Med sin kunngjøring i fire avsnitt hadde ayatollaen trådt over islams tradisjonelle grenser og lagt hele verden inn under sin jurisdiksjon. Samtidig bidro han til å flytte konfrontasjonen mellom islam og Vesten, som til da for det meste hadde utspilt seg i Midtøsten og det sørlige Asia, inn i hjertet av Europa.⁷⁶

Dette sendte et klart signal til muslimer i Europa om at de var en del av et større fellesskap, interessant nok på tvers av den fundamentale konfliktlinjen mellom sunni- og shiamuslimer. Fatwaen gav også uttrykk for at dette fellesskapet ville støtte og anerkjenne dem hvis noen klarte å gjennomføre oppfordringen i fatwaen, både økonomisk og ved å innvilge dem martyrstatus.

Utviklingstrekk i tiden mellom sakene

Det er lite hensiktsmessig å hoppe rett fra Rushdie-saken til karikaturstriden uten å reflektere litt rundt det som skjedde i de 17 årene mellom sakene. Bortsett fra endringer i innvandringen

---

⁷³ Malik, *Rushdie-affæren. Veien fra fatwa til jihad*:37

⁷⁴ Rushdie, *Joseph Anton*:360

⁷⁵ Malik, *Rushdie-affæren. Veien fra fatwa til jihad*:32

⁷⁶ Malik, *Rushdie-affæren. Veien fra fatwa til jihad*:40

til Norge og Danmark, som vi alt har sett på, er det spesielt to forhold som skiller seg ut som spesielt viktige: internett og internasjonal terror begått av muslimer. Begge disse fenomenene var med på å forandre premissene for debatten rundt karikaturstriden, og de fikk stor betydning for, og innvirkning på, konflikten.

Internett

En viktig forskjell på Rushdie-saken og karikaturstriden er internett. Det er nesten rart i dagens internettssamfunn å tenke på at Rushdie-saken ble så stor og verdensomspennende uten internett, og spesielt når man tenker på hvor mye internett betydde i karikaturstriden. Internett ble brukt aktivt for å spre tegningene og betydde mye for at striden ble en internasjonal sak. Jytte Klausen skriver at man nå, for fullt, tok i bruk moderne teknologi som internett og mobiltelefoner for å mobilisere motstand og kommunisere over hele verden. Hun nevner også at virtuell vold ble en viktig del av konflikten, spesielt gjennom dødstrusler på internett.⁷⁷ Informasjonsspredning på internett førte også til mange av stridens store misforståelser og usannheter.

Internett har dessuten forandret pressen og dens måte å jobbe på. Avisene har fått tilgang på informasjon raskere og fra flere steder samtidig. Det får også samfunnet generelt nå, via nettavisene. Gjennom nettavisene ble leserne i Danmark og Norge eksponert for de voldsomme demonstrasjonene hele døgnet, og på den måten ble også saken større i Vesten. Men denne utviklingen førte også med seg feilinformasjon fra pressens side. Når noe først har havnet på internett, kan det være vanskelig å fjerne det, og jo flere steder man kan få informasjon fra, jo flere steder kan inneholde feil. Det kan likevel argumenteres for at internetts rolle i konflikten lett kan overdimensjoneres. Det var på ingen måte slik at alle som protesterte og demonstrerte mot tegningene, hadde tilgang på eller brukte internett, og Klausen poengterer at de fleste muslimer fikk kjennskap til karikaturene på samme måte som de fleste andre i verden, gjennom TV-apparatet.⁷⁸

Islam = terrorisme

Den 11. september 2001 styrtet to fly inn i World Trade senter i New York. Det viste seg at det var islamistiske terrorister tilknyttet al-Qaida som stod bak. Dette var utvilsomt det mest omfattende angrepet begått av islamistiske terrorister, og det kom til å få enorme

---

⁷⁷ Klausen, *The cartoons that shook the world*:44

⁷⁸ Klausen, *The cartoons that shook the world*:116

konsekvenser både for internasjonal politikk i årene framover og for måten mange i Vesten så på islam og muslimer. Høsten 2001 gikk USA til militært angrep i Afghanistan, med støtte fra NATO.⁷⁹ Begrunnelsen var at Taliban-regimet aktivt støttet og beskyttet terrorister. Både Norge og Danmark har deltatt i krigen mot terror og har siden 2002 hatt soldater i Afghanistan.⁸⁰ Både Norge og Danmark har mistet soldater i landet. Danmark er faktisk det landet som har mistet flest soldater sett i forhold til befolkningens størrelse. Dette har blant annet å gjøre med at danske soldater har vært stasjonert i noen av de områdene som har hatt klart flest kamphandlinger i løpet av krigen.⁸¹ I tillegg hadde Danmark styrker som deltok aktivt i kamphandlinger i krigen i Irak.

I tillegg til terrorangrepet på USA og krigen mot terror, var det to store hendelser som også er relevante for hvordan islam og terror ble knyttet sammen i Vesten, nemlig Madrid- og London-bombene. Torsdag 11. mars 2004 eksploderte ti bomber utplassert på fire tog i Madrid. 191 mennesker mistet livet, og mer enn 1800 ble skadet. Det viste seg at en radikal islamistisk gruppe stod bak bombene. Den 7. juni 2005 ble tre T-banetog og en buss i London rammet av bomber. 55 mennesker ble drept og over 700 skadet. Al-Qaida tok på seg ansvaret for terroranslaget.⁸² Angrepet i London skjedde altså bare noen måneder før karikaturstriden. Dette er viktig å ha med seg når man sammenligner de to sakene. Man kan hevde at premissene for hvordan islam ble oppfattet, var forandret, og dette fikk betydning for hvordan pressen framstilte konflikten under karikaturstriden. Man fikk også en annen begrepsbruk i samfunnet og i mediene etter hendelsene. Ord som islamist og jihadist ble dagligtale. Dette var ord som tidligere nesten ikke hadde eksistert i det norske og danske mediebildet. Dette betyr ikke at karikaturstriden var en konflikt drevet fram av islamister og jihadister, men at det ble et sterkere fokus på de mer ekstreme kreftene i konflikten.

Bakgrunnen for karikaturstriden

Den 30. september 2005 trykket den danske avisen *Jyllands-Posten* 12 karikaturtegninger av profeten Muhammed under overskriften ”Muhammeds ansigt”. Tegningene var laget av medlemmer av Bladtegnernes forening i Danmark, på bestilling fra *Jyllands-Postens* kultureddaktør Flemming Rose. Sammen med tegningene ble det også trykket et essay skrevet

---

⁷⁹ Torbjørn Sirevåg og Ottar Julsrud, «USAs historie», i *Store Norske leksikon*, http://snl.no/USAs_historie (22.2.2013)

⁸⁰ Forsvaret, «Med Norge – for fred», <http://forsvaret.no/veteraner/Documents/Med-Norge-for-fred-web.pdf> (22.2.2013)

⁸¹ «Danmark mister flest soldater i Afghanistan», *Politiken.dk* 15.2.2009

⁸² Brynjar Lia og Jon Knut Berg, «Terrorisme», i *Store Norske leksikon*, <http://snl.no/terrorisme> (22.2.2013)

av Rose til forsvar for ytringsfriheten. Han hevdet at mange lot seg styre av frykten for fordømmelse og represalier fra fornærmede muslimer.⁸³ Avisens lederartikkel omhandlet også tegningene og var skrevet av sjefsredaktør Carsten Juste. Under overskriften «Trusler fra mørket» skrev han en artikkel som forklarte hvorfor avisen hadde valgt å trykke de 12 tegningene. Han startet artikkelen med: «DE MUSLIMER, der tegner islam i offentligheten – der er forhåpentlig et stort, tavst og mere fornuftig flertal – men de muslimer, som tegner islam i offentligheten har ét gjennomgående fællestræk: en monumental selvhøytidelighet».⁸⁴ Han hevdet videre at disse muslimene har en «nærmest sygelig overfølsomhet over for enhver modsigelse».⁸⁵ Bakgrunnen for disse påstandene var sammensatt. Ikke bare nevnte Juste og Rose flere eksempler på det de opplevde som selvsensur og knebling av offentlig debatt, men henviste også til utspill og uttalelser fra imamer og de såkalte «gale mullaene». Det hadde vært en rekke saker og hendelser i Danmark den siste tiden som gjorde at de reagerte, understreket de.

Selvsensur og gale mullaer

Rose skriver i sin bok *Tavshedens Tyranni* at det umiddelbare utgangspunktet for bestillingen av tegningene var utgivelsen av en barnebok om Muhammeds liv.⁸⁶ Forfatteren Kåre Bluitgen skulle gi ut en illustrert barnebok om profetens liv, men hadde problemer med å finne en illustratør. Ifølge Bluitgen hadde tre tegnere sagt nei til oppdraget med å tegne profeten, fordi de fryktet reaksjoner fra det muslimske miljøet. Forfatteren fikk til slutt en tegner til å ta på seg oppdraget mot at han forble anonym.⁸⁷ For Rose ble Bluitgens problemer med å finne en illustratør utslagsgivende, men det føyde seg inn i en lang rekke episoder som redaktøren hadde merket seg. Da en av bøkene til den kjente islamkritikeren Ayaan Hirsi Ali skulle oversettes til dansk, ønsket oversetteren å være anonym. Rose hadde også reagert da et galleri i London hadde fjernet en installasjon av ødelagte utgaver av hellige bøker, blant annet Koranen, for ikke å støte noen.⁸⁸ I boken *Arven etter sataniske vers* skriver Ann-Magrit Austenå: «Rose så ikke på årsakene til de hendelsene eller episodene han oppfattet som selvsensur. Han mente bare at den offentlige debatten holdt på å knebles.»⁸⁹ Hun skriver at flere av Roses eksempler ikke var like entydige som han tolket dem. Tegnerne som angivelig

---

⁸³ Flemming Rose, «Muhammeds ansigt», *Jyllands-Posten* 30. 9.2005

⁸⁴ Carsten Juste, «Truslen fra mørket», *Jyllands-Posten* 30.9.2005

⁸⁵ Juste, «Truslen fra mørket», *Jyllands-Posten* 30.9.2005

⁸⁶ Flemming Rose, *Tavshedens Tyranni*, København: Jyllands-Postens Forlag 2010:63

⁸⁷ Rose, *Tavshedens Tyranni*:63

⁸⁸ Ann-Magrit Austenå, *Arven etter sataniske vers*, Oslo: Cappelen Damm AS, 2011:129

⁸⁹ Austenå, *Arven etter sataniske vers*:131

takket nei til å illustrere Bluitgens bok av frykt for reaksjoner fra det muslimske miljøet, kan likeså godt ha takket nei på grunn av at Bluitgen var kjent som en skarp kritiker av islam.⁹⁰

Jyllands-Posten hadde tidligere skrevet en rekke artikler om «de gale mullaene» i Danmark. Avisen hadde en fortid med å sette søkelys på de mer radikale kreftene i det muslimske miljøet i landet. I sin bok *The cartoons that shook the world* skriver Jytte Klausen at avisens angrep på «gale mullaer» skapte en stereotypi av danske muslimer som radikale ekstremister som hadde rømt fra problemer i arabiske land.⁹¹ To av de mest markante stemmene var Sheikh Raed Hlayhel og Ahmed Akkari. Søk i *Jyllands-Postens* web-arkiv viser flere hundre artikler om dem begge. Akkari ble intervjuet i avisen i mai 2005 om problemene for muslimer i Danmark og sin rolle som imam. Kort tid etter trykket avisen en ny artikkel der de avslørte at han ved en tidligere anledning hadde skrevet i en muslimsk avis at en kvinne som ikke gikk med hijab, fortjente å bli sparket. Dette falt ikke i god jord, og den lokale ordføreren nektet videre samarbeid med en muslimsk gruppe som ønsket å bygge en moské, så lenge Akkari var deres talsmann.⁹²

Enda større rabalder hadde Hlayhel forårsaket under en fredagsbønn et halvt års tid før tegningene ble publisert. En journalist fra *Jyllands-Posten* besøkte en moské i København og tok et lydopptak av prekenen Hlayhel holdt. Avisen trykket så en kopi av talen sammen med en svært kritisk artikkel. I prekenen hadde Hlayhel blant annet sagt at kvinner er djevelens verk, og at de korrupperer mannen. Han oppfordret tilhørerne til å gå hjem og dekke til sine kvinner, slik at bare ansikt og hender syntes. Dette skapte sterke reaksjoner, og Hlayhel ble kraftig kritisert for sitt kvinnesyn. Hlayhel forsvarte seg med at ytringsfriheten gav han rett til å si det han ville.⁹³ Etter terrorangrepet i London tidligere det året hadde representanter for det muslimske miljøet, en rekke imamer, statsministeren og to statsråder møttes til et dialogmøte for å snakke om forebygging av radikaliserings og terror. Etter møtet gikk en av imamene ut og sa at statsministeren burde legge klarere føringer for danske medier, slik at de ikke skrev nedsettende ting om muslimer. En annen hevdet at mediene måtte slutte å krenke religioner og skape splid.⁹⁴

---

⁹⁰ Austenå, *Arven etter sataniske vers*:130

⁹¹ Klausen, *The cartoons that shook the world*:29

⁹² Klausen, *The cartoons that shook the world*:28-29

⁹³ Klausen, *The cartoons that shook the world*:27-28

⁹⁴ Austenå, *Arven etter sataniske vers*:128-129

Tegningene blir til

Rose sendte en forespørsel til alle medlemmene av Bladtegnernes forening, der han ba dem «tegne Muhammed, som du ser ham.»⁹⁵ 12 tegninger kom inn, og av dem var det bare sju som faktisk avbildet Muhammed. De andre tegnerne gjorde enten narr av Bluitgen, avisen eller seg selv.⁹⁶ Tegningene var ulike i karakter, og flere av tegnerne hevdet i etterkant at tegningene deres var blitt misforstått. Dette gjaldt blant annet Kurt Westergaard. Hans tegning ble oppfattet som den mest provoserende. Den avbildet profeten med en bombe i turbanen og med trosbekjennelsen påskrevet. Meningen med tegningene, skrev Rose, var å bryte et tabu. En av journalistene i avisen beskrev tegningene som «demokratisk elektrosjokkterapi» for islamister.⁹⁷ Mange som kritiserte avisen for trykkingen av tegningene, mente at de var et ledd i en svertekampanje mot muslimer i Danmark. *Jyllands-Posten* har en kjent konservativ profil, og mange mente dette var en unødvendig provokasjon for å nøre opp under motsetninger og skape større skiller mellom muslimer og ikke-muslimer i Danmark. Avisens historie med et kritisk søkelys på de muslimske miljøene ble heller ikke forbigått i stillhet. Det er utvilsomt en nordeuropeisk tradisjon for satire og politisk sarkasme. Det betyr ikke at tegningene nødvendigvis var det mest typiske uttrykk for danske demokratiske verdier, slik som Rose og andre hevdet. For mange forsvarere av ytringsfriheten holdt ikke argumentet om at satire og politisk sarkasme er demokratiske verdier, og mange mente nok at respekt og høflighet var mer grunnleggende krav i et demokrati.⁹⁸ I debatten som fulgte, fikk Rose kritikk for at han skrev til Bladtegnernes forening og ikke til illustratører. Det var illustrasjoner som hadde vært utgangspunktet for saken med Bluitgen, og mange vil hevde at det er stor forskjell på en illustrasjon til en barnebok og en satirisk tegning.⁹⁹ Rose selv var svært opptatt av at dette fra hans side på ingen måte var et ledd i en kampanje mot muslimer.¹⁰⁰

---

⁹⁵ Rose, *Tavshedens Tyranni*:66

⁹⁶ Austenå, *Arven etter sataniske vers*:132

⁹⁷ Klausen, *The cartoons that shook the world*:20-22

⁹⁸ Klausen, *The cartoons that shook the world*:18

⁹⁹ Rose, *Tavshedens Tyranni*:67

¹⁰⁰ Rose, *Tavshedens Tyranni*:90

Gjennomgang av Rushdie-saken

- 26. september 1988 ble romanen *Sataniske vers*, skrevet av Salman Rushdie, utgitt på Penguin forlag.
- 5. oktober 1988 ble boken offisielt forbudt i India. I november fulgte flere andre land etter og forbød boken, blant annet Sør-Afrika, Saudi-Arabia, Somalia, Egypt, Bangladesh og Malaysia.
- 14. januar 1989 ble det avholdt en stor demonstrasjon i Bradford. Det var nå saken virkelig ble fanget opp i mediene. Boken ble offentlig brent.
- Penguin forlag ville ikke trekke boken tilbake, og britiske myndigheter nektet å stoppe den.
- 14. februar 1989 utlyste ayatolla Khomeini en fatwa mot forfatteren, oversetterne og forleggerne av boken. Dette skulle forandre konflikten fullstendig.
- Som et tilsvarende til sakens utvikling kom Salman Rushdie 18. februar med en beklagelse, henvendt til alle muslimer som følte seg såret over boken. Unnskyldningen ble ikke godtatt av det iranske regimet.
- Storbritannias reaksjon på fatwaen ble å hente hjem sin ambassadør til Teheran. Iran svarte med å bryte all diplomatisk kontakt.
- Lørdag 25. februar arrangerte Islamsk Forsvarsråd en demonstrasjon mot boken og dens utgivelse i Norge. 3000 møtte opp for å vise sin motstand mot boken. Samme dag ble det også avholdt en stor demonstrasjon mot boken i København, rundt 1500 mennesker møtte opp.
- 12. april kom boken ut på norsk. Alt ved utgivelsen hadde vært hemmeligholdt, og den kom svært overraskende.
- I Danmark kom boken ut høsten 1989. I Danmark hadde saken da roet seg i mediene, og utgivelsen vakte ikke store reaksjoner.
- I mars 1990 kom billigversjonen av boken ut i Norge. Norge var da det første landet i verden som gav ut boken i en billigutgave.
- I 1991 ble en av de italienske oversetterne angrepet og knivstukket i sitt hjem. Bare en uke senere ble den japanske forleggeren til boken angrepet og knivdrept.
- Sommeren 1992 kom Rushdie på besøk til Danmark. Det var det første besøket hans i et annet europeisk land siden fatwaen. I august 1992 kom han på besøk til Norge. Dette ble første gang forfatteren møtte representanter for en utenlandsk regjering siden fatwaen.
- I juni 1993 mistet 37 mennesker livet i et attentatforsøk på Aziz Nesin, bokens tyrkiske oversetter. En sint mobb stormet hotellet der han befant seg. Nesin selv unnslopp med livet i behold.
- 11. oktober 1993 ble bokens norske forlegger William Nygaard forsøkt myrdet. Nygaard ble funnet skutt utenfor sitt hjem i Dagaliveien og overlevde bare så vidt.
- I 1998 kunngjorde den iranske regjeringen at de verken ville støtte eller hindre forsøk på å drepe Rushdie. Det var det nærmeste de kom i å ta avstand fra fatwaen.

Gjennomgang av karikaturstriden

- 30. september 2005 trykket den danske avisen *Jyllands-Posten* 12 karikaturtegninger av profeten Muhammed under overskriften ”Muhammeds ansigt”.
- Den første store demonstrasjonen mot tegningene ble avholdt 14. oktober på Rådhusplassen i København. Over 3000 mennesker møtte opp for å vise sin protest mot tegningene og danske myndigheter.
- 12. oktober sendte ambassadører fra 11 muslimske land til Danmark et brev til statsministeren der de ba om et møte om tegningene. Den 21. oktober skrev statsministeren tilbake og avviste et møte med ambassadørene.
- 3. desember 2005 dro en delegasjon imamer fra Danmark til Kairo. De hadde med seg en mappe med de 12 tegningene, og tre falske tegninger.
- 5. januar ble et nytt muslimsk nettverk av moderate muslimer dannet i Danmark som en reaksjon på imamenes håndtering av saken.
- 10. januar trykket avisen *Magazinet* karikaturtegningene under overskriften «Ytringsfriheten er truet».
- Onsdag 25. januar startet boikotten av danske varer i Saudi-Arabia. Boikotten spredde seg raskt til andre land.
- En e-post fra det norske utenriksdepartementet kom på avveie og havnet hos *Aftenposten*. I e-posten stod det at UD beklaget trykningen av tegningene.
- Søndag 29. januar ble nordmenn, dansker og svensker bedt av en islamistisk gruppe om å forlate Gazastripen umiddelbart. Dagen etter ble EUs kontor på Gaza stormet av maskerte, væpnede menn.
- Mandag 30. januar skrev redaktøren i *Jyllands-Posten* Carsten Juste et åpent brev til alle muslimer der han beklaget at muslimer ble såret. Samme dag sa statsminister Fogh Rasmussen at han personlig aldri ville ha trykket tegningene.
- Tirsdag 31. januar uttalte statsminister Jens Stoltenberg at det var trist at tegningene hadde såret så mange mennesker, og mente det var unødvendig å såre så mange ved å trykke tegningene.
- Lørdag 4. februar ble både den danske og den norske ambassaden i Damaskus angrepet og påtent av demonstranter. Få dager senere ble det danske konsulatet i Beirut angrepet og påtent, og det samme skjedde med den danske og den norske ambassaden i Teheran.
- I Afghanistan ble den norske militærleiren angrepet etter en demonstrasjon, og fire afghanere mistet livet i skuddvekslingen som oppstod.
- Fredag 10. februar ble det avholdt en pressekonferanse der redaktøren i *Magazinet* Vebjørn Selbekk beklaget trykningen av tegningene.

Kapittel 3: Rushdie-saken i Norge og Danmark

I sin bok *Joseph Anton* skriver Salman Rushdie: «I den tiden da motgangen var på det sterkeste, fant en gutt fra tropene sine nærmeste allierte i det iskalde nord, selv om danskene var bekymret for fetaosten sin.»¹⁰¹ Dette er et talende utsagn for den rolle Danmark og Norge spilte i Rushdie-saken, spesielt engasjementet til Rushdies støttekomiteer, PENs¹⁰² engasjement og dansk og norsk kulturliv. Men når det kommer til myndighetene og de muslimske miljøene, stiller saken seg litt annerledes. I begge land uttalte flere muslimer sin frustrasjon over boken og sa de følte seg krenket over innholdet. Flere uttrykte også støtte til fatwaen. Men i Danmark ble saken oppfattet som en utenrikssak, og selv om det var noen protester og demonstrasjoner mot boken, foregikk hele Rushdie-affæren roligere i Danmark enn i Norge. Saken ble mye større i Norge og skapte da naturlig nok flere og kraftigere reaksjoner fra både de muslimske miljøene og myndighetene. Det er også sannsynlig at enkeltpersoners rolle i og påvirkningskraft på saken bidro til denne utviklingen. Jeg vil argumentere for at forleggerne og deres rolle fikk mye å si for at sakene ble forskjellige i de to landene. Nygaard var en svært synlig forlegger, i mye høyere grad enn Riis. Dette fikk konsekvenser for saken i Norge, men kanskje mest for han selv.

Rushdie-saken i Norge

På nyåret 1989 var det blitt klart at *Sataniske vers* skulle utgis i Norge av Aschehoug forlag samme år. Da fatwaen kom 14. februar, ble Rushdie-saken en stor mediesak i Norge, og reaksjonene mot boken lot ikke vente på seg. En rekke muslimer i Norge uttrykte støtte til fatwaen, og gav uttrykk for at det fantes krefter i Norge som var villige til å gjennomføre den. Avisene var fylt med overskrifter om trusler, og det var et klart fokus på Norge og situasjonen her i landet. Allerede dagen etter fatwaen gikk en talsmann ved den iranske ambassaden i Norge ut og gav sin støtte til fatwaen. Dette skulle bli starten på et vanskelig forhold mellom Norge og Iran. Norge var svært involvert i Rushdie-saken de påfølgende årene, og med attentatforsøket på William Nygaard høsten 1993 fikk saken alvorlige konsekvenser her til lands.

---

¹⁰¹ Rushdie, *Joseph Anton*:360

¹⁰² PEN er en skribent- og ytringsfrihetsorganisasjon som arbeider for skribenters rett til ytringsfrihet.

De første reaksjonene, trusler og uklar tale

De første reaksjonene som kom mot fatwaen i Norge, var blandet. Men de truslene som kom, spesielt de fra muslimer i Norge, ble slått stort opp i mediebildet. I løpet av de første dagene etter fatwaen kom det telefontrusler mot Aschehoug forlag og direktør William Nygaard.¹⁰³ I noen av de muslimske miljøene kom det spredd støtte til fatwaen, men i all hovedsak ble det uttrykt motstand mot boken, men uten å støtte fatwaen. «Hadde boken «Sataniske vers» kommet ut i et muslimsk land, hadde både forfatteren og utgiveren blitt dømt til døden. Men Norge er ikke muslimsk!» Dette sa Imam Chishti til VG den 16. februar. Avisen oppgir han som øverste leder for muslimene i Norge. Chishti, som var representant for sunnimuslimene, sa videre at «Vi adlyder bare Gud, ikke mennesker», men uttrykte at han ønsket å gjøre alt han kunne for å stanse utgivelsen av boken i Norge.¹⁰⁴ Men en notis i *Dagbladet* samme dag fortalte at Chishti hadde sagt at «-Hvis det skjer noe med William Nygaard, er det han egen feil.»¹⁰⁵ Denne typen uttalelser ble oppfattet som uklare, og mange mente at de muslimske miljøene i Norge ikke tok klart nok avstand fra dødsdommen.

Den 16. februar slo *Dagbladet* stort opp at Nygaard var truet og at han var i livsfare. Avisen hadde da intervjuet noen muslimer som hevdet det fantes muslimer i Norge som var villige til å gjennomføre fatwaen, og de ba forleggeren om å stanse utgivelsen av boken.¹⁰⁶ Dette skapte imidlertid ikke like mye oppmerksomhet som da to kommunepolitikere fra Arbeiderpartiet gikk ut offentlig med støtte til fatwaen. De to representantene, Syed Bokhari og Rafid Bahti fra Skedsmo, sa de ikke ville nølt med å drepe Rushdie hvis de fikk muligheten.¹⁰⁷ Det ble raskt klart at de to ville bli kalt inn til politiavhør, fordi politiet ønsket å klargjøre hva de to hadde ment med uttalelsene. Samtidig tok flere muslimer avstand fra ytringene. Både Frp og Høyre var raskt ute på banen og kritiserte uttalelsene fra de to Ap-politikerne. Lederen i Akershus Arbeiderparti, Reiulf Steen, kommenterte at han ønsket å tro dette dreide seg om ulike måter å uttrykke seg på.¹⁰⁸ Etter medieoppslagene rundt uttalelsene ba Bokhari om å bli fritatt fra alle verv.¹⁰⁹

---

¹⁰³ «Nygaard truet», *Dagbladet* 16.2.1989

¹⁰⁴ Eva Lind Karlsen, «Adlyder ikke Khomeini», *VG* 16.2.1989

¹⁰⁵ «-Skyldig i dødssynd», *Dagbladet* 16.2.1989

¹⁰⁶ Hans Vadseth, «Nygaard er i livsfare», *Dagbladet* 16.2.1989

¹⁰⁷ «Bokhari får ikke støtte blant norske muslimer», *NTB* 22.2.1989

¹⁰⁸ «Bokhari får ikke støtte blant norske muslimer», *NTB* 22.2.1989

¹⁰⁹ «Muslimene vil be retten stoppe Rushdie-boka», *NTB* 24.2.1989

Den organiserte motstanden blant muslimer i Norge

Motstanden mot *Sataniske vers* blant muslimer i Norge kom relativt raskt og var begrunnet i mye av det samme som i resten av verden. I all hovedsak gikk motstanden ut på å få boken stoppet og forbudt. Flere muslimer i Norge følte seg såret og krenket over innholdet, men de fleste understreket at de ikke ville følge fatwaen.¹¹⁰ De delene av de muslimske miljøene som reagerte på boken, samlet seg raskt til en felles front mot utgivelsen, og det nylig opprettede Islamsk Forsvarsråd tok på seg en rolle som felles talsmann. Rådet bestod av 26 organisasjoner og representerte ca. 20.000 muslimer i Norge på tvers av nasjoner og ulike retninger innen islam.¹¹¹ Chishti var leder for rådet, og sammen med den konverterte shia-muslimen Trond Ali Lindstad ble de pådriverne for det videre arbeidet.

Lørdag 25. februar arrangerte Islamsk Forsvarsråd en demonstrasjon mot *Sataniske vers* og dens utgivelse i Norge. 3000 møtte opp for å vise sin motstand mot boken, og demonstrasjonen foregikk i rolige former. Det ble ikke uttrykt støtte til Khomeinis fatwa i forbindelse med demonstrasjonen.¹¹² Imam Chishti uttalte at denne demonstrasjonen ikke var rettet mot regjeringen, men mot forlaget, og at han forventet at forlaget ville rette seg etter kravet fra de 20.000 norske muslimene og stoppe utgivelsen. Det ble igjen understreket fra Chishti at alle protestene mot boken fra muslimer i Norge ville «holde seg innenfor de rammer som norsk lov setter.»¹¹³ Lindstad var en av pådriverne for demonstrasjonen, og Austenå hevder at han etter hvert skulle overta som den drivende kraften i Forsvarsrådet.¹¹⁴

Det ble klart at det ikke ville bli lett å få stoppet en norsk utgivelse av boken, og muligheten for å gå rettens vei for å stanse den ble nå utredet av ulike muslimske interesseorganisasjoner. Både blasfemiparagrafen og injurielovgivningen ble sett på som mulige måter å få stoppet boken på. For mange muslimer i Norge var det svært vanskelig å skjønne hvorfor dette ikke var en opplagt sak. Paragrafen lyder:

§ 142. Den som i ord eller handling offentlig forhåner eller på en krenkende eller sårende måte viser ringeakt for nogen trosbekjennelse hvis utøvelse her i riket er tillatt eller noget lovlig her bestående religionssamfunds troslærdommer eller gudsdyrkelse, eller som medvirker hertil, straffes med bøter eller med hefte eller fengsel inntil 6 måneder.

Påtale finner bare sted når allmenne hensyn krever det.¹¹⁵

¹¹⁰ «Muslimer i Norge til bokaksjon: «Sårende og krenkende»», *Rogalands-Avis* 18.2.1989

¹¹¹ «Norske muslimer ber regjeringen stoppe Rushdie-roman», *NTB* 20.2.1989

¹¹² «3.000 muslimer i Rushdie-demonstrasjon», *NTB* 25.2.1989

¹¹³ «3.000 muslimer i Rushdie-demonstrasjon», *NTB* 25.2.1989

¹¹⁴ Austenå, *Arven etter sataniske vers*:77

¹¹⁵ Lovdata, «Almindelig borgerlig Straffelov (Straffeloven). 13de Kapitel. Forbrydelser mod den almindelige Orden og Fred.» <http://www.lovdata.no/all/tl-19020522-010-017.html#142>, (22.1.2013)

Mange muslimer følte seg såret og krenket av boken, og ut ifra dette kan man jo forstå at mange mente paragrafen kunne brukes i dette tilfellet. Men blasfemiloven hadde lenge vært en sovende paragraf i Norge. Nygaard på sin side uttalte til *VG*: «Det ville være en internasjonal skandale av dimensjoner om det norske rettsvesenet misbruker blasfemiparagrafen for å stoppe Salman Rushdies roman *Sataniske vers*».¹¹⁶

Etter hvert ble det klart at høyesterettsadvokat Alf Nordhus skulle føre saken på vegne av Islamsk Forsvarsråd. Han uttalte at han så flere måter å stanse boken på innenfor norsk lovgivning.¹¹⁷ Han mente at et krav om å stoppe utgivelsen ikke var i strid med den grunnlovfestede ytringsfriheten, og sa til *Aftenposten* at «ingen berettiget injurielovgivning kunne ha sin plass hvis grunnlovens paragraf 100 skulle tolkes absolutt».¹¹⁸ Han poengterte også at det i Norge var forbudt å misbruke trykkefriheten, av hensyn til enkeltpersoners rettigheter.¹¹⁹ Nordhus mente videre at det aldri hadde forekommet så grove krenkelser mot kristne i Norge.¹²⁰ Deler av de muslimske miljøene gav uttrykk for at de ville kunne godta en kompromissløsning. Advokat Gustav Høgtun ble leid inn av Pakistan Peoples Party for å føre deres sak mot utgivelsen av boken. *NTB* melder den 27. februar at Høgtun i et brev til Nygaard skisserte flere løsninger: «En mulighet er å ta ut de mest sårende avsnittene. En annen er å ta med et forord - fortrinnsvis fra forfatteren selv - som kan oppklare misforståelser».¹²¹ Forslagene ble kategorisk avvist av forlegger Nygaard, men han sa seg villig til et møte med motstanderne av utgivelsen. Nygaard stod fast på at boken skulle gis ut på helt vanlig måte, uten noen form for endringer i teksten.¹²² Det ble også kjent at muslimer i Norge vurderte å gi ut en motbok mot *Sataniske vers* hvis de ikke vant fram rettens vei og romanen ble utgitt i Norge.¹²³

Svært overraskende kom *Sataniske vers* ut på norsk allerede 12. april 1989. Alt ved utgivelsen hadde vært hemmeligholdt, og lederne i Islamsk Forsvarsråd var sjokkerte og rådville. Skulle de gå videre med planene om søksmål, nå som boken var kommet ut? Ifølge Austenå var det ulike syn innad i rådet på sakens videre gang. Chishti skal ha vært mot en rettssak hvis det ikke var store sjanser for å vinne fram mot forlaget. Lindstad derimot var klar

---

¹¹⁶ Magne Lystad, «- Skandale om blasfemi-paragrafen brukes», *VG* 13.4.1989

¹¹⁷ Jan-Erik Smilden, «Nordhus skal stanse «Sataniske vers»», *Dagbladet* 16.3.1989

¹¹⁸ Jørgen Lohne, «Muslimer krever to millioner», *Aftenposten* 21.4.1989

¹¹⁹ Lohne, «Muslimer krever to millioner», *Aftenposten* 21.4.1989

¹²⁰ Lystad, «- Skandale om blasfemi-paragrafen brukes», *VG* 13.4.1989

¹²¹ «Rushdie-boka trolig for retten», *NTB* 27.2.1989

¹²² «Rushdie-boka trolig for retten», *NTB* 27.2.1989

¹²³ Arnild Rygnestad, «Muslimer vil gi ut motbok», *Aftenposten* 17.3.1989

i sin sak og ville ikke godta kompromisser.¹²⁴ Rådets advokat Alf Nordhus mente det nå ble lettere å få stoppet boken siden den forelå fysisk,¹²⁵ og det ble klart at rådet fortsatt ønsket å gå videre med planene om rettssak.¹²⁶ Den 20. april ble Aschehoug, med Nygaard i spissen, stevnet for Oslo byrett. I alt krevde Islamsk Forsvarsråd og 24 andre organisasjoner og enkeltpersoner, som Nordhus representerte, bot til forlaget og Bokklubben Nye Bøker, fengselsstraff for Nygaard og 2 millioner kroner i oppreisning.¹²⁷ Under fredagsbønnen den 21. april lovet Nordhus å vinne saken på vegne av de krenkede muslimene.¹²⁸ Forhandlingene varte nesten ett år, men i mars 1990 møttes partene endelig i Oslo byrett. Kravet om to millioner i oppreisning stod fortsatt. I retten ble det enighet om å prøve å forhandle fram et forlik mellom partene. Den fornærmede part hadde gått til sak på grunnlag av straffelovens paragraf 142, den såkalte blasfemiparagrafen, og straffelovens paragrafer 246 og 247 om ærekrenkelse. Forsvarerne til Aschehoug og Nygaard la, på sin side, opp forsvaret rundt ytringsfriheten.¹²⁹ I april ble det endelig klart i England at romanen ikke kunne tiltales etter blasfemiparagrafen. Da hadde saken blitt anket opp til høyesterett.¹³⁰

Den 23. juli 1991 kom det fram i mediene at Alf Nordhus trakk seg som forsvarer for Islamsk Forsvarsråd.¹³¹ Det ble også meldt om uenighet innad i rådet. Et forlik i saken hadde lenge vært klart, og Oslo byrett hadde purret på Islamsk Forsvarsråd tre ganger uten at de hadde klart å komme til enighet innad om de ønsket rettssak eller å godta forliket. Saken hadde nå holdt på i to og et halvt år uten at man hadde kommet fram til noe. Nordhus mente at slik saken nå stod, var det umulig å fortsette. Avisen skrev at uenighetene innad i rådet sannsynligvis hang sammen med uenighetene om saken blant muslimer verden over.¹³² Rundt en måned etter at Nordhus trakk seg, valgte Islamsk Forsvarsråd å henlegge saken mot Aschehoug og Nygaard. *Aftenposten* skrev at det nå ikke lenger var en rettslig tvist om boken i Norge, men med følgende presisering: «- Dette betyr på ingen måte at muslimene i Norge aksepterer boken og dens innhold, men det betyr at vi ikke har noen tro på at denne boken lar seg bekjempe ved rettslige midler slik situasjonen er her i Norge nå, sier Trond Ali Linstad».¹³³ Det ble slutten på noe som kunne ha blitt et historisk rettsoppgjør i Norge.

---

¹²⁴ Austenå, *Arven etter sataniske vers*:81

¹²⁵ Smilden, «Splittelse blant muslim-lederne», *Dagbladet* 13.4.1989

¹²⁶ Turid Veber, «Muslimer til sak mot Aschehoug», *Arbeiderbladet* 13.4.1989

¹²⁷ Lohne, «Muslimer krever to millioner», *Aftenposten* 21.4.1989

¹²⁸ Smilden, ««Vi skal vinne»», *Dagbladet* 22.4.1989

¹²⁹ «Forlikshandlinger i gang mellom Aschehoug og muslimer i Norge», *NTB* 9.3.1990

¹³⁰ «- Rushdie kan ikke tiltales for blasfemi», *NTB* 9.4.1990

¹³¹ Harald Stanghelle, «Nordhus trekker seg fra Rushdiesaken», *Aftenposten* 23.7.1991

¹³² Stanghelle, «Nordhus trekker seg fra Rushdiesaken», *Aftenposten* 23.7.1991

¹³³ Stanghelle, «Trekker Rushdiesaken», *Aftenposten* 27.8.1991

Ambassadebråk og regjeringens holdning

Et av de store spørsmålene var hvordan den iranske ambassaden i Norge ville forholde seg til fatwaen. Hele perioden var preget av svært blandede signaler fra både ambassaden og personer som arbeidet der. Det kom alt fra uttalt støtte til fatwaen, til rene trusler, og til forsikringer om at iranere i Norge ville følge norsk lov. Den 15. februar 1989 sa informasjonskonsulent Behrooz Basseri til *Aftenposten* at fatwaen måtte følges.¹³⁴

Mener våre religiøse ledere i Iran at vi skal drepe dem som utgir boken "The Satanic Verses", følger vi den ordren, sier en talsmann i den iranske ambassade (...) Behrooz Basseri i Irans Ambassade i Oslo forteller at det er nedfelt i Koranen at muslimer skal drepe dem som angriper den hellige tro.¹³⁵

Dagen etter meldte *NTB* at den iranske ambassaden i Norge prøvde «å dementere det den betegnet som feilaktige opplysninger i *Aftenposten* onsdag.»¹³⁶ Dette skapte uansett kraftige reaksjoner i mediene og førte til et møte mellom Utenriksdepartementet og Irans ambassaderåd. Avisene meldte at «Basseri må selv komme til Utenriksdepartementet for å forklare seg. - Før vi har hørt hans versjon, vil jeg ikke si noe om hvordan UD ser på denne saken, sier Sigrid Romundset, pressetalskvinne i UD.»¹³⁷ *VG* skrev at «Norske myndigheter holder en lav profil i bråket rundt utgivelsen av boken Sataniske vers» og at «En representant fra Irans ambassade ble i all hemmelighet smuglet inn bakveien til UD i går for å unngå norsk presse.»¹³⁸ På møtet gjorde den iranske representanten det klart at Iran var sterkt imot planene om å utgi boken i Norge. Men det ble også forsikret at ingen på den iranske ambassaden i Norge aktet å følge fatwaen.¹³⁹ Den iranske ambassadeattaché Said Faryabi sa til *VG*:

-Det er vår plikt å protestere mot noe alle muslimer reagerer på. Men det er ikke ambassadens jobb å drepe noen. Vi er her for å holde en god diplomatisk forbindelse mellom våre to land. Enten er vi blitt misforstått i pressen, eller så er det snakk om ren propaganda mot oss.¹⁴⁰

Den 21. februar meldte *NTB* at Norge hadde besluttet å kalle hjem sin ambassadør fra Iran. Sverige og EF-landene hadde da allerede kalt hjem sine ambassadører. UD meldte at de ville ha tett kontakt med de andre nordiske landene om når ambassadøren eventuelt ville vende tilbake til Teheran.¹⁴¹ Dette skapte naturlig nok reaksjoner i Norge. Det var på ingen måte vanlig for Norge å kalle hjem en av sine ambassadører på ubestemt tid, og det ble beskrevet som «en sterk diplomatisk reaksjon.»¹⁴² *NTB* meldte at «Det er nummeret før

¹³⁴ Smilden, «Iran-diplomat innkalt til UD», *Dagbladet* 16.2.1989

¹³⁵ Kai Ove Evensen, «- Må følge ordre om å drepe», *Aftenposten aften* 15.2.1989

¹³⁶ «Irans ambassade toner ned drapstrussel», *NTB* 16.2.1989

¹³⁷ Evensen, «Attaché innkalles», *Aftenposten aften* 16.2.1989

¹³⁸ Nina Gram, «Løber UD-reaksjon», *VG* 18.2.1989

¹³⁹ Rune Valderhaug, «Islam-ekspert tror ikke på voldshandlinger i Norge», *Bergens tidende* 18.2.1989

¹⁴⁰ Per Olav Ødegård, «-Ikke vår jobb å drepe», *VG* 17.2.1989

¹⁴¹ «Norge kaller sin Iran-ambassadør hjem», *NTB* 21.2.1989

¹⁴² «Første hjemkallelse i norsk diplomatisk historie» *NTB* 22.2.1989

diplomatisk brudd, og har aldri tidligere blitt brukt i norsk diplomatis historie, sier professor Jens A. Christophersen». ¹⁴³ *NTB* skrev videre:

Ambassadør Thore Boye, en av nestorene i norsk utenriktjeneste, viser til at Norge heller ikke under okkupasjonen av USAs ambassade i Teheran kalte hjem den norske ambassadøren. - Å kalle hjem en ambassadør på ubestemt tid betyr ikke et diplomatisk brudd, men det er likevel en ganske sterk markering av at man er uenig i et annet lands politikk, sier Boye. ¹⁴⁴

NTB meldte: «Utenriksminister Thorvald Stoltenberg sa tirsdag at Norge bevisst valgte å kalle hjem den norske ambassadøren i Teheran for konsultasjoner først etter at EF-landene og Sverige hadde gjort det samme.» ¹⁴⁵ I Stortinget gikk Fremskrittspartiets Carl I. Hagen ett skritt videre og gikk inn for at «muslimer som ikke er norske statsborgere, og som støtter Khomeinys trusler, bør utvises fra Norge.» ¹⁴⁶ Forsvarsminister Johan Jørgen Holst sa i Stortingets spørretime at i Norge ble fatwaen vurdert som folkerettsstridig og en alvorlig trussel mot ytringsfriheten. ¹⁴⁷ Han understreket også at selv om Norge hadde kalt hjem sin ambassadør fra Iran på ubestemt tid, innbar ikke dette et brudd i diplomatiske forbindelser, og han la til at «Regjeringen vil følge utviklingen i denne saken nøye og holde løpende kontakt med nærstående land.» ¹⁴⁸ Fra Washington sa utenriksminister Thorvald Stoltenberg at «- Vi ser svært alvorlig på situasjonen i Iran». ¹⁴⁹ Den 7. mars ble de diplomatiske forbindelsene offisielt brutt mellom Iran og Storbritannia. ¹⁵⁰ I mars 1989 mottok statsminister Gro Harlem Brundtland, på sitt kontor, telefontrusler fra noen som hevdet de var muslimer, og at grunnen var utgivelsen av *Sataniske vers* i Norge. ¹⁵¹

Hemmelig utgivelse og butikkbrann

Den norske utgivelsen av *Sataniske vers* ble en spesiell affære. Da fatwaen kom, var det alt kjent at romanen skulle gis ut samme år på Aschehoug forlag. Onsdag 12. april gav Aschehoug ut romanen på norsk. Datoen var ikke kjent på forhånd og kom som et sjokk på Islamsk Forsvarsråd. ¹⁵² Det var kjent at boken skulle komme ut nærmere sommeren, og det hadde vært snakk om juni. Men av sikkerhetsmessige årsaker ble utgivelsen framskyndet. Nygaard selv sa at avgjørelsen ble tatt av hensyn til sikkerheten til alle som hadde vært

---

¹⁴³ «Første hjemkallelse i norsk diplomatisk historie» *NTB* 22.2.1989

¹⁴⁴ «Første hjemkallelse i norsk diplomatisk historie» *NTB* 22.2.1989

¹⁴⁵ «Norge la seg bevisst på linje med EF i Rushdie-saken», *NTB* 21.2.1989

¹⁴⁶ Fyhn, «Skarp norsk Iranprotest», *Aftenposten* 22.2.1989

¹⁴⁷ «Norge tar drapstruslene opp i UNESCO», *NTB* 22.2.1989

¹⁴⁸ «Norge tar drapstruslene opp i UNESCO», *NTB* 22.2.1989

¹⁴⁹ Morten Fyhn, «Skarp norsk Iranprotest», *Aftenposten* 22.2.1989

¹⁵⁰ Ulf Andenæs, «Offisielt brudd Iran Storbritannia», *Aftenposten* 8.3.1989

¹⁵¹ «Brundtland truet på livet», *Aftenposten* 28.3.1989

¹⁵² Smilden, «Splittelse blant muslim-lederne», *Dagbladet* 13.4.1989

involvert i produksjonen, og at en hemmelig utgivelse hadde hindret eventuelle «forstyrrelser» som kunne oppstått.¹⁵³ Hvor boken ble trykket ble hemmeligholdt, og den ble sendt ut til bokhandlerne uten at de visste det på forhånd. *Aftenposten* meldte: «I boken står oversetteren Kari Risvik oppført, og ellers heter det "trykket i Norge". - Jeg vet ikke hvor boken er trykket og har heller ikke ønsket å vite det, sier William Nygaard».¹⁵⁴ Senere, i forbindelse med attentatet på Nygaard, beskrev danske medier den norske bokutgivelsen som «en næsten militært planlagt operation».¹⁵⁵ I forbindelse med utgivelsen ble politiets sikkerhetstiltak forsterket overfor både forlaget og Nygaard.¹⁵⁶ Da romanen kom ut i Norge, var dette det fjerde landet i verden den ble utgitt.

Romanen fikk dermed en relativt rolig utgivelse i Norge, men det oppstod et par episoder etter at den kom ut. Mandag 17. april meldte *NTB* at to bokhandler ble påtønt i løpet av helgen. Begge episodene skjedde i Oslo-området, henholdsvis på Rykkinn i Bærum og på Holtet i Oslo. I begge bokhandelene var *Sataniske vers* til salgs og på utstilling.¹⁵⁷ Politiet i Asker og Bærum bekreftet at de «kobler saken sammen med utgivelsen av "Sataniske vers"». ¹⁵⁸ Samme ettermiddag som avisene meldte om bokhandelbrannene, ble en bombetrussel ringt inn mot en bokhandler i Drammen. De ansatte i bokhandelen mente innringeren var en ung mann som prøvde å forvrengte stemmen sin slik at han skulle høres utenlandsk ut. Da politiet rykket ut, fant de ingen ting.¹⁵⁹ Politiet mente at det ikke kunne utelukkes at brannene var påsatt av rasister som prøvde å legge skylden på innvandrere.¹⁶⁰

Rushdie-besøk, hagefest og ministere

Sommeren 1992 var Rushdie på danmarksbesøk. Det var det første besøket hans i et annet europeisk land siden fatwaen. Nygaard og Rushdie avtalte at Rushdie også skulle komme til Norge senere den sommeren, i forbindelse med Aschehougs årlige hagefest. Nygaard lovt Rushdie å overgå besøket i Danmark, og Rushdie skriver i sine memoarer at «besøket i Norge ble en suksess».¹⁶¹ I forbindelse med besøket ønsket arrangørene å få til et møte med regjeringsmedlemmer og statsministeren. Da Rushdie hadde vært i Danmark, hadde han

---

¹⁵³ Lohne, «Rushdieboken ut på norsk i hemmelighet», *Aftenposten* 13.4.1989

¹⁵⁴ Lohne, «Rushdieboken ut på norsk i hemmelighet», *Aftenposten* 13.4.1989

¹⁵⁵ Ole Schierbeck, «Krav om ny politisk kurs», *Politiken* 12.10.1993

¹⁵⁶ Kåre M. Hansen, «Vakt foran Rushdieforlaget», *Aftenposten aften* 13.4.1989

¹⁵⁷ «To bokhandler skadd i påsatte branner», *NTB* 17.4.1989

¹⁵⁸ Hansen, «Bøker i brann», *Aftenposten aften* 17.4.1989

¹⁵⁹ «Bombetrussel mot bokhandel i Drammen», *NTB* 17.4.1989

¹⁶⁰ «Avskyelig», *Aftenposten aften* 19.4.1989

¹⁶¹ Rushdie, *Joseph Anton*:362

verken møtt statsministeren eller andre medlemmer av regjeringen. Faktisk hadde ikke Rushdie møtt noen statsledere eller regjeringsmedlemmer fra andre land siden fatwaen.¹⁶²

Onsdag 19. august var Rushdie kommet til Norge og opptrådte på et møte arrangert av norsk PEN. Det var ikke annonsert på forhånd at Rushdie skulle komme på møtet, og deltakerne trodde de skulle på et møte om EF og ytringsfriheten med Kjartan Fløgstad og Jahn Otto Johansen som trekkplaster.¹⁶³ *Aftenposten* refererte: «- Dette gjelder ikke så mye min situasjon som ytringsfrihetens situasjon i Vesten, sa Salman Rushdie, som uttrykte stor taknemlighet for at kulturminister Åse Kleveland var til stede».¹⁶⁴ Videre melder avisen at kulturministeren lot seg fotografere sammen med forfatteren.¹⁶⁵ Dagen etter brukte forfatteren på å møte norske parlamentarikere. *NTB* meldte at «Rushdie vil at de skal legge politisk press på regjeringen slik at dødsdommen over forfatteren settes på dagsorden i forholdet til Iran.»¹⁶⁶

Det var et stort sikkerhetsopplegg rundt Rushdies besøk i Norge. Politiet var involvert i planleggingen av besøket helt fra starten av. Austenå hevder at en av grunnene til at utenriksministeren uttrykte bekymring rundt besøket, var de omfattende sikkerhetstiltakene som måtte til. Videre skriver hun at holdningen i politiet var en helt annen. I politiet hadde besøket blitt møtt som et hvilket som helst annet besøk der man satte inn sikkerhetstiltak, som en rockestjerne eller lignende, og politiet selv mente at de fint kunne beskytte en dødsdømt forfatter et par dager.¹⁶⁷ Det ble nå også kjent i mediene at statsministeren hadde avslått å møte Rushdie mens han var i Norge, og fra statsministerens kontor ble det sagt at «- Invitasjonen ble vurdert, men man fant det ikke naturlig at dette møtet fant sted».¹⁶⁸ Utenriksministeren sa han kjente til besøket, men at det var vanskelig for Norge å være tydeligere overfor Iran for å få dødsdommen mot Rushdie opphevet. Opposisjonen hadde et annet syn på saken, og Carl I. Hagen skal ha sendt et brev til Brundtland der han ba statsministeren møte den dødsdømte forfatteren, slik at Norge viste at vi støttet saken fullt ut. Rushdie selv skal ha blitt skuffet over statsministerens nei til et møte.¹⁶⁹

Nygaard hadde invitert Rushdie blant annet for at han skulle delta på Aschehougs årlige hagefest. Festen ble en stor suksess, og Rushdie gikk glad, fornøyd og fritt rundt i en hage på beste vestkant mens han ble introdusert for Norges kulturelite. Friheten til å gjøre noe

---

¹⁶² «Rushdies kappløp med bødrene», *NTB* 21.8.1992

¹⁶³ Jan E. Hansen, «Salman Rushdie til Oslo i går i all hemmelighet», *Aftenposten Aften* 20.8.1992

¹⁶⁴ Hansen, «Rushdie i Oslo», *Aftenposten* 20.8.1992

¹⁶⁵ Hansen, «Salman Rushdie til Oslo i går i all hemmelighet», *Aftenposten Aften* 20.8.1992

¹⁶⁶ «Parlamentariske ledere møtte Rushdie», *NTB* 20.8.1992

¹⁶⁷ Austenå, *Arven etter sataniske vers*:87

¹⁶⁸ «Statsministeren avslø å møte Salman Rushdie», *NTB* 20.8.1992

¹⁶⁹ «Statsministeren avslø å møte Salman Rushdie», *NTB* 20.8.1992

slikt hadde han ikke hatt på flere år. På festen var også utdanningsminister Gudmund Hernes. Han hadde takket ja til en invitasjon fra Nygaard bare timer før festen, selv om han visste at saken skapte hodebry i regjeringen.¹⁷⁰ Det ble tatt bilder av dem sammen, og bildet av en smilende forlegger, en dødsdømt forfatter og et regjeringsmedlem fra Norge gikk verden rundt. Austenå skriver at for Hernes ble konsekvensene av dette at han måtte leve med politibeskyttelse i noen måneder, etter flere drapstrusler.¹⁷¹ *NTB* meldte at Hernes kom på hagefesten for å gjøre sin holdning til ytringsfriheten krystallklar.¹⁷²

Reaksjonene på Rushdies besøk fra deler av de muslimske miljøene lot ikke vente på seg. Tre dager etter at Rushdie forlot Oslo, den 24. august, ble det kalt inn til pressekonferanse. Det var tre imamer som hadde tatt initiativ til pressekonferansen. De kritiserte medlemmene av regjeringen som hadde møtt forfatteren, og selv om de ikke ville uttale seg om fatwaen, sa de at forfatteren uansett var en fiende av islam.¹⁷³ «- Godtar vi at en hel befolkningsgruppe - i dette tilfellet muslimene - blir forsøkt latterliggjort og ydmyket? heter det i en uttalelse fra de tre prestene i organisasjonen World Islamic Mission.»¹⁷⁴ *Aftenposten* skrev at flere muslimske organisasjoner i Norge mente det var prinsipielt riktig å dømme Rushdie til døden. Rushdies møte med regjeringsrepresentantene ble kalt «en provokasjon mot alle muslimer», og avisen meldte at 14 muslimske organisasjoner stod bak uttalelsen.¹⁷⁵ Disse muslimene understreket at de ville følge norsk lov, skrev avisen, men de unngikk spørsmål om hvordan de ville ha reagert hvis forfatteren hadde blitt myrdet under norgesbesøket, og tok ikke avstand fra fatwaen. En av imamene, Syed Muhammad Hasan Qadri, ble sitert på å ha sagt: «- Vi sier ikke når han må drepes eller om han må drepes».¹⁷⁶

Det kom raskt reaksjoner på disse uttalelsene. Lederen i Oslo Høyre Jon Lyng gikk hardt ut mot imamene og mente de manglet «elementær respekt for norske lover og grunnholdninger.» Videre skal han ha sagt: «Nå går de over grensen og gjør alle innvandrere og muslimer en bjørnetjeneste».¹⁷⁷ Han reagerte også kraftig på at imamene framstilte dødsdommen mot Rushdie som «en form for religionsutøvelse vi ikke burde blande oss inn i.»¹⁷⁸ Men det var ikke bare norske politikere som reagerte på imamenes uttalelser. Mange i de muslimske miljøene i Norge reagerte også sterkt. *Aftenposten* skrev at trossamfunnet

---

¹⁷⁰ Austenå, *Arven etter sataniske vers*:91

¹⁷¹ Austenå, *Arven etter sataniske vers*:92

¹⁷² «Rushdie: Støtten fra Norge har vært fantastisk», *NTB* 20.8.1992

¹⁷³ «Muslimske ledere tar avstand fra Rushdie-besøk», *NTB* 24.8.1992

¹⁷⁴ «Muslimske ledere tar avstand fra Rushdie-besøk», *NTB* 24.8.1992

¹⁷⁵ Gunnar Magnus, «- Dødsstraff er riktig i prinsippet», *Aftenposten* 25.8.1992

¹⁷⁶ Magnus, «- Dødsstraff er riktig i prinsippet», *Aftenposten* 25.8.1992

¹⁷⁷ Inger Anne Olsen, «Lyng rystet over muslimske ledere», *Aftenposten Aften* 26.8.1992

¹⁷⁸ Olsen, «Lyng rystet over muslimske ledere», *Aftenposten Aften* 26.8.1992

Islams Ahmadiyya Menighet hadde sendt ut en uttalelse om at det ikke finnes noe grunnlag i Koranen for å dømme forfatteren til døden. Andre igjen tvilte på at imamene faktisk hadde 14 muslimske organisasjoner bak seg.¹⁷⁹ *Aftenposten* meldte videre at de hadde vært i kontakt med andre kilder som støttet opp under inntrykket av at det var liten støtte til uttalelsene fra pressekonferansen og imamene som opptrådte der.¹⁸⁰

Den synlige forleggeren: Attentatet mot William Nygaard

Helt siden fatwaen kom og det ble klart at Nygaard og Aschehoug skulle gi ut *Sataniske vers*, levde forlag og forlegger med drapstrusler. Nygaard var tidlig ute i mediene etter fatwaen og forsvarte utgivelsen. «Til Dagbladet sier forlagsdirektør William Nygaard at han ikke er skremt av truslene om likvidering på grunn av utgivelsen av Rushdies bok på hans forlag. - For min del ville det være en død i stolthet, sier han.»¹⁸¹ I juni 1991 ble først en av Rushdies italienske oversettere, Ettore Capriolo, angrepet og stukket ned med kniv i sitt eget hjem. Da hadde først angriperen prøvd å få han til å fortelle hvor Rushdie befant seg. Capriolo overlevde så vidt. En uke senere ble den japanske oversetteren til Rushdie, Hitoshi Igarashi, funnet død på universitetet hvor han jobbet. Han var knivstukket til døde. Mordet ble aldri oppklart.¹⁸² Nygaard hadde hele tiden vært en av Rushdies mest profilerte forleggere. Han hadde vært mye i mediene, og han hadde hele tiden vært krystallklar om sine holdninger til boken og ytringsfrihetsprinsippet. Spesielt ble han synlig etter Rushdies norgesbesøk sommeren 1992, da bilder av han, Rushdie og utdanningsminister Hernes gikk verden rundt. Rushdie selv skriver i sine memoarer at «Denne turen gjorde William til en av hans mest «synlige» europeiske forleggere. De visste det ikke da, men hans innsats på forfatterens vegne satte livet hans i stor fare. Fjorten måneder senere skulle terroren banke på Williams dør.»¹⁸³

Den 11. oktober 1993 ble William Nygaard skutt og livstruende skadet utenfor sitt hjem i Oslo. Nygaard tror selv han er blitt rammet av et kraftig elektrisk støt fra bilen sin. Det fremste dekket på venstre side av bilen er skåret opp.¹⁸⁴ Ikke før Nygaard var kommet på legevakten, ble det klart at han var blitt skutt. Nygaard som selv var ved bevissthet da ambulanspersonellet ankom, sa han trodde han hadde fått et kraftig støt. Helsepersonellet var da av den oppfatningen at politiet var blitt varslet, og til sammen tok det opp mot en time før

---

¹⁷⁹ Åshild Breian, «Muslimer mot imamene», *Aftenposten Aften* 27.8.1992

¹⁸⁰ Olsen, «Strides om Rushdie», *Aftenposten Aften* 28.8.1992

¹⁸¹ Evensen, «- Må følge ordre om å drepe», *Aftenposten aften* 15.2.1989

¹⁸² «Mystisk drap på Rushdies oversetter», *NTB* 12.7.1991

¹⁸³ Rushdie, *Joseph Anton*:362

¹⁸⁴ Odd Isungset, *Hvem skjøt William Nygaard?*, Oslo: Tiden norsk forlag, 2001:20-21

politiet ble varslet om attentatet. Det var mye som gikk galt de første timene etter attentatet, og politiet har i årene etterpå fått mye kritikk for sin håndtering av saken. Da politiet endelig kom i gang med søking på åstedet, var søking med hunder blitt nesten umulig, på grunn av all aktiviteten som hadde vært i området i mellomtiden.¹⁸⁵ I tillegg skjedde det mange feil med varslingen av grensekontroll. Selv om den kom på plass raskt på flyplassen, ble ikke grensekontrollen mot svenskegrensen skjerpet før utpå formiddagen. *VG* skriver: «Årsaken var en serie uheldige omstendigheter og fatale misforståelser. Det var ingen vitner til selve drapsforsøket.»¹⁸⁶ Videre fikk ikke Nygaards arbeidsplass, Aschehoug forlag, vite om attentatforsøket før pressen dukket opp hos dem flere timer etter angrepet.¹⁸⁷

Mediene var raske til å koble attentatforsøket opp mot fatwaen. Det var også den norske oversetteren av boken, Kari Risvik. Hun sa at hun opplevde dødstrusselen fra Iran som helt reell og beskrev Nygaards innsats for Rushdie og ytringsfriheten som heroisk.¹⁸⁸ Også forfatteren av boken var enig. Dagen etter at Nygaard ble skutt, meldte *Aftenposten* at Rushdie var rystet over attentatforsøket. Han sa at hvis det viste seg at attentatforsøket hang sammen med utgivelsen av *Sataniske vers*, «må det få diplomatiske, politiske og økonomiske konsekvenser for Vestens forbindelser med det iranske regimet».¹⁸⁹ Politiet jobbet derimot lenge med andre teorier og poengterte at det ikke trengte å være en sammenheng mellom Rushdie-saken og attentatet. Kriminalsjef Truls Fyhn uttalte at «Vi kjenner ikke noe motiv for handlingen, selv om vi er kjent med omstendighetene rundt boka *Sataniske vers*».¹⁹⁰ Politimester i oslopolitiet Willy Haugli sa: «- Vi har ikke noe grunnlag for å avhøre noen i Oslos muslimske miljøer på det nåværende tidspunkt. William Nygaard har ikke mottatt noen trusler eller bedt om politibeskyttelse i den senere tid».¹⁹¹ Noe av grunnen til at politiet ikke ville koble attentatet opp mot fatwaen med en gang, var at tegn på åstedet og tidspunktet ikke stemte overens med politiets teori om hvordan en profesjonell terrorhandling ville ha blitt gjennomført. Det ble etter hvert tydeligere at attentatet og Rushdie-saken kunne ha en sammenheng.¹⁹² Det tok likevel fem år før politiet gikk offentlig ut og sa at fatwaen var hovedsporet i saken.¹⁹³

---

¹⁸⁵ Erik Sønsteli, Erik Tumyr og Jan Henrik Ihlebæk, «Timene da alt gikk galt», *VG* 12.11.1993

¹⁸⁶ Sønsteli, Tumyr og Ihlebæk, «Timene da alt gikk galt», *VG* 12.11.1993

¹⁸⁷ «Aschehoug forlag i sjokk», *NTB* 11.10.1993

¹⁸⁸ «- Nygaard har vært heroisk», *NTB* 11.10.1993

¹⁸⁹ «DRAPSFORSØKET Salman Rushdie er rystet», *Aftenposten* 12.10.1993

¹⁹⁰ «Nygaardsaken: Politiet holder alle muligheter åpne», *NTB* 11.10.1993

¹⁹¹ «Nygaardsaken: Politiet holder alle muligheter åpne», *NTB* 11.10.1993

¹⁹² Tom Bakkeli, «- Offer for planlagt terror», *VG* 18.11.1993

¹⁹³ *Dagbladet*, «Krever full gjennomgang av attentat-etterforskningen», http://www.dagbladet.no/2010/11/30/nyheter/william_nygaard/attentat/innenriks/14524628/ (1.3.2011)

Flere muslimer og talsmenn for muslimske grupperinger i Norge gikk raskt ut og tok avstand fra det som hadde skjedd, og understreket at de ikke hadde oppfordret til vold.¹⁹⁴ Talsmannen for styret i Norges største moské Khalid Mahmood betegnet attentatforsøket som en voldelig handling som de tok avstand fra. Det ble poengtert at selv om menigheten hadde vist aktiv motstand mot boken, hadde de aldri oppfordret til angrep på Nygaard.¹⁹⁵ *NTB* meldte også at «Religions-fagfolk tror det er mer sannsynlig at iranske agenter snarere enn muslimer bosatt i Norge står bak dersom det virkelig skulle dreie seg om et religiøst betinget anslag mot forleggeren. Iranske diplomater vil ikke kommentere drapsforsøket.»¹⁹⁶ Allikevel var det også noen muslimer som uttalte seg støttende til fatwaen og sa at de hadde forståelse for attentatet mot Nygaard. I et debattprogram på TV uttrykte Zahid Muktar, informasjonssekretær i moskeen i Urtegata, støtte til fatwaen og sa at Rushdie fortjente dødsdommen. Han sa også at muslimer i Norge må følge norsk lov, men at islamsk lov står over de norske lovene.¹⁹⁷

De neste dagene skrev avisene om en rekke teorier som ble bekreftet og avkreftet om hverandre. *Aftenposten* meldte at politiet ikke hadde mange spor å gå etter, og avisen refererte til politiinspektør Olaf Johansen ved Overvåkingssentralen, som sa at det ikke var noen spor som tydet på at islamske grupper var involvert i attentatet.¹⁹⁸ *Dagbladet* slo onsdag 13. oktober opp: «Ingen tvil – Iran står bak». Uttalelsen kom fra Parviz Kharzai som var Irans chargé d'affaires til Norge før han hoppet av i 1982. Kharzai sa videre at attentatet hadde kjennetegnene til det iranske regimet.¹⁹⁹ Samme dag skrev *Dagbladet* også at det var sannsynlig at det var islamske fundamentalister som stod bak angrepet, og at det var denne teorien politiet jobbet ut ifra. Sjefen for terroravsnittet i politiets overvåkingstjeneste Olaf Johansen sa ifølge denne avisen at de ikke ville vært koblet inn i etterforskningen hvis man ikke trodde at det lå politiske motiver bak attentatet: «Handlingsmønsteret kan tyde på at det var et politisk motivert og nøye planlagt attentat.»²⁰⁰ Dagen etter meldte *Aftenposten* at politiet ikke ville si hvilket spor de fulgte, og avisen skrev: «Mye tyder nå på at Rushdiesporet ikke er blant de heteste. Likevel støvsuger politiet deler av det iranske miljø i Oslo.»²⁰¹ I *VG* kom det fram enda mer oppsiktsvekkende opplysninger fra Kharzai. Til avisen påstod han at

---

¹⁹⁴ «Muslimer i Norge: Tar avstand fra Nygaard-attentatet», *NTB* 11.10.1993

¹⁹⁵ «Nygaardsaken: Politiet holder alle muligheter åpne», *NTB* 11.10.1993

¹⁹⁶ «Nygaardsaken: Politiet holder alle muligheter åpne», *NTB* 11.10.1993

¹⁹⁷ Erik Tumyr, «Støttet ugjerningen», *VG* 21.10.1993

¹⁹⁸ «Politiet står helt uten spor», *Aftenposten* 12.10.1993

¹⁹⁹ Einar Hagvaag, «Ingen tvil – Iran står bak», *Dagbladet* 13.10.1993

²⁰⁰ Gunnar Hultgreen, «Jakt på islamske fundamentalister», *Dagbladet* 13.10.1993

²⁰¹ Jonassen, Arild M, «Rushdiesporet neppe det heteste», *Aftenposten* 14.10.1993

han fire måneder tidligere var i møte med politimester Willy Haugli der han advarte om et mulig terroranslag mot Norge. Olaf Johansen bekreftet overfor avisen at møtet fant sted.²⁰² Kharzai skal ha varslet om «sterke signaler om et nært forestående iransk terroranslag mot Norge», og skal ha uttrykt bekymring for både Nygaards og Risviks sikkerhet. Videre hevdet han at attentatet hadde vært planlagt lenge, og at Nygaard «oppfattes som den som fikk Europa aktivt med på den dødsdømte forfatterens side».²⁰³ Gjennom kontakter fikk han vite at Nygaard og Risvik stod på dødslisten til 15. Kordad, en religiøs stiftelse som ble dannet av Khomeini, og han valgte da å gå til politiet med opplysningene.²⁰⁴

Også den tidligere iranske politikeren Muhammed Reza gikk ut i avisene og hevdet at den iranske ambassaden var direkte involvert i drapsforsøket. Også han framhevet likhetstrekk med andre terroraksjoner i Europa utført av det iranske regimet, og sa han hadde informasjonen fra kontakter i Iran.²⁰⁵ Disse oppslagene førte til at Irans ambassade i Norge gikk ut i mediene for å svare på det de omtalte som negativ presseomtale. *NTB* meldte: «- Iran avviser kategorisk slike beskyldninger, og forventer at norsk opinion og norske medier ikke legger vekt på slike falske og grunnløse påstander, og avstår fra forhåndsdømming i slike saker, heter det i pressemeldingen.»²⁰⁶ Onsdag 20. oktober ble den iranske ambassadøren til Norge innkalt til UD og mottok en skarp protest fra norske myndigheter mot fatwaen.²⁰⁷

I dagene etter attentatet ville ikke Nygaard uttale seg om hvem han trodde kunne stå bak mordforsøket.²⁰⁸ Men to måneder senere var han sikker i sin sak da han møtte pressen for første gang siden skuddene, og mente at det var en sammenheng med Rushdie-saken. «- Alle indisier, observasjoner og vitneutsagn tyder på det».²⁰⁹ To dager senere sa en talsmann for den iranske ambassaden at han var sjokkert over at Nygaard kunne anklage ambassaden for noe slikt, og påpekte at han ikke hadde noen beviser som støttet opp under påstanden. På spørsmål om han ikke syntes det var naturlig at folk stilte spørsmål ved ambassadens rolle, siden iranske tjenestemenn hadde vært involvert i lignende saker i Europa, sa han at det ikke hadde noe relevans for denne saken. Han sa videre at fatwaen var en religiøs dom, ikke en politisk, og at den dermed ikke var et anliggende for den iranske stat.²¹⁰

Saken ble etterforsket gjennom hele 1990-tallet og ut på 2000-tallet. Det var stadig nye

---

²⁰² Bakkeli, «- Jeg advarte Haugli», *VG* 13.10.1993

²⁰³ Bakkeli, «- Jeg advarte Haugli», *VG* 13.10.1993

²⁰⁴ Bakkeli, «- Jeg advarte Haugli», *VG* 13.10.1993

²⁰⁵ Stig Nielsen og Tor-Erik Røberg-Larsen, «- Ambassaden er involvert», *Arbeiderbladet* 14.10.1993

²⁰⁶ «Irans ambassade slår tilbake», *NTB* 14.10.1993

²⁰⁷ «Skarp norsk protest overlevert Iran», *NTB* 21.10.1993

²⁰⁸ «Mads Nygaard: - Far vil ikke spekulere», *NTB* 12.10.1993

²⁰⁹ «Nygaard knytter attentatet til Rushdie-saken», *NTB* 14.12.1993

²¹⁰ «Sjokkert over anklager», *Dagbladet* 16.12.1993

spor og ledetråder. I 2007 ble saken henlagt, stadig uoppklart med ukjent gjerningsmann. Politiet hadde fått massiv kritikk for dårlig og manglende etterforskning. Saken var likevel ikke over, for den ble begjært gjenopptatt av Riksadvokaten i 2009. I skrivende stund er saken fortsatt under etterforskning av Kripos. Spørsmålet nå er om saken vil kunne prøves for retten, eller om den allerede er foreldet. Det får man først vite hvis noen siktes i saken, og den så skal prøves for retten.²¹¹

Rushdie-saken videre i Norge

Etter attentatforsøket på William Nygaard fortsatte Rushdie-saken å være en del av mediebildet i Norge. Det kom jevnlig artikler som var relatert til saken, til Nygaard og til norske muslimeres forhold til fatwaen. I ny og ne fant avisene noen som gikk offentlig ut og støttet fatwaen, men det ble lenger og lenger mellom hver gang, og det var ettertrykkelig slått fast at det store flertallet av muslimer i Norge ikke støttet Khomeinis dødsdom. I starten av mars 1994 var det mange medieoppslag om at presidenten i Rogaland muslimske forening, Ibrahim Yilidzi, gikk ut med støtte til fatwaen. Dette kom opp fordi det var planlagt at Rushdie skulle besøke Stavanger. Noen dager senere trakk Yilidzi drapstrusselen tilbake og sa at han heller ville arrangere en demonstrasjon hvis Rushdie kom til byen.²¹²

Den 26. mars kom det en melding fra UD om at en iransk diplomat i Norge skulle utvises og måtte forlate landet innen ti dager. UD ville ikke si noe mer om årsaken til utvisningen, men det er ingen tvil om at det er svært sjelden Norge utviser diplomater fra andre land.²¹³ Den 1. juli 1994 fikk utenriksminister Bjørn Tore Godal et brev fra Irans nye ambassadør til Norge, som slo fast at dødsdommen ikke gjaldt for nordmenn som bor i Norge. *Aftenposten* ba om Nygaards reaksjon på påstanden. Han kalte det «et interessant, men tvetydig signal», siden fatwaen ikke var opphevet.²¹⁴ I januar 1995 valgte Norge å kalle hjem sin ambassadør fra Teheran etter at myndighetene nå ønsket å trekke tilbake brevet som sa at fatwaen ikke gjaldt nordmenn i Norge.²¹⁵ I en melding fra det iranske utenriksdepartementet het det at Norge manglet respekt for islam «og er blitt talsmann for anti-islamske grupper i Europa». Iran hadde på det tidspunktet også valgt å kalle hjem sin ambassadør.²¹⁶

---

²¹¹ Andreas Bakke Foss, «Nygaardsaken kan være foreldet», *Aftenposten* 19.9.2012

²¹² Trond Bø, «Trekker drapstrusselen, vil isteden demonstrere», *Aftenposten* 10.3.1994

²¹³ «Iransk diplomat utvist fra Norge», *Arbeiderbladet* 26.3.1994

²¹⁴ Håkon Harket, «Dødsdom ugyldig i Norge», *Aftenposten* 1.7.1994

²¹⁵ «Norge hjemkaller ambassadøren i Teheran», *NTB* 16.1.1995

²¹⁶ «Iran beskylder Norge for å mangle respekt for islam», *NTB* 17.1.1995

I starten av 1996 ble det en ny sak om norske muslimer støttet fatwaen eller tok avstand fra den, da to imamer i Oslo uttrykte støtte til dødsdommen. De to imamene hadde skrevet to artikler i Norges største innvandrertidning, *The Awaz*, der de forklarte sitt standpunkt og sa at det er Guds vilje at Rushdie må dø. Dette ble slått stort opp i *VG* under overskriften «- Rushdie MÅ DØ».²¹⁷ Som reaksjon på støtten til dødsdommen valgte Carl I. Hagen å politianmelde de to imamene. Han mente at muslimer i Norge som støttet dødsdommen, måtte straffes og utvises.²¹⁸ Som et tilsvarende svar til de to imamene valgte de fem muslimske bystyrerepresentantene i Oslo å ta felles avstand fra fatwaen.²¹⁹

Rushdie-saken i Danmark

Rushdie-saken ble en stor mediesak i Danmark. Det ble klart at forlaget Samleren, med forlagsredaktør Johannes Riis i spissen, skulle gi ut *Sataniske vers* i løpet av 1989, og da fatwaen mot boken kom, ble saken slått stort opp. Men i Danmark ble den oppfattet som en utenriks sak, og selv om det var noen protester og demonstrasjoner mot boken, foregikk hele Rushdie-affæren roligere i Danmark enn i Norge. I tillegg valgte danskene en litt annen profil i Rushdie-sakens tidlige fase. Da saken stormet som verst i Europa, gikk Danmark videre i handelsforbindelser med Iran.²²⁰

Utenriksnyheter, EF og ambassadebråk

I Danmark ble Rushdie-saken i høy grad behandlet som en utenriks sak. Det var mye skriving i avisene etter at fatwaen kom, men artikler om saken dukket som regel opp på utenriksidene i avisene. I et intervju med Johannes Riis understreker han at Rushdie-saken ble oppfattet som en stor sak i Danmark, men at det ikke ble lagt vekt på den danske vinkelen. Han hevder at fokuset lå på sakens internasjonale hendelser.²²¹ De nærmeste ukene etter fatwaen inneholdt avisene nesten daglig artikler om sakens utvikling i verden. Det ble meldt at Iran utlovet en stor dusør til den som gjennomførte fatwaen,²²² og at EF reagerte sterkt på Khomeinis dødsdom. De 12 medlemslandene lovet kraftige sanksjoner hvis forfatteren eller hans forleggere ble utsatt for fare. *Jyllands-Posten* skrev om demonstrasjoner i flere land og om

---

²¹⁷ Tom Bøe og Bjørn Haugan, «- Rushdie MÅ DØ», *VG* 17.1.1996

²¹⁸ Gry Isberg, «- En provokasjon mot rettsstaten Norge», *NTB* 17.1.1996

²¹⁹ Ole Erik Almlid, «Muslimske politikere tar avstand fra drapsordre», *NTB* 23.2.1996

²²⁰ *NRK Tekst-TV* 27.2.1989

²²¹ Intervju med Johannes Riis 21.11.2012

²²² «Dusør for drap på forfatter», *Politiken* 16.2.1989

opptøyene i England, blant annet i Bradford.²²³ Avisen skrev mye om forfatteren og tok opp spørsmålet om en unnskyldning ville oppheve dødsdommen.²²⁴ Det ble lagt stor vekt på den diplomatiske krisen som nå hadde oppstått mellom Iran og EF.

Under overskriften «Samlet EF vil stoppe Khomeini» meldte *Politiken* at EF hadde valgt å trekke tilbake sine ambassadører på ubestemt tid. Det ble også klart at de ville oppheve alle normale forbindelser hvis ikke Iran trakk tilbake fatwaen. Videre ble iranske diplomaters bevegelsesfrihet innad i EF begrenset.²²⁵ *Jyllands-Posten* skrev at EF-landene hentet hjem sine ambassadører for å understreke kravet om at dødsdommen måtte oppheves.²²⁶ Dagen etter skrev *Politiken* at Iran hadde kalt hjem sine ambassadører fra EF-landene som en motreaksjon mot at EF-landene hadde gått til samme skritt et par dager tidligere. Danmarks ambassadør til Iran hadde da alt landet i Danmark, men det var ikke avklart om Irans representant skulle sendes ut.²²⁷ Videre meldte *Jyllands-Posten* at både Norge og Sverige hadde sluttet seg til en diplomatisk boikott av Iran.²²⁸ *Politiken* skrev at den danske ambassaden i Iran fortsatte sitt arbeid, selv om ambassadøren var kalt hjem. Avisen framhevet at selv under revolusjonen hadde Danmark ambassadør i Iran, på et tidspunkt da svært mange andre land ikke hadde det. Det stod videre i artikkelen at Rushdie-saken og EFs avgjørelse om å hente hjem sine ambassadører kom på et dårlig tidspunkt for Danmark, da landet nettopp hadde oppjustert sitt samarbeid med Iran både politisk og økonomisk.²²⁹ Den 1. mars meldte *Jyllands-Posten* at Irans chargé d'affaires Gholam Reza, som var fungerende ambassadør, hadde reist hjem til Teheran for et møte med den iranske regjeringen. Videre skrev de at det ikke var klart om han skulle vende tilbake, men at det fortsatt var aktivitet på den iranske ambassaden i København.²³⁰

Reaksjoner i Danmark og trusler

Etter at fatwaen ble utstedt 14. februar 1989, ble det et tydeligere fokus på den danske utgivelsen av boken. Både 16. februar²³¹ og 17. februar²³² skrev *Politiken* at det danske forlaget Samleren, med forlagsredaktør Johannes Riis i spissen, trosset Iran og skulle gi ut

---

²²³ Gunhild Riske, «Hadet stammer fra Bradfords fattige muslimer», *Politiken* 17.2.1989

²²⁴ «Unnskyldning skaber splid blandt præster», *Politiken* 20.2.1989

²²⁵ Lars Bennike, «Samlet EF vil stoppe Khomeini», *Politiken* 21.2.1989

²²⁶ Kermit Nørlund, «EF-ultimatum til Iran: Træk dødsdom tilbage», *Jyllands-Posten* 21.2.1989

²²⁷ Anja Westphal og Klaus Brundgård, «Iran svarer EF igen», *Politiken* 22.2.1989

²²⁸ «Iran kalder ambassadører hjem», *Jyllands-Posten* 22.2.1989

²²⁹ Anja Westphal, «Ambassaden i Teheran er stadig åben», *Politiken* 22.2.1989

²³⁰ Henrik Thomsen, «Irans mand i Danmark rejst hjem», *Jyllands-Posten* 1.3.1989

²³¹ Jens Kerte, «Utdgivelse trods trusler», *Politiken* 16.2.1989

²³² Steina Olafsdottir, «Dansk forlag trodser Iran», *Politiken* 17.2.1989

romanen etter sommeren. Det ble også opplyst at det danske utenriksdepartementet så med stort alvor på truslene, og at Dansk forfatterforening så med forferdelse på fatwaen.²³³ Riis sier de mottok noen trusler da fatwaen kom, både mot forlaget og mot han direkte. På spørsmål om Riis hadde noen formening om hvor truslene kom fra, internt i Danmark eller fra utlandet, sier han at han ikke har noen klar formening om dette, men at han husker noen telefontrusler på engelsk.²³⁴ Både da fatwaen kom og etter drapsforsøket på William Nygaard ble det satt inn ekstra sikkerhetstiltak av politiet, både hos forlaget og på Riis sin private adresse.²³⁵

Den 17. februar stod det fire artikler om Rushdie-saken i *Jyllands-Posten*. Det framgikk der at man i Danmark nå fryktet for forleggenes liv, og at det danske utenriksdepartementet var bekymret over utviklingen.²³⁶ På lederplass i avisen stod det at «i Danmark truer en fremtrædende representant for de over 40.000 invandrede muslimer indirekte den danske forlægger af Rushdies bog på livet».²³⁷ Redaktørens avsluttende bemerkning er interessant å notere seg sett i sammenheng med den senere karikaturstriden:

Hvis den indisk-britiske forfatters skønlitterære bog, «De sataniske vers», der angivelig krænker profeten Muhamed, skal brændes og forfatteren likvideres, hvem bliver så den næste? Hvis man ikke kan vide sig sikker for muhammedanske morderpatruljer, hvem vil da vove at sige, skrive eller trykke noget, der kan fornærme mørkemændene?²³⁸

I de neste ukene var det en rekke motreaksjoner mot fatwaen og støtte til fatwaen. På samme måte som i Norge ble det slått stort opp hvis noen gav sin støtte til fatwaen. Den 18. februar skrev *Jyllands-Posten* under overskriften «Muslimer i Danmark hylder dødsdom over forfatter» at flere muslimer i Danmark var enige i dødsdommen.²³⁹ I artikkelen stod det: «Mest rabiater er Irans offisielle representasjon: «Forfatteren og de mennesker, der hjælper ham med at trykke bogen, skal henrettes,» siger en talsmand for den iranske ambassade i København».²⁴⁰ Mot slutten av artikkelen kom det fram at avisen også hadde snakket med flere muslimer som tok avstand fra fatwaen, og at ingen av de muslimene avisen hadde snakket med, ønsket å «føre sværdet for Khomeini».²⁴¹ *Politiken* skrev at flere danske muslimer tok avstand fra dødsdommen. En imam ved navn Zakaria Khan, som tilhørte Ahmadiyya-bevegelsen, sa til avisen: «Salman Rushdie har med sin bog udsat millioner af

---

²³³ Olafsdottir, «Dansk forlag trodser Iran», *Politiken* 17.2.1989

²³⁴ Intervju med Johannes Riis 21.11.2012

²³⁵ Intervju med Johannes Riis 21.11.2012

²³⁶ Edith Rasmussen, «Dødsliste skaber frygt for danske forlags-redaktører», *Jyllands-Posten* 17.2.1989

²³⁷ «Et satanisk regime», *Jyllands-Posten* 17.2.1989

²³⁸ «Et satanisk regime», *Jyllands-Posten* 17.2.1989

²³⁹ Thomsen, «Muslimer i Danmark hylder dødsdom over forfatter», *Jyllands-Posten* 18.2.1989

²⁴⁰ Thomsen, «Muslimer i Danmark hylder dødsdom over forfatter», *Jyllands-Posten* 18.2.1989

²⁴¹ Thomsen, «Muslimer i Danmark hylder dødsdom over forfatter», *Jyllands-Posten* 18.2.1989

muslimer for mental tortur, og det er en verre forbrydelse end mord. Men det betyr ikke, at vi aksepterer ayatollah Khomeinys ordre, at forfatteren skal dræbes.»²⁴²

Den 25. februar ble det avholdt en demonstrasjon mot utgivelsen av *Sataniske vers* i Danmark. *Politiken* meldte at rundt 1500 mennesker møtte opp, noe som gjorde det til en av de største muslimske demonstrasjonene i Danmarks historie til da. Demonstrantene krevde at boken skulle forbys i Danmark. Avisen skrev at det var en fredelig demonstrasjon bestående av i all hovedsak pakistanske, tyrkiske og noen danske muslimer.²⁴³ Samme dag ble det også avholdt en demonstrasjon til støtte for boken, arrangert av medlemmer og sympatisører av NLA, den iranske opprørsbevegelsen (kjent som Folkets Mujahedin på norsk). Under demonstrasjonen oppfordret de dansk næringsliv og den danske regjeringen til å stanse all handel med regimet.²⁴⁴

Den 19. mars startet *Jyllands-Posten* en artikkelserie kalt Muslimske Profiler. Gjennom en rekke artikler undersøkte de og skrev om temaer knyttet til muslimer i Danmark. De snakket med innvandrere og danske konvertitter og så på hvordan det var å leve som muslim i Danmark. Del tre av denne artikkelserien stod på trykk den 26. mars 1989, under overskriften «Khomeinis disciple». I brødteksten stod det blant annet at «I Danmark er Khomeinis disciple en minoritet, som står i skarp modsætning til flertallet af danske muslimer.»²⁴⁵ Avisen hadde snakket med en shiamuslim ved navn Ahmad Anissi som sa at «Khomeini er leder for alle muslimer i hele verden».²⁴⁶ De hadde også snakket med en sunnimuslim ved navn Abdul Madsen som uttalte: «Khomeini er ikke anerkendt af nogen som helst her i landet», og han fortsatte: «Det er første gang, jeg hører nogen muslim i Danmark tage Khomeini i forsvar».²⁴⁷ Videre ble Anissi spurt om fatwaen. Han svarte at han støttet dommen, men at dette ikke var Khomeinis avgjørelse, det handlet kun om å følge islamsk lov. Han sa videre at dødsdommen først skulle gjennomføres etter en rettssak i en domstol.²⁴⁸ Madsen reagerte kraftig på Anissis synspunkter og hevdet at de var svært uvanlige i dansk sammenheng. Han svarte nei på spørsmål om han trodde det fantes muslimer i Danmark som var villige til å fullbyrde fatwaen. Men han tilføyde at det var få muslimer som gikk inn for full trykke- og ytringsfrihet.²⁴⁹

---

²⁴² Birger Thøgersen, «Danske muslimer afviser dødsdom», *Politiken* 23.2.1989

²⁴³ Hanne B. Jørgensen og Marchen Jersild, «Muslim-aktion i København», *Politiken* 26.2.1989

²⁴⁴ Marchen Jersild, «Støtte til fordømt bog», *Politiken* 26.2.1989

²⁴⁵ «Khomeinis disciple», *Jyllands-Posten*, 26.3.1989

²⁴⁶ «Khomeinis disciple», *Jyllands-Posten*, 26.3.1989

²⁴⁷ «Khomeinis disciple», *Jyllands-Posten*, 26.3.1989

²⁴⁸ «Khomeinis disciple», *Jyllands-Posten*, 26.3.1989

²⁴⁹ «Khomeinis disciple», *Jyllands-Posten*, 26.3.1989

I den danske befolkningen for øvrig var det en del støtte til forfatteren, men ulike meninger om Danmarks rolle. Den 23. mars ble det offentliggjort en undersøkelse i *Jyllands-Posten* som viste at halvparten av alle danske velgere mente Danmark skulle reagere på fatwaen, men synet på i hvor høy grad og med hvilke virkemidler man skulle reagere, varierte mye. Avisen meldte at 82 % av befolkningen mente Danmark skulle ta offisielt avstand fra fatwaen. Men på spørsmål om Danmark burde bryte sine diplomatiske forbindelser med Iran, falt prosentandelen på de som var for dette til 49 %, og på spørsmål om Danmark burde bryte sine handelsforbindelser med Iran, falt antallet som støttet dette til 40 %.²⁵⁰

Politisk spill om fetaost

Danmark er ved at gjennomføre en omfattende modkøpsaftale med Iran trods den aktuelle politiske konflikt på grund av dødsdommen over forfatteren Salman Rushdie. Det er statsselskapet DONG og mejeriselskapet MD Foods, der vil udveksle iransk olie med dansk fetaost og andre varer til en verdi af 600-700 millioner kroner.²⁵¹

Dette meldte NRK 27. februar 1989. Dagene før hadde vært fylt av spekulasjoner og uklarheter i mediene om det dansk-iranske handelssamarbeidet. Allerede 20. februar i en notis i *Jyllands-Posten* stod det at EFs 12 utenriksministere vurderte sanksjoner mot Iran, og at en handelsboikott kunne få store konsekvenser for Danmarks milliardeksport av fetaost til landet.²⁵² Dagen etter sa departementssjefen i utenriksdepartementet at det «ikke har vært på tale» at indstille EF-støtten til blandt annet Danmarks eksport av fetaost og kjød til Iran.²⁵³ Et par dager senere, 25. februar, gikk den danske Meieriorganisasjonen ut og avlyste krisen. De hevdet at selv om det ville føre med seg økonomiske tap, var det mulig å legge om produksjonen slik at man ikke trengte å opprettholde handelen med Iran. Under overskriften «Mejeri-Organisationen: Mulig at undvære feta-eksport til Iran» stod det: «Danmark kan klare sig uden feta-eksporten til Iran. Selv om den udgør næsten en fjerdedel af vores oste-eksport, kan den nuværende produktion omlægges og sælges til andre lande.»²⁵⁴ I en annen artikkel samme dag i avisen stod det at det danske oljeselskapet DONG ikke kom til å underskrive en kontrakt om kjøp av iransk olje så lenge krisen mellom Iran og Vesten pågikk.²⁵⁵

---

²⁵⁰ Lars Jørgen Andersen, «Massiv dansk reaktion mod «dødsdommen» over Rushdie», *Jyllands-Posten* 23.3.1989

²⁵¹ NRK Tekst-TV 27/2 1989

²⁵² «Feta-eksport i fare», *Jyllands-Posten* 20.2.1989

²⁵³ Bennike, «Samlet EF vil stoppe Khomeini», *Politiken* 21.2.1989

²⁵⁴ Arne Panduro, «Mejeri-Organisationen: Mulig at undvære feta-eksport til Iran», *Jyllands-Posten* 25.2.1989

²⁵⁵ Panduro, «Danmark udskyder olie-aftale med Iran», *Jyllands-Posten* 25.2.1989

Det var naturlig at danske myndigheter og danske selskaper ikke ønsket oppmerksomhet rundt handelssamarbeidet med Iran under Rushdie-saken, så mesteparten av medieomtalen som omhandlet handelssamarbeidet, var kritikk mot regjeringens holdning i saken. Den 17. februar 1989 skrev *Jyllands-Postens* redaktør på lederplass at det var skuffende at den danske regjeringen ikke straks fordømte fatwaen, slik EF gjorde. Han mente det var ydmykende at vestlige land, Danmark inkludert, lot som ingenting, og at det var vanærende at Danmark «smiser for terroristene i Teheran for at kunne selge feta-ost for milliarder.»²⁵⁶

Flere av sakens aktører reagerte naturligvis også negativt på regjeringens håndtering av saken. Johannes Riis sier han kan huske at han ble provosert over den danske regjeringens holdning, og at ytringsfriheten ble satt til side for forretningsinteresser. Han synes regjeringen kunne ha vært litt mer prinsipiell og prinsippfast enn den var. I et intervju i november 2012 sier han: «De gav efter for det press og stakk hovedet i busken. Det kommer vi ikke unna.»²⁵⁷ Rushdie omtaler også Danmarks fetaost-avtale med Iran flere ganger i sin bok. Han skriver blant annet at siden Danmark eksporterte store mengder fetaost til Iran, fryktet de at «hvis de åpenlyst ga seg til å fjeske for en gudsbespotter, en frafallen og en kjetter, kunne ostehandelen bli skadelidende. Den danske regjeringen var tvunget til å velge mellom ost og menneskerettigheter, og i første omgang valgte den osten.»²⁵⁸

Bokutgivelse og danmarksbesøk

Da boken kom ut i Danmark utpå høsten i 1989, hadde saken roet seg i mediene, og utgivelsen vakte ikke store reaksjoner. Riis sier at det viktigste for forlaget var å gjøre utgivelsen så normal som overhodet mulig. De ønsket å følge en fullstendig normal produksjonsplan og sørge for å provosere minst mulig. Han sier at det eneste som avvek fra normal prosedyre, var at boken ble sendt direkte ut til bokhandlene for så å bli sluppet den påfølgende dagen. Den ble ikke sendt til anmeldelse først, fordi forlaget fryktet at det da ville komme større reaksjoner mot boken, og de fryktet trusler og krav om at den måtte trekkes.²⁵⁹ Selv om bokhandlene selv bestemte om de ville utplassere boken i sine utstillingsvinduer, var

---

²⁵⁶ «Et satanisk regime», *Jyllands-Posten* 17.2.1989

²⁵⁷ Intervju med Johannes Riis 21.11.2012

²⁵⁸ Rushdie, *Joseph Anton*:360

²⁵⁹ Intervju med Johannes Riis 21.11.2012

ikke dette noe som skapte oppstyr, og det var ingen bokhandel som ble angrepet eller påtent slik vi hadde sett i Norge.²⁶⁰

I 1992 kom Rushdie på besøk til Danmark. Det var det første besøket hans i et annet europeisk land siden fatwaen.²⁶¹ Det var dansk PEN som inviterte forfatteren til landet. Dansk PENs daværende leder, Niels Barfoed, skriver i sine memoarer at forholdsreglene viste seg å være langt mer omfattende enn de først hadde antatt.²⁶² Besøket var preget av et stort sikkerhetsopplegg, fra både dansk og engelsk side,²⁶³ det var blant annet satt inn et slagskip som patruljerte havnen.²⁶⁴ Dagens leder av dansk PEN, Mille Rode, hevder det var et av de mest spektakulære sikkerhetsprosjekter som det danske sikkerhetspoliti noen gang hadde vært utsatt for.²⁶⁵ Besøket skapte naturlig nok stor oppmerksomhet i Danmark, men ingen representanter fra den danske regjeringen ville møte Rushdie. Austenå skriver at Rushdie derimot møtte den tidligere statsministeren Anker Jørgensen, som nå var landets fremste opposisjonspolitiker.²⁶⁶ Barfoed hevder at danske myndigheter oppførte seg som om besøket ikke fant sted, «Dvs. den optrådte slet ikke.»²⁶⁷

Regjeringen og dansk PEN så ikke likt på hvordan prosessen rundt besøket hadde vært, og etter besøket kritiserte utenriksminister Uffe Ellemann-Jensen dansk PEN i pressen. Kritikken gikk ut på at danske myndigheter ikke var tilstrekkelig informert, at det hadde blitt misforståelser rundt et telefonmøte med miljøvernminister Per Stig Møller, og at dansk PEN hadde brukt besøket til å markere seg i innenrikspolitikken, blant annet gjennom at så mange politikere fra opposisjonen hadde vært til stede under et foredrag Rushdie holdt. Dansk PEN svarte krast på kritikken og hevdet at det virkelige problemet var at ingen fra regjeringen hadde villet møte forfatteren. Videre roste de miljøvernminister Møller for hans klare holdning til fatwaen, og for at han hadde gått med på en telefonsamtale med Rushdie da det viste seg at det ikke ville la seg gjøre å få til et møte. På kritikken om å slå innenrikspolitisk mynt på besøket svarte PEN at de ikke kunne holdes ansvarlige for at det bare var opposisjonspolitikere som møtte opp, og at politikerne hadde blitt invitert på lik linje.²⁶⁸

I 1996 vant Rushdie litteraturprisen Aristeion for romanen *Maurerens siste sukk* og ble igjen invitert til Danmark for å motta denne prisen. Men Rushdie forteller:

---

²⁶⁰ Intervju med Johannes Riis 21.11.2012

²⁶¹ Niels Barfoed, *Farvel så længe!*, København: Gyldendal, 2007:310

²⁶² Barfoed, *Farvel så længe!*:310

²⁶³ Barfoed, *Farvel så længe!*: 311

²⁶⁴ Rushdie, *Joseph Anton*:361

²⁶⁵ Intervju med Mille Rode 20.11.2012

²⁶⁶ Austenå, *Arven etter sataniske vers*:87

²⁶⁷ Barfoed, *Farvel så længe!*:318-319

²⁶⁸ Niels Barfoed, Peter Thielst og Lisbeth Møller-Madsen, «Lav støj Uffe», *Politikken* 12.7.1992

[...] den danske regjeringen kunngjorde at han ikke ville få være til stede ved prisutdelingen i København den 14. november 1996, av sikkerhetsgrunner. De påstod de hadde kjennskap til en «konkret trussel» mot hans liv, men engelske Special Branch, opplyste at de ikke hadde kjennskap til noen slik trussel, og hvis det hadde vært noen, ville danskene vært forpliktet til å fortelle dem det.²⁶⁹

Rushdie ble svært opprørt over dette og tok til motmæle. Det hele endte med at «danske politikere fra alle partier, innebefattet regjeringspartiet, kritiserte avgjørelsen, og den danske regjeringen gav etter.»²⁷⁰ Senere, da Rushdie var på et møte med etterretningstjenesten i England, som hadde ansvaret for å vurdere trusselbildet mot han, innrømmet de at det hadde vært en konkret trussel i forbindelse med danmarksturen, men at dette hadde blitt tilbakeholdt på grunn av behovet for kildebeskyttelse.²⁷¹

Attentat i nabolandet

Også i Danmark ble Rushdie-saken aktualisert gjennom attentatforsøket på William Nygaard. Attentatet vakte stor medieinteresse, og det ble lagt vekt på forbindelsen mellom Nygaard og Rushdie-saken. *Politikens* leder 12. oktober ble avsluttet slik: «Hvis attentatet mod William Nygaard har iransk baggrund, må det give den danske regering anledning til at demonstrere ny klarhed og fasthed i Rushdie-sagen. Den angår os alle».²⁷² Under overskriften ”Rushdies forlægger og ven skudt ned” stod det:

Norsk politi ville mandag ikke si noe om motivet til drabsforsøket, men Nygaards ansvar for utgivelsen av Rushdies omstridte bok 'De Sataniske Vers' på norsk er en af ledetrådene. (...)Vi har på nuværende tidspunkt ikke noget grundlag for at afhøre nogen i Oslos muslimske miljøer. Det vi ved er, at William Nygaard ikke har modtaget trusler eller har bedt om politibeskyttelse i den senere tid, udtalte politimester Willy Haugli, Oslo, i går.²⁷³

I en annen artikkel stod det at «I Norge er der en mere yderliggående og militant islamisk fraksjon, som ytrede sig i kraftige vendinger under debatten om bogen, da den udkom i Norge».²⁷⁴ Dette ble ikke forklart nærmere, men videre i artikkelen stod det at Nygaard fryktet reaksjoner mot boken og holdt derfor produksjon, distribusjon og utgivelse hemmelig.²⁷⁵

Under overskriften «Salman Rushdies forlægger skudt ned» beskrev *Jyllands-Posten* attentatet som «tre skudd mot ytringsfriheten».²⁷⁶ Videre meldte avisen at det nå var tatt forholdsregler for å sikre dansker som hadde forbindelse til *Sataniske vers*, og som nå kunne

---

²⁶⁹ Rushdie, *Joseph Anton*:505

²⁷⁰ Rushdie, *Joseph Anton*:506

²⁷¹ Rushdie, *Joseph Anton*:524

²⁷² «Farlig fatwa», *Politiken* 12.10.1993

²⁷³ Hagvaag, «Rushdies forlægger og ven skudt ned», *Politiken* 12.10.1993

²⁷⁴ Schierbeck, «Krav om ny politisk kurs», *Politiken* 12.10.1993

²⁷⁵ Schierbeck, «Krav om ny politisk kurs», *Politiken* 12.10.1993

²⁷⁶ Poul Nordhagen, «Salman Rushdies forlægger skudt ned», *Jyllands-Posten* 12.10.1993

være i fare. Politiet i København opplyste at de hadde iverksatt nødvendige sikkerhetstiltak.²⁷⁷ To dager senere skrev *Jyllands-Posten* at norsk politi var advart om et attentat mot Nygaard. I en artikkel med tittelen «Iransk diplomat: Jeg advarede mod attentat-planer» stod det at politiet i Norge skal ha blitt advart mot et mulig attentat mot forleggeren fire måneder tidligere. Avisen siterte den tidligere iranske ambassadøren til Norge, Parviz Khazai, som hadde hoppet av.²⁷⁸ Artikkelen ble avsluttet med å opplyse om at Danmarks utenriksminister ville ta opp det dansk-iranske forholdet på et møte senere i uken.²⁷⁹

På lederplass 15.oktober diskuterte *Jyllands-Posten* hva Danmark kunne gjøre i forhold til Iran. De skrev at det mest opplagte ville være en verdensomfattende handelsboikott av Iran, men at dette var urealistisk på grunn av oljen. Derfor hadde heller ikke Iran noen grunn til å oppheve fatwaen. Videre stod det at dette ikke var første gang Vesten valgte handel framfor frihetsprinsipper, og trakk fram Danmarks feta-eksport. Lederartikkelen slo fast at en isolert handelsboikott fra Danmark ikke ville ha noen effekt, men «vi kan for det første forlange, at danske politikere kræver «dødsdommen» tilbakekaldt».²⁸⁰ Samme dag kom det også fram i avisen at dansk PEN hadde doblet det norske politiets dusør på 50.000 kroner til alle som kom med tips som kunne oppklare attentatforsøket.²⁸¹ Forfatteren selv, Salman Rushdie, engasjerte seg også i debatten, og skrev et innlegg som stod på trykk i *Politiken*. I en artikkel om saken oppsummerte avisen hans innlegg på denne måten:

Ingen etterretningsekspert er i tvivl om, at Iran stod bag det feje angreb på min fortræffelige norske forlægger og kære ven, William Nygaard, skriver den mord-truede forfatter, Salman Rushdie, i dag i et indlæg, som *Politiken* bringer med eneret for Danmark. Salman Rushdie konstaterer, at de nordiske lande altid har støttet ham i felttoget mod det iranske terroristregime, og han fortsætter: Nu har terroristerne forsøgt at tage hævn og har skudt en ubevæbnet mand ned bagfra. Denne gang må de ikke slippe godt fra det. Jeg anmoder om, at Danmark, Sverige, Norge og alle de frie lande i Europa støder Iran ud i det mørke, hvor det hører hjemme. Jeg anmoder om en øjeblikkelig og fuldstændig afbrydelse af alle politiske, økonomiske, finansielle og kulturelle forbindelser.²⁸²

Etter at Nygaard ble skutt, snakket også Rushdie med sin danske forlegger. Riis, som nå hadde politibeskyttelse, sa at situasjonen var rolig i Danmark, og at han var så heldig «å ha en kone med stor sinnsro.»²⁸³ Det ble også klart at Danmark ikke ville komme med reaksjoner eller innføre sanksjoner mot Iran, så lenge det ikke forelå bevis på at Iran var innblandet i attentatforsøket.²⁸⁴

²⁷⁷ Nordhagen, «Salman Rushdies forlægger skudt ned», *Jyllands-Posten* 12.10.1993

²⁷⁸ Nordhagen, «Iransk diplomat: Jeg advarede mod attentat-planer», *Jyllands-Posten* 14.10.1993

²⁷⁹ Nordhagen, «Iransk diplomat: Jeg advarede mod attentat-planer», *Jyllands-Posten* 14.10.1993

²⁸⁰ «Dødsdommen», *Jyllands-Posten* 15.10.1993

²⁸¹ Nordhagen, «Danske forfattere fordobler dusør», *Jyllands-Posten* 15.10.1993

²⁸² «Rushdie i *Politiken*: Straf Iran», *Politiken* 14.10.1993

²⁸³ Rushdie, *Joseph Anton*:409

²⁸⁴ Annemette Moesgaard, «Danmark afventende i Rushdie-sag», *Jyllands-Posten* 16.10.1993

De muslimske reaksjonene i saken

Vi finner likhetstrekk mellom måten de muslimske miljøene agerte på i Rushdie-saken i Norge og Danmark, men forskjellene var likevel flere. Årsakene til dette var mange. En av de viktigste var at det i Norge ble dannet en egen forening, Islamsk Forsvarsråd, som tok på seg rollen som talsmann for de muslimske miljøene. Videre var det enkeltpersoner i de muslimske miljøene som aktivt drev fram saken i offentligheten. Dette ser vi blant annet gjennom forsøket på å stanse boken. Saken ble dermed håndtert annerledes av de muslimske miljøene i Norge, som gikk rettens vei for å få stanset boken. Dette bidro til at saken varte lenger, og at man fikk klare fronter som kjempet mot hverandre.

En annen årsak til forskjellene mellom Norge og Danmark henger sammen med hvordan andre aktører i de to landene håndterte saken. Dette gjelder for eksempel de to forleggerne. De var helt klare på at boken skulle ut, og at dette var en sak som handlet om ytringsfrihet. Imidlertid spilte de to ulike roller i saken. Et eksempel er måten boken ble utgitt på i de to landene. Jeg vil påstå at måten boken ble utgitt på i Norge var mer provoserende enn i Danmark, selv om Nygaard mente hensikten var den motsatte. I Norge kom utgivelsen av boken på et tidspunkt da det stormet som verst rundt saken, og den ble utgitt i all hemmelighet. Nygaard hevdet at prosessen rundt utgivelsen var et forsøk på å gi boken en uddramatisk utgivelse, men i ettertid kan det se ut som om effekten ble den motsatte. I Danmark kom ikke boken før høsten 1989, da saken hadde roet seg i landet. Johannes Riis ønsket en normal utgivelse, til forskjell fra Nygaards taktikk, og publiseringen av boken gikk rolig for seg.²⁸⁵ Nygaard mente at når boken ble utgitt i hemmelighet, hadde ikke motstanderne en fast dato å planlegge aksjoner mot.²⁸⁶ Boken kom som en stor overraskelse på de muslimske miljøene, og flere følte seg tråkket på og lurte. At Aschehoug, med Nygaard i spissen, var et av de mest handlekraftige forlagene i verden når det gjaldt Rushdie-saken, skulle bli klart i årene som kom. Blant annet ble Norge det første land i verden som kom med en billigutgave av *Sataniske vers*.²⁸⁷ Nok en gang hadde Aschehoug produsert og sendt ut *Sataniske vers* uten forvarsel. Billigversjonen av boken kom en uke før saken mot forlaget og forlagsdirektøren skulle opp i Oslo byrett.²⁸⁸

---

²⁸⁵ Intervju med Johannes Riis 21.11.2012

²⁸⁶ Kari Kristofferstuen, «Sataniske Vers utgitt», *Østfold-Posten* 14.4.1989

²⁸⁷ Rushdie, *Joseph Anton*:361

²⁸⁸ «Rushdie i billigutgave», *Aftenposten* 3.3.1990

Ulike meninger og betydningen av enkeltpersoner

For mange kan det virke som om de muslimske miljøene i Norge stod samlet under Rushdie-saken. Med opprettelsen av Islamsk Forsvarsråd fikk man en organisasjon som på papiret uttalte seg på vegne av mange av landets muslimer. Det ble organisert en demonstrasjon med 3000 deltakere, og det ble startet en rettslig prosess for å få stoppet boken. Men dette er et ufullstendig bilde av reaksjonene til de muslimske miljøene i Norge. Flere muslimer følte at imamene og talsmennene som uttalte seg i mediene, ikke representerte dem, og det ble etter hvert flere muslimer som tok til orde og påpekte at de stemmene som hadde sluppet til i debatten, ikke var representative. Lederen for Antirasistisk senter, Khalid Salimi, sa i et intervju med *Dagbladet* at det var viktig å huske på at muslimer er like forskjellige som en hvilken som helst annen gruppe. Han sa at ingen kunne påberope seg å representere alle muslimer i Norge.²⁸⁹ Salimi poengterte også at mens mennesker i Vesten kritiserte muslimer for ikke å ta tydelig avstand fra fatwaen, fortsatte vestlige regjeringer å handle med Iran, og selv om ytringsfrihetsfanen ble holdt høyt, hadde fortsatt ikke en eneste statsleder i Europa møtt Rushdie siden fatwaen kom. Denne dobbeltmoralen, sett i sammenheng med kritikken av muslimer, ble oppfattet som svært urettferdig, mente Salimi.²⁹⁰

Problemene rundt representativitet ble tydelige da tre imamer innkalte til en pressekonferanse i kjølvannet av Rushdies besøk til Norge i 1992. Ikke bare ble det klart at mange var uenige i det budskapet imamene la fram. Støtten som imamene påstod at de hadde fra muslimske organisasjoner, ble også trukket i tvil. *Aftenposten* meldte at Aslam Ashan, talsmann for Pakistansk Arbeiderforening, uttalte: «- Imamene mangler dessverre kunnskaper om det norske samfunn og norske normer og verdier.»²⁹¹ Han hevdet at det store flertallet av norske muslimer var imot fatwaen, og at dette kom klart til uttrykk da boken kom ut. Han kritiserte imamene for å være fundamentalistiske og for å leve i sin egen verden.²⁹² Presidenten i den største muslimske menigheten på dette tidspunktet, Mohammad Ashraf Quadri i Central Jamat Ahle Sunnat, sa til *Aftenposten* at «- Imamene som holdt pressekonferanse etter Salman Rushdies besøk snakket bare for seg selv. Vi støtter ikke uttalelsene deres.»²⁹³ Han ville ikke at folk i Norge skulle tro at alle muslimer kritiserte statsrådene som møtte Rushdie. Videre poengterte også han at ingen kunne uttale seg på

---

²⁸⁹ Peter Normann Waage, «- Også muslimer er forskjellige», *Dagbladet* 3.9.1992

²⁹⁰ Waage, «- Også muslimer er forskjellige», *Dagbladet* 3.9.1992

²⁹¹ Breian, «Muslimer mot imamene», *Aftenposten Aften* 27.8.1992

²⁹² Breian, «Muslimer mot imamene», *Aftenposten Aften* 27.8.1992

²⁹³ Olsen, «Strides om Rushdie», *Aftenposten Aften* 28.8.1992

vegne av samtlige norske muslimer.²⁹⁴ Menighetens imam Nehmat Ali Shah sa: «- Nå må snart presse og politiske partier skaffe seg folk som er såpass godt orientert i innvandrermiljøer at de kan skjelne mellom bløff og sannhet, og ikke ta alt for god fisk».²⁹⁵

Rushdie-saken ble stor i de muslimske miljøene i Norge, større enn i mange andre land. Noen av de muslimske miljøene i Norge spilte utvilsomt en større rolle i konflikten enn tilsvarende grupper i Danmark. Jeg vil hevde at en av grunnene til at vi fikk så sterke reaksjoner i Norge, var at man hadde enkeltpersoner som tidlig i konflikten tok på seg lederroller, og at man fikk en egen organisasjon i form av Islamsk Forsvarsråd, som var grunnlagt på konfliktlinjene i saken. På tilsvarende måte som Nygaard fikk mye å si for sakens utvikling i Norge, var det også andre enkeltaktører som fikk stor betydning, spesielt Chishti og Lindstad. Deres engasjement fikk stor påvirkning på sakens utvikling og var med på å drive den videre og opprettholde konflikten mellom forlaget og muslimene. I Danmark fikk man ikke denne typen lederskikkelser i de muslimske miljøene, noe som bidro til at saken ikke ble like stor i Danmark.

Som i Norge var også de muslimske miljøene i Danmark splittet i synet på Rushdie-saken. Det var imidlertid ingen aktører som tok på seg å lede motstanden mot boken og uttale seg på vegne av alle muslimer i Danmark. Uttalelsene fra religiøse autoriteter og andre enkeltpersoner i saken var ukoordinerte og sprikende. Uttalelsene til representanter for den iranske ambassaden i Danmark var de som vakte mest oppsikt. En talsmann for ambassaden hadde blant annet sagt at alle som hjalp til med å trykke boken, skulle henrettes.²⁹⁶ De fleste muslimene som avisene snakket med, tok avstand fra fatwaen, selv om noen uttrykte støtte til dødsdommen. I den sammenhengen kom også motsetningene mellom sunni- og shiamuslimer tydeligere fram i Danmark enn i Norge, og det ble understreket at de fleste muslimer i Danmark ikke anså Khomeini som sin leder. Men det er klart at fatwaen og den kommende utgivelsen av *Sataniske vers* førte til et økt spenningsnivå også i Danmark. Det kom trusler både mot forlag og forlegger, og både politiet og utenriksdepartementet i Danmark var bekymret for fatwaen og truslene som kom.

Attentatet på Nygaard satte ny fart i debatten rundt fatwaen. I Norge tok mange muslimer på nytt avstand fra fatwaen, men også nå var det noen som uttrykte støtte til dødsdommen. De fleste muslimene som uttalte seg, la vekt på at de aldri hadde oppfordret til vold. I Danmark ble det ikke meldt om nye reaksjoner fra de muslimske miljøene etter

---

²⁹⁴ Olsen, «Strides om Rushdie», *Aftenposten Aften* 28.8.1992

²⁹⁵ Olsen, «Strides om Rushdie», *Aftenposten Aften* 28.8.1992

²⁹⁶ Thomsen, «Muslimer i Danmark hylder dødsdom over forfatter», *Jyllands-Posten* 18.2.1989

attentatforsøket mot den norske forleggeren. Isteden vektla avisene Irans rolle i attentatet og Danmarks forhold til landet. Selv om Rushdie-saken ble oppfattet som en stor sak i Danmark, fortsatte fokuset å være på de utenrikspolitiske forholdene gjennom hele saken. Innenrikspolitiske forhold og de muslimske miljøenes reaksjoner ble ikke vektlagt.

Kulturkollisjon og misforståelser

Rushdie-saken kom brått på de muslimske miljøene i Norge, og selv om Islamsk Forsvarsråd var blitt opprettet, var det en rekke muslimer i og utenfor organisasjonen som uttalte seg på en måte som ble oppfattet som uheldig i Norge. Det kom artikler i avisene som var svært negative til den tidvis uklare holdningen norske muslimer hadde til fatwaen, og da det i tillegg var mange som uttalte at de støttet dødsdommen, skapte dette en klar front i mediebildet. Uttalelser som «ingen kan garantere for noens liv,» som kom fra imam Chishti, ble ikke godt mottatt.²⁹⁷ Situasjonen ble ikke mindre tilspisset da den pakistanske folkevalgte representanten fra Arbeiderpartiet i Skedsmo, Syed Bokhari, gikk ut og sa at han ikke ville nøle med å drepe Salman Rushdie hvis han fikk sjansen.²⁹⁸ Mange muslimer i Norge følte seg nok misforstått og ønsket at nordmenn skulle ha forståelse for at de følte seg oppriktig krenket av boken.²⁹⁹ Det ble fra flere hold understreket at konflikten var preget av mange misforståelser og kulturforskjeller. Emrullah Gürsel ved Antirasistisk senter mente at selv om utsagnet «ingen kan garantere for noens liv» kan høres ut som en trussel på norsk, er det for en muslim en selvfølgelighet, bare Gud kan garantere for noens liv.³⁰⁰

Ganske tidlig begynte det også å komme kritikk mot medienes dekning av saken. Mandag 27. februar 1989 sendte NRK et program i serien «Kulturer i konflikt» om Iran, Khomeini og Rushdie-saken. Flere stusset over vinklingen i programmet, og Den iranske kulturforeningen i Bergen reagerte sterkt på at ingen iranske flyktninger var tatt med i programmet. Til *Bergensavisen* sa en mann ved navn Abbas Franouch at «-NRK-programmet mandag bidro til å øke folks fordommer mot muslimer. Ved å fokusere på dem som roper høyest og er de største fanatikerne, skaper NRK et vrangbilde».³⁰¹ NRK innrømmet til avisen at de ikke hadde vært i kontakt med iranske flyktninger i forbindelse med programmet, og sa at «-Tanken med programserien var å gå inn i nettopp de miljøer der fanatismen er størst og derved belyse den spenningen som faktisk finnes mellom muslimer og et vestlig

²⁹⁷ Erik R Selmer, «Protester mot Rushdie-boken», *Arbeiderbladet* 21.2.1989

²⁹⁸ «Bokhari får ikke støtte blant norske muslimer», *NTB* 22.2.1989

²⁹⁹ Øystein Kristiansen, «- Forstå oss!», *Moss Dagblad* 23.2.1989

³⁰⁰ Trine Tandberg og Inger Anne Olsen, «- Vi er ikke ekstremister», *Aftenposten* 23.2.1989

³⁰¹ Kathrine Sæverud, «-NRK øker fordommene», *BA* 1.3.1989

demokrati.»³⁰² Etter hvert som Rushdie-saken utviklet seg, ble en rekke uttalelser slått stort opp i mediene og bidro til å skape et bilde av et høyt konfliktnivå. Og selv om noen av disse uttalelsene nok ble mistolket, tatt ut av sin sammenheng og overspilt, er det klart at saken i Norge tidvis hadde et høyt konfliktnivå mellom forlaget og deler av de muslimske miljøene.

Retten til å protestere og bruken av vold

Det er et viktig aspekt ved denne saken at den organiserte motstanden fra muslimer mot boken var helt på linje med den type reaksjoner og tiltak enhver interessegruppe ville ha satt i gang for å få gjennomslag i en slik sak. I Norge ble et råd opprettet som uttalte seg i mediene om saken, i begge landene ble det avholdt demonstrasjoner, og i Norge forsøkte man å gå rettens vei for å stanse boken. I en kronikk i *Klassekampen* 9. mars skrev Tron Øgrim at det var svært viktig at det norske samfunnet ikke reagerte annerledes på lovlige protester mot boken, bare fordi protestene kom fra muslimer. Han skrev at et forsvar for Rushdie også måtte inneholde et forsvar for muslimers rett til å demonstrere fredelig, og at saken i mediene ikke måtte utvikle seg til et angrep på islam idet man ønsket å ta avstand fra fatwaen.³⁰³ Den organiserte motstanden mot boken gikk fredelig for seg, og når protestene ikke førte fram, ble også den organiserte motstanden avsluttet.

Til tross for protestenes fredelige form og organisering vil jeg påstå at en rekke uttalelser i mediene i begge land var uheldige og bidro til å skape et inntrykk av et større konfliktbilde enn det som var reelt. Spesielt uttalelser i forhold til fatwaen, kombinert med nyhetsdekningen av saken rundt om i verden, bidro til å skape et bilde av sinte, voldelige muslimer. Men voldsbruk var ikke en del av reaksjonene til de muslimske miljøene i Rushdie-saken i Norge og Danmark. Angrepene på de to bokhandlene i Norge kan ha vært et tilløp til dette, men det er vanskelig å fastslå om hæverket ble utført av muslimer som var imot boken, eller av andre som prøvde å legge skylden på muslimer. Men politiet koblet, uansett motiv, angrepene sammen med utgivelsen av *Sataniske vers*.³⁰⁴ Til sist er attentatet på Nygaard sakens store usikkerhetsmoment. Det er vanskelig å slå fast at om attentatet var knyttet opp til fatwaen, men mye tyder på dette. Vi vet heller ikke hvem som stod bak drapsforsøket, men etterforskningen kan tyde på at det er en kobling til Iran. Politiet var forsiktige med å si noe

---

³⁰² Sæverud, «-NRK øker fordommene», *BA* 1.3.1989

³⁰³ Tron Øgrim, «Forsvar muslimene», *Klassekampen* 9.3.1989

³⁰⁴ Hansen, «Bøker i brann», *Aftenposten aften* 17.4.1989

om dette tidlig i saken, men de gikk etter hvert ut og sa at fatwaen var hovedsporet.³⁰⁵ Selv om de fleste muslimer i Norge som uttalte seg i den offentlige debatten tok avstand fra fatwaen, var det også noen som støttet den. De fleste som uttalte seg, fordømte angrepet på forleggeren og poengterte at de aldri hadde oppfordret til voldshandlinger. Men det kom også uttalelser som at Rushdie fortjente dødsdommen og at islamsk lov stod over de norske lovene, for eksempel fra Zahid Muktar, informasjonsssekretær i moskeen i Urtegata.³⁰⁶ Dette viser at holdningene ikke var entydige, og det fantes trolig krefter i Norge som var villige til å gjennomføre fatwaen.

Ulikt utgangspunkt? Myndighetene, diplomati og økonomiske interesser

På mange måter kan man si at myndighetene i Norge og Danmark hadde et ulikt utgangspunkt i Rushdie-saken. Danmark hadde store økonomiske interesser i Iran, noe Norge ikke hadde. Norge hadde også mer utenrikspolitisk handlingsrom enn Danmark, som var medlem av EF. Norge kunne reagere som de ville, når de ville. Danmark hadde ikke den samme friheten. Men EF tok delvis en foregangsrolle overfor Iran, og det var EF som først kalte hjem sine ambassadører til Iran i februar 1989. Myndighetene ble også påvirket av hvilken retning den offentlige debatten tok og hvordan andre aktører forholdt seg til sakens utvikling. Det ble mer naturlig for de norske myndighetene å ta stilling til saken, siden de muslimske miljøene i Norge drev saken fram på en annen måte i Norge enn i Danmark.

Besøk til besvær

Rushdies Danmarks- og Norgesbesøk sommeren 1992 skapte hodebry for både danske og norske myndigheter. Regjeringene i begge land var usikre på hvordan de skulle håndtere den dødsdømte forfatterens besøk, og ingen av statsministerne valgte å møte forfatteren under besøket. Ifølge Barfoed var ikke Rushdies besøk «regeringens kop te», og han påpeker at Danmarks forhold til Iran var ekstra sensitivt på dette tidspunktet. Dette begrunner han med danske næringsinteresser, blant annet fetaosten. Han skriver: «I det «stille diplomati», man i Danmark hadde valgt at praktisere over for Iran, som på sin side optrådte mere og mere usammenhengende, var Rushdies tilstedeværelse i landet den rene støj».³⁰⁷ Han hevder at utenriksminister Uffe Ellemann-Jensen, i en senere samtale med han, innrømmet å ha blitt

---

³⁰⁵ *Dagbladet*, «Krever full gjennomgang av attentat-etterforskningen», http://www.dagbladet.no/2010/11/30/nyheter/william_nygaard/attentat/innenriks/14524628/ (1.3.2011)

³⁰⁶ Tummyr, «Støttet ugjerningen», *VG* 21.10.1993

³⁰⁷ Barfoed, *Farvel så lenge!*:318-319

svært overrasket over det oppstyret Rushdie-saken skapte i Danmark, og at saken hadde skapt engasjement i så vide kretser.³⁰⁸

I Norge var holdningen fra myndighetene ganske lik som i Danmark, med det unntaket at forfatteren møtte representanter fra den norske regjeringen. Statsministeren takket imidlertid nei til et møte, noe Rushdie var skuffet over. Austenå skriver at invitasjonene til å møte Rushdie ikke ble møtt med entusiasme på statsministerens kontor. Hun hevder at Brundtland hele tiden hadde vært avventende til saken og ikke ønsket å bli involvert. Videre skriver hun at «Utenriksminister Stoltenberg ønsker absolutt ikke noen kraftig norsk markering i saken.»³⁰⁹ Austenå mener denne holdningen grunnet i en frykt for en ny kald krig, denne gangen mellom vest og sør, og hun hevder at denne holdningen «gjennomstyret regjeringens politikk overfor Iran.»³¹⁰ Her synes jeg Austenå tolker omstendighetene rundt besøket for snevert og legger litt for mye i statsministerens og utenriksministerens holdning. Rushdies besøk hadde vært oppe til diskusjon i regjeringen, og det ble besluttet at det ville være mest naturlig om kulturministeren møtte forfatteren.³¹¹ Da det ble kjent i norske medier at Brundtland hadde avvist å møte forfatteren, ble statsministerens kontor nødt til å komme med en forklaring. Den lød: «- Så vidt vi vet har ingen regjeringssjef til nå møtt Rushdie, og vi syntes derfor ikke det var naturlig med et møte mellom ham og den norske statsministeren. Det ligger ikke noe negativt i dette. I Danmark møtte han heller ikke regjeringssjefen».³¹² Tanken om at det var mer naturlig for kulturministeren enn for statsministeren å møte forfatteren, er logisk nok, men man kan innvende at argumentet om at ingen andre statsledere hadde møtt Rushdie, ikke var en særlig god grunn til å avstå fra å møte han.

Jeg vil imidlertid argumentere for at nettopp det at den norske regjeringen besluttet å delta i besøket, representert ved kulturministeren, viser at norske myndigheters holdning til saken ikke var like ensidig som Austenå hevder, og at møtet med ministeren skulle bli et gjennombrudd for forfatteren. Saken var som tidligere nevnt svært betent, og få europeiske statsledere og regjeringsmedlemmer hadde tatt et klart standpunkt. Før Rushdie kom til Norge og Danmark, hadde han ikke besøkt andre europeiske land enn sitt eget hjemland siden fatwaen. Og før møtet med Åse Kleveland hadde ingen andre regjeringsmedlemmer møtt forfatteren, som på dette tidspunktet allerede hadde måttet leve i skjul i tre og et halvt år. Om møtet med kulturministeren skrev VG: ”Etter at statsråder over hele Vest-Europa har nektet å

---

³⁰⁸ Barfoed, *Farvel så lenge!*:328

³⁰⁹ Austenå, *Arven etter sataniske vers*:87

³¹⁰ Austenå, *Arven etter sataniske vers*:88

³¹¹ Austenå, *Arven etter sataniske vers*:90

³¹² «Statsministeren av slo å møte Salman Rushdie», *NTB* 20.8.1992

møte ham, fikk han i går kveld treffe Norges kulturminister, Åse Kleveland. For Salman Rushdie var det en fjær i hatten at kulturministeren var til stede på møtet.»³¹³

Til tross for møtet tok ikke regjeringen et klart standpunkt i saken under besøket, og det var krefter i den norske regjeringen som ikke var enige i statsministerens og utenriksministerens linje. Utdanningsminister Gudmund Hernes deltok på Aschehougs hagefest uten å ha konferert med regjeringen. I et intervju med Austenå i 2010 sa Hernes at hvis det hadde blitt spørsmål om denne beslutningen, var det klart at den hadde vært statsrådets individuelle avgjørelse og ikke et uttrykk for regjeringens politikk.³¹⁴ Men i forbindelse med besøket i 1992 uttalte Hernes seg til *NTB* om rollen som statsråd og om holdningen til ytringsfrihet: «- Det er ikke noe vi bare pynter oss med til festbruk, sa Hernes, som ikke ser noen forskjell på rollen som privatperson eller statsråd. Han, Hernes, var statsråd uansett i en slik sammenheng.»³¹⁵

Forholdet til Iran

Forholdet til Iran var en viktig del av konflikten og skapte problemer for myndighetene i de to landene. Særlig med tanke på de uklare og tidvis svært motstridende holdningene de iranske ambassadene i de to landene gav uttrykk for i saken. Danmarks diplomatiske forhold til Iran hang sammen med EFs politikk. Da EF besluttet å trekke hjem sine ambassadører fra Iran, måtte Danmark gjøre det samme. Som en reaksjon på dette kalte også Iran hjem sine ambassadører fra EF-landene. Den 17. februar 1989 ble Irans chargé d'affaires kalt inn til samtale i utenriksdepartementet i Danmark. Danske myndigheter slo fast at den danske regjeringen så svært alvorlig på truslene fra Iran, og ba ambassaden og den iranske regjeringen om å forhindre enhver form for trusler om drap og vold mot enkeltpersoner eller organisasjoner.³¹⁶ Samme dag uttalte talsmannen for den iranske ambassaden i Danmark at forfatteren og alle som utgav boken skulle henrettes.³¹⁷ Dette skapte problemer i forholdet mellom de to landene. Jeg vil hevde at for danske myndigheter spilte handelsinteressene mellom de to landene en rolle for måten de reagerte på i Rushdie-saken. I det store og hele prøvde de å unngå å ta stilling til konflikten, og de uttalte seg negativt til en handelsboikott av Iran i EF.³¹⁸ Den relativt passive holdningen til saken, både da fatwaen kom og under

---

³¹³ Egil Svendby, «Hemmelig Rushdie-besøk», *VG* 20.8.1992

³¹⁴ Austenå, *Arven etter sataniske vers*: 91

³¹⁵ «Rushdie: Støtten fra Norge har vært fantastisk», *NTB* 20.8.1992

³¹⁶ «Dansk Protest over dødsdom», *Jyllands-Posten* 18.2.1989

³¹⁷ Thomsen, «Muslimer i Danmark hylder dødsdom over forfatter», *Jyllands-Posten* 18.2.1989

³¹⁸ Bennike, «Samlet EF vil stoppe Khomeini», *Politiken* 21.2.1989

Rushdies besøk, vitner om at den danske regjeringen ikke var villig til å sette sine økonomiske interesser i Iran på spill i ytringsfrihetens navn. Siden saken ikke ble så stor i Danmark, ble det kanskje heller ikke ansett som nødvendig.

Det norske diplomatiske forholdet til Iran under krisen var mer turbulent enn Danmarks, både fordi representanter fra ambassaden var aktive i saken og ofte uttalte seg i mediene, og på grunn av attentatforsøket mot Nygaard. Det at flere personer tilknyttet den iranske ambassaden gjennom hele konflikten uttrykte sin støtte til fatwaen, skapte ytterligere problemer i det norsk-iranske forholdet. Da EF valgte å kalle hjem sine ambassadører til Iran, gjorde Norge det samme. Dette ble oppfattet som et alvorlig skritt i Norge. Det er interessant at både Danmark og Norge hadde hatt ambassadører i Iran selv under revolusjonen og den påfølgende okkupasjonen av USAs ambassade i Teheran, dette på et tidspunkt da flere land hentet hjem sine ambassadører. I Rushdie-saken gikk landene dermed lenger i sin politiske protest overfor Iran enn under revolusjonen.

Fra den iranske ambassaden kom det beskyldninger om svertetekampanjer i mediene. Særlig ble beskyldningene og medieoppslagene rundt attentatforsøket på Nygaard dårlig mottatt. For norske myndigheter var situasjonen vanskelig. Det fanes ikke beviser for at den iranske ambassaden var involvert i attentatet, og politiet ga tvetydige signaler om mulig iransk innblanding. Mediene presset på for å få uttalelser, og det kom fram en rekke motstridende opplysninger som skapte stor usikkerhet. Kanskje mest problematisk for norske myndigheter var beskyldningene fra Irans tidligere chargé d'affaires til Norge om at Iran stod bak attentatet, og at han noen måneder tidligere hadde advart politimester Haugli om et nært forstående attentat i Norge. Den iranske ambassaden reagerte naturlig nok sterkt på presseoppslagene, men norske myndigheter valgte allikevel å kalle den iranske ambassadøren inn på teppet. Her mottok ambassadøren en protest, der det blant annet stod at «mord er utålelig og i strid med de grunnleggende normer for mellomstatlig samkvem.»³¹⁹ Da det på dette tidspunktet var svært uklart hvem som stod bak attentatet, mener jeg at norske myndigheters reaksjon sendte et sterkt signal til det iranske regimet om at uansett hva deres innblanding i saken måtte være, hadde de tvetydige signalene om fatwaen fra den iranske ambassaden vært uakseptable. Myndighetene i Danmark uttalte derimot at de ikke ville foreta seg noe i saken før det forelå konkrete bevis på at Iran var involvert i attentatet. Da signalene fra det iranske regimet angående dødsdommen fortsatte å være uklare i årene etter attentatforsøket, hentet Norge på ny hjem sin ambassadør i 1995.

---

³¹⁹ «Skarp norsk protest overlevert Iran», *NTB* 21.10.1993

Kapittel 4: Karikaturstriden

Karikaturstriden ble en stor sak i Danmark og Norge. Saken hadde sitt utspring i Danmark, og Norge ble trukket inn i saken da *Magazinet* trykket tegningene i januar 2006. Klausen skriver at *Magazinets* trykking av tegningene merkelig nok ble en viktig milepæl i eskaleringen av konflikten.³²⁰ Timingen var svært viktig i denne sammenhengen. *Magazinet* trykket tegningene i januar, i en fase hvor konflikten virkelig begynte å ta av. Etter dette ble Norge og Danmark knyttet tett sammen i visse land, og det ble ikke skilt mellom de to landenes ulike roller. Både danske og norske ambassader og konsulater ble i de følgende månedene angrepet, men Norge ble i all hovedsak spart for den omfattende økonomiske boikotten som rammet danske selskaper i Midøsten våren 2006. Selv om Danmarks rolle i striden var klart størst, ble Norge trukket inn i saken i langt større grad enn noe annet land i Europa.

Karikaturstriden i Danmark

Den organiserte motstanden mot tegningene i Danmark startet tidlig. Den 2. oktober 2005 ble det i all hast kalt inn til et fellesmøte for en rekke muslimske organisasjoner. Det var imam Hlayhel som var initiativtakeren. Austenå skriver at «Hlayhel og Akkari utgjorde sammen med imam Ahmed Abu Laban i vertsmoskeen Det Islamiske Trossamfund i København og den dansk-syriske imamen Abu Bashar fra Odense, den harde kjernen i det videre arbeidet.»³²¹ I et intervju med *Jyllands-Posten* sa Hlayhel at siden tegningene fornærmet profeten, fornærmet de alle muslimer. Derfor, sa han, kunne også han kritisere *Jyllands-Posten* på vegne av alle muslimer. Han sa til avisen: «Jeg er en imam, og jeg har en status. Det er ikke fordi, jeg har monopol, men jeg har mere viden og beføjelse til at tale på islams vegne. Da jeg så artikkelen, inviterte jeg straks alle muslimske foreninger til et møte i København om sagen. Alle.»³²²

I tillegg til de ovennevnte deltok ti andre menigheter og muslimske organisasjoner på et møte i København. Der vedtok de en 19-punkts plan for det videre arbeidet mot tegningene, utarbeidet av Akkari, og en aksjonskomité ble satt ned.³²³ Det første punktet var å finne en advokat som kunne føre sak mot avisen. Punkt to og tre omhandlet brevskrivning til ambassader fra muslimske land i Danmark og til danske myndigheter. Punkt fire, fem og seks

---

³²⁰ Klausen, *The cartoons that shook the world*: 47

³²¹ Austenå, *Arven etter sataniske vers*:137

³²² Henrik Vinther Olsen og Pernill Ammitzbøll, «Interview: Imagens ytringsfrihed», *Jyllands-Posten* 9.10.2005

³²³ Austenå, *Arven etter sataniske vers*:136-137

gikk ut på å ta kontakt med arabiske medier og religiøse autoriteter. Punkt 7 til 10 gikk ut på ulike brev-, e-post- og SMS-kampanjer. Alle de første 10 punktene ble gjennomført. Det skulle avholdes en demonstrasjon og en streik. Dette var punkt 11 og 12. Demonstrasjonene ble gjennomført, men det ble aldri noe av streiken. Punkt 13 og 14 ble det heller aldri noe av. Der stod det at man skulle ha en aksjon hvor man overnattet et sted i København og brente passene sine. Punkt 15 til 17 handlet om kampanjer på internett, og de siste punktene gikk ut på å utnevne en talsmann for kampanjen. Akkari fikk oppdraget.³²⁴ Aksjonskomiteen krevde også en unnskyldning for tegningene, og Hlayhel, som ikke kunne så mye om religiøse forhold i Danmark, truet med å klage til paven. Klausen skriver at initiativtakerne var avhengige av å vekke sinne blant muslimer for at planen skulle fungere. Ironisk nok innebar dette at så mange muslimer som mulig fikk se tegningene. De ble blant annet hengt opp i moskeene og delt ut sammen med en oppfordring om å protestere mot tegningene.³²⁵

Den første store demonstrasjonen ble avholdt 14. oktober 2005 på Rådhusplassen i København. Over 3000 mennesker møtte opp for å vise sin protest mot tegningene og danske myndigheter. Det ble holdt appeller og resitert vers fra Koranen. Avisene meldte at demonstrasjonen gikk fredelig for seg, men at det under en av appellene ble uttrykt frykt for at dette ville føre til vold og ekstremisme, og at de håpet regjeringen ville forby hån av religioner.³²⁶ Selv om mange dansker reagerte på bildene av 3000 sinte muslimer i Københavns gater, var ikke dette en sak som mange brydde seg om ennå.³²⁷ Inntil da hadde heller ikke mediene i Danmark vært særlig opptatt av å dekke protestene. Aksjonene mot tegningene hadde i stor grad blitt oversett.³²⁸ Når det som kom av omtale, dessuten i liten grad skilte mellom de ulike gruppene som protesterte mot tegningene, skapte det et skjevt bilde av demonstrantene i danske medier. Demonstrasjonene ble koblet opp til enkeltpersoners ekstreme uttalelser, og mange i Danmark reagerte sterkt på at det virket som om store deler av det muslimske miljøet ønsket å forandre danske lover og skikker for å imøtekomme muslimer i Danmark. Selv om en del av imamene var svært konservative og ønsket kraftige internasjonale reaksjoner mot tegningene, var det ikke slik at de ønsket å bruke voldelige midler for å få gjennomslag for sin sak.³²⁹ Isteden ble lovlige virkemidler benyttet, og fredag 28. oktober anmeldte 11 muslimske organisasjoner *Jyllands-Posten* for rasisme og brudd på

---

³²⁴ Austenå, *Arven etter sataniske vers*:137

³²⁵ Klausen, *The cartoons that shook the world*:86-87

³²⁶ Carsten Ellegaard, «Demonstration: 3.000 muslimer demonstrerede», *Jyllands-Posten* 15.10.2005

³²⁷ Klausen, *The cartoons that shook the world*:83

³²⁸ Austenå, *Arven etter sataniske vers*:140

³²⁹ Klausen, *The cartoons that shook the world*:86

blasfemiparagrafen. Juridiske eksperter i Danmark var uenige om de trodde saken ble omfattet av lovgivningen. Til *Jyllands-Posten* sa cand. jur. Oluf Jørgensen ved Danmarks Journalisthøjskole: «Hverken ærekrænkelser-, racisme- eller blasfemibestemmelser er overtrådt».³³⁰ De muslimske organisasjonene mente på sin side at saken var et brudd på lovverket, siden det var tydelig at tegningene ble trykket for å provosere. Til *Jyllands-Posten* uttalte representanter for de muslimske miljøene at

Morgenavisen *Jyllands-Posten*'s kulturredaktør skriver direkte i artikkelen ved tegningene, at muslimer må være rede til at finne sig i hån og spot. Det beviser for os, at formålet med artikkelen er at håne og spotte et lovligt bestående religionssamfund, og det er i strid med blasfemiparagraffen.³³¹

De første reaksjonene fra muslimske land og en taus statsminister

De første ukene i oktober 2005 skulle bli avgjørende for den videre utviklingen av saken. Akkari fulgte opp planene han hadde laget, og skrev brev til ambassadørene for muslimske land i Danmark. Her omtalte han saken og ba ambassadørene om å informere om «this disgusting incident to their governments and to the concerned Shari'ah Institutions in their countries». I brevet stod det også at «An official protest is needed sooner before later so that the relation between Islam and the West wouldn't proceed in the dark tunnel.» I brevet hadde han lagt ved en kopi av tegningene og artikkelen fra *Jyllands-Posten*.³³² Den 11. oktober var imam Hlayhel gjest på TV-kanalen Al Jazeera og snakket om tegningene. Han klaget over tegningene og hvordan muslimer ble behandlet i Danmark. Han mente tegningene var krenkende mot profeten, og at muslimske land burde reagere. *Jyllands-Posten* refererte: «Han undrer sig over, at sådanne tegninger kan blive bragt med henvisning til ytringsfriheden, når man ikke vil acceptere antisemitisme i Danmark. al-Jazeera konkluderer også, at tegningerne virker besynderlige.»³³³ Dagen etter var en dansk delegasjon i Kairo for å føre samtaler med representanter fra egyptisk UD. Danskene fikk spørsmål om tegningene og om hvorfor danske myndigheter ikke hadde reagert. Det ble gjort klart at egyptiske myndigheter vurderte saken som svært alvorlig.³³⁴

Samme dag ble det sendt et protestbrev mot tegningene til statsminister Anders Fogh Rasmussen. Brevet var undertegnet 11 ambassadører i Danmark fra muslimske land. Den egyptiske ambassadøren hadde vært en av initiativtakerne. I brevet ba ambassadørene statsministeren bli oppmerksom på det de kalte en «on-going smearing campaign in Danish

---

³³⁰ Else Boelskifte, «Muslimer melder JP til politiet», *jp.dk* 28.10.2005

³³¹ Boelskifte, «Muslimer melder JP til politiet», *jp.dk* 28.10.2005

³³² «Delegationens mappe», *Politiken* 26.2.2006

³³³ Pernille Ammitzbøll, «Jyllands-Posten kritiseres på al-Jazeera», *jp.dk* 11.10.2005

³³⁴ Austenå, *Arven etter sataniske vers*:140

public circles and media against Islam and Muslims».³³⁵ Videre nevnes ulike eksempler på det de følte var uthenging av muslimer og islam i Danmark. Ambassadørene skrev:

We deplore these statements and publications and urge Your Excellency's government to take all those responsible to task under law of the land in the interest of inter-faith harmony, better integration and Denmark's overall relations with Muslim world. We rest assured that you will take all steps necessary. Given the sensitive nature of the matter, we request an urgent meeting at your convenience.³³⁶

Brevet fra ambassadørene ble først ikke besvart av statsministeren, som i første omgang nektet å uttale seg om tegningene. Han mente dette ikke var en sak for han, siden han ikke hadde noen myndighet over den frie danske presse. Den 21. oktober, halvannen uke etter ambassadørens brev, kom det svar fra Fogh Rasmussen. I brevet slo statsministeren fast at ytringsfriheten var et viktig fundament i Danmark, og at han og regjeringen ikke hadde noen mulighet til å øve innflytelse på hva danske medier valgte å trykke eller ikke. Men han skrev at dansk lovgivning forbyr diskriminerende og blasfemiske ytringer og handlinger. Han oppfordret de som følte seg støtt av tegningene, til å gå rettens vei for å få dem stoppet.³³⁷ Striden var allikevel ikke over med dette. De muslimske ambassadørene hadde bedt om et møte med statsministeren, noe som var blitt avvist. Begrunnelsen var etter sigende at statsministerens kontor tolket setningen «to take all those responsible to task under law of the land»³³⁸ som et krav om at regjeringen måtte stille *Jyllands-Posten* for retten. Det var det aldri ment å være, ifølge Egypts ambassadør til Danmark.³³⁹ Dette kom fram i mediene i februar 2006 og vakte sterke reaksjoner. Det kom beskyldninger mot statsministeren om at han hadde tolket brevet i verst mulig mening, og at det uansett ikke var en god nok grunn for å avvise ambassadørens ønske om et møte. Mange mente at saken kunne ha fått et annet utfall hvis noen fra regjeringen bare hadde sagt ja til å møte de muslimske ambassadørene. Ambassadøren fra Egypt ble så forarget over avvissningen at hun bestemte seg for å ta saken videre. Ifølge *Politiken* valgte det egyptiske utenriksdepartementet å instruere alle sine ambassadører til muslimske land om å gjøre vertslandets regjeringer oppmerksomme på tegningene.³⁴⁰

Selv om saken raste videre i danske medier, hadde de store demonstrasjonene i Danmark ebbet ut. I andre deler av verden var det imidlertid nå saken begynte å ta seg opp.

³³⁵ «Brev til Danmarks statsminister» i *Profet-affæren*, red Anders Jerickow og Mille Rode, Dansk PEN 2006:24

³³⁶ «Brev til Danmarks statsminister» i *Profet-affæren*, red Anders Jerickow og Mille Rode, Dansk PEN 2006:25

³³⁷ Anders Fogh Rasmussen, «Ytringsfrihed: Dokumentation: Statsministerens - brev til ambassadørerne», *Jyllands-Posten* 22.10.2005

³³⁸ «Brev til Danmarks statsminister» i *Profet-affæren*, red Anders Jerickow og Mille Rode, Dansk PEN 2006:25

³³⁹ Fikré El-gourfti, Thomas Hundsbæk og Claus Blok Thomsen, «Muhammedsag: Ikke ligefrem en genistreg», *Politiken* 12.2.2006

³⁴⁰ El-gourfti, Hundsbæk og Thomsen, «Muhammedsag: Ikke ligefrem en genistreg», *Politiken* 12.2.2006

Det hadde allerede vært tilløp til protester og reaksjoner, spesielt i Pakistan, og Organisasjonen for islamsk samarbeid (OIC) hadde engasjert seg. På vegne av organisasjonens 56 medlemsland sendte de et protestskriv til Fogh Rasmussen der de uttrykte sin misnøye med tegningene.³⁴¹ Brevet ble sendt 15. oktober, og to uker senere, 31. oktober, kom svaret fra statsministeren. Her redegjorde han for ytringsfrihetens stilling i Danmark og for betydningen av dialog mellom kulturer og religioner. Han nevnte også at han håpet Danmarks forhold til den muslimske verden ville bli styrket.³⁴² Det var flere som var misfornøyd med svaret fra Fogh Rasmussen, og det ble klart at tegningene skulle tas opp som en sak på OICs møte i Mekka i desember. Temaet for møtet var islams omdømme i verden og kampen mot ekstremisme. Muslimer generelt, spesielt i Midøsten, visste lite om tegningene før etter OIC-konferansen. Klausen hevder at dette ble et vendepunkt i affæren, da saken nå ble spredd i mediene til alle de 56 medlemslandene.³⁴³ I løpet av november klaget 57 muslimske land inn tegningene til FN, og de første fatwaene mot tegnerne kom. I slutten av desember oppfordret den islamske organisasjonen for utdanning, vitenskap og kultur (ISESCO) til en handelsboikott av danske varer, og den egyptiske ambassadøren til Danmark Mona Omar sa til *Jyllands-Posten*: «Meldingen fra ISESCO skal tages seriøst. Organisationen har en bred appel til verdens muslimer, og hvis ikke regeringen tager nye initiativer, vil muslimer verden over følge boikotten og det internationale pres mod Danmark vil tage til i styrke».³⁴⁴

Trusler fra Pakistan

Fredag 2. desember kom nyheten om at ungdomspartiet til Jamaat-e-Islami i Pakistan hadde utlovet en dusør på 50.000 kroner til den eller dem som klarte å gjennomføre dødstruslene mot tegnerne. I Danmark ble saken slått stort opp, og den pakistanske ambassadøren til Danmark tok kraftig avstand fra truslene.³⁴⁵ Politiets Efterretningstjeneste i Danmark (PET) ble raskt koblet inn i saken og selv om de ikke ville sette inn noen ekstra sikkerhetstiltak, ba de om at de danske tegnerne holdt en lav profil. Av Dansk PEN ble det trukket paralleller til Rushdie-saken og fatwaen.³⁴⁶ Både statsministeren³⁴⁷ og den danske ambassadøren til

---

³⁴¹ Camilla Høy-Jensen og Stéphanie Surrugue, «Profetens ansigt: Ny muslimsk klage til Anders Fogh», *Politikken* 22.10.2005

³⁴² «Svar til Den Islamiske Conference-Organisation (OIC)» i *Profet-affæren*, red Anders Jerickow og Mille Rode, Dansk PEN 2006:29-30

³⁴³ Klausen, *The cartoons that shook the world*:74-75

³⁴⁴ Kristoffer Pinholt, »Tegninger: Islamisk leder: Boykot Danmark», *Jyllands-Posten* 28.12.2005

³⁴⁵ «Dødstrusler med dusør mod tegnere», *jp.dk* 2.12.2005

³⁴⁶ «PET råder tegnere til fortsat forsigtighed», *politiken.dk* 2.12.2005

Pakistan, Bent Wigotski, gikk ut og sa at truslene burde tas på alvor.³⁴⁸ Avisene slo opp at Jamaat-e-Islami hadde sympatisører i Danmark, selv om terrorforskere påpekte at partiet ikke hadde en egen avdeling i landet.³⁴⁹

Da avisen *Politiken* dro på besøk til moskeen Madani Masjid på Vesterbro i København, uttalte de fleste de kom i snakk med at det ikke var grunn til bekymring, selv om mange mente at tegningene hadde vært en unødvendig provokasjon fra *Jyllands-Posten*. En mann sa at mange var svært sinte etter karikaturene, men understreket at disse dødstruslene og dusøren kom fra Pakistan og ikke fra muslimer i Danmark. Avisen fikk også et lite stikk fra en mann ved navn Mohammed Azzouzi som sa: «Det kommer overhovedet ikke bag på mig – der er altid nogen, der vil sige sådan noget. Jeg er mere overrasket over, at I gider bruge så meget krudt på det. Der er ingen grund til at være bange.»³⁵⁰ Politikerne var raskt ute og tok avstand fra truslene, og statsministeren sammenlignet nå dusøren med fatwaen mot Rushdie. Mange politikere krevde nå at Danmark skulle komme med en offisiell reaksjon overfor Pakistan, dette ble avvist at Fogh Rasmussen.³⁵¹ *Jyllands-Posten* meldte at «De muslimske miljøer i Danmark tager afstand fra dusøren på 50.000 kr., som partiet Jamat-e-Islami har udlovet til den person, som dræber tegneren af profeten Muhammed i Morgenavisen Jyllands-Posten.»³⁵² De skrev også om et splittet muslimsk miljø som ikke var enig seg imellom om hvordan de skulle forholde seg til karikaturstriden, men at de fleste etterlyste en reaksjon fra Fogh Rasmussen og ba han ta avstand fra tegningene.³⁵³

På tur til Kairo

Den 3. desember 2005 dro en delegasjon imamer fra Danmark til Kairo, og senere i desember dro en annen delegasjon til Libanon. Begge delegasjonene tok med seg en mappe med de 12 tegningene og en oversatt versjon av artiklene fra avisen.³⁵⁴ I tillegg til tegningene bestod mappen av krenkende utsagn om muslimer fra politikere i Dansk Folkeparti, samt noen andre billedlige framstillinger av profeten som tidligere hadde stått på trykk i danske medier. Med i mappen lå også tre tegninger som var «falske». Disse hadde ingen forbindelse til karikaturene

---

³⁴⁷ «Fogh: Dødstrusler er dybt alvorlige», *jp.dk* 2.12.2005

³⁴⁸ «Ambassadør: dusøren for tegnere skal tages alvorligt», *jp.dk* 2.12.2005

³⁴⁹ Kristoffer Pinholt, Lars Nørgaard Pedersen og Petter Kronsted, «Muhammed: Pakistansk parti har sympatisører i Danmark», *Jyllands-Posten* 3.12.2005

³⁵⁰ «Dødstrusler: Moskebesøg», *Politiken* 3.12.2005

³⁵¹ Else Boelskifte, «Politikerreaktion: Krav om officiel pakistansk reaktion», *Jyllands-Posten* 3.12.2005

³⁵² Kristoffer Pinholt, Lars Nørgaard Pedersen og Pernille Ammitzbøll, «Danske muslimer: Muslimer tager afstand fra dusør», *Jyllands-Posten* 3.12.2005

³⁵³ Pinholt, Pedersen og Ammitzbøll, «Muslimer tager afstand fra dusør», *Jyllands-Posten* 3.12.2005

³⁵⁴ Klausen, *The cartoons that shook the world*:37

eller Danmark. Det var ikke opplagt for mottakerne av innholdet at disse tre, svært støtende tegningene, ikke hadde stått på trykk i den danske avisen.³⁵⁵ Mappen var slik sett misvisende og på noen områder direkte usann. Nyheten om delegasjonene til Midtøsten vakte sinne i Danmark. Delegasjonene fikk skylden for handelsboikotten og ble anklaget for forræderi. I Danmark ble de også tillagt ansvaret for de voldelige demonstrasjonene som spredde seg over hele verden i begynnelsen av 2006.³⁵⁶ I Danmark mente mange at imamene framprovoserte krisen for å vende muslimske land mot Danmark. Anklagene tiltok i løpet av sakens utvikling. Imamene skrøt av at mappe-delegasjonene hadde vekket det internasjonale samfunnets oppmerksomhet, og flere internasjonale aviser gav dem også «æren» for utviklingen.³⁵⁷

Politiske reaksjoner i Danmark

Tirsdag 25. oktober meldte *Jyllands-Posten* at det nå var et bredt flertall i Folketinget for å skjerpe straffene for folk som truet eller overfalt andre på bakgrunn av deres ytringer. Avisen skrev: «Hvis man truer eller angriber personer, der har benyttet deres lovlige ytringsfrihed, skal det betragtes som en skærpene omstændighed, når straffen udmåles.»³⁵⁸ Det var generelt mye støtte i det politiske Danmark til Fogh Rasmussens holdning i saken. *Politiken* skrev 22. oktober at «S, R og SF så gerne, at statsministeren mødtes med muslimske ambassadører, men bakker Anders Fogh fuldt op for håndteringen af sagen om Muhammed-tegninger.»³⁵⁹ Representanter for alle tre partiene var enige om at de ville ha møtt ambassadørene hvis de var i statsministerens sted, og understreket at dialog fremmer forståelse, men at det viktigste var at statsministeren ikke vek i sin holdning til ytringsfriheten. Avisen melde: «De bakker dog udtrykkeligt op om statsministerens afvisning af at blande sig på statsmagtens vegne i pressens ytringsfrihed og om hans henvisning til, at klagere selv må gå til landets domstole.»³⁶⁰ *Jyllands-Posten* skrev at også Dansk Folkepartis leder, Pia Kjaersgaard, var enig i statsministerens holdning. Men i motsetning til de andre partirepresentantene frarådet hun statsministeren å møte de 11 ambassadørene. Hun begrunnet dette med at «Det vil være en indrømmelse at begynde en dialog om forhold, som er indlysende i det danske samfund. En

---

³⁵⁵ Klausen, *The cartoons that shook the world*:91

³⁵⁶ Klausen, *The cartoons that shook the world*:92

³⁵⁷ Klausen, *The cartoons that shook the world*: 100-101

³⁵⁸ Anne Mette Svane og Jette Elbæk Maressa, «Lovændring: Skærpet værn om ytringsfrihed», *Jyllands-Posten* 25.10.2005

³⁵⁹ «Opposition støtter Fogh i Muhammed-sag», *Politiken.dk* 22.10.2005

³⁶⁰ «Opposition støtter Fogh i Muhammed-sag», *Politiken.dk* 22.10.2005

kort, kontant afvisning er det, der skal til. Og det er det, statsministeren har gjort med sit brev». ³⁶¹

Dobbeltkommunikasjon

Mange reagerte på det de opplevde som dobbeltkommunikasjon fra de danske imamene. På den ene siden argumenterte de for at de var danske og medlemmer av det danske samfunnet. Derfor måtte samfunnet ta hensyn til dem og respektere deres religion og følelser. På den andre siden appellerte de sterkt til islamske organisasjoner i utlandet og til muslimske stater om å iverksette reaksjoner mot Danmark som nasjon. Austenå hevder at i Danmark ble dette sett på som et ledd i en kampanje ført av radikale fundamentalister. ³⁶² Flere muslimer i Danmark reagerte på initiativet til aksjonskomiteen og opplevde at den agerte som om den representerte alle muslimer i landet. Mange følte at reaksjonene på tegningene bare skapte større splid og uenighet, ikke mer forståelse og integrering. ³⁶³ Det er klart at mange muslimer ble krenket av tegningene, men mange av dem følte seg også krenket av at det ble framstilt som om alle muslimer mente det samme, og som om alle muslimer var enige i de reaksjonene som kom. ³⁶⁴ Bildet av sinte imamer og menn med skjegg som skrek slagord, fanget folks oppmerksomhet og skapte tidlig et feilaktig bilde av en samlet dansk-muslimsk front mot tegningene. Mange mente det var politikk og ikke teologi som lå bak de kraftige reaksjonene. Austenå skriver at «Ifølge Politikens sjefsredaktør Tøger Seidenfaden representerte den harde kjerne av fundamentalistiske imamer, som bidro til at saken ble en internasjonal krise, rundt ti prosent av danske muslimer». ³⁶⁵

Dansk ambassadørkritikk og spørsmålet om en unnskyldning

Den 20. desember stod et åpenhjertig debattinnlegg på trykk i *Politiken*. Debattinnlegget var undertegnet av 22 tidligere danske ambassadører og inneholdt skarp kritikk av den danske regjeringen og Fogh Rasmussens avvisende holdning i saken, og da særlig avvisningen av de muslimske ambassadørenes forsøk på dialog. De skrev i innlegget at «Det ville have klædt det demokratiske Danmark, om statsministeren hadde imødekommet den anmodning om en

---

³⁶¹ «Ytringsfrihed: Politisk støtte til Foghs kurs», *Jyllands-Posten* 23.10.2005

³⁶² Austenå, *Arven etter sataniske vers*:139

³⁶³ Austenå, *Arven etter sataniske vers*:140

³⁶⁴ Rose, *Tavshedens Tyranni*:159

³⁶⁵ Austenå, *Arven etter sataniske vers*:146

samtale, som blev fremsat af elleve fremmede ambassadører fra muslimske lande.»³⁶⁶ Og at de er «skuffede over, at både det officielle Danmark og bladets redaktion straks afviste, at der var noget at hele.»³⁶⁷ De framhevet den skarpe debatten i Danmark og sa at selv om ytringsfrihet og religionsfrihet er grunnleggende rettigheter, betyr ikke det at den bør misbrukes til å krenke en minoritet. Videre fryktet de at hvis det offisielle Danmark fortsatte å møte de som følte seg såret av tegningene, med den samme steile holdningen, kunne dette føre til en splittelse i samfunnet som det stadig ville bli vanskeligere å overkomme.³⁶⁸

Innlegget førte til debatt, og mange sa seg enig med de 22 tidligere danske ambassadørene. Andre igjen hevdet at dette brøt med diplomatisk etikette, og mente at de tidligere ambassadørene ikke burde argumentere for å inngå kompromisser om ytringsfriheten. Det ble argumentert for at Fogh Rasmussen, gjennom sin klare holdning, hadde gjort det eneste riktige.³⁶⁹ En debatt tok til mellom de politikerne som var enige og de som var uenige med de 22 ambassadørene. Dette viser at i det politiske Danmark, selv innad i Fogh Rasmussens eget parti, var det stor uenighet om hvordan saken burde vært håndtert, og om veien videre.³⁷⁰ Statsministeren, som først ikke ville kommentere utspillet fra de tidligere ambassadørene, stod for sin tidligere beslutning om ikke å møte ambassadørene fra de muslimske landene. I et møte i Folketingets Udenrigspolitiske Nævn sa han:

- Baggrunden for min afvisning er, at de sendte et brev til mig, hvor konklusionen var, at jeg - som statsminister - skulle tage retslige skridt i forhold til pressen. Det kan jeg ikke. Det vil jeg ikke. Og hvis jeg gik ind på at holde et møde om samme sag, så var det det samme som at acceptere, at her var der en relevant problemstilling, der kunne føres dialog om.³⁷¹

Konflikten hadde nå utviklet seg slik at *Jyllands-Posten* daglig mottok bombetrusler. Den avvisende holdningen danske myndighet hadde vist helt fra starten skapte reaksjoner i andre land. I USA var det liten forståelse for den danske linjen. På en økonomisk konferanse i Doha i Qatar i slutten av januar gikk USAs tidligere president Bill Clinton hardt ut mot tegningene og sa: «- Ingen av oss er fullstendig uten stereotyper om mennesker med annen rase, ulik etnisitet og religion. Det var et forferdelig eksempel på dette i Nord-Europa, i Danmark - disse fullstendig grusomme tegningene mot islam». Videre sammenlignet han fordømmene

---

³⁶⁶ Nikolaj Lauta, «22 tidligere ambassadører siger fra», *Politiken.no*, <http://politiken.dk/incoming/ECE163878/22-tidligere-ambassadoerer-siger-fra/> (23.1.2013)

³⁶⁷ Lauta, «22 tidligere ambassadører siger fra»

³⁶⁸ Lauta, «22 tidligere ambassadører siger fra»

³⁶⁹ Hans Davidsen-Nielsen, Stéphanie Surrugue, Tanja Parker Astrup og Rasmus Emborg, «Muhammed-tegninger: Danske ambassadører i skarp kritik af Fogh», *Politiken* 20.12.2005

³⁷⁰ Anne Mette Svane og Jørgen Ullerup, «JP-tegninger: Ellemann støtter diplomat-kritik», *Jyllands-Posten* 21.12.2005 og Svane, «Muhammed-tegninger: Venstre: Venstre kritiserer diplomater», *Jyllands-Posten* 21.12.2005

³⁷¹ «Fogh afviser kritik fra ambassadører», *jp.dk* 21.12.2005

mot muslimer med antisemittisme.³⁷² Reaksjonene mot tegningene var blitt voldsomme, og med den internasjonale kritikken ble det vanskelig for statsminister Fogh Rasmussen å la være å kommentere tegningene.

Danske myndigheter så nå et behov for å prøve å roe ned konflikten. Mandag 30. januar sa Fogh Rasmussen i et TV-intervju med dansk TV2 at han personlig tok avstand fra karikaturene: «Jeg har personlig en sådan respekt for menneskers religiøse overbevisning, at jeg personlig aldri ville fremstille Muhammed, Jesus eller andre religiøse skikkelser på en måte, som kan krænke andre mennesker». Men han understreket at som statsminister kunne han ikke komme med en unnskyldning på vegne av en dansk avis, og at regjeringen som sådan ikke hadde en bestemt holdning til tegningene. Til tross for Fogh Rasmussens forbehold ble uttalelsen oppfattet som en unnskyldning av mange muslimske ledere. I Danmark var debatten om en offisiell unnskyldning svært betent, og statsministeren benektet at han hadde bedt om unnskyldning.³⁷³ Den danske opinionen var også imot en slik offentlig unnskyldning. Den 30. januar kom også beklagelsen fra Jyllands-Postens sjefsredaktør, Carsten Juste, i form av et åpent brev til alle muslimer. Han skrev at det hele berodde på en kulturell misforståelse, og at hensikten med tegningene aldri hadde vært å såre muslimer. Brevet ble oversatt til engelsk og arabisk.³⁷⁴ *Politiken* skrev at både *Jyllands-Posten* og statsministeren med dette hadde prøvd å komme de sårede muslimene i møte.³⁷⁵ Under overskriften «Danske muslimer ønsker forsoning» meldte *Politiken.dk* 31. januar at Det Islamiske Trossamfund var tilfreds med uttalelsene fra *Jyllands-Posten* og statsministeren, og takket for måten avisen og Fogh Rasmussen nå hadde imøtekommet dem.³⁷⁶

Mange har i ettertid ment at debatten om en unnskyldning nettopp bar preg av manglende kulturell forståelse, og at en unnskyldning betyr ulike ting i ulike kulturer. Klausen skriver at for muslimer er en unnskyldning en måte å vise respekt på, mens i Danmark blir en unnskyldning oppfattet som at du innrømmer å ha gjort noe galt, som du visste var galt. I Danmark er en unnskyldning en innrømmelse av skyld, hevder hun. Anders Fogh Rasmussen nektet å be om unnskyldning fordi, som han sa: «du kan ikke be om unnskyldning for noe du ikke har gjort».³⁷⁷

---

³⁷² «Clinton fordømmer tegninger av Muhammed», *NTB* 30.1.2006

³⁷³ Klausen, *The cartoons that shook the world*:41

³⁷⁴ Klausen, *The cartoons that shook the world*:32

³⁷⁵ Trine Maria Ilsøe, Frank Hvilsom og Christine Cordsen, «Boykot mod Danmark: Fogh tager afstand fra Muhammed-tegninger», *Politiken* 31.1.2006

³⁷⁶ «Danske muslimer ønsker forsoning», *Politiken.dk* 31.1.2006

³⁷⁷ Klausen, *The cartoons that shook the world*:31-32

Uenighet blant danske muslimer

I Danmark hadde en gryende dialog mellom noen muslimske miljøer og tegnerne begynt i desember 2005, og det ble arrangert dialogmøter mellom partene i håp om å roe gemyttene.³⁷⁸

Den 5. januar 2006 meldte *Jyllands-Posten* at et nytt muslimsk nettverk av moderate muslimer var blitt dannet i Danmark. Nettverket skulle ha som mål å bekjempe islamsk fundamentalisme og hadde sett seg lei på at visse imamer hadde fått dominere mediebildet og muslimers stemmer i den offentlige debatten. Gruppens initiativtaker, Naser Khader, var da folketingsmedlem for Det Radikale Venstre. Gruppen hadde på det tidspunktet 30 medlemmer.³⁷⁹ De hadde innkalt til et møte i begynnelsen av februar, og Khader sa:

Vi vil etablere et nettverk av kulturelle muslimer, som skal udgøre en anden muslimsk stemme. Vi vil vise, at demokrati, ytringsfrihed, islam og danskhed er forenelige størrelser. Vi vil give imamerne kamp til stregen, og vi vil synliggøre for danskerne, at der er mange moderate, demokratiske muslimer.³⁸⁰

Lørdag 4. februar ble møtet avholdt på Christiansborg med over 157 deltakere. På møtet ble det vedtatt en erklæring hvor det ble oppfordret til dialog mellom alle berørte parter for å få en slutt på konflikten.³⁸¹ I forkant av møtet hadde Khader sagt at nettverket skulle se til at andre stemmer enn Det Islamiske Trossamfund og imamene kom til orde i debatten om islam og muslimer i Danmark. Videre sa han: «Vi vil sørge for, at pressen kan ringe til nogle andre end imam Abu Laban (...)Vi kunne komme med en anden reaktion, som først og fremmest er loyal mod Danmark, og forhåpentlig kunne vi bidrage konstruktivt».³⁸²

Foreningen som ble kalt Demokratiske Muslimer vokste fort. En uke etter det første møtet hadde foreningen over 700 muslimske medlemmer og over 2500 ikke-muslimske støttemedlemmer.³⁸³ Statsministeren bestemte seg raskt for å ta et møte med den nye organisasjonen. Dette fikk en rekke andre muslimske organisasjoner til å reagere, og de argumenterte for at det å invitere kun Khaders forening ble like feil som å invitere kun imamene fra mappe-delegasjonen. Hos opposisjonen ble derimot statsministerens initiativ mottatt positivt.³⁸⁴ Etter debatten om både imam-initiativet og Demokratiske Muslimer, og utspill i mediene fra en rekke andre muslimske organisasjoner som ikke følte seg hørt, var det opplagt en splittelse i de danske muslimske miljøene. Lørdag 18. februar hadde *Jyllands-Posten* en artikkel på nett der det stod:

---

³⁷⁸ Michael Enggaard, «Tegninger: Tavshed om godt møde», *Jyllands-Posten* 2.12.2005

³⁷⁹ Lars Nørgaard Pedersen og Kristoffer Pinholt, «Integration: Moderate muslimer gør op med imamer», *Jyllands-Posten* 5.1.2006

³⁸⁰ Pedersen og Pinholt, «Integration: Moderate muslimer gør op med imamer», *Jyllands-Posten* 5.1.2006

³⁸¹ Line Rønn, «Dansk islam hævdede stemmen», *jp.dk* 5.2.2006

³⁸² Christine Cordsen, «Boykot mod Danmark: Muslimer samles i nyt nettverk», *Politiken* 31.1.2006

³⁸³ «Khaders nettverk stormer frem», *jp.dk* 11.2.2006

³⁸⁴ «Muslimsk kritik af Foghs møde med Demokratiske Muslimer», *Politiken.dk* 13.2.2006

Aldrig før har kampen om at representere danske muslimer og aktiviteten i de muslimske miljøer været voldsommere, konstaterer fagfolk og aktører selv. Nye foreninger etableres, gamle relanceres, og danske muslimer står nærmest i kø for at ytre sig, demonstrere eller mægle.³⁸⁵

En undersøkelse som ble publisert i mars viste at under halvparten av alle danske muslimer tok klart avstand fra de voldsomme reaksjonene i Midtøsten i forbindelse med karikaturstriden. Dette vakte reaksjoner i deler av de muslimske miljøene. Khader gikk ut i mediene og sa at «Muslimer i Danmark, der ikke tager afstand fra flagafbrændinger, har et stort loyalitetsproblem».³⁸⁶ Ifølge undersøkelsen sa elleve prosent av danske muslimer at de hadde full forståelse for flaggbrenningen, boikotten av danske varer og ambassadeangrepene.³⁸⁷ Slike tall vakte også sterke reaksjoner i det politiske miljøet. *Politiken.dk* meldte at «Integrationsminister Rikke Hvilshøj (V) er ligesom partilederne fra Socialdemokraterne, SF og Dansk Folkeparti fortørnet over den svage opbakning og solidaritet fra herboende muslimers side i den nuværende krise».³⁸⁸

Splittelsen i de muslimske miljøene fortsatte for fullt utover i mars og toppet seg da Akkari ble filmet med skjult kamera mens han framsatte dødstrusler mot Khader. Truslene ble kjent i en fransk dokumentarfilm hvor en journalist hadde fulgt noen av de danske imamene med skjult kamera.³⁸⁹ Etter truslene ble det kjent i mediene at Khader som en konsekvens overveiet sin politiske framtid av hensyn til sin familie. Statsministeren uttalte at han var sjokkert, og pressen meldte at Christiansborg var rystet. Flere danske politikere uttrykte nå at de ønsket å se nærmere på imamenes oppholdsgrunnlag i Danmark. Akkari var raskt ute i mediene med en beklagelse og hevdet det hele hadde vært en spøk.³⁹⁰ Senere ble det kjent at også andre medlemmer av Demokratiske Muslimer hadde opplevd trusler og sjikane, som ifølge *Politiken* kom fra muslimer. Flere i organisasjonen sa til avisen at de hadde opplevd å bli trakassert og spyttet på, og de hadde mottatt dødstrusler. Politiet i København sa at de passet på Khader, men at de ikke kjente til trusler mot andre medlemmer av Demokratiske Muslimer.³⁹¹

---

³⁸⁵ Lars Nørgaard Pedersen, «Benhård magtkamp blandt muslimer», *jp.dk* 18.2.2006

³⁸⁶ «Khader er skuffet over manglende loyalitet», *Politiken.dk* 13.3.2006

³⁸⁷ «Khader er skuffet over manglende loyalitet», *Politiken.dk* 13.3.2006

³⁸⁸ «Mange danske muslimer støtter Muhammed-protester» *Politiken.dk* 13.3.2005

³⁸⁹ «Imam truer Khader på skjult kamera», *Politiken.dk* 23.3.2006

³⁹⁰ Anne Mette Svane, Puk Damsgård Andersen og Jesper Kongstad, «Muhammed-krisen: Efter dødstrussel fra imam: Naser Khader overvejer at gå», *Jyllands-Posten* 24.3.2006

³⁹¹ Anne M. Sørensen, «Dødstrusler mod Demokratiske Muslimer» *Politiken.dk* 31.3.2006

Karikaturstriden i Norge

Utover høsten 2005 hadde norske medier skrevet en del om oppstyret som pågikk rundt karikaturtegningene i Danmark. Fra oktober begynte mediene i Norge å interessere seg for det som foregikk, og søkelyset ble spesielt rettet mot truslene mot Jyllands-Posten og de danske tegnerne. Selv om Norge skulle komme til å spille en stor rolle i karikaturstriden, kom det ikke kraftige reaksjoner mot tegningene da de først stod på trykk i en norsk avis. Reaksjonene kom ikke før på nyåret 2006, da den kristenkonserverative avisen *Magazinet* trykket tegningene. *Magazinet* hevdet å være den første norske avisen som trykket tegningene, selv om de faktisk hadde stått på trykk i *Aftenposten* flere måneder før. *Magazinet* trykket tegningene 10. januar under overskriften «Ytringsfriheten er truet».³⁹² Oppslaget som fulgte tegningene handlet om de danske karikaturene og hva norske tegnere tenkte om det å avbilde Muhammed. Dagen før hadde de lagt ut en artikkel på sine nettsider, skrevet av avisens redaktør Vebjørn Selbekk, om bakgrunnen for tegningene og om noen av reaksjonene som hadde kommet, blant annet demonstrasjonene som hadde blitt gjennomført både i Danmark og i andre deler av verden.³⁹³

Den norske avistegneren Finn Graff hadde i et intervju sagt at han ikke torde å tegne Muhammed av frykt for angrep fra ekstreme muslimer, og VGs avistegner Morten M. Kristiansen hadde mottatt drapstrusler på mail fra Iran.³⁹⁴ Dette var Selbekk interessert i å finne ut mer om. Selbekk hadde selv et uttalt skeptisk forhold til islam og fryktet en «islamisering» av Europa. Han mente at han ikke hadde funnet noe bildeforbud i Koranen.³⁹⁵ Derfor burde ikke tegninger være noe problem. I en uttalelse til *Dagbladet* samme dag som tegningene stod på trykk i *Magazinet*, ble motivet formulert slik: «det er viktig å sette søkelyset på det han hevder er muslimske voldstrusler mot ytringsfriheten».³⁹⁶ Selbekk trakk også inn Rushdie-saken i argumentasjonen for å trykke tegningene, og mente at siden Norge selv hadde blitt utsatt for det han hevdet var et muslimsk angrep med drapsforsøket på Nygaard, var det ekstra viktig at Norge markerte ytringsfrihetens særstilling.³⁹⁷ Austenå skriver at «Flertallet av norske redaktører ønsket ikke selv å publisere tegningene. Selv om de forsvarte Selbekks selvfølgeligelige rett til å trykke karikaturene, var mange kritiske, og flere

---

³⁹² Austenå, *Arven etter sataniske vers*:152

³⁹³ Vebjørn K. Selbek, «Trykker omstridte Muhammed-tegninger», *Dagen.no*, <http://www.dagen.no/Nyheter/Samfunn/tabid/248/articleView/true/ModuleId/46356/Default.aspx>, (18.9.2012)

³⁹⁴ Austenå, *Arven etter sataniske vers*:150-151

³⁹⁵ Austenå, *Arven etter sataniske vers*:152

³⁹⁶ Helge Øgrim, «Trykker omstridte Muhammed-tegninger», *Dagbladet.no* 10.1.2006

³⁹⁷ Austenå, *Arven etter sataniske vers*:152

trakk Selbekks motiver i tvil.»³⁹⁸ Nettopp Selbekks motiver og det faktum at *Magazinet* var en kristenkonserverativ avis, skulle bli gjenstand for mye debatt i Norge i tiden som fulgte.

Trusler

Det tok ikke lang tid før *Magazinet* begynte å motta trusler, hvorav noen av dem var svært alvorlige. Mange av truslene kom på e-post og var sendt fra Midtøsten. En av truslene redaktøren mottok, inneholdt et bilde av to forbrente lik, med klar beskjed om at han og avisen hadde fornærmet muslimer på en slik måte at det måtte tas affære. Selbekk uttalte til *Dagbladet*: «- Vi tar de nødvendige forholdsregler. Men det er opp til politiet å vurdere om vi trenger politibeskyttelse.»³⁹⁹ *Aftenposten* meldte at både tegnerne og avisen hadde mottatt trusler sendt fra Norge.⁴⁰⁰ Mandag 30. januar sa Selbekk til *VG* at han hadde mottatt ca. 20 drapstrusler på mail, og at han og familien nå hadde fått politibeskyttelse. Han sa at han ikke hadde vært forberedt på at saken skulle bli så stor internasjonalt, men at han ikke kunne angre på trykkingen av tegningene, fordi det ville skade demokratiet. Han sa til avisen at saken nettopp viste hvilke enorme krefter som kjempet mot ytringsfriheten. Han ville følgelig ikke beklage trykkingen av tegningene, men mente det var beklagelig hvis muslimer følte seg støtt av karikaturene.⁴⁰¹

De første reaksjonene fra muslimer

I de muslimske miljøene i Norge var det flere som reagerte med undring på presseoppslaget i *Magazinet*. Flere ledere fra muslimske miljøer uttalte i mediene at de var såret og følte sorg på grunn av publiseringen av karikaturene.⁴⁰² Det var mange som mente det var unødvendig å trykke tegningene, og de muslimske miljøene fikk støtte fra flere hold. Samme dag som tegningene kom på trykk i *Magazinet*, sendte Kirkens Nødhjelp ut en pressemelding der de tok sterk avstand fra trykkingen og hevdet at «Avisen sårer og provoserer våre muslimske brødre og søstre med vitende og vilje».⁴⁰³ Nettopp kirken og kristne organisasjoner skulle i Norge bli skarpe kritikere av ytringsfrihetsargumentet som lå bak publiseringen av tegningene. Oddbjørn Leirvik hadde lenge drevet med dialogarbeid mellom kristne og muslimer, og hadde vært en av initiativtakerne til kontaktgruppen for Mellomkirkelig råd og

³⁹⁸ Austenå, *Arven etter sataniske vers*:155

³⁹⁹ Eugene Brandal Laran, «You are a dead man», *Dagbladet.no* 12.1.2006

⁴⁰⁰ «Fengslet for trussel-brev», *Aftenposten.no* 12.1.2006

⁴⁰¹ Hege Lyngved Odinsen, «- Har mottatt 20 drapstrusler», *VG.no* 30.1.2006

⁴⁰² Austenå, *Arven etter sataniske vers*:154

⁴⁰³ Mina Hauge Nærland, «Kirkens Nødhjelp tar avstand fra kristen-avis», *Dagbladet.no* 10.1.2006

Islamsk Råd Norge. Han mente at publiseringen av karikaturene var en unødvendig provokasjon mot muslimer, og at det var en fornærmelse, ikke et viktig ledd i ytringsfrihetsdebatten. Han hevdet til *Dagbladet* at «det finnes muslimer i Europa som truer ytringsfriheten, men at dette dreier seg om små grupper», og han sa videre:

Feilen som gjøres nå er at det gis inntrykk av dette er en trussel fra muslimer flest mot ytringsfriheten, og så svarer man på det ved å fornærme alle muslimer. Jeg er enig i at ytringsfriheten må forsvares, men den kan bare fungere hvis alle aktører pålegges et minstemål av anstendighet, mener Leirvik.⁴⁰⁴

Ikhlaq Ahmad, talsmannen for Islamic Cultural Centre, sa til avisen at han var såret over trykningen av tegningene, men at de ikke ville foreta seg noe i saken. Og han var ikke enig i at muslimer truet ytringsfriheten, slik Selbekk påstod da han trykket tegningene.⁴⁰⁵ Lederen for Islamsk Råd Norge (IRN), Muhammad Hamdan, var enig i at tegningene var sårende, men understreket at trusler og vold ikke var løsningen. Han mente at de som hadde trykket tegningene, skyldte muslimer en unnskyldning, og sa at selv om ytringsfriheten er en viktig verdi, bør den ikke brukes til å såre eller skade andre. Han var svært fornøyd med samarbeidet IRN hadde med Den norske kirke i saken, og var glad for at de mente det var galt av den kristne avisen *Magazinet* å trykke tegningene.⁴⁰⁶ Til *NTB* sa han samme dag: «- Vi vil gjøre vårt beste for å snakke med den muslimske verden slik at ikke Norge utsettes for boikott og andre reaksjoner. Men de som har laget problemet, bør også være med og løse det ved å be om unnskyldning».⁴⁰⁷ Videre sa han at IRN tok sterk avstand fra voldsbruk. «- Vi tar også avstand fra brenning av flagg som vi har sett i Gaza. Vi godtar ikke vold eller trusler mot folk. Vi har demokratiske måter å løse slike saker på.»⁴⁰⁸

Etter hvert som saken vokste seg større og ble mer betent rundt om i verden, var det mange som gikk ut og tok avstand fra volden som oppstod. En ung muslim i Norge, Muhammed Ahmed, sa til *Dagbladet*: «- De muslimske lederne i Norge har ikke uttalt seg klart nok om denne saken. De må stå fram, og støtte ytringsfrihet når de selv har valgt å leve her i Norge. De benytter seg selv av den samme friheten».⁴⁰⁹ Han kritiserte videre hvordan man ikke hadde vært flink nok til å kommunisere til omverdenen at dette var en liten avis med få lesere, og at dette var en begrenset hendelse i Norge.⁴¹⁰

---

⁴⁰⁴ Øgrim, «Trykker omstridte Muhammed-tegninger», *Dagbladet.no* 10.1.2006

⁴⁰⁵ Øgrim, «Trykker omstridte Muhammed-tegninger», *Dagbladet.no* 10.1.2006

⁴⁰⁶ «- Tegningene sårer muslimer i Norge» *Aftenposten.no* 30.1.2006

⁴⁰⁷ Kjell Sletta, «- Magazinet bør be om unnskyldning», *NTB* 30.1.2006

⁴⁰⁸ Sletta, «- Magazinet bør be om unnskyldning», *NTB* 30.1.2006

⁴⁰⁹ Nærland, «Tar avstand fra trusler mot Norge», *Dagbladet.no* 30.1.2006

⁴¹⁰ Nærland, «Tar avstand fra trusler mot Norge», *Dagbladet.no* 30.1.2006

Problemer i Gaza

Karikaturstriden fikk en ny dimensjon da flere islamistiske organisasjoner begynte å true nordiske borgere i Gaza. *NTB* meldte søndag 29. januar at en palestinsk gruppe ved navn Islamsk hellig krig sa at nordmenn, dansker og svensker måtte forlate Gazastripen umiddelbart. Videre stod det at en annen gruppe ved navn al-Aqsa-martyrenes brigader delte ut løpesedler der det stod at dansker og svensker måtte forlate Gaza innen tre dager.⁴¹¹ Det var ikke umiddelbart klart hvor alvorlig man burde ta disse truslene. *NTB* skrev at «Danske myndigheter sier de vil ta kontakt med den palestinske selvstyremyndigheten for å få en vurdering av hvor alvorlig truslene fra de palestinske væpnede gruppene bør tas.»⁴¹² Mandag 30. januar ble EUs kontor i Gaza stormet av maskerte menn med våpen.⁴¹³ En stor demonstrasjon brøt ut utenfor EUs kontorer. Demonstrantene krevde at danske myndigheter skulle beklage trykningen av tegningene, og både det danske og det norske flagget ble brent.⁴¹⁴ UD meldte at de kjente til truslene og frarådet nordmenn å dra til området.⁴¹⁵

I Norge ble ikke flaggbrenningen godt mottatt. *Dagbladet* meldte at «Det muslimske miljøet i Norge er sjokkert og skjønner de sterke reaksjonene. Men de fordømmer voldstruslene mot Norge.»⁴¹⁶ Mohammad Hamdan i IRN sa til *Dagbladet*: «- Jeg skjønner at det kommer sterke reaksjoner på dette, men jeg ser ingen grunn til å brenne det norske flagget. Muslimer i Norge er blitt krenket to ganger i løpet av kort tid, først ved tegningene og nå ved at vårt flagg blir brent ned».⁴¹⁷ Flere muslimske politikere i Norge reagerte også kraftig på flaggbrenningen, og *VG* skrev at «Muslimske politikere i Norge mener det er håpløst å brenne flagg og bli forbannet på alle nordmenn på grunn av en knøttliten kristen avis.»⁴¹⁸ Avisen hadde snakket med Usman Rana, leder av Pakistansk Studentsamfunn, som sa at dette er et godt eksempel på hvordan noen få menneskers handlinger kan ramme en hel gruppe.⁴¹⁹ «- Denne generaliseringen føler vi muslimer på kroppen hver eneste dag. Men det er urettferdig at vårt flagg brennes, og at hele Norge som nasjon stilles til ansvar på grunn av

---

⁴¹¹ Nordmenn og dansker trues på Gazastripen» *NTB* 29.1.2006

⁴¹² «Nordmenn og dansker trues på Gazastripen» *NTB* 29.1.2006

⁴¹³ Kristoffer Egeberg, «EU-kontor stormet av væpnede palestinere» og Nærland, «Brenner norske flagg», *Dagbladet.no* 30.1.2006

⁴¹⁴ «Nordmenn og dansker uønsket på Gazastripen», *NTB* 30.1.2006

⁴¹⁵ Egeberg, «EU-kontor stormet av væpnede palestinere», *Dagbladet.no* 30.1.2006

⁴¹⁶ Jostein Ihlebæk og Ane Rostad Stokholm, «Det muslimske Norge fordømmer Muhammed-tegningene», *Dagbladet* 31.1.2006

⁴¹⁷ Ihlebæk og Stokholm, «Det muslimske Norge fordømmer Muhammed-tegningene», *Dagbladet* 31.1.2006

⁴¹⁸ Kadafi Zaman, «-IKKE BRENN flagget vårt», *VG* 31.1.2006

⁴¹⁹ Zaman, «-IKKE BRENN flagget vårt», *VG* 31.1.2006

noen få kristne ekstremister».⁴²⁰ Den 2. februar så UD seg nødt til å stenge det norske representasjonskontoret i al-Rahm etter nye trusler.⁴²¹

I Danmark ble også urolighetene i Gaza slått opp i avisen, og Dansk Røde Kors valgte å evakuere sine medarbeidere fra området.⁴²² I tillegg til brenningen av det danske flagget ble det under demonstrasjonene brent bilder av Anders Fogh Rasmussen.⁴²³ I Danmark tok Dansk Palæstinensisk Venskabsforening avstand fra hendelsene i Gaza, og nestlederen i foreningen Fathi El Abed sier til *Jyllands-Posten*:

- Ingen palæstinensere i Danmark kan støtte en sådan aksjon. Det er forkasteligt og dybt skadeligt for al den goodwill og sympati, som palæstinenserne efter mange år har fået opbygget i Danmark. Aktionerne med afbrænding af Dannebrog i Nablus på Vestbredden og nu billedet af statsministeren sætter vores arbejde mange, mange år tilbage.⁴²⁴

Saken fikk dramatiske utslag i Gaza, men det hadde nok også en sammenheng med de politiske forholdene i Gaza på dette tidspunktet. I januar 2006 var det valg til den palestinske lovgivende forsamlingen, og 25. januar gikk Hamas overraskende av med seieren.⁴²⁵ Det hadde da vært demonstrasjoner og voldelige sammenstøtt i flere uker og nesten lovløse tilstander.⁴²⁶ Selv om mange var støtt av tegningene og den norske og danske holdningen, var nok dette en del av en større protestbevegelse og politisk uro. Den norske Midtøsten-forskeren Nils Butenschøn koblet truslene mot nordiske borgere på Gazastripen opp mot nettopp Hamas sin valgseier, og sa til *NTB* at ulike militsgrupper var i en usikker situasjon på Gaza og at de derfor prøvde å markere seg.⁴²⁷

Reaksjonen fra norske myndigheter og en e-post fra UD

Oppstyret rundt publiseringen av karikaturene i Norge vokste raskt, og det gikk ikke lang tid før problemene rundt tegningene ble tatt opp i UD. Norske ambassader rundt om i verden etterlyste et svar og ville vite hva som var regjeringens linje i saken. I UD ble det formulert en e-post med punkter som norske diplomater kunne bruke til å besvare spørsmål om Norges forhold til karikaturene. Den startet med å beklage trykningen av tegningene, påpekte at ytringsfriheten var en svært viktig verdi i Norge, og karakteriserte publiseringen i *Magazinet*

---

⁴²⁰ Zaman, «-IKKE BRENN flagget vårt», *VG* 31.1.2006

⁴²¹ Odinsen, «Stenger UD-kontor etter trusler», *VG.no* 2.2.2006

⁴²² «Røde Kors evakuerer danske medarbeidere i Gaza», *Politiken.dk* 30.1.2006

⁴²³ «Billede af Anders Fogh afbrændes i Gaza», *Politiken.dk* 30.1.2006

⁴²⁴ «Dansk-palæstinensere rystet over aksjon i Gaza», *jp.dk* 1.2.2006

⁴²⁵ «- Hamas vant palestinsk valg», *NTB* 26.1.2006

⁴²⁶ Line Fransson, «Lovløse Gaza», *Dagbladet.no* 11.1.2006

⁴²⁷ Arnt Folgerø, «Usikkerhet bak palestinsk trussel mot skandinaver», *NTB* 30.1.2006

som konfliktskapende.⁴²⁸ Utkastet til denne e-posten havnet hos *Aftenposten*, og reaksjonene lot ikke vente på seg. Både KrF og FrP reagerte umiddelbart negativt på e-posten. Jon Lilletun, KrFs utenrikspolitiske talsmann, mente innholdet i e-posten var unyansert og stilte spørsmål ved om det i det hele tatt var UD's jobb å vurdere meningen med tegningene. Carl I. Hagen sa til *Aftenposten* at han savnet en «radikal oppjustering av de norske verdiene, og den samme klare holdning som den danske statsministeren har vist i debatten».⁴²⁹ Både han og Lilletun reagerte på at talepunktene nevnte ytringsfriheten som en viktig verdi helt til sist, og de mente begge at ytringsfriheten ble for lite vektlagt i e-posten.

UDs pressetalskvinne skrev også i e-posten at «Det sendes foreløpig ikke ut noen pressemelding her, det vil virke dumt i forhold til norske medier og vil kunne blåse saken opp her hjemme».⁴³⁰ Regjeringen måtte på banen da e-posten fra UD kom på avveie, og utenriksminister Jonas Gahr Støre ble nødt til å kommentere saken. Han hevdet til *Aftenposten* at UD på ingen måte prøvde å tone ned ytringsfriheten som en viktig norsk verdi, og sa at «- Å ta folks tro og religiøse følsomhet på alvor er et forsvar for ytringsfriheten.»⁴³¹ På en pressekonferanse torsdag den 2. februar sa Jonas Gahr Støre: «- Vi tar avstand fra all bruk av vold, det gjør også de ledende religiøse lederne. I en situasjon som dette er det ofte de ekstreme gruppene på begge sider som får dominere overskriftene».⁴³² Det kom også fram at utenriksministeren skulle møte IRN den påfølgende dagen, og at han ønsket å gå i dialog med ledere for moskeene i Norge.⁴³³ I et intervju Støre gjorde med Austenå i 2010, sa han at han naturligvis ikke kunne ta avstand fra e-posten siden den kom fra hans eget departement. Han medga at rekkefølgen på argumentene var feil, og at ytringsfriheten som verdi var svært viktig i Norge. Men han presiserte også at det var viktig å vise respekt for andre menneskers følelser, tro og religion. Videre sa han at hele tiden mens karikaturstriden pågikk, var han svært klar på norske redaktørs trykkefrihet.⁴³⁴

En unnskyldning

Også i Norge ble spørsmålet om en unnskyldning viktig. Samtalepunktene i UD's e-post hadde begynt med å beklage trykkingen av karikaturene. Carl I. Hagen var raskt ute og mente at

---

⁴²⁸ Austenå, *Arven etter sataniske vers*:155-56

⁴²⁹ «Muhammed skaper UD-strid», *Aftenposten.no* 26.1.2006

⁴³⁰ «Muhammed skaper UD-strid», *Aftenposten.no* 26.1.2006

⁴³¹ Spence Thomas, «Muhammed skaper UD-strid Instruks om tegninger vekker reaksjoner», *Aftenposten* 26.1.2006

⁴³² Mina Hauge Nærland og Helge Løvvald Gulseth, «Støre møter Islamsk råd», *Dagbladet.no* 2.2.2006

⁴³³ Nærland og Gulseth, «Støre møter Islamsk råd», *Dagbladet.no* 2.2.2006

⁴³⁴ Austenå, *Arven etter sataniske vers*:157

Norge ikke hadde noe å beklage. Til *NTB* sa Hagen: «- Publiseringen av disse tegningene er langt innenfor det ytringsfriheten tillater. Derfor har Norge heller ikke noe å beklage, verken overfor muslimer i Norge eller utlandet».⁴³⁵ Også Selbekk mente at en unnskyldning var unødvendig. Han sa til *NTB* at «- Dersom vi ber om unnskyldning, beklager vi samtidig at vi har ytringsfrihet i Norge. Det mener jeg vil være galt»⁴³⁶. Han sa videre at trykkingen av tegningene var et forsøk på å starte en nasjonal debatt, og at han ikke hadde vært forberedt på at saken skulle få en internasjonal dimensjon. Han hevdet at en unnskyldning ville være å gi etter for truslene og de voldsomme og voldelige protestene. UD kom også på banen og hevdet at de aldri hadde bedt norske diplomater å beklage trykkingen, men å beklage uroen tegningene hadde medført.⁴³⁷

De neste dagene tiltok debatten om en unnskyldning. Tirsdag 31. januar uttalte statsminister Jens Stoltenberg seg for første gang om karikaturstriden. Han syntes det var trist at tegningene hadde såret så mange mennesker, og mente det var unødvendig å såre så mange ved å trykke tegningene. Han poengterte at Norge er et land med ytringsfrihet, og at han derfor ikke kunne beklage at tegningene hadde blitt trykket i Norge.⁴³⁸ Et par dager senere kom en felles uttalelse fra representanter for de fleste kristne kirkesamfunn i Norge, Mellomkirkelig råd og IRN som beklaget trykkingen av tegningene. Organisasjonene tok avstand fra voldsbruken tegningene hadde ført med seg, og biskop Ole Christian Kvarme hevdet at *Magazinet* ikke brukte ytringsfriheten med skjønn.⁴³⁹ Det ble nå også klart at IRN ønsket å innta en aktiv rolle for å prøve å dempe gemyttene, ved å ta kontakt med arabiske medier og si at de var tilfreds med den norske regjeringens unnskyldning. Mandag 6. februar ble det også mye oppstyr i mediene da statsminister Jens Stoltenberg sa til *VG* at trykkingen av karikaturene var «en gal handling», og at *Magazinet* bidro til opptøyene som fulgte. Han sa videre at regjeringen flere ganger hadde beklaget at muslimer var blitt såret som en følge av tegningene.⁴⁴⁰ Ikke alle var like fornøyd med Stoltenbergs uttalelser om *Magazines* rolle i konflikten, og *Dagbladet* meldte at Erna Solberg og Siv Jensen reagerte kraftig på Stoltenbergs uttalelser. De mente Stoltenberg gjorde Selbekk til en sydebukk. Jensen mente

---

⁴³⁵ «Hagen: - Norge har ingenting å beklage», *NTB* 30.1.2006

⁴³⁶ Trygve Mellvang-Berg, «Ber ikke om unnskyldning for Muhammed-tegningene», *NTB* 30.1.2006

⁴³⁷ Per Christensen og Svein Kristoffersen, «UD beklager ikke trykking». *NTB* 30.1.2006

⁴³⁸ «Stoltenberg vil ikke beklage», *Dagbladet.no* 31.1.2006

⁴³⁹ «Muslimer og kristne beklager i fellesskap», *VG.no* 3.2.2006

⁴⁴⁰ Marianne Johansen, «Gir *Magazinet*-sjef deler av skylden», *VG.no* 6.2.2006

Stoltenbergs uttalelser var ukloke, og Solberg sa at statsministerens uttalelser svekket Norges holdning til ytringsfriheten.⁴⁴¹

Så kom helomvendingen. Fredag 10. februar ble det avholdt en pressekonferanse der Selbekk beklaget trykkingen av tegningene. Han beklaget at muslimer hadde blitt såret, og sa at det aldri hadde vært hensikten. Han uttalte: «- Det er også riktig av meg i dag å innrømme at jeg, som redaktør, ikke fullt ut forsto hvor sårende publiseringen av faksimilen var. Det vil jeg i dag gjerne beklage.»⁴⁴² Videre roste han de muslimske miljøene for deres reaksjoner i konflikten og sa at de hadde «taklet dette på en verdig og tilbakeholden måte», og det fortjente de respekt for.⁴⁴³ I kulissene hadde flere engasjert seg i å få i gang en dialog mellom IRN og Selbekk. På et møte hadde det blitt utformet en beklagelse skrevet av Selbekk. Selv hadde Selbekk insistert på at det skulle være med en representant fra regjeringen til stede. Arbeids- og inkluderingsminister Bjarne Håkon Hansen deltok på pressekonferansen, men understreket at regjeringen ikke hadde vært en part i samtalene mellom Hamdan og Selbekk.⁴⁴⁴ Regjeringens uklare rolle i denne dialogen ble møtt med kritikk i mediene. Austenå skriver: «Dette ble et underlig signal til religiøse ledere og autoritære regimer med lange tradisjoner for statssensur.»⁴⁴⁵

Kort tid etter holdt IRN en pressekonferanse. På det tidspunktet representerte Rådet 46 organisasjoner, og 14 imamer var til stede under pressekonferansen. Det hadde aldri tidligere vært så mange muslimske ledere som hadde stått sammen i Norge.⁴⁴⁶ IRN sa at de aksepterte unnskyldningen til Selbekk, og ba muslimer i Norge om å gjøre det samme. De uttalte lettelse over at karikaturbråket nå var avsluttet for deres del. De norske imamene hadde da brukt mye tid på å kontakte sine nettverk i Midtøsten for å få dem til å akseptere unnskyldningen, og dermed bidra til å roe ned situasjonen på verdensbasis. IRN uttalte også støtte til ytringsfriheten, men poengterte at den førte med seg et stort ansvar.⁴⁴⁷ Hamdan stilte også opp på både al-Jazeera og al-Arabiya og sa at han og IRN hadde godtatt unnskyldningen og anså saken som avsluttet.⁴⁴⁸

Selbekks unnskyldning fikk også støtte fra andre hold. Per Edgar Kokkvold, generalsekretær i Norsk Presseforbund, sa han mente unnskyldningen var riktig. Selv om han

---

⁴⁴¹ Veslemøy Lode og Tore Gjerstad, «Erna og Siv hardt ut mot Jens: - Selbekk gjøres til sydebukk», *Dagbladet* 7.2.2006

⁴⁴² Halvor Hegtun og Olga Stokke, «Beklager trykking av tegningene», *Aftenposten.no* 10.2.2006

⁴⁴³ Hegtun og Stokke, «Beklager trykking av tegningene», *Aftenposten.no* 10.2.2006

⁴⁴⁴ Austenå, *Arven etter sataniske vers*:167-168

⁴⁴⁵ Austenå, *Arven etter sataniske vers*:227

⁴⁴⁶ Hegtun og Stokke, «Beklager trykking av tegningene», *Aftenposten.no* 10.2.2006

⁴⁴⁷ «Lettet over at karikaturbråket kan avsluttes», *NTB* 10.2.2006

⁴⁴⁸ «Hamdan intervjuet direkte på Al-Jazeera», *NTB* 10.2.2006

hadde forsvart Selbekks rett til å trykke tegningene, ville han ikke ha gjort det selv, og han var glad for at redaktøren beklaget de konsekvensene saken fikk.⁴⁴⁹ Imidlertid var ikke alle like begeistret for utviklingen. I en kronikk i *Aftenposten* skrev Kåre Valebrokk: «Retten til å krenke må være ukrenkelig. Men med Vebjørn Selbekks avbikt er ytringsfriheten gjort til et forhandlingskort i norsk utenrikspolitikk. Samtidig har han skaffet meg en medredaktør jeg ikke liker.»⁴⁵⁰

Et par dager etter unnskyldningen dro en norsk delegasjon bestående av IRNs leder Mohammed Hamdan, imam Zulqarnain Sakander og domprost Olav Dag Hauge til Midtøsten for å forklare Norges holdning til konflikten. De ønsket også å informere om samarbeidet mellom Den norske kirke og de muslimske lederne. Delegasjonen hadde med seg beklagelsen fra Selbekk.⁴⁵¹ Ikke alle var like begeistret for dialogreisen, og FrPs leder Siv Jensen reagerte sterkt på at reisen var delfinansiert av UD.⁴⁵² I tillegg møtte delegasjonen kritikk for å møte konservative religiøse ledere i Midtøsten.⁴⁵³ Selv var delegasjonen fornøyd med reisen og mente at turen hadde bidratt positivt til oppfatningen av Norges holdning til karikaturstriden i Midtøsten.⁴⁵⁴

En internasjonal krise

Saken fortsatte å vokse, og over hele Midtøsten ble fredagsbønnen brukt til å mobilisere mot tegningene og oppfordre til boikott av danske varer. Det så ut til å bli en stor diplomatisk krise, og danske ambassadører ble kalt inn på teppet i flere muslimske land. Libya valgte også å stenge sin ambassade til Danmark.⁴⁵⁵ I UD var beredskapen nå på topp. Reaksjonene på tegningene ble i denne fasen av saken mer og mer rettet mot Danmark og Norge.

Boikott

Spørsmålet om en handelsboikott av danske varer kom først i slutten av desember 2005. Da ble det hele tatt med stor fatning i Danmark. Utenriksdepartementet sa de ikke hadde hørt noe direkte om boikott, og arbeidsgiverorganisasjonen Dansk Industri (DI) sa at de ikke kjente til at noen danske bedrifter hadde merket en nedgang i handelen på grunn av karikaturstriden.

---

⁴⁴⁹ «Kokkvold: - Utmerket at Selbekk beklager», *NTB* 10.2.2006

⁴⁵⁰ Valebrokk, «PÅ EN SØNDAG Islamsk Råd som redaktør», *Aftenposten* 12.2.2006

⁴⁵¹ «Muslimsk/kristen delegasjon til Midtøsten», *NTB* 12.2.2006

⁴⁵² «Reagerer på støtte til Midtøsten-turné», *Aftenposten.no* 14.2.2006

⁴⁵³ Austenå, *Arven etter sataniske vers*:168-169

⁴⁵⁴ «Støtte til norsk håndtering av profetstriden», *Aftenposten.no* 16.2.2006

⁴⁵⁵ Austenå, *Arven etter sataniske vers*:157

Arla Foods, det dansk-svenske meieriselskapet som hadde omfattende produksjon i Saudi-Arabia, sa til *Politiken* at «Vi har ikke mærket noget hverken hos kunderne eller forbrugerne. Det hænger formentlig sammen med, at vi i området bliver betragtet som en lokal virksomhed».⁴⁵⁶ Det ble ingen boikott i første omgang, men mot slutten av januar kom igjen spørsmålet om handelsboikott opp. Onsdag 25. januar startet boikotten av danske varer i Saudi-Arabia, og en liste over alle danskeide selskaper ble offentliggjort i saudiarabiske medier. Denne gangen reagerte Arla med stor uro.⁴⁵⁷ Uroen skulle raskt vise seg å være berettiget, for boikotten spredde seg til andre land i hele Midtøsten. En talsmann for DI sa til *Politiken* at «Vi har aldrig stået over for en religiøs boykot før. Vi er ofre for den, og det er vanskelig at vide, hvordan man skal agere, for vi ikke er en del af problemet».⁴⁵⁸

Den danske regjeringen forsto alvoret i situasjonen og ba sine diplomater i muslimske land om å oppsøke muslimske ledere for å prøve å roe ned situasjonen. Da hadde Saudi-Arabia allerede valgt å kalle hjem sin ambassadør til Danmark for konsultasjon.⁴⁵⁹ Det ble anslått at Arla tapte 10 millioner om dagen på boikotten, og allerede etter få dager ble det klart at dette ville få konsekvenser også for meieriene i Danmark, slik at produksjonen måtte trappes ned.⁴⁶⁰ Den 30. januar ble det kjent at Arla måtte si opp 100 danske ansatte på grunn av økonomiske tap i forbindelse med handelsboikotten.⁴⁶¹ Boikotten fortsatte å spre seg, og landene i Nord-Afrika sluttet seg til.⁴⁶² På hjemmebane møtte den danske regjeringen og statsministeren økt kritikk for sin håndtering av krisen. Opposisjonen mente både statsministeren og utenriksministeren måtte innta en mer aktiv rolle overfor den muslimske verden for å få saken oppklart og boikotten avsluttet.⁴⁶³ Fogh Rasmussens opptreden på dansk TV mandag 30. januar, hvor han sa at han personlig aldri ville ha gjort det som *Jyllands-Posten* gjorde, ble statsministerens svar. Dette var et forsøk på å komme den muslimske verden i møte uten å gå på akkord med prinsippet om ytringsfrihet.

Flere oppfattet Fogh Rasmussens uttalelser som en unnskyldning. Dette var en ny holdning fra den danske regjeringen, og mange mente denne holdningsendringen var tett forbundet med den økonomiske boikotten. Samtidig kom også sjefsredaktøren i *Jyllands-*

---

⁴⁵⁶ «Udenrigsministeriet har intet hørt til trusler om boykot», *Politiken.dk* 27.12.2005

⁴⁵⁷ Lars Attrup, Bo Jørgensen og Lars Nørgaard Pedersen, «Profet-tegninger truer Arlas milliardeksport», *jp.dk* 25.1.2006

⁴⁵⁸ Frank Hvilsom, Adam Hannestad og Camilla Høy-Jensen, «Boykot af danske varer breder sig», *Politiken* 27.1.2006

⁴⁵⁹ Mikkel Thastum og Dorte Ipsen Boddum, «Dansk aktion mod muslimske ledere», *jp.dk* 26.1.2006

⁴⁶⁰ «Arla må skære ned efter boykot», *jp.dk* 28.1.2006

⁴⁶¹ «Arla skal fyre 100 ansatte efter arabisk forbrugerboykot», *Politiken.dk* 30.1.2006

⁴⁶² «Arla-krise breder sig til Nordafrika», *Politiken.dk* 30.1.2006

⁴⁶³ «Oppositionen presser Fogh i Muhammed-sag», *Politiken.dk* 30.1.2006

Posten med sin beklagelse for å ha såret muslimer. Presset på både *Jyllands-Posten* og regjeringen ble svært mye større når store danske økonomiske interesser ble skadelidende. At den forsonende holdningen fra danske myndigheter kom på nettopp dette tidspunktet, førte til beskyldninger om hykleri mot både *Jyllands-Posten* og regjeringen.

I Norge forholdt derimot saken seg litt annerledes. *NTB* meldte 31. januar at ennå hadde ingen norske selskap merket noe til boikott eller mottatt trusler om slikt. Verken selskaper som Jotun, Norsk Hydro, Statoil eller Yara hadde blitt påvirket av striden.⁴⁶⁴ Et norsk selskap ble imidlertid trukket inn i striden etter at en internettside oppfordret til boikott av Tine og Jarlsberg. Informasjonssjefen i Tine syntes det var uheldig at selskapet ble trukket inn i saken, men siden selskapet ikke hadde noen eksport til arabiske land, så de ikke på dette som noe stort problem.⁴⁶⁵ Etter tre uker med handelsboikott begynte situasjonen å roe seg. Det ble ikke lenger oppfordret til boikott av danske varer under fredagsbønnene. Danske varer ble ikke satt tilbake i butikkhyllene i Midtøsten, men det var heller ikke kommet flere signaler om ytterligere boikott.⁴⁶⁶ Arla hadde imidlertid lidd store tap, og tall tilsa at selskapet hadde tapt 280 millioner danske kroner på en måned.⁴⁶⁷ I mars valgte selskapet å kjøre en reklamekampanje i aviser og på TV i Midtøsten for å få forbrukerne til å kjøpe varene deres igjen. I reklamene tok Arla avstand fra karikaturtegningene og sa at de forstod og respekterte reaksjonene som førte til handelsboikotten.⁴⁶⁸ I Danmark ble ikke Arlas reklameutspill godt mottatt. Partiene Venstre og Dansk Folkeparti raste over selskapets utspill og mente ytringsfriheten ble ofret for kommersiell vinning. Partiene mente at Arla verken burde vise forståelse eller aksept for boikotten, og sa det var ynkelig at selskapet ga etter for de sinte muslimene.⁴⁶⁹ Statsministeren og regjeringen tok også avstand fra kampanjen, men Fogh Rasmussen understreket at handelsboikotten hadde rammet uskyldige bedrifter, og det var noe regjeringen ikke kunne ha forståelse for.⁴⁷⁰

På en konferanse i Bahrain i slutten av mars ble spørsmålet om videre boikott av danske varer diskutert. Konferansen samlet mange av verdens mest innflytelsesrike muslimer. Seks danske imamer reiste til Bahrain for å prøve å påvirke de muslimske lederne til å oppheve boikotten.⁴⁷¹ Det danske synspunktet vant ikke gjennom, og resultatet ble at

---

⁴⁶⁴ «Ingen boikott-trusler mot norske selskaper», *NTB* 31.1.2006

⁴⁶⁵ «Boikotter Tine-produkter», *Dagbladet.no* 1.2.2006

⁴⁶⁶ «Arla: Svært et se lys forude etter tre ugers vareboykot», *jp.dk* 18.2.2006

⁴⁶⁷ Pinholt, «Arla har mistet 280 millioner kr.», *jp.dk* 22.2.2006

⁴⁶⁸ «Arla-appel til arabiske forbrugere», *jp.dk* 19.3.2006

⁴⁶⁹ «V: Arlas knæfald for muslimer er ynkelig», *jp.dk* 21.3.2006

⁴⁷⁰ «Fogh kritiserer Arla-annonce», *jp.dk* 21.3.2006

⁴⁷¹ Ammitzbøll, «Dansk imam vil standse boykot», *jp.dk* 20.3.2006

boikotten av danske varer ble opprettholdt. Både den danske statsministeren og den danske utenriksministeren uttrykte stor skuffelse over oppfordringen til å opprettholde boikotten. Fogh Rasmussen uttalte at «Det er urimeligt at tage uskyldige danske virksomheder som gidsler»,⁴⁷² og utenriksminister Per Stig Møller sa at han «er meget skuffet over at konferencen fastholder den økonomiske boykot, selv om danske imamer oppfordrede til at standse den.»⁴⁷³ Men 30. mars meldte avisene i Danmark at Arla igjen var tilbake i hyllene i Midtøsten. 400 butikker hadde da igjen begynt å selge Arla-produkter, men det bør nevnes at før striden ble Arla solgt i 50.000 butikker i Midtøsten. Selskapet håpet nå at utviklingen ville fortsette i positiv retning.⁴⁷⁴

Ambassader i brann

Fredagsbønnen fredag 3. februar ble over hele Midtøsten brukt til å agitere mot tegningene. Austenå skriver at «Fredagsbønnen på Al Jazeera oppildnet frustrerte muslimer over hele Midtøsten. Lokale religiøse ledere bidro ytterligere til å sende folk ut fra moskeene i raseri».⁴⁷⁵ Lørdag 4. februar ble både den danske og den norske ambassaden i Syria angrepet av en rasende mobb. Byggene ble stormet og plyndret før de ble påtømt.⁴⁷⁶ Det at store menneskemengder fikk lov til å demonstrere fritt i Damaskus og til og med angripe utenlandske ambassader, var ikke daglig kost i Syria. Mange mente derfor at syriske myndigheter måtte ha stått bak demonstrasjonene, eller i alle fall ha tillatt dem. Det var på forhånd satt inn styrket vakthold ved ambassadene, og da disse ikke grep inn, tyder mye på at de hadde fått ordre om å passe på utviklingen, men ikke hindre angrep. Det var på dette tidspunktet ikke lov til å avholde demonstrasjoner i Syria uten statlig godkjenning, og president Bashar al-Assads sikkerhetsstyrker var ikke kjent for å gi demonstranter fritt spillerom.⁴⁷⁷ Professor Jørgen Nielsen, som bodde i Damaskus under karikaturstriden, hevder at demonstrantene uforstyrret fikk angripe den danske ambassaden. Da de så skulle gå mot den norske ambassaden, gikk de feil. Det hadde seg nemlig slik at den norske ambassaden var blitt flyttet to år før. Da demonstrantene gikk mot adressen til den gamle ambassaden, ble de stoppet av politiet og rettleidet mot den nye norske ambassaden.⁴⁷⁸

---

⁴⁷² Jesper Kongstad, «Regeringen fordømmer muslimsk boykot», *jp.dk* 24.3.2006

⁴⁷³ Kongstad, «Regeringen fordømmer muslimsk boykot», *jp.dk* 24.3.2006

⁴⁷⁴ «Arla tilbake på hyllene i 400 butikker i Mellemøsten», *jp.dk* 30.3.2006

⁴⁷⁵ Austenå, *Arven etter sataniske vers*:164

⁴⁷⁶ Austenå, *Arven etter sataniske vers*:164

⁴⁷⁷ Austenå, *Arven etter sataniske vers*: 165

⁴⁷⁸ Intervju med Jørgen Nielsen 21.11.2012

Få dager senere ble det danske konsulatet i Beirut angrepet og påtent. Det samme skjedde med den danske og den norske ambassaden i Teheran. I Afghanistan ble den norske militærleiren angrepet i forbindelse med en demonstrasjon, og fire afghanere mistet livet i skuddvekslingen som oppstod.⁴⁷⁹ Alt dette kom som et sjokk i Norge. Få hadde forestilt seg at trykningen av de danske karikaturene ville føre til så store protester og ikke minst angrep på norske ambassader, konsulater og norske militære styrker i utlandet.

Terrorplaner i årene som fulgte

Selv om karikaturstriden nådde sitt høydepunkt våren 2006, var den ikke over da konflikten roet seg mot sommeren 2006. I årene som fulgte skulle saken stadig dukke opp i mediene igjen, og kanskje mer alvorlig skulle striden føre til en rekke terroranslag og forsøk på terroranslag. Austenå skriver at i februar 2008 ble tre muslimer i Danmark arrestert for et planlagt attentatforsøk på Kurt Westergaard.⁴⁸⁰ Videre skriver hun:

Arrestasjonene i 2008 viste seg å være starten på et skred av arrestasjoner i forbindelse med planlegging av terroraksjoner mot Jyllands-Posten og tegneren Kurt Westergaard og Lars Vilks. Etter som debatten om tegningene døde ut, overtok terrorist-celler og desperate enkeltpersoner tegnerne og avisredaksjonen som symbolladde mål for voldelige, politiske oppgjør med Vestens manglende respekt for islam og muslimer. En tragisk ironi var at langt de fleste av ofrene for disse terroranslagene mot Vesten er muslimer.⁴⁸¹

Den 2. juni 2008 eksploderte en bilbombe i Islamabad. Den gikk av utenfor den danske ambassaden, og dagen etter kom Al-Qaida med en uttalelse som sa at de stod bak, og at det hadde vært en hevnaksjon for karikaturtegningene. Alle de drepte og skadde var muslimer, selv om sentrale Al-Qaida profiler hevdet at ingen muslimer døde i angrepet. I alt var det åtte drepte og 24 skadde.⁴⁸² Den 1. januar 2010 ble Westergaard angrepet i sitt eget hjem. Gjerningsmannen, en 28 år gammel somalier, tok seg inn i leiligheten til Westergaard bevæpnet med øks og kniv. Tegneren forskanset seg på badet og fikk kontaktet politiet som ankom etter kort tid og arresterte gjerningsmannen.⁴⁸³ Dagen etter hevdet PET i en pressemelding at de var kjent med gjerningsmannen, og at han hadde tette forbindelser til den somaliske terrororganisasjonen al-Shabaab og al-Qaida. Videre informerte de om at han var en del av et terrornettverk med tilknytning til Danmark som lenge hadde vært under

---

⁴⁷⁹ Austenå, *Arven etter sataniske vers*:166

⁴⁸⁰ Austenå, *Arven etter sataniske vers*:172

⁴⁸¹ Austenå, *Arven etter sataniske vers*:172-173

⁴⁸² Klausen, *The cartoons that shook the world*:45-46

⁴⁸³ Jacob Lund, «- JEG RAKK IKKE - å ta med barnebarnet», VG 3.1.2010

etterforskning, men at dette ikke hadde blitt sett i sammenheng med Westergaard.⁴⁸⁴ Dette skulle bli starten på en rekke terrorforsøk rettet mot Westergaard og *Jyllands-Posten*. I alt ble ni menn arrestert for angrep eller planer om angrep i løpet av 2010.⁴⁸⁵

Imamer, uenighet og dialog

Det er ingen tvil om at de muslimske miljøene i Danmark var splittet, selv om reaksjonene på karikaturene kan ha virket entydige i starten. Det er ikke riktig å si at de muslimske miljøene i Norge var enstemmige, men konfliktens karakter i Norge bidro til at striden ikke ble like polarisert, og at intern uenighet derfor ikke kom like tydelig fram. Ved første øyekast kan reaksjonene til noen av de muslimske miljøene i Danmark og Norge virke svært forskjellige. Men selv om det var mange ulikheter, finner vi også likhetstrekk. Det er viktig å huske på at Norge ikke kom inn i konflikten før den alt hadde blitt en internasjonal sak. Reaksjonene i de norske muslimske miljøene må derfor sees i lys av utviklingen som allerede hadde funnet sted. Likhetstrekkene mellom reaksjonene til de danske og de norske muslimske miljøene er tydeligst på nyåret i 2006. Men på dette tidspunktet hadde saken allerede vært en stor sak i de danske muslimske miljøene i et halvt års tid. De «nye» reaksjonene i Danmark var således en reaksjon på og et produkt av de «gamle» reaksjonene. Da karikaturstriden ble en sak for de muslimske miljøene i Norge, var tilsvarende miljøer i Danmark allerede på vei inn i en ny fase av konflikten.

Ett fellestrekk kom imidlertid tydelig fram fra starten av konflikten i begge land, og var en mer generell tendens i de muslimske miljøene: Mange muslimer i Norge og Danmark ble svært såret over tegningene. Dette kan virke banalt, men det er et viktig fellestrekk at mange reagerte med sinne, mange ble såret og mange stilte seg svært uforstående til trykkingen av tegningene og den konteksten de ble trykket i. Det var også fra starten av et ønske om en unnskyldning for tegningene i mange av de danske og de norske muslimske miljøene, nettopp fordi mange følte seg såret av tegningene. Dette var ikke nødvendigvis fordi de mente at myndighetene burde gripe inn overfor pressen, men de ønsket at det offentlige skulle anerkjenne at svært mange mennesker faktisk hadde blitt såret. Mange, både blant muslimene, i pressen og i statsapparatene, mente at trykkingen av tegningene var en uklok handling, i hvert fall gjort på den måten. Flere anså også trykkingen av karikaturene som et misbruk av ytringsfriheten.

---

⁴⁸⁴ PET, Pressemelding 2.1.2010, «Drabsforsøg på tegneren Kurt Westergaard», <https://www.pet.dk/Nyheder/2010/kw.aspx>, (19.10.2012)

⁴⁸⁵ Austenå, *Arven etter sataniske vers*:173

En aktiv aksjonsgruppe

Klausen hevder at da det stormet som verst rundt karikaturstriden i februar og mars i 2006, kunne det virke som om det hele var en koordinert global protestbevegelse.⁴⁸⁶ Men, skriver hun, bevegelsen var fragmentert, og hva de ulike aktørene ønsket å oppnå varierte. Det at så mange ulike aktører prøvde å bruke saken til egen vinning, bidro til at omfanget av karikaturstriden ble så stort. Dette gjelder nok mest på det internasjonale planet, men man kan se slike tendenser også i utviklingen i Norge og spesielt i Danmark. Den danske aksjonsgruppens rolle i saken er interessant i dette perspektivet. Som vi har sett, var dette en gruppe som aktivt gikk inn for å spre tegningene og skape motstand mot karikaturene både i Danmark og utenfor landets grenser. Dette fikk stor betydning for sakens utvikling både i Danmark og internasjonalt.

Det er fruktbart å vurdere om det var visse enkeltpersoner som bidro til å påvirke saken i en bestemt retning. Gruppen med imamer bidro som allerede nevnt til å spre tegningene. Men var det enkeltpersoner innen denne gruppen som fikk avgjørende betydning? Austenå legger i sin bok vekt på Akkaris rolle og hevder at hans aktive engasjement i saken er interessant, siden han var en av dem i aksjonsgruppen som kjente det danske samfunnet best. Han snakket flytende dansk og var godt kjent med medienes uavhengige rolle i Danmark. Hun mener at en rekke av planene han la sammen med aksjonsgruppen, var «helt i tråd med det en hvilken som helst dansk protest- eller aksjonsgruppe ville gjort.»⁴⁸⁷ Men de punktene som handlet om internasjonalt engasjement, var av en litt annen kategori. Hun skriver at Akkari oppfordret til offisiell protest fra islamske stater, og at dette «var aksjonsmåter som stred mot etablert muslimsk tenkning om at muslimer ikke kan kreve at man i ikke-muslimske land underlegges islamske tradisjoner eller lovbud.»⁴⁸⁸ Hun hevder at «Akkari var en mann som hadde behov for å bli sett og spille en rolle både i det danske samfunnet og i en internasjonal muslimsk sammenheng».⁴⁸⁹ Det er vanskelig å vurdere enkeltpersoners påvirkning på hendelser, men det er tydelig at Akkari var en pådriver for å skape reaksjoner og få økt internasjonal oppmerksomhet rundt saken. Om hans personlige motiver var å bli sett og spille en rolle i det danske samfunnet og i en internasjonal muslimsk sammenheng, er imidlertid vanskelig å vurdere. Her synes jeg Austenå er for spekulativ i sin analyse. Selv om Austenå skriver at Akkaris oppfordring til protester fra islamske stater stred med etablert

---

⁴⁸⁶ Klausen, *The cartoons that shook the world*: 62

⁴⁸⁷ Austenå, *Arven etter sataniske vers*:138

⁴⁸⁸ Austenå, *Arven etter sataniske vers*:138

⁴⁸⁹ Austenå, *Arven etter sataniske vers*:139

muslimsk tenkning, var det jo på mange måter naturlig å søke støtte fra andre grupper og land med større innflytelse enn aksjonsgruppen selv hadde. De ønsket å legge press på den danske regjeringen og tok i bruk moderne virkemidler for å få dette til. Det at mange muslimer følte seg såret over karikaturene, var ikke relatert til landegrensene, og det var naturlig å søke støtte hos dem man mente hadde mulighet til å påvirke danske myndigheter, som for eksempel ambassadørene.

Også Abu Labans rolle i karikaturstriden har blitt gjenstand for mye debatt. I dansk offentlighet fikk Abu Laban en viktig rolle under karikaturstriden, og gjennom dette også mye av skylden for at saken eskalerte. Klausen argumenterer for at Abu Laban har fått ufortjent mye skyld i saken, og at for eksempel en imam som Hlayhel var mye mer ekstrem. Hun hevder at for de som kjenner til radikal islamisme, er det lett å se forskjell på den mer moderate Abu Laban og den mer ekstreme Hlayhel. For de fleste dansker var imidlertid ikke denne forskjellen åpenbar.⁴⁹⁰ Hun forteller at Abu Laban i samtaler i 2006 sa at det var Hlayhel som stod bak mappen, og at det var et feilgrep å la Hlayhel og Akkari lede delegasjonen i Midtøsten. Videre skriver hun at hun anser dette for å være troverdig.⁴⁹¹ Hun hevder at andre forskere som Gilles Kepel har knyttet Abu Laban til ekstreme islamistiske organisasjoner som støtter terrorisme. Men dette hevder Klausen at det ikke er belegg for.⁴⁹² Mange vil nok mene at hennes vurdering om at han ikke var ytterliggående, er feilaktig, og at hun ikke tar de uttalelsene han kom med under karikaturstriden på alvor. Jeg mener derimot at Klausen kan ha rett i denne analysen, men hvem som egentlig var mest ytterliggående i ulike saker, er ikke det vesentlige i denne sammenhengen. Ut ifra hvordan Abu Labans rolle ble framstilt i mediene under karikaturstriden, er det ikke så rart at han av mange ble oppfattet både som en pådriver i saken og som en imam med fundamentalistiske holdninger.

Det er klart at imam-initiativet hadde en ytterliggående holdning. De ønsket ikke bare å få tegningene stoppet, de ønsket jo, og gikk aktivt inn for, at saken skulle få konsekvenser for Danmark. De ønsket å belyse det de så på som urettferdig behandling av muslimer i Danmark, og ville at både andre danske muslimer og det internasjonale samfunnet skulle få dette med seg og reagere på det. Men de var også en av få aktører som tok selvkritikk for sin håndtering av saken mens den pågikk. Imam-initiativet så etter hvert at saken utviklet seg i en negativ retning, og mente at de selv hadde bidratt til dette. De hadde da møtt hard kritikk for hvordan de hadde håndtert saken, og sa til *Jyllands-Posten* at de var villige til å ta på seg en

---

⁴⁹⁰ Klausen, *The cartoons that shook the world*:27

⁴⁹¹ Klausen, *The cartoons that shook the world*:90-91

⁴⁹² Klausen, *The cartoons that shook the world*:98-99

tredjedel av skylden for at saken hadde eskalert. Ifølge Akkari var dette utspillet en måte å ta ansvar på og prøve å skape dialog.⁴⁹³

Norge fikk ikke denne typen frontfigurer som drev saken i en mer ytterliggående retning. Det var heller ikke en gruppe imamer som tok på seg og ønsket å spre saken både innad i landet og internasjonalt. I Norge forløp saken, som vist, noe annerledes. Man fikk aldri de helt store reaksjonene, og det ble ingen organisert aksjon for å få stoppet tegningene, det eneste kravet var å få en unnskyldning fra *Magazinet*. Representanter for ulike muslimske organisasjoner tok avstand fra både boikott og flaggbrenning. Deler av det muslimske miljøet prøvde også tidlig å hindre skadeomfanget for Norge ved å bruke sitt nettverk i Midtøsten til å dempe reaksjonene rettet mot Norge. Da beklagelsen kom fra Selbekk, fikk de muslimske miljøene i Norge ros av redaktøren for måten de hadde håndtert saken på. Det var større enighet i de muslimske miljøene i Norge enn i Danmark, men det betyr ikke at alle var enige i eller fulgte IRNs anbefalinger under krisen. En gruppe som kalte seg «De frivillige», mobiliserte til en demonstrasjon mot tegningene i Oslo lørdag 11. februar. IRN mente at dette ikke var veien å gå i konflikten, og oppfordret muslimer i Norge til å droppe demonstrasjonen.⁴⁹⁴ Til tross for IRNs innvendinger møtte 1500 muslimer opp for å demonstrere mot karikaturene. Demonstrasjonen gikk fredelig for seg, og en av gruppens talspersoner, Roqayya Kalayci, sa til NTB at «- Det har vært så mye motgang, så mange forsøk på å få oss fra dette, både fra moskésamfunn og politikere.»⁴⁹⁵

Selv om ikke alle var enige i IRNs håndtering av krisen, vil jeg hevde at karikaturstriden viste et mer samlet muslimsk miljø i Norge enn noen gang tidligere. Flere representanter fra muslimske miljøer, ja faktisk fler enn noensinne i Norges historie, sto samlet på pressekonferansen etter *Magazinets* beklagelse og kunngjorde at de nå anså saken som avsluttet i Norge. Dette kan også henge sammen med at reaksjonene i Norge kom nesten et halvt år etter reaksjonene i Danmark. De muslimske miljøene i Norge kom inn i saken på et tidspunkt de de danske miljøene allerede hadde vært involvert i saken i flere måneder. Det er vanskelig å si om noen av de muslimske miljøene i Norge hadde reagert på samme måte som de danske miljøene hvis det var i Norge tegningene først hadde blitt trykket. Men mye tyder på at de nok ikke ville ha reagert fullt så kraftig og med tilsvarende agitasjon. Man kan

---

⁴⁹³ Lars Nørgaard Pedersen, «Muhammed-krisen: Profet-sag: Delegation vil påtage sig skyld», *Jyllands-Posten* 15.2.2006

⁴⁹⁴ Tor Arne Andreassen, «MUHAMMED-TEGNINGENE Kr.F.-nettverk løste floken», *Aftenposten* 11.2.2006

⁴⁹⁵ «1.500 muslimer i fredelig demonstrasjon i Oslo», *NTB* 11.2.2006

selvsagt også argumentere for at norske muslimer reagerte annerledes nettopp fordi de hadde sett hvordan det gikk i Danmark.

Et siste viktig moment når det gjelder forskjellen mellom de muslimske miljøene i Danmark og Norge i karikaturstriden, er metodene de brukte og misforståelsene som oppstod. Det kanskje mest uheldige med den danske aksjonsgruppens metoder var mappen de tok med seg til Midtøsten. Mappen var misvisende og på noen områder direkte usann. Ifølge Klausen bidro mappen til en eskalerende konflikt.⁴⁹⁶ Hun skriver at svært mange ledere i Midtøsten ikke visste forskjellen på de ekte og uekte karikaturtegningene, og at svært mange ikke hadde sett tegningene før de fikk se mappen. Turen til Midtøsten og oppmerksomheten mappen fikk, gav de danske aktivistene en legitimitet de ellers ikke ville ha fått. De fikk blant annet mye oppmerksomhet i pressen og på arabiske TV-stasjoner. For mange religiøse autoriteter i Midtøsten ble mappen den viktigste informasjonskilden, som var med på å forme deres syn på hvordan muslimer ble behandlet i Danmark.⁴⁹⁷ Man fikk ikke det samme nivå av misforståelser og usannheter i Norge, og kanskje henger dette sammen med at kritikken mot mappen og usannhetene alt hadde kommet da de norske muslimske miljøene ble nødt til å ta stilling til karikaturene.

Trusler, men ikke vold

Verken på norsk eller dansk jord forekom det vold knyttet til karikaturstriden. Dette var et viktig fellestrekk gjennom hele konflikten. Selv om deler av de muslimske miljøene i Norge og Danmark var svært forskjellige, og man i Danmark hadde en klart mer ytterliggående fløy, klarte man altså å hindre voldsepisoder under konflikten. Svært mange andre land opplevde vold i forbindelse med saken, og på verdensbasis krevde episoder i tilknytning til saken rundt 240 menneskeliv.⁴⁹⁸ Selv om aktører i andre land oppfordret til vold var reaksjonene i Danmark, for eksempel på dusøren som ble utlyst av Jamaat-e-Islami, relativt like i de muslimske miljøene:⁴⁹⁹ Det store flertallet tok klart avstand fra vold og trusler. Allerede i den første demonstrasjonen mot tegningene hadde representanter for muslimske miljøer tatt avstand fra voldsbruk og advart mot at saken, i verste fall, kunne føre til radikaliserings og vold. Det var aldri oppfordring til vold fra de danske imamene, heller tvert imot. Selv om de var konservative og kunne bli oppfattet som fundamentalistiske, ønsket de ikke at saken

---

⁴⁹⁶ Klausen, *The cartoons that shook the world*:101

⁴⁹⁷ Klausen, *The cartoons that shook the world*:101-102

⁴⁹⁸ Klausen, *The cartoons that shook the world*:107

⁴⁹⁹ Pinholt, Pedersen og Ammitzbøll, «Muslimer tager afstand fra dusør», *Jyllands-Posten* 3.12.2005

skulle få voldelige konsekvenser i Danmark. Også i Norge var det fra starten av et klart signal om ikkevold. Flere representanter for store muslimske foreninger i Norge gikk ut og tok avstand fra vold og trusler.⁵⁰⁰ Det ble lagt vekt på at selv om mange var frustrerte og sinte på grunn av tegningene, ville ikke vold løse noe. Det ble også tatt klart avstand fra volden som foregikk andre steder i verden, og mange ønsket å bidra til å roe situasjonen på verdensbasis. Da det kom trusler mot nordmenn i Gaza og det norske flagget ble brent, ble dette ytterligere forsterket, og noen muslimer i Norge gikk ut i pressen og uttrykte sorg over at flagget deres ble brent.

Det er ingen tvil om at flertallet av muslimske miljøer i Danmark og Norge ikke ønsket voldelige utfall i striden. Men det er klart at saken også hadde voldelige elementer i begge land, dette ser man ikke minst gjennom alle truslene som kom. Den 25. mars ble det slått stort opp i danske aviser at sjefen for PET roste de danske imamene for samarbeidet PET hadde hatt med dem under karikaturstriden. *Jyllands-Posten* skrev at Hans Jørgen Bonnichsen, sjefskriminalinspektør i PET, mente at «De udskældte danske imamer har bidraget til at øge den indre sikkerhed under Muhammed-krisen». Han sa videre: «Det er min vurdering, at de har medvirket til at øge den indre sikkerhed og bevare roen og kun påvirket positivt i den aktuelle situation».⁵⁰¹ PET sa de hadde samarbeidet tett med en større gruppe imamer, og at dette bidro til å sikre ro og orden i landet. Om de danske imamene sa han: «De bliver dæmoniseret, og jeg er heller ikke i tvivl om, at de også selv oplever det sådan. Vi må erkende, at der er en generel tendens til dæmonisering og polarisering i det danske samfund.»⁵⁰² Han sa også at imamene hadde bedt han om å informere om samarbeidet dem imellom på et tidligere tidspunkt, slik at det skulle komme fram at de hadde samarbeidet. Han poengterte at det ikke hadde vært en eneste voldelig episode under krisen i Danmark, og ga imamene noe av æren for dette fordi de hadde oppfordret til ro og orden og sendt et budskap om å unngå voldelige metoder.⁵⁰³ Dette er et interessant synspunkt og en del av debatten om muslimers rolle under karikaturstriden i Danmark som jeg mener har blitt underkommunisert og for lite vektlagt.

---

⁵⁰⁰ «- Tegningene sårer muslimer i Norge», *Aftenposten.no* 30.1.2006

⁵⁰¹ Pedersen, «Muhammed-sagen: PET-chef roser danske imamer», *Jyllands-Posten* 25.3.2006

⁵⁰² Pedersen, «Muhammed-sagen: PET-chef roser danske imamer», *Jyllands-Posten* 25.3.2006

⁵⁰³ Pedersen, «Muhammed-sagen: PET-chef roser danske imamer», *Jyllands-Posten* 25.3.2006

Dialog

I Norge hadde det vært en god dialog mellom ulike muslimske miljøer og andre aktører fra et tidlig tidspunkt i saken, blant annet gjennom dialogarbeid mellom IRN og Mellomkirkelig råd. Det bidro til å skape ro rundt situasjonen og hindre misforståelser. Flere i Den norske kirke hadde uttalt seg skeptisk til *Magazinets* motiver for å trykke tegningene, og mente avisen ikke brukte ytringsfriheten med skjønn.⁵⁰⁴ Selv om noen i de muslimske miljøene krevde en unnskyldning fra *Magazinet*, var det en tydelig vilje til dialog. Det kan virke som om flere ønsket å få saken avsluttet forttest mulig. Dette kan også være med på å forklare det proaktive forholdet til land i Midtøsten som noen av de muslimske miljøene i Norge hadde. Både samarbeidet mellom IRN og Den norske kirke og samarbeidet mellom IRN og norske myndigheter ble rost i mediene.

I Danmark kom derimot ønsket om dialog fra de muslimske miljøene noe senere enn i Norge, selv om saken hadde startet mye tidligere i Danmark. Det hadde vært små forsøk på dialog i løpet av høsten 2005, men det var tydelig at aksjonsgruppen ønsket å skape reaksjoner mot både *Jyllands-Posten* og danske myndigheter. De la seg ikke på en dialogvennlig linje. Det er viktig å huske på at den manglende viljen til dialog fra de muslimske miljøene også hang sammen med at danske myndigheter avviste dialog i starten av konflikten, fordi de mente at de ikke hadde noe med saken å gjøre. Etter hvert som saken utviklet seg, fikk man i Danmark også sterkere ønske og initiativ om dialog. Mange reagerte på det de opplevde som dobbelkommunikasjon fra imamene. På den ene siden argumenterte imamene for at de var danske og en del av det danske samfunnet. Derfor hadde de krav på respekt, og å bli tatt hensyn til. På den andre siden henvendte de seg til islamske organisasjoner i utlandet og til muslimske stater for å skape reaksjoner mot Danmark og ramme danske interesser i utlandet. Denne dobbeltheten ble møtt med undring i Danmark.

I tillegg tok gruppen på seg en rolle som representanter for alle muslimer i Danmark. Det var mange muslimer i Danmark som følte seg feilrepresentert av imamene, og som en reaksjon begynte gradvis flere fra de muslimske miljøene å engasjere seg i saken. Dette bidro til å skape et bilde av et etter hvert svært splittet muslimsk miljø i landet. Initiativet Demokratiske Muslimer var et eksempel på hvordan mange muslimer i Danmark var uenige eller misfornøyde med aksjonsgruppens rolle. Demokratiske Muslimer ble nettopp den motvekten til imam-initiativet som saken hadde manglet i Danmark, og Khader selv uttalte at han ønsket at andre stemmer enn Det Islamiske Trossamfund og imamene skulle slippe til.

---

⁵⁰⁴ «Muslimer og kristne beklager i fellesskap», *VG.no* 3.2.2006

Khaders budskap om en dansklojal holdning og hans sterke reaksjoner på spørreundersøkelsen som viste at flertallet av muslimer i Danmark ikke tok klart avstand fra de voldelige hendelsene saken førte med seg, skapte en godvilje overfor gruppen fra det danske storsamfunnet. Men som tidligere nevnt reagerte også en rekke muslimske grupperinger i Danmark på at Khaders initiativ nå fikk den nye «lederrollen», og mente at det ble like feil som imam-initiativets rolle i starten av striden.

Nettopp det at man fikk flere konkurrerende muslimske stemmer under konflikten, kan sees på som en positiv utvikling. Når *Jyllands-Posten* skrev at «Nye foreninger etableres, gamle relanceres, og danske muslimer står nærmest i kø for at ytre sig, demonstrere eller mægle»,⁵⁰⁵ så sa det noe om en utvikling der nye muslimske stemmer kom til på en annen måte enn tidligere. Til *NTB* uttalte den danske Midtøsten-eksperten Jacob Feldt at han trodde det kunne komme noe godt ut av krisen: «- Mange danske muslimer opplever for første gang at de kan bruke ytringsfriheten de har i dette landet til å protestere. Det er de enormt glade for. - Dessuten viser debatten at det er mange forskjellige typer muslimer i Danmark.»⁵⁰⁶

Danske og norske myndigheter

De danske og norske myndighetene hadde et svært ulikt utgangspunkt i karikaturstriden. Konflikten startet i Danmark høsten 2005 og ble ikke en sak for norske myndigheter før på nyåret 2006. Den danske linjen ble rett og slett lagt mye tidligere. I løpet av de første seks månedene hadde saken rukket å utvikle seg fra en innenrikspolitisk sak i Danmark til en internasjonal konflikt med store ringvirkninger. Dette påvirket holdningen til, og reaksjonene på, karikaturstriden i de to landene. Det var også stor forskjell på hvem som styrte de to landene. Danmark hadde en mindretallsregjering bestående av Venstre og Det Konservative Folkeparti med Dansk Folkeparti som støtteparti. Norge hadde en rødgrønn flertallsregjering bestående av Arbeiderpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet. Både sammensetningen av regjeringene og forskjellen på å være en mindretallsregjering og en flertallsregjering påvirket handlingsrommet til de to regjeringene. Det er naturlig at et så ulikt utgangspunkt førte til en ulik politikk.

Danske myndigheter la seg på en klar linje fra første dag, og i Danmark ble denne holdningen møtt positivt av opposisjonen. Men da saken fortsatte å vokse, stadig flere land ble trukket inn og protestene ble mer voldsomme, ble det også mer usikkerhet rundt

---

⁵⁰⁵ Pedersen, «Benhård magtkamp blandt muslimer», jp.dk 18.2.2006

⁵⁰⁶ Ane Haavardsdatter Lunde, «Striden gir danske muslimer en stemme», *NTB* 6.2.2006

regjeringens linje i det politiske Danmark. I Norge var opposisjonen misfornøyd med den norske regjeringens håndtering av saken fra dag én, og noen argumenterte for at man burde se til den danske holdningen. I Norge ble kritikken mot den norske regjeringens håndtering mindre kraftig da Danmarks statsminister tok personlig avstand fra tegningene. Selv om norske myndigheter tidlig hadde gått ut og beklaget overfor alle de muslimene som følte seg såret over tegningene, hadde de hele tiden gjort det klart at det ikke var deres oppgave å gripe inn overfor pressen i Norge. Det opposisjonen hadde savnet, var en tydeligere framheving av ytringsfriheten, ikke en helt annen linje.

Det er vanskelig å si noe om hvordan norske myndigheter hadde reagert hvis denne konflikten hadde hatt sitt utspring i Norge. Jeg vil allikevel hevde at det finnes indisier for at de norske myndighetene ikke ville hatt en like avvisende holdning til muslimske land eller til de muslimske miljøene hjemme. Dette kan underbygges av for eksempel e-posten UD formulerte rett etter at tegningene var blitt en sak i Norge, og det dialogarbeidet som raskt kom i gang da saken ble aktuell. Men det er problematisk å vurdere om dette var et resultat av utviklingen som alt hadde funnet sted, eller et mer generelt tegn på en holdning i norsk UD. Sakens stilling og aktualitet krevde et raskt svar fra norske myndigheter, og på det tidspunktet de ble trukket inn i saken, var den danske linjen under sterkt press. Regjeringen i Norge måtte reagere raskere og på en annerledes måte enn regjeringen i Danmark. Og ambassadører over hele verden krevde et klart svar på hva som var regjeringens holdning i saken. Men det er vanskelig å si om norske myndigheter ville ha vurdert dette annerledes om de ikke hadde sett hvordan Danmarks håndtering av saken ble mottatt. Det er naturlig å tenke seg at verken norske eller danske myndigheter på noen måte kunne ha forutsett at et slikt oppslag i en avis i landet kunne skape en så stor internasjonal konflikt.

Diplomatisk krise

Karikaturstriden er blitt kalt den største utenrikspolitiske krisen i Danmark siden andre verdenskrig.⁵⁰⁷ Saken ble fra begynnelsen møtt med en avvisende holdning fra statsministeren. Han nektet først å uttale seg om tegningene, deretter ønsket han ikke å svare på brevet fra de muslimske ambassadørene, for så å nekte å møte dem. Fogh Rasmussen mente at dette ikke var en sak for den danske regjeringen, siden de ikke hadde noen myndighet over den frie danske pressen. Holdningen om at ytringsfriheten var et viktig fundament og at regjeringen ikke kunne bestemme over pressen, var argumentasjonen alle ble

---

⁵⁰⁷ «Muhammed-krisen: Medier: Krisen er største medie-historie i fem år», *Jyllands-Posten* 21.2.2006

møtt med høsten 2005 når de prøvde å ta opp karikaturene med regjeringen. Selv da det kom klare signaler om at dette ville få store diplomatiske og muligens økonomiske konsekvenser, sto regjeringen og statsministeren fast på sin linje. I ettertid har flere hevdet at sakens etter hvert alvorlige utvikling kunne ha vært unngått hvis danske myndigheter bare hadde inntatt en litt mer ydmyk holdning overfor de som reagerte på tegningene, og lagt til rette for dialog framfor å avvise alle henvendelser fra berørte parter i konflikten. Det er ingen tvil om at danske myndigheter var prinsippfaste, men mange, både muslimer i Danmark, danske diplomater og opposisjonspolitikere, mente at det nok kunne vært smart av regjeringen å si ja til et møte med de muslimske ambassadørene, uten at det ville gå utover prinsippene. Flere medlemmer av Demokratiske Muslimer mente at karikaturkrisen kunne vært avverget hvis Fogh Rasmussen hadde sagt ja til å møte de muslimske ambassadørene i oktober 2005.⁵⁰⁸

Man kan hevde at den danske regjeringen var så opptatt av sine prinsipper at de ikke tok hensyn til utviklingen som var i ferd med å skje. Klausen skriver at man i Danmark var sjokkert over at europeiske og amerikanske myndigheter ikke støttet den danske linjen. Flere utenlandske ledere har sagt at saken ikke ville vært et problem, hadde danske myndigheter bare behandlet situasjonen annerledes. Håndteringen av saken ble karakterisert som barnslig, tullete og overdimensjonert, og danske myndigheter ble oppfordret til å gjøre mer for å dempe striden.⁵⁰⁹ Klausen hevder at Danmark beveget seg mot en diplomatisk togulykke, og mener den egyptiske regjeringen hadde bestemt seg for å gjøre tegningene til en internasjonal sak.⁵¹⁰ Hun skriver at det er blitt hevdet at danskene ikke ble advart om de internasjonale reaksjonene. Dette er opplagt feil, mener hun.⁵¹¹ Her vil jeg påstå at Klausens analyse mangler det viktige elementet at ingen visste hvordan saken kom til å utvikle seg. Selv om det hadde kommet signaler om reaksjoner fra noen land i Midtøsten, kunne ingen vite at saken kom til å få det omfanget den senere fikk. Karikaturstriden var på mange måter den første i sitt slag, og man hadde aldri tidligere fått slike reaksjoner på en sak trykket i en europeisk avis. Jeg mener at danske myndigheters rolle i karikaturstriden og deres valg og holdninger kan forsvares sett ut ifra at saken opprinnelig var et innlegg i en innenrikspolitisk debatt. Om det var en god taktikk, er et annet spørsmål.

I Norge la UD og regjeringen seg på en helt annen linje. E-posten fra UD som havnet i mediene, startet med å beklage at folk ble såret av tegningene. Det var altså ikke noe prinsipp

---

⁵⁰⁸ Kristian Klarskov, «Muhammed-tegningene: Khaders muslimer: Fogh fejlede», *Politiken* 14.2.2006

⁵⁰⁹ Klausen, *The cartoons that shook the world*:165

⁵¹⁰ Klausen, *The cartoons that shook the world*:35 og 63

⁵¹¹ Klausen, *The cartoons that shook the world*:64

for norske myndigheter å la være å beklage at mange var såret. En slik beklagelse hadde danske myndigheter nektet å komme med, fordi de mente at det ikke var deres ansvar. Den norske utenriksministeren var klar på at yringsfriheten var en viktig verdi, men mente samtidig at å ta folks følelser på alvor var en del av yringsfriheten. Dette var en linje man ikke fant hos den danske regjeringen. Det at den norske regjeringen måtte ta stilling til saken med en gang Norge ble en aktør konflikten, vil jeg påstå ga norske myndigheter mindre handlingsrom. De danske myndighetene hadde hatt lengre tid på å behandle saken og legge en strategi for hvordan de ville håndtere konflikten, på et tidspunkt da saken ennå ikke var brennhet. Kanskje lærte Norge noe av danskenes håndtering. Norge lå hele tiden to skritt bak Danmark og hadde sett hvordan den diplomatiske og økonomiske krisen vokste i takt med danske myndigheters behandling av saken. Etter hvert som det kom reaksjoner fra andre land på de danske myndighetenes håndtering av saken, ble det tydeligere at den kunne vært håndtert annerledes. Det ble derfor kanskje også enklere for Norge å velge en annen vei enn Danmark, ikke bare på grunn av forskjellene mellom de to regjeringene, men også på grunn av sakens utvikling.

At danske myndigheter etter hvert revurderte og endret sin taktikk, kommer fram av det som skjedde mot slutten av januar 2006. Statsministeren gikk da ut og tok personlig avstand fra tegningene, og sa at meningen med tegningene ikke hadde vært å såre muslimer. Dette var en ny holdning fra den danske regjeringen. Også *Jyllands-Posten* kom med en beklagelse. Konflikten hadde nå nådd et slikt omfang at mange krevde at noe måtte gjøres fra danske myndigheters side for å prøve å dempe den. Danske myndigheter kom under stadig hardere press både fra opposisjonen, diplomatiet og næringslivet. Norges imøtekommende holdning hadde vist danske myndigheter at det gikk an å håndtere saken på en annen måte. Da det ble kjent i danske medier at statsministerens avvisende holdning til å møte de muslimske ambassadørene stammet fra én noe uklar setning i ambassadørenes brev, var ikke opposisjonen nådige i sin kritikk. Opposisjonen la nå skylden på regjeringen for at saken hadde utviklet seg til en stor konflikt.⁵¹² Regjeringen ble anklaget for ikke å ha tatt de diplomatiske signalene fra muslimske land høsten 2005 på alvor, og for at landet og dansk industri nå befant seg i denne krisen.

---

⁵¹² Tanja Parker Astrup og Thomas Flensburg, «Preset på regjeringen vokser», *Politiken* 20.2.2006

Myndighetenes forhold til muslimske organisasjoner i hjemlandet

Det er vanskelig å argumentere for at det var en god dialog mellom danske myndigheter og de muslimske miljøene i Danmark i starten av karikaturstriden. Dialog var i starten fraværende, og danske myndigheter hadde gjort det klart at de mente at de ikke hadde en rolle i saken. Om det var aksjonsgruppen eller myndighetene som var mest avvisende til dialog, kan diskuteres. Aksjonsgruppen skrev riktignok brev til både statsministeren og regjeringen hvor de redegjorde for sitt syn på saken og uttrykte et ønske om å møtes. Mange muslimer i Danmark ønsket en reaksjon fra statsministeren og etterlyste hans holdning til saken. Men om det betyr at de virkelig var innstilt på dialog, er et annet spørsmål.

I Norge var situasjonen annerledes. Her hadde det vært dialog mellom de muslimske miljøene og myndighetene fra starten. Det er klart det var mye lettere for norske myndigheter å gå inn i en slik dialog med de muslimske miljøene i Norge, når disse selv ønsket dialog. Norske myndigheter kunne derfor legge seg på en mer forsonende linje. Samtidig hadde man i Norge også en annen tradisjon for dialogarbeid, blant annet gjennom samarbeidet mellom Mellomkirkelig råd og IRN. Både utenriksminister Støre og IRNs leder Hamdan var fornøyd med samarbeidet de hadde under krisen. Støre sa at «- Det viser at det norske muslimske miljøet er en ubrukt ressurs i utenrikstankegangen. Miljøet kan åpne nye dører og nye muligheter. Vi tar gjerne imot hjelp fra de muslimske lederne i Norge». ⁵¹³ Hamdan på sin side uttalte: «- Vi har sagt oss fornøyd med beklagelsen fra regjeringen og kan ikke kreve mer. Regjeringen har ikke kontroll over *Magazinet*». ⁵¹⁴ IRN inntok også en aktiv rolle i å begrense skadeomfanget for Norge i saken, ved å benytte seg av sine nettverk i Midtøsten. Gjennom dette forsøkte de å hindre at norske bedrifter og nordmenn i utlandet skulle bli skadelidende på grunn av trykkingen av tegningene. ⁵¹⁵

Etter at danske myndigheter endret sin holdning i saken på nyåret, ble også dialogen og samarbeidet noe styrket, men det var flere på begge sider som var misfornøyd med dialogen. Flere muslimer i Danmark reagerte på den omfattende boikotten og mente det måtte et samarbeid til mellom muslimer i Danmark, danske myndigheter og dansk industri for å stanse boikotten av danske varer. Abu Laban sa blant annet: «Vi er imod økonomisk boykot og beklager oprigtigt, at den her sag er kommet så vidt. Det var ikke vor hensigt, at Danmark skulle rammes af sådanne sanktioner.» Videre forsikret han: «Tro mig, vi forsøger intensivt at løse dette store problem. Blandt andet arbejder vi på at få redaktører i Mellemøsten til at

---

⁵¹³ «Muslimske miljøer sprer norsk beklagelse» *NTB* 3.2.2006

⁵¹⁴ «Muslimske miljøer sprer norsk beklagelse» *NTB* 3.2.2006

⁵¹⁵ «Muslimske miljøer sprer norsk beklagelse» *NTB* 3.2.2006

indgå i en dialog med redaktører i Danmark, så de kan udveksle idéer - forhåpentlig kan sagen så blive kølet ned».⁵¹⁶ Selv om dette ble godt mottatt i Danmark, ble gleden kortvarig. Dagen etter ble det kjent at imamen hadde latt seg intervjuje på Al Jazeera kvelden før og sagt det helt motsatte til TV-seerne i Midtøsten. Til TV-kanalen hadde han sagt: «Hvis de muslimske lande beslutter sig for at boykotte, og hvis muslimske borgere føler, det er deres pligt at forsvare Profeten, så er det noget, vi kan glædes over».⁵¹⁷ Uttalelser som dette var med på å skape at bilde av han som en ytterliggående imam i dansk offentlighet. På et pressemøte samme dag sa Fogh Rasmussen at han mente muslimer i Danmark burde hjelpe til med å roe ned saken og ta avstand fra boikotten av danske varer. «Jeg går ud fra - som en selvfølge - at herboende muslimske ledere tager afstand fra den boykot, der er iværksat mod danske varer og i det hele taget tager afstand fra aktioner rettet mod Danmark».⁵¹⁸ Dagen etter var statsministeren krassere i tonen og beskyldte deler av de muslimske miljøene for å tale med to tunger. Til *Jyllands-Posten* sa han: «En meget væsentlig del af forklaringen på problemet er, at yderligtgående kredse ønsker at oppisike en stemning og - decideret spreder falske historier».⁵¹⁹

Boikotten

For danske myndigheter fikk saken helt andre konsekvenser enn for den norske. Det fremste uttrykket for det er den omfattende økonomiske boikotten Danmark ble utsatt for våren 2006. Den tiltagende boikotten mot danske varer i februar 2006 skapte større og større hodebry for danske myndigheter. Regjeringen kom under ytterligere press for sin håndtering av saken. Ikke bare møtte regjeringen kritikk fra andre land og fra muslimske organisasjoner i Danmark. Opposisjonen hadde også begynt å tvile på om regjeringens håndtering av saken var riktig, og nå kom også dansk industri inn med tunge egeninteresser. Med boikotten ble alvoret i konflikten smertelig klart for regjeringen, og de prøvde å begrense skadeomfanget blant annet ved å be danske diplomater gjøre hva de kunne for å bedre situasjonen. Det er ikke tilfeldig at regjeringens linje ble mer imøtekommende samtidig som danske selskaper begynte å tape millioner i muslimske land. Den nye holdningen ble et forsøk fra Fogh Rasmussen og regjeringen sin side på å begrense skadevirkningene.

---

⁵¹⁶ «Danske muslimer ønsker forsoning», *Politiken.dk* 31.1.2006

⁵¹⁷ «Uklare meldinger fra Abu Laban», *Politiken.dk* 1.2.2006

⁵¹⁸ Niels Ditlev og Mikkel Thastum, «Muhammed-tegninger: Pressemøde: Fogh: Muslimer skal hjelpe», *Jyllands-Posten* 1.2.2006

⁵¹⁹ Mikkel Thastum og Anne Mette Svane, «Fogh: Der tales med to tunger», *Jyllands-Posten* 1.2.2006

Det er flere årsaker til at Norge ikke opplevde denne type økonomiske sanksjoner. Ikke bare var Norges rolle i konflikten mindre enn Danmarks, norske myndigheter hadde også håndtert saken annerledes. En rekke muslimske miljøer i Norge gikk aktivt inn for å hindre at Norge skulle bli skadelidende på grunn av saken. Den viktigste årsaken var imidlertid at mange av de norske bedriftene som opererte i de aktuelle landene, ikke var like avhengige av muslimske forbrukere som for eksempel Arla var. Boikotten var i hovedsak en forbrukerboikott, og mange av de norske selskapene drev med en produksjon som ikke var like synlig for forbrukerne. En annen årsak var den diplomatiske krisen som den danske regjeringen hadde viklet seg inn i. Norge unngikk å bli rammet av en tilsvarende krise, noe som minsket risikoen for boikott i land som Saudi-Arabia.

Pressefrihet og syndebukker

På ett punkt var norske og danske myndigheter relativt like, nemlig i synet på pressefriheten. Myndighetene i begge land mente at avisene hadde rett til å trykke tegningene, og at regjeringene på ingen måte kunne gripe inn overfor mediene i landet. Mediene merket seg likevel landenes ulike holdning til og håndtering av saken. *NTB* meldte at det var klare ulikheter, men at utenriksministerienes holdning hadde vært ganske lik. Mandag 20. februar holdt de to utenriksministre en felles pressekonferanse. Støre la vekt på at det hadde vært viktig for norske myndigheter å beklage overfor de som følte seg støtt eller såret av tegningene.⁵²⁰

Selv om norske myndigheter mente det var en dårlig idé å trykke tegningene og at ytringsfriheten også innebærer et ansvar, var grunnholdningen lik hos begge. Det kan allikevel hevdes at Danmark var mer prinsippfast på dette punktet, og at ytringsfriheten i høyere grad i Danmark enn i Norge ble vektlagt som grunnverdi. Også når det kommer til prinsippet om ikke å gripe inn overfor pressen, skiller myndighetene seg på et viktig punkt. Mens danske myndigheter stod last og brast med *Jyllands-Posten*, valgte norske myndigheter å ta avstand fra og delvis legge skylden på *Magazinet*. Jeg vil hevde at dette er et problematisk aspekt ved norske myndigheters håndtering av krisen, og at det har vært underkommunisert i analysen av myndighetenes rolle i ettertid.

Onsdag 2. februar gikk Jonas Gahr Støre og statssekretær Raymond Johansen ut og hevdet at ingen toneangivende norske medier hadde trykket karikaturene.⁵²¹ Da hadde

---

⁵²⁰ Kjell Arild Nilsen, «Dansk-norske forskjeller i profetstriden», *NTB* 20.2.2006

⁵²¹ «UD: - Forskjell på gjengivelse», *Aftenposten.no* 1.2.2006

tegningene stått på trykk i både *Aftenposten* og *Dagbladet*. Men både UD og redaktørene i *Aftenposten* og *Dagbladet* mente det var en forskjell på hvordan de og *Magazinet* hadde trykket tegningene. De hevdet at i de to avisene hadde tegningene vært trykket som en oppklarende illustrasjon til nyhetssaker om karikaturstriden. De var ikke, som i *Magazinet*, trykket for å skape en debatt om ytringsfriheten og islam. UD hevdet videre at de ikke hadde fått reaksjoner på hvordan de store avisene valgte å illustrere saken, men at de hadde fått reaksjoner på *Magazinets* vinkling.⁵²² Jeg mener dette er en tvilsom grenseoppgang fra norske myndigheter og deler av pressen. Stoltenbergs uttalelser i mediene om at det var «en gal handling» av *Magazinet* å trykke tegningene, og at de på denne måten bidro til opptøyene som fulgte⁵²³, viser en holdning hos norske myndigheter som strider mot en helt fri presse. Selv om dette ikke er en direkte inngripen mot pressen, befant man seg i en slags gråsoner der myndighetene offentlig refset én avis og én redaktør for å ha benyttet seg av ytrings- og pressefriheten. Kanskje mest problematisk er det at statsministeren indirekte sa at *Magazinet* og Selbekk var skyld i at saken eskalerte. Dette vakte sterke reaksjoner blant opposisjonen, som mente norske myndigheter ofret Selbekk for å prøve å roe ned konflikten.

Vebjørn Selbekk har selv skrevet en bok om sine erfaringer fra karikaturstriden, med tittelen *Truet av islamister*, der han retter svært kross kritikk mot regjeringen og dens behandling av saken. Han skriver:

Det er faktisk vanskelig å finne noen andre eksempler på at europeiske regjeringer gikk så sterkt i rette med aviser og redaktører som trykket tegningene. Å peke ut en sydebukk, slik Støre og hans kollegaer gjorde, er et særnorsk fenomen. Den plasserer Norge og regjeringen Stoltenberg i en særstilling i karikaturstriden i vår del av verden.⁵²⁴

Selv om man mener at Selbekk og *Magazinet* ikke brukte ytringsfriheten med godt skjønn, burde deres rett til å skrive og trykke det de gjorde, være udiskutabel. Det kan også nevnes at *Magazinet* ble frifunnet for brudd på god presseskikk av Pressens Faglige Utvalg i april 2006.⁵²⁵

---

⁵²² «UD: - Forskjell på gjengivelse», *Aftenposten.no* 1.2.2006

⁵²³ Johansen, «Gir *Magazinet*-sjef deler av skylden», *VG.no* 6.2.2006

⁵²⁴ Vebjørn Selbekk, *Truet av islamister*, Kjeller: Genesis Forlag 2006:208

⁵²⁵ Selbekk, *Truet av islamister*:193

Kapittel 5: Den gang da, hver gang når...?

Det er en rekke sider ved Rushdie-saken og karikaturstriden som gjør at det er naturlig å sammenligne dem, men de er ikke like selv om de har likhetstrekk. Konfliktene er ulike i utgangspunkt, i omfang i tid og i rom. Thomas Hylland Eriksen skriver at mange har sammenlignet sakene, men at «karikaturdramaet var på samme tid både mer og mindre oppsiktsvekkende enn den iranske *fatwa*-en mot Rushdies Sataniske vers.»⁵²⁶ Karikaturstriden ble mye større og involverte mange flere aktører enn Rushdie-saken, men den varte også mye kortere. Det er likevel relevant å spørre om karikaturstriden hadde iboende egenskaper som tilsa at den måtte bli en konflikt av denne størrelsen. Jeg vil hevde at det er lite ved saken som tilsa at dette var nødt til å bli en verdensomspennende konflikt. Det hadde vært trykket tegninger av Muhammed mange ganger før, både satiriske tegninger og rene illustrasjoner, uten at det skapte en lignende konflikt. Og selv om flertallet av muslimer mener det er et bildeforbud når det gjelder profeten, er heller ikke dette en entydig sak innen islam. Konteksten tegningene ble trykket i bidro til å skape reaksjoner i de muslimske miljøene, men dette var ikke nok alene til å forklare den store konflikten. Som i Rushdie-saken ser vi at enkeltpersoners agitasjon fikk stor betydning for utviklingen. Hadde det fra starten av vært et ønske fra de muslimske miljøene i Danmark om å dysse ned publiseringen av tegningene, og hindre at de ble spredd, hadde saken utviklet seg annerledes. Tegningene ble spredd internasjonalt gjennom målrettet arbeid fra den danske aksjonskomiteen, med det formål å skape reaksjoner. På samme måte kan man argumentere for at hvis danske myndigheter hadde ønsket å roe ned konflikten da de første reaksjonene kom, og gått i dialog med imamene, ville nok utviklingen vært noe annerledes.

I Danmark var det også en viss forundring over at en innenrikspolitisk debatt kunne bli en utenrikspolitisk sak av dette omfanget. Karikaturstriden startet som en innenrikspolitisk sak i Danmark. Da saken ble trykket i *Jyllands-Posten*, hevdet Rose at selv om han hentet flere av sine eksemplere fra saker i utlandet, var trykkingen et forsøk på å motvirke det han kalte selvsensur og knebling av offentlig debatt i Danmark. Det var altså ment som et innlegg i en debatt om interne forhold i Danmark. At saken skulle vokse til å bli en stor internasjonal konflikt og Danmarks største utenrikspolitiske krise siden andre verdenskrig, var det ingen som hadde forutsett.

---

⁵²⁶ Eriksen, «Ytringsfrihet og globalisering. Karikaturstriden og kosmopolitiske verdier», <http://folk.uio.no/geirthe/Ytring2.pdf> (20.2.2013)

Mellom barken og veden? Myndighetenes reaksjoner og håndtering av krisene

Myndighetenes håndtering av krisene hadde innvirkning på hvordan sakene utviklet seg. Jeg har argumentert for at danske og norske myndigheter forholdt seg ulikt til de to sakene. Selv om det er visse likheter, er forskjellene tydeligere. Dette kommer klarest fram under karikaturstriden. Men det er verdt å merke seg at myndighetenes rolle under karikaturstriden var mye større enn den rollen de spilte under Rushdie-saken. I Rushdie-saken, spesielt i Norge, stod konflikten i all hovedsak mellom forlaget og muslimene. Norske myndigheter ble, trolig i høyere grad enn de ønsket, trukket inn i konflikten på grunn av den iranske ambassadens utspill og forfatterens norgesbesøk. I Danmark kan det virke som om den største skillelinjen i Rushdie-saken ikke gikk mellom muslimer og forlag eller myndighetene, men mellom ytringsfrihetsforkjempere og myndighetene. Karikaturstriden var på mange måter en sak mellom pressen og de muslimene som ble provosert av tegningene, men den utviklet seg raskt til å bli noe mer. Jeg vil hevde at karikaturstriden utviklet seg til å bli en konflikt mellom danske myndigheter og det mediene framstilte som den internasjonale muslimske befolkningen.⁵²⁷ Karikaturstriden ble så stor i både Danmark og Norge at det var umulig for myndigheter, presse, muslimer, ja i bunn og grunn de fleste, ikke å ha en mening om saken.

I denne typen konflikter er det ganske opplagt at myndighetene ikke kunne ha håndtert sakene på en måte som alle parter hadde bifalt, uansett hva de hadde gjort. Selv om myndighetene reagerte forskjellig fra den ene saken til den andre, og selv om de reagerte forskjellig fra hverandre, ble de kritisert. Under Rushdie-saken i Norge ønsket ikke myndighetene å ha en aktiv rolle og holdt derfor en lav profil. Norske myndigheter inntok allikevel en klar holdning overfor den iranske ambassaden, og Norge ble det første landet der Rushdie møtte representanter fra en utenlandsk regjering etter fatwaen. Til tross for dette møtte regjeringen kritikk fra opposisjonen for ikke å ta et klarere standpunkt i saken og overfor Iran. Mange reagerte også negativt på at statsminister Brundtland hadde avslått å møte forfatteren. I ettertid har imidlertid kritikken mot Norges behandling av Rushdie-saken i all hovedsak dreid seg om etterforskningen og behandlingen av attentatforsøket på William Nygaard. I Danmark fikk myndighetene kritikk for ikke å støtte ytringsfriheten og for å tenke mer på handelsinteresser enn på viktige verdier i det danske samfunnet. Danske myndigheters reaksjon på fatwaen kom sent, og de inntok ikke et klart standpunkt overfor Iran. I Danmark var det interesseorganisasjoner som dansk PEN og pressen som stod for mye av kritikken mot danske myndigheter, men saken ble av pressen i hovedsak behandlet som en utenrikssak.

---

⁵²⁷ I virkeligheten var det jo bare en liten andel av verdens muslimer som protesterte mot tegningene.

Mye hadde forandret seg da karikaturstriden oppstod, men også nå fikk danske myndigheter kritikk for sin håndtering av saken. Denne gangen fikk de kritikk for å gjøre akkurat det motsatte av hva de fikk kritikk for under Rushdie-saken. Nå gikk kritikken ut på at myndighetene hadde hatt en for steil holdning, en for lite forsonende linje overfor de sårede muslimer og manglende støtte til dansk næringsliv. Men i konfliktenes første fase var det ikke mye kritikk å spore fra opposisjonen. I det store og hele fikk statsminister Fogh Rasmussen støtte for sin linje, selv om mange mente at han nok kunne ha takket ja til å møte både de muslimske ambassadørene og kanskje til og med imam-initiativet. Etter hvert som saken vokste seg større ble kritikken mer høylytt, og den danske linjen møtte kritikk også internasjonalt. Det var mange som ikke sluttet seg til danske myndigheters premiss om at denne konflikten kun var et spørsmål om ytringsfrihet. Andre land, blant annet USA, var ikke enig i den danske linjen i saken. Fogh Rasmussens måte å håndtere saken på bidro mer til å svekke Danmarks omdømme enn selve publiseringen av tegningene. På mange måter forsterket handlemanen til de danske myndighetene inntrykket av at muslimer i Danmark ble forskjellsbehandlet og utsatt for fordommer.

Et problem for de danske myndighetene var at holdningen deres under denne saken kunne oppfattes som dobbeltmoralisk. De sa selv at de ikke kunne be om unnskyldning for noe de ikke hadde gjort eller hadde ansvar for, men de krevde likevel en unnskyldning fra regjeringer i arabiske land da danske flagg ble brent. Thomas Hylland Eriksen skiver: «Det var jo like lite disse regjeringene som brente flagg som det var den danske regjeringen som trykte karikaturene!»⁵²⁸ Jeg vil hevde at denne sammenligningen ikke er fullt så god som Eriksen framstiller den. I flere tilfeller under karikaturstriden ser vi at noen lands regjeringer i Midtøsten hadde en uklar rolle, og trolig en direkte medvirkning, i demonstrasjonene mot Norge og Danmark.⁵²⁹

Ved første øyekast kan det virke som om de norske myndighetenes håndtering av karikaturstriden var en gyllen middelvei. De gikk i dialog med de muslimske miljøene, brukte utenriksstjenesten til å unngå en diplomatisk krise og en mulig handelsboikott, og de tok avstand fra tegningene, samtidig som de vektla ytringsfriheten som en grunnleggende verdi for Norge. Det var et samspill mellom aktørene i konflikten som formet sakens utvikling. Men norske myndigheter fikk også kritikk under saken. De ble kritisert for å be om unnskyldning

---

⁵²⁸ Eriksen, «Ytringsfrihet og globalisering. Karikaturstriden og kosmopolitiske verdier», <http://folk.uio.no/geirthe/Ytring2.pdf> (20.2.2013)

⁵²⁹ Eksempelvis syriske myndigheters rolle under demonstrasjonene mot den danske og den norske ambassaden. Se side 86.

for tegningene, som de jo ikke hadde noe ansvar for, og for ikke å vektlegge sterkt nok pressens og ytringsfrihetens rolle i Norge. Støre hevdet at ingen toneangivende aviser hadde trykket tegningene, noe som opplagt ikke stemte.⁵³⁰ Videre har jeg argumentert for at norske myndigheter la ansvaret for karikaturstriden i landet på *Magazinet* og på Selbekk.

På mange måter er det påfallende at norske myndigheter var så ensidige i sin behandling av *Magazinet*, og at de underspilte de andre norske medienes rolle i striden. Det kan virke som om myndighetene la ansvaret for tegningene over på *Magazinet* og Selbekk for å hindre negative reaksjoner.

Sinte menn med skjegg og betydningen av paraplyorganisasjoner

Også de muslimske miljøene hadde andre måter å håndtere karikaturstriden på enn det som var tilfellet i Rushdie-saken. Her er det interessant at deler av de muslimske miljøene i Norge og Danmark langt på vei byttet roller i de to sakene. Under Rushdie-saken forholdt de fleste muslimske miljøene i Danmark seg relativt rolig til konflikten, selv om de klart viste sin protest mot bokutgivelsen. En lignende holdning finner vi hos flertallet av de muslimske miljøene i Norge under karikaturstriden. De viste sin motstand mot tegningene, men ønsket ikke å gjøre publiseringen av dem til en stor sak. Under Rushdie-saken derimot reagerte noen av de muslimske miljøene i Norge kraftig og la seg på en mer konfronterende linje. Det samme ser vi at deler av de muslimske miljøene i Danmark gjorde i karikaturstriden. Det er lettere å se hvorfor reaksjonene fra disse muslimske miljøene i Danmark i karikaturstriden var så voldsomme, enn å skjønne hvorfor noen av de muslimske miljøene i Norge reagerte så kraftig under Rushdie-saken. Jeg har argumentert for at dette hadde mye å gjøre med enkeltpersoner i de muslimske miljøene, men også andre aktører som William Nygaard. Selv om også utviklingen av karikaturstriden i Danmark i høy grad ble påvirket av enkeltpersoner, var det allikevel noe mer som drev saken framover.

Talsmennene for de muslimske miljøene i Norge hadde lært, kanskje ikke av Rushdie-saken alene, men av hvordan muslimer ble framstilt i den offentlige debatten. Erfaringene fra Rushdie-saken tilsa at man trengte en god dialog og en samlende, representativ organisasjon. Austenå skriver: «Ut ifra Rushdie-saken vokste det et behov for religionsdialog mellom kristne og muslimer.»⁵³¹ Med opprettelsen av IRN og kontaktgruppen mellom dem og Mellomkirkelig råd etablerte man en plattform som fikk utvikle seg, og høstet erfaring med

---

⁵³⁰ «UD: - Forskjell på gjengivelse», *Aftenposten.no* 1.2.2006

⁵³¹ Austenå, *Arven etter sataniske vers*:255

ulike problemstillinger uavhengig av en stor konflikt. Kari Vogt skriver at «Striden om Mohammed-karikaturene viste at alt som var investert i samtale og tillitsbygging i muslimske miljøer, kunne gi avkastning.»⁵³²

Kirken gikk ut og tok en offensiv rolle sammen med de muslimske miljøene, noe som hadde stor symbolsk verdi siden *Magazinet* var en kristen avis. Jeg vil hevde at selv om det også var uenighet i de muslimske miljøene under karikaturstriden i Norge, virket de mer samlet og enige enn noen gang tidligere. Aldri hadde så mange muslimske organisasjoner stått sammen i Norge som under pressekonferansen til IRN 10. februar. Organisasjonen uttalte at karikaturstriden i Norge nå var avsluttet slik de så det, og at de håpet at saken ville roe seg på verdensbasis.⁵³³ I en masteroppgave fra 2010 om imamenes rolle i norske aviser slår Kari Nielsen fast at mediene etter hvert har begynt å bruke IRN, i høyere grad enn imamene, som talsmenn for de muslimske miljøene.⁵³⁴ Dette kommer også tydelig fram i kildene fra karikaturstriden i Norge. Dette gjelder derimot ikke for Danmark. Muslimene der hadde ikke en fungerende paraplyorganisasjon da karikaturstriden kom, og de fikk isteden et ad hoc-initiativ som skulle representere danske muslimer i saken. Det innebærer også at man ikke hadde hatt en plattform for dialog på samme måten som i Norge. I tillegg er det nærliggende å anta at en saksbasert komité, som blir satt sammen på grunn av at man har en konflikt man ønsker å påvirke, vil reagere kraftigere enn en organisasjon som allerede har eksistert i lang tid, og som har erfaring med å takle ulike saker og problemstillinger fra tidligere. Dette finner vi også igjen i Rushdie-saken i Norge, med ad hoc-initiativet Islamsk Forsvarsråd.

Rushdie-saken skapte ikke et stort konfliktnivå i Danmark, men karikaturstriden ble både et stridsspørsmål mellom noen muslimske grupper i Danmark og storsamfunnet, og i høy grad et stridsspørsmål innad i en del muslimske miljøer. I Danmark virket karikaturstriden svært splittende på de muslimske miljøene. Nettopp det at aksjonskomiteen hadde blitt framstilt som talsmenn for muslimer i Danmark i første fase av saken, gjorde at den offentlige debatten ble preget av et høyt konfliktnivå. Etter hvert kom motreaksjonen fra de muslimske miljøene, og initiativet Demokratiske Muslimer mobiliserte mange muslimer i landet. I tiden etter karikaturstriden har det vært tendenser til svartmaling av imam-initiativet, og i Danmark har de fått mye av skylden for at konflikten eskalerte. I et intervju som lektor i statsvitenskap ved universitetet i Århus, Lasse Lindekilde, gjennomførte i desember 2006, sa Akkari: «Hvis vi hadde forudset, at vores besøg til Mellemøsten ville blive vendt imod os politisk, og at det

---

⁵³² Vogt, *Islam på norsk*:13

⁵³³ Hegtun og Stokke, «Beklager trykking av tegningene», *Aftenposten.no* 10.2.2006

⁵³⁴ Nilsen, «Imamens rolle i norske aviser» Mastergradsavhandling, K. N. Stokke 2010:72

flyttede debatten væk fra dens egentlige fokus, ville vi nok have genovervejet at tage at sted og hvem vi ville besøge.»⁵³⁵ Men det er viktig å huske på at de danske muslimene, inklusive aksjonskomiteen, holdt seg innenfor dansk lov og innenfor rammene for protestbevegelser gjennom hele konflikten. I ettertid har det derimot kommet avsløringer om attentat- og terrorplaner i Danmark.

Det er et viktig poeng at det, med ett unntak, ikke skjedde voldelige anslag i Norge og Danmark under de to konfliktene. Sakene forløp roligere i Norge og Danmark enn i svært mange andre land. Det opplagte unntaket er attentatforsøket på William Nygaard. Det er vanskelig å fastslå at denne hendelsen kom som en konsekvens av sakens utvikling, siden gjerningsmannen ikke er funnet og det ikke er bevis for at Iran stod bak attentatet. Men i den offentlige debatten ble attentatforsøket koblet til Rushdie-saken, fatwaen og Iran, og det ble en del av saken i Norge. Utviklingen av saken etter drapsforsøket bar også preg av antagelsen om at skuddene var direkte knyttet opp til fatwaen. Videre kan det diskuteres om angrepene som kom mot et par bokhandler i Norge etter bokutgivelsen, var voldelige anslag i saken, men i det tilfellet er det også usikkert hvem som stod bak og hva deres motiver var.

En dynamisk utvikling?

Utviklingen i de to konfliktene ble preget av de ulike reaksjonene som kom fra de forskjellige aktørene. Dynamikken i sakene førte til reaksjoner som i ettertid kan virke overdrevet. Når en aktør reagerer eller velger ikke å reagere, påvirker det de andre aktørenes videre handlinger. Dette ser vi i begge sakene, men det er kanskje mest synlig i karikaturstriden. Helt fra starten av denne konflikten sa Fogh Rasmussen at dette ikke var en sak for han som statsminister, og nektet å forholde seg til kravene som kom fra de muslimske miljøene. Etter hvert ble det likevel umulig for statsministeren ikke å involvere seg i konflikten. Fogh Rasmussens manglende vilje til å engasjere seg i saken førte til enda kraftigere utspill fra aksjonskomiteen. De reagerte på den avvisende holdningen til danske myndigheter ved å øke innsatsen og jobbe for å skape negative reaksjoner internasjonalt. De muslimske miljøene i Danmark presset myndighetene til å ta en mer aktiv rolle enn de ønsket å ha i utgangspunktet, og da de muslimske miljøene aktivt trakk inn en rekke ambassader i konflikten, forandret også sakens karakter seg. Men det er viktig å huske at aksjonskomiteen sendte brev til de muslimske ambassadørene bare en uke etter at tegningene stod på trykk. Det var ikke slik at saken hadde

---

⁵³⁵ Lasse Lindekilde, «København – Cairo tur/retur: Om transnational politisk aktivisme under karikaturkrisen og det 'arabiske forår'» *Tidsskrift for Islamforskning – Muslimer i transnationalitet*, nr.1 2012:29

pågått over lengre tid, og at danske myndigheter hadde nektet å forholde seg til den i månedsvi. Dette poenget synes jeg underspilles i den eksisterende litteraturen. Selv om Fogh Rasmussens første reaksjon på saken var bastant, stod den kanskje i forhold til konflikten omfang på det daværende tidspunkt. Det betyr likevel ikke at statsministerens avvisende holdning var et smart trekk.

Lindekilde hevder at imam-initiativets hensikt med å gjøre saken internasjonal var å legge press på den danske regjeringen utenfra. Siden reaksjonene fra danske myndigheter uteble, håpet imamene at de ville få større gjennomslagskraft ved å flytte saken ut av en ren dansk kontekst.⁵³⁶ Nettopp det at dette var en sak det var lett å vinne støtte på internasjonalt, gjorde det mulig å skape mye oppmerksomhet rundt tegningene. Det kunne først virke som om aksjonskomiteens taktikk hadde fungert. Danske myndigheter og *Jyllands-Posten* kom under sterkt internasjonalt press og mottok mye kritikk for måten de hadde håndtert krisen på. Men så eskalerte konflikten, og utviklingen snudde. Nå var det imam-initiativet som ble utsatt for hard kritikk. Den internasjonale reaksjonen de danske imamene ønsket seg, slo også tilbake på dem. Imamenes voldsomme reaksjon førte til at en del som ville sympatisert med saken, ikke gjorde det. Det er grunn til å anta at de danske imamene ikke så for seg eller ønsket den utviklingen som kom våren 2006. Mye tyder på det motsatte. Ved å gjøre konflikten internasjonal mistet de også kontrollen over utviklingen. Etter hvert som saken utviklet seg, oppfordret flere av imamene til ro, og det kom også fram at det hadde vært et samarbeid mellom de danske imamene og PET. Men det var ikke nok til å rette opp det inntrykket dansk offentlighet hadde fått av imamene. Lindekilde skriver at de internasjonale aktivitetene til imam-initiativet, og hvordan de ble formidlet og forstått i den danske offentligheten, kraftig minsket sannsynligheten for å få gjennomslag for imamenes ønsker.⁵³⁷

Her mener jeg Lindekilde tenderer mot å være for påvirket av konflikten utfall. Det var ikke slik at aksjonskomiteen kjente til utfallet av saken på forhånd, og jeg vil hevde at de på noen sentrale områder fikk til akkurat det de ønsket. Danske myndigheter og *Jyllands-Posten* ble satt under massivt internasjonalt press, og mange uttrykte støtte til muslimene. På ett stadium i konflikten så det ut som om imamene hadde fått til det de ville. De bidro til å legge så mye press på både *Jyllands-Posten* og danske myndigheter at begge kom med en form for unnskyldning, som faktisk var et av imamenes viktigste krav fra starten av. Men

---

⁵³⁶ Lindekilde, «København – Cairo tur/retur»:15

⁵³⁷ Lindekilde, «København – Cairo tur/retur»:15

utfallet av saken for de danske imamene, i hvert fall innad i Danmark, var at de satt igjen med rollen som syndebukker og ble tildelt mye av skylden for sakens radikale utvikling.

Aksjonskomiteens kraftige reaksjoner førte også med seg et annet element, nemlig nye danske muslimske aktører. Initiativer som Demokratiske Muslimer gikk inn i konflikten og oppfordret til dialog og ro. Nettopp det at reaksjonene fra de danske imamene ble oppfattet som radikale av mange, gjorde at man også fikk moderate stemmer på banen. Imamenes radikale taktikk førte til en mot-mobilisering og skapte engasjement hos folk som før hadde tenkt at saken ikke angikk dem. Deler av de danske muslimske miljøene følte seg kraftig feilrepresentert av imam-initiativet, og man fikk nå en ny, stor gruppe muslimer som engasjerte seg i saken. Demokratiske Muslimer fikk også en annen rolle i forhold til myndighetene og ble inkludert på en helt annen måte. Ved å gå så hardt ut i saken mistet imamene dermed ikke bare kontroll overfor internasjonale aktører, men også overfor nye danske muslimske grupper.

Jeg mener at denne typen spiralutvikling førte til en eskalering av reaksjonene. Et eksempel på en slik utvikling fra Rushdie-saken er bokutgivelsen i Norge. Da det ble kjent at boken skulle utgis i Norge, vakte dette reaksjoner i noen av de muslimske miljøene, og det ble varslet at deler av disse miljøene ville prøve å stanse bokutgivelsen. Aschehoug valgte da å holde produksjonsprosessen og bokutgivelsen hemmelig. Da boken forelå, kom det som et stort sjokk. Forlegger William Nygaard mente at en hemmelig bokutgivelse var egnet til å hindre «forstyrrelser» som kunne oppstå.⁵³⁸ Jeg har argumentert for at dette fikk motsatt effekt, og at måten boken ble utgitt på virket mer provoserende på de som ønsket å stanse den, enn hvis boken hadde blitt utgitt på vanlig vis. I ettertid ble den norske bokutgivelsen beskrevet som «en næsten militært planlagt operation» i dansk presse.⁵³⁹ I Danmark ble boken utgitt på samme måte som alle andre bøker, og den ble utgitt på et senere tidspunkt enn i Norge. Da hadde saken roet seg, og utgivelsen møtte ikke noe særlig motstand.

Nyhetsverdi og ytringsfrihet

Både Rushdie-saken og karikaturstriden dreide seg om ytringer i det offentlige rom. Begge sakene fikk enorm mediedekning, noe som bidro til at sakene ble internasjonale begivenheter. Når det kommer til spørsmålet om ytringsfrihet, blir det nesten konsekvent trukket paralleller mellom Rushdie-saken og karikaturstriden. Men det er noen forskjeller på sakene når det

---

⁵³⁸ Lohne, «Rushdieboken ut på norsk i hemmelighet», *Aftenposten* 13.4.1989

⁵³⁹ Schierbeck, «Krav om ny politisk kurs», *Politiken* 12.10.1993

gjelder pressens rolle. *Sataniske vers* var en roman som ble utgitt, og som på grunn av innholdet i boken og reaksjonene på dette fikk mye oppmerksomhet i pressen. I karikaturstriden derimot var det en avis som var en av sakens viktigste aktører. Det er interessant å se på nettopp pressens rolle i karikaturstriden, siden den i høy grad, og mer enn i Rushdie-saken, henger sammen med sakens utvikling. Medienes og internetts rolle henger tett sammen med utviklingen av konflikten som kom fra januar 2006. Medienes dekning, og ikke minst bølgen av re-trykking av tegningene som skjedde på nyåret, spilte en betydelig rolle i eskaleringen av konflikten.⁵⁴⁰ Klausen skriver at det er vanskelig å få en nøyaktig oversikt over hvor mange land og aviser som tegningene ble trykket i, men at en dansk nettside som jobber med journalistikk, gjorde en opptelling i slutten av februar 2006 og kom fram til at karikaturene hadde blitt trykket i minst 56 land og i minst 143 aviser.⁵⁴¹ Jeg vil likevel argumentere for at pressens rolle ikke må overdrives. Sakens utvikling i desember 2006, med imam-initiativets tur til Midtøsten, OICs møte i Mekka og oppfordringen til handelsboikott fra den islamske organisasjon for utdanning, vitenskap og kultur, hadde allerede lagt grunnlaget for eskaleringen. Re-trykkingen av tegningene fikk en forsterkende, men vil jeg påstå, ikke en avgjørende effekt. Saken hadde allerede blitt en symbolsak, og mange aktører hadde interesse av at saken skulle eskalere.

Når det gjelder pressens rolle i saken, er det en annen diskusjon som også melder seg, nemlig diskusjonen om trykkerett og trykkeplikt. Selv om mange aviser på verdensbasis valgte å trykke tegningene, var det også mange som tok et bevisst valg om ikke å gjøre det. Det oppstod dessuten en diskusjon om forskjellen på å trykke tegningene som en del av en debatt om muslimer og islam, slik *Jyllands-Posten* og *Magazinet* gjorde, og å trykke tegningene som illustrasjoner til nyhetssaker om konflikten, slik det store flertallet av aviser som trykket tegningene gjorde. Jeg vil påstå at det ikke er så stor forskjell mellom de avisene som trykket tegningene med en egenagenda, og de som trykket dem som forklarende illustrasjoner til nyhetssaker om striden. De avisene som valgte å la være å trykke tegningene, mente derimot at de ikke burde trykkes, at det bare ville føre til mer konflikt eller at det ikke var verdt risikoen. Ut ifra argumentet om at det var tegningene i seg selv som var provoserende og krenkende, burde ikke de avisene som trykket dem, ha blitt vurdert så forskjellig. Hvis det ikke handlet om måten tegningene ble trykket på, men at de ble trykket i det hele tatt, burde alle som trykket dem bli kritisert på lik linje. Så kan man innvende at for

---

⁵⁴⁰ Klausen, *The cartoons that shook the world*:47

⁵⁴¹ Klausen, *The cartoons that shook the world*:49

noen muslimer var det at man trykket tegningene selve problemet, men at måten det ble gjort på i *Jyllands-Posten* og *Magazinet*, var som å strø salt i såret, og at det dermed ble opplevd som ekstra sårende.

På mange måter kan man hevde at det er mye mer relevant å trykke tegningene til Selbekks artikkel, enn til en ren nyhetssak om tegningene. Hvis man først skal trykke tegninger som man vet vil såre mange av verdens innbyggere, er det vel ingen grunn til å gjøre det bare for å illustrere en nyhetssak. Da er det mer naturlig å trykke dem som en del av en sak om at det å trykke slike tegninger er et blitt et problem. Det blir da et ledd i en klart mer kontroversiell debatt, men det er likevel også mye mer relevant hvis man først skal trykke dem. Da Jytte Klausen utgav sin bok om karikaturstriden, kom den ut uten tegningene. Det viste seg at forlaget hadde fjernet dem fra boken rett før den skulle i trykken, fordi de ikke ønsket å provosere. Hvis en fagbok som helt og holdent omhandler striden rundt karikaturtegningene og prøver å forklare og forstå konflikten, ikke kan trykke tegningene, blir det vanskelig å forstå at så mange aviser trykket dem uten å motta kritikk.

Hvis det var den billedlige framstillingen av profeten Muhammed og at tegningene ble oppfattet som hån mot profeten, som var kjernen i saken for de krenkede muslimene, er det noen problemer som melder seg. Det klart viktigste er at mange av de muslimene som agiterte mot tegningene, selv bidro aktivt til å spre dem. Hvis det var tegningenes karakter som var støtende i seg selv, burde de muslimske miljøene som reagerte, gjort alt de kunne for å holde tegningene unna muslimer og hindre at de ble spredd. Aksjonskomiteen gjorde det motsatte. Ut ifra denne logikken burde imamene ha brent tegningene, ikke spredd dem. Imamene hengt opp tegningene i moskeer i Danmark og tok dem med seg til Midtøsten slik at flere skulle se dem. Det er også påfallende at de fikk muligheten til å spre tegningene i den grad de gjorde. Hvis tegningene, slik imamene hevdet, var noe som krenket alle muslimer, burde flere muslimer ha prøvd å stoppe utbredelsen av dem. Det at imamene ønsket at flest mulig skulle se tegningene slik at de skulle reagere og engasjere seg i saken, er et paradoks når innvendingen mot tegningene var at ingen muslimer burde bli utsatt for en slik åpenbar spott av profeten. Her ser vi også en klar forskjell mellom karikaturstriden og Rushdie-saken. Mens *Sataniske vers* ble forsøkt stoppet og ble brent offentlig av de muslimene som reagerte kraftigst på bokens innhold, ble tegningene spredd av de samme kreftene. Dødsdommen utlyst av ayatolla Khomeini omfattet faktisk alle som bevisst bidro til å utbre boken. Hadde dette vært tilfellet i karikaturstriden, hadde ikke imamenes rolle vært å spre tegningene, men å prøve å hindre at de skulle spres. De danske imamene brukte tegningene for å få gjennomslag

for sine politiske krav. Å skape oppmerksomhet rundt det de mente var urettferdig behandling av muslimer i Danmark, var viktigere for de danske imamene enn prinsippet om at slik spott av profeten burde hindres i å bli spredd. Det var lettere for imamene å skape engasjement blant verdens muslimer når religiøse følelser kunne mobiliseres på denne måten.

Spørsmålet om å trykke eller ikke trykke tegningene handler også i høy grad om ytringsfrihet. Og mange av de avisene som valgte å trykke tegningene, argumenterte nettopp med ytringsfriheten. Det er forskjell på å ha lov til å trykke tegningene, men velge å ikke gjøre det av ulike hensyn, og å ikke ha muligheten til det. Det er ingen tvil om ytringsfriheten i Danmark og Norge er av en slik karakter at man har rett til å trykke tegningene, men det betyr jo ikke at man må gjøre det. Videre er også imam-initiativets rolle i saken interessant i et ytringsfrihetsperspektiv. Lindekilde skriver at «Flere påpegede ligeledes det åbenbare paradoks: Danske muslimer brugte aktivt deres ytringsfrihed til at protestere imod publiceringen af karikaturerne ved at involvere aktører, som ønskede at begrænse ytringsfriheden.»⁵⁴² Mange, også innad i muslimske miljøer, reagerte kraftig på dette.

Trusler, terror og fiendebilder

Et viktig moment i begge sakene er at de førte med seg trusler og terrorhandlinger. I løpet av begge sakene var det mange som mistet livet på verdensbasis, mange av aktørene i sakene mottok trusler, og i forbindelse med begge sakene ble det planlagt og begått terroraksjoner. Under Rushdie-saken var det forfatteren selv som måtte leve med de største truslene, men det var likevel noen av bokens forleggere og oversettere som ble ofre for de alvorligste konsekvensene av dødsdommen. Attentatene på bokens italienske oversetter og bokens japanske forlegger kan utvilsomt kobles til fatwaen, og selv om disse sakene, i likhet med attentatet på Nygaard, ikke er oppklart, tydet etterforskningen på at det var en forbindelse til Iran. Under karikaturstriden var det redaktørene Juste og Rose og tegnerne som mottok de mest seriøse truslene både under og etter saken. Og, hevder Klausen, de mest alvorlige truslene kom fra Danmark.⁵⁴³ Dette er en interessant, men problematisk påstand. Det er vanskelig å vurdere hvilke trusler som kan anses som mest alvorlige, og kildene til denne typen informasjon er ofte hemmelige. Men skal vi tro dansk etterretningsinformasjon, fantes det ekstreme krefter i Danmark med ressurser til å gjennomføre terroranslag på dansk jord i tiden under og etter karikaturstriden. Dette bekreftes for eksempel i PETs trusselvurderinger.

---

⁵⁴² Lindekilde, «København – Cairo tur/retur»:26

⁵⁴³ Klausen, *The cartoons that shook the world*:58

Med avsløringene om terrorplaner i 2008 og 2010 og attentatet på Westergaard samme år ser vi at karikaturstriden fikk et langt og alvorlig etterspill. Selv trusselvurderingen som kom i 2012, legger vekt på karikaturstriden som en viktig faktor som har bidratt til en økt trussel mot Danmark.⁵⁴⁴

De fleste ofrene for karikaturstriden var muslimer, men terrorplanene som kom som en følge av saken, var rettet mot ulike vestlige aktører. Det er viktig å ikke bare se på hva som er blitt gjennomført av attentater og terrorangrep i forbindelse med de to sakene, men også hva som har vært planlagt og forsøkt gjennomført, for å få et mest mulig fullstendig bilde av konsekvensene og omfanget av konfliktene. Mange av truslene i de to sakene ble ikke ansett som reelle. Klausen skriver at en kilde i politiet i Danmark fortalte henne at blant mange tusen dødstrusler som kom under karikaturstriden, ble bare ca. 200 etterforsket som reelle trusler, og rundt 12 terrorplaner ble ansett som seriøse trusler.⁵⁴⁵

Med terrorangrepet 11. september 2001 og Madrid- og London-bombene hadde islam blitt en del av fiendebildet i Europa. Dette påvirket karikaturstriden, dekningen av den og konfliktnivået saken førte med seg. Også Rushdie-saken hadde bidratt til å skape dette bildet. I forbindelse med attentatforsøket på William Nygaard skrev *Aftenpostens* kommentator Harald Stanghelle en kommentar under tittelen «Blir islam vårt nye fiendebilde?». Der stod det:

I deler, men bare deler av den islamske verden ser vi en islamistisk bølge det er all grunn til å ta alvorlig. Men vår fokusering på islamistene gjør at vi mister av syne helt andre, og like toneangivende retninger innen islam. (...) Noen få terrorhandlinger med bakgrunn i fanatisk islamisme, gjør at vi langsomt sementerer et bilde av den islamske verden som fanatisk, intolerant og farlig.⁵⁴⁶

Selvsensur og blasfemi

Før Rushdie-saken var ikke selvsensur overfor islam et tema i noen særlig grad i Europa. Men med utgivelsen av *Sataniske vers* og fatwaen som fulgte, måtte en forfatter gå i dekning i over ti år som en følge av anklager om blasfemi. Det er klart at dette ble en tankevekker for mange og fikk konsekvenser for hva man var villig til å utsette seg for i den frie kunstens navn. Dette inntrykket ble ytterligere forsterket med karikaturstriden. Klausen hevder at striden rundt tegningene var med på å sette standarden for hva man kan si om muslimer.⁵⁴⁷ Jeg tror ikke at karikaturstridens rolle når det gjelder standarder for hva man kan si om muslimer, bør overvurderes. Både før og etter konflikten har det vært trykket tegninger av Muhammed, så

⁵⁴⁴ Center for terroranalyse, *National Trusselsvurdering*, <https://www.pet.dk/CTA/~media/VTD%20NTV/NTVjanuar201231012012pdf.ashx> (26.3.2013)

⁵⁴⁵ Klausen, *The cartoons that shook the world*:57

⁵⁴⁶ Stanghelle, «Blir islam vårt nye fiendebilde?», *Aftenposten* 13.10.1993

⁵⁴⁷ Klausen, *The cartoons that shook the world*:56

vel illustrasjoner som satiriske tegninger, uten at dette har skapt lignende konflikter. I tillegg ser vi flere eksempler på selvsensur både før og etter tegningene.

Dessuten er det et viktig poeng at dette også gjelder for andre grupper enn muslimer. Det finnes mange eksempler på redaktører som har valgt å ikke trykke tegninger eller tekster fordi de har ment at innholdet ville virke støtende på ulike grupper i samfunnet. *Jyllands-Postens* beslutning om å la være å trykke karikaturtegninger av Jesus fordi de mente at leserne ville bli støtt av dem, er et tilfelle som belyser dette.⁵⁴⁸ I tillegg har flere påberopt seg at de er blitt utsatt for sensur hvis en redaktør har valgt å ikke trykke noe, selv om årsaken likeså godt kan ha vært at de mente kvaliteten på verket var for dårlig, eller at det var laget kun for å provosere. Det er også et spørsmål om deler av dette i det hele tatt bør kalles selvsensur. Noen vil heller snakke om alminnelig folkeskikk hvis de velger å takke nei til å bidra til et prosjekt fordi de mener prosjektet vil såre andres følelser. Spørsmålet blir om terskelen for en slik høflighetsskåning er blitt for lav. Den mest alvorlige konsekvensen av denne typen saker er at de har skapt en stor og reell frykt for voldelige represalier ved å trykke noe som provoserer ekstreme muslimske krefter. Her mener jeg at Rushdie-saken i enda høyere grad enn karikaturstriden har bidratt til en frykt for konsekvensene av å provosere enkelte grupper i samfunnet. Dette er uansett en viktig langvarig konsekvens av begge sakene. Det har vært mange tilfeller av både sensur og selvsensur i tiden etter karikaturstriden, men det har også vært flere forsøk på direkte provokasjoner rettet mot muslimer i ytringsfrihetens navn.

Videre har debatten om blasfemi også fått en ny karakter med disse sakene. I årene før Rushdie-saken hadde blasfemidebatten dukket opp med jevne mellomrom når noen mente at kristendommen var blitt krenket. Paragrafen i Norge var ansett som en sovende paragraf og hadde ikke vært prøvd for retten siden 1933.⁵⁴⁹ Et viktig poeng er at paragrafen ikke bare gjaldt kristendommen, men alle religioner. I Norge ble blasfemiparagrafen forsøkt brukt for å stanse *Sataniske vers*, men det førte ikke fram. For noen muslimer i Norge var det vanskelig å forstå at en sak som dette ikke var et opplagt brudd på paragrafen. Under karikaturstriden ble *Jyllands-Posten* anmeldt av 11 muslimske organisasjoner i Danmark for brudd på blasfemiparagrafen. Heller ikke de nådde fram med sitt rettslige krav.

I Norge ble debatten om blasfemiparagrafen fornyet i og med karikaturstriden. Noen argumenterte for at loven måtte endres slik at den kunne beskytte religiøse minoriteter i slike saker. Andre derimot forandret mening om paragrafen på grunn av denne konflikten. Et

---

⁵⁴⁸ Klausen, *The cartoons that shook the world*:30

⁵⁴⁹ Da stod Arnulf Øverland på tiltalebenken for krenkende ytringer mot den kristne tro. Han ble frikjent på grunnlag av ytringsfriheten. Austenå, *Arven etter sataniske vers*:274

interessant eksempel er redaktøren i *Magazinet* Vebjørn Selbekk. Selbekk hadde tidligere vært en forkjemper for blasfemiparagrafen, idet han mente at den burde brukes til beskytte de troende mot fornærmelser mot kristendommen. Da paragrafen var oppe til vurdering i 2004, valgte de sittende regjeringspartiene, sammen med FrP, å beholde paragrafen som en påminnelse om at det «skal være grenser for hva vi bør finne oss i av gudsbespottelse».⁵⁵⁰ Striden rundt tegningene fikk Selbekk til å forandre mening, og han uttalte: «– I dag brukes paragrafen av muslimer for å hindre en legitim religionskritikk. Da er det på tide å fjerne den».⁵⁵¹ Deler av det kristne miljøet som tidligere hadde vært paragrafens sterkeste forkjempere, mente nå at den kunne bli brukt urettmessig av andre religiøse grupper og dermed hindre, som Selbekk sa det, legitim religionskritikk. Mye av den samme kritikken hadde kommet mot paragrafen tidligere, men paradoksalt nok da som et argument mot kristne miljøer som kjempet for å beholde paragrafen.

Både debatten om selvsensur og debatten om blasfemi har blitt fornyet i offentligheten gjennom disse sakene. Både boken og tegningene fikk store ringvirkninger og ble koblet opp til saker om islam som ikke var direkte relatert til disse konfliktene. I tiden etter karikaturstriden har vi sett at nesten hver gang det kommer en sak som kan forbindes med ytringsfrihet og islam, trekkes det paralleller til karikaturstriden. Et opplagt eksempel er striden man fikk rundt filmen «Innocence of muslims» høsten 2012.

Den perfekte «post-11. september-krisen»?

Karikaturstriden er blitt kalt den perfekte «post-11. september-krisen».⁵⁵² I et intervju i juni 2012 sa Jytte Klausen at karikaturstriden kan oppfattes slik fordi saken handlet om motstridende oppfatninger om hva som er rett og galt. Den ble et spill for hva muslimer tenker om Vesten, og hva Vesten tenker om muslimer. Og den bidro i høy grad til å bekrefte begge siders fordommer mot hverandre.⁵⁵³ Jeg synes dette blir en noe upresis beskrivelse. På mange måter var Rushdie-saken et større sjokk for både muslimer i Europa og samfunnet for øvrig. Dette var første gang man fikk en så tydelig, og mange vil si ekstrem, muslimsk stemme i den offentlige debatten. I Europa og spesielt i England ble Rushdie-saken den første virkelig store konflikten mellom deler av de muslimske miljøene og samfunnet. Karikaturstriden ble, som Rushdie-saken, en katalysator for unge, frustrerte muslimer som

---

⁵⁵⁰ «Selbekk endret syn på blasfemiparagrafen», *Dagbladet.no* 16.10.2006

⁵⁵¹ «Selbekk endret syn på blasfemiparagrafen», *Dagbladet.no* 16.10.2006

⁵⁵² Klausen, *The cartoons that shook the world*:169

⁵⁵³ Intervju med Jytte Klausen 26.6.2012

ønsket å vise sin frustrasjon over Vesten, innenrikspolitikken i det landet de bodde i, eller ulike andre konflikter eller problemer i samfunnet. Jeg tror slik sett ikke at karikaturstriden skapte et nytt bilde av konflikten mellom muslimer og ikke-muslimer, men kanskje heller at den forsterket det bildet som allerede eksisterte. Men terrorangrepet 11. september forandret verden for alltid, og for mange ble dette referanserammen for konflikter mellom muslimer og ikke-muslimer.

Myndighetene i muslimske land brukte saken for å påvirke den internasjonale debatten og som et forsvar mot kritiske blikk fra Vesten og egen befolkning. I startfasen omhandlet demonstrasjonene ofte tegningene og Danmark, men etter hvert ble fokuset mer uklart. Demonstrasjonene ble ofte utløst av at en lokal avis skrev noe om tegningene eller trykket en eller flere av dem.⁵⁵⁴ De voldelige opptøyene hadde ofte ingenting med Danmark eller tegningene å gjøre. Som vist tidligere var angrepene på den norske og danske ambassaden i Damaskus et eksempel på at demonstrasjonene handlet om mer enn karikaturene. Radikale islamistiske bevegelser i muslimske land prøvde å bruke tegningene for å skape uro og destabilisere regimene i egne land.⁵⁵⁵ I Pakistan fikk protestene mot tegningene denne effekten, og utover i februar 2006 snudde demonstrasjonene seg mot myndighetene i landet.⁵⁵⁶

Begge sakene fikk stor symbolverdi og ble brukt for mer enn de var verdt i seg selv. Men det var en høyere grad av radikale elementer under karikaturstriden enn under Rushdie-saken, og mange flere liv gikk tapt. Et argument som ble brukt av generalsekretæren i den arabiske liga under karikaturstriden, var at Vesten ikke kunne forvente at muslimske myndigheter skulle greie å kontrollere sine radikale krefter, når vestlige regjeringer ikke klarte å kontrollere slike unødvendige provokasjoner.⁵⁵⁷ Nigeria var det landet der karikaturstriden krevde flest menneskeliv. Fra utsiden kan dette virke rart, men konflikten rundt tegningene spilte inn i en allerede svært betent konflikt mellom muslimer og kristne i landet. Demonstrasjoner mot tegningene utviklet seg til store opptøyer og gatekamper. Det ble meldt om grove angrep som gikk verst utover de kristne i landet. Dødstallene er usikre. Rose opererer med et tall mellom 150 og 165 døde, men sier tallet kan være høyere.⁵⁵⁸ Klausen skriver at det kan ha vært 185 skadde mennesker totalt i Nigeria.⁵⁵⁹ Karikaturstriden var en

---

⁵⁵⁴ Klausen, *The cartoons that shook the world*:107

⁵⁵⁵ Klausen, *The cartoons that shook the world*:62

⁵⁵⁶ Klausen, *The cartoons that shook the world*:113

⁵⁵⁷ Klausen, *The cartoons that shook the world*:169

⁵⁵⁸ Rose, *Tavshedens Tyranni*:186

⁵⁵⁹ Klausen, *The cartoons that shook the world*:108

sak det var lett å vinne oppslutning om og engasjere folk til protest mot. Det er lett å mobilisere i en sak som dreier seg om hån mot Profeten. Begge sakene har dette som et av de viktigste elementene for at konfliktene kunne bli så store. Selv om tegningene ikke var ment som et angrep på verdens muslimske befolkning, ble striden som fulgte en måte for mange muslimer å uttrykke sin frustrasjon på. Austenå skriver:

Erfaringene fra både Rushdie-saken og karikaturstriden var de samme: Det var i land uten ytrings- og religionsfrihet at de verste ødeleggelsene, drap og voldshandlinger fant sted. De voldsomste reaksjonene kom i land med uklar grensedragning mellom religion og politikk, i land med tradisjoner for religiøst begrunnede voldelige konflikter og i land med brutale straffer for blasfemi.⁵⁶⁰

Etterspillet etter karikaturstriden – et skritt i riktig retning?

Det kan virke som om det samme mønsteret gjentar seg gang på gang. Noen produserer noe som, med eller uten intensjon, fører til konflikt mellom muslimer og ikke-muslimer i verden, og det hele utvikler seg til en verdensomspennende strid som framstilles som en kulturkrig om verdier. Spørsmålet blir: Hva sitter vi igjen med etter disse konfliktene? Flere har hevdet at vi sakte, men sikkert beveger oss i riktig retning. Andre igjen har hevdet at vestlige verdier stadig taper terreng i disse kampene, og at man oftere og oftere tillater kompromiss med viktige verdier som ytringsfrihet i frykten for å såre muslimer. Denne vanskelige balansegangen kommer nok til å være en del av det moderne samfunnet i lang tid framover.

Men flere har poengtert at karikaturstriden kan ha bidratt med noe positivt. Når man står midt i en konflikt av slike dimensjoner, er det lett å bli blendet av krigslignende overskrifter i avisene og en opphetet debatt. Men i ettertid er det verdt å merke seg at både Rushdie-saken og karikaturstriden, i det store og hele, foregikk i relativt ordnede former i både Norge og Danmark. Den organiserte motstanden mot boken og tegningene fra deler av de muslimske miljøene var helt på linje med en hvilken som helst dansk og norsk protestbevegelse, selv om ordskiftet i mediene nok hadde en litt annen karakter. Videre er erfaringene fra karikaturstriden at det store flertallet av muslimer i Norge og Danmark ikke ønsker å bli framstilt som skrikende, skjeggete ekstremister i mediene. Dette ble også tydelig i den offentlige debatten i Danmark mot slutten av karikaturkonflikten, da flere andre muslimske stemmer tok ordet.

Etter Rushdie-saken i Norge ble det opprettet en paraplyorganisasjon for de muslimske miljøene og en plattform for dialog mellom kristne og muslimer. Da karikaturstriden kom, hadde man erfaringene fra dette arbeidet å støtte seg på, og det hadde mye å si for sakens utvikling i Norge. Kanskje er dette en av de viktigste forskjellene mellom Norge og Danmark

---

⁵⁶⁰ Austenå, *Arven etter sataniske vers*:174-175

i måten karikaturstriden ble håndtert på. Som vi har sett, manglet Danmark dette under karikaturstriden, men i ettertid har det vært forsøk på å få det på plass. Lasse Lindekilde skriver: «Det ser ud til, at fiaskoen med at forene danske muslimer under karikaturkrisen har skabt fornyet interesse for at bygge en fælles organisatorisk platform, som kan fungere som centrum for fremsættelse af krav i fremtidige debatter.»⁵⁶¹ Han hevder at Det islamske Trossamfunds rolle som talsmenn for muslimer i Danmark ble kraftig utfordret gjennom striden.⁵⁶² Det samme argumenterer Lene Kühle for når hun skriver at karikaturstriden ble et vendepunkt for disse miljøene, og at maktbalansen ble forandret. Samtidig har danske muslimers bidrag til den offentlige debatten blitt mer variert og mangfoldig.⁵⁶³ Erfaringene fra karikaturstriden har bidratt til en annen dialog i Danmark, både innad i de muslimske miljøene og mellom disse miljøene og myndighetene.

Lindekilde skriver at «De, som var kritiske over for den danske regerings håndtering af krisen i 2005-06 kan finde trøst i den kendsgerning, at den danske regering tilsyneladende har lært, hvor viktig og effektiv symbolsk anerkendelse kan være som instrument til konflikthåndtering.»⁵⁶⁴ Dette underbygges blant annet gjennom et dialogmøte i 2008, mellom daværende integrasjonsminister Birthe Rønn Hornbech (V) og Det Islamiske Trossamfund, da tegningene igjen ble trykket i avisene i forbindelse med avsløringen av attentatplaner mot Westergaard. Dette møtet var uttrykk for en holdning som ikke fantes under karikaturstriden.⁵⁶⁵

Et vedvarende problem med slike konflikter er at det alltid vil finnes krefter, på begge sider, som ønsker å øke forskjellene og skape større avstand. Det vil alltid være radikale krefter som ønsker å oppnå noe for sin sak, eller som ønsker at konflikten skal bli større. Men disse sakene har også vist en annen tendens: De radikale elementenes aktiviteter fører til en mobilisering av moderate krefter som engasjerer seg i saken.⁵⁶⁶ Utviklingene i begge sakene, men kanskje spesielt i karikaturstriden, har vist dette. På en måte er debatten blitt mer polarisert enn den var tidligere, og det er tydelig at ytterfløyene roper høyest. Samtidig er det blitt mer fokus på at disse fløyene er i mindretall, og mange har hevdet at debatten i sentrum er blitt mer fruktbar.

---

⁵⁶¹ Lindekilde, «København – Cairo tur/retur»:30

⁵⁶² Lindekilde, «København – Cairo tur/retur»:30

⁵⁶³ Kühle, «Mosques and Organizations»:83

⁵⁶⁴ Lindekilde, «København – Cairo tur/retur»:30

⁵⁶⁵ Lindekilde, «København – Cairo tur/retur»:28-29

⁵⁶⁶ Lindekilde, «København – Cairo tur/retur»:24

Kapittel 6: Konklusjon

Temaet for denne oppgaven har vært rollen de muslimske miljøene og myndighetene i Norge og Danmark spilte i Rushdie-saken og karikaturstriden, og hvordan dette kom til uttrykk i den offentlige debatten. I oppgavens innledning stilte jeg følgende problem: Hvordan agerte de muslimske miljøene og myndighetene i Norge og Danmark i Rushdie-saken og karikaturstriden, hvordan var deres reaksjoner på og håndtering av hendelsene? Hva er likhetene og ulikhetene mellom disse reaksjonene i de to sakene i Norge og Danmark, og på hvilken måte påvirket erfaringene fra Rushdie-saken hvordan aktørene forholdt seg under karikaturstriden? Jeg har brukt den offentlige debatten som utgangspunkt for å se på disse problemstillingene. Analysen har vist at svarene er svært sammensatte. Videre er det forhold som ved første øyekast kan virke trivielle, men som har vist seg å ha stor betydning for sakene. Vi har sett at sakene var forskjellige både i utgangspunkt og utvikling. I begge sakene fikk enkeltpersoners agitasjon stor betydning for utviklingen i konfliktene. Myndighetenes reaksjoner på sakene påvirket de muslimske miljøenes videre veivalg. Dette gjelder selvsagt også den andre veien. Forholdet mellom disse var et samspill i de to sakene, på godt og vondt. Det har ført til overdrevne reaksjoner og bidratt til eskalering av konfliktene, men det har også bidratt til dialog og samarbeid.

Det er klart at både myndighetene og de muslimske miljøene i Norge og Danmark forholdt seg forskjellig til de to sakene. Om de muslimske miljøene kan man nesten si at de byttet roller i Norge og Danmark mellom de to sakene. Der de muslimske miljøene som reagerte i Rushdie-saken i Norge, var med på å skape en skarp konflikt og drive saken framover, forholdt de muslimske miljøene i Danmark seg relativt rolig under hele striden. Under karikaturstriden var det noen av de muslimske miljøene i Danmark som medvirket til sakens konfliktnivå og utvikling, mens de norske muslimske miljøene i all hovedsak manet til ro og ønsket en rask avslutning på saken. Det er allikevel viktig å huske på at selv de mer ekstreme aktørene i sakene holdt seg innenfor loven og rammene for protestbevegelser. Jeg vil påstå at det nok har vært en tendens til overdramatisering av hvordan sakene faktisk forløp i de to landene, og at mange sitter igjen med et bilde av at sakene var mer dramatiske enn de faktisk var i Norge og Danmark. Dette henger nok sammen med at sakene fikk større og mer alvorlige konsekvenser på verdensbasis, og at inntrykket vi sitter igjen med er preget av den voldsomme mediedekningen sakene fikk. Konfliktene foregikk faktisk roligere i Danmark og Norge enn i mange andre land.

Konflikt er ikke nødvendigvis negativt i seg selv, og jeg har argumentert for at for de muslimske miljøene i både Norge og Danmark kom det noe positivt ut av den konflikten de to sakene brakte med seg. Dette ser vi både gjennom at nye og flere muslimske miljøer har sluppet til og deltatt i den offentlige debatten, og ved at man har fått paraplyorganisasjoner og dialogarbeid. På grunn av de mer ekstreme røster eller aktører i debattene ble det også mobilisert mer moderate aktører som engasjerte seg og bidro til å skape dialog. Dette er et viktig funn som kanskje ikke er like åpenbart ved første øyekast. Det er også viktig å huske at selv om det var muslimer som var den fornærmede part i begge sakene, er det på ingen måte slik at alle muslimer i Norge og Danmark engasjerte seg i disse sakene, heller tvert imot. Det store flertallet av muslimer var ikke delaktige i konfliktene. Jeg vil påstå at det har vært en tendens til generalisering av muslimer i Norge og Danmark, både fra pressen og i den offentlige debatten. Det var noen muslimske miljøer og enkeltpersoner som i hovedsak agerte under sakene og var med på å forme utviklingen.

Også norske og danske myndigheter forholdt seg ulikt til de to sakene. Det er flere likhetstrekk mellom deres håndtering av Rushdie-saken enn det er mellom deres opptreden i karikaturstriden. Det har blant annet å gjøre med at myndighetene ble trukket inn i karikaturstriden på en helt annen måte enn de ble i Rushdie-saken, og de måtte ta en mye mer aktiv rolle under konflikten om tegningene. Myndighetene møtte kritikk under begge sakene, men av ulike grunner. Under Rushdie-saken ble danske myndigheter kritisert for å ikke være prinsippfaste nok og for å være for opptatt av økonomiske interesser. Mens da karikaturstriden kom, fikk de kritikk for å ha en for steil holdning og for manglende støtte til dansk næringsliv. Norske myndigheter møtte generelt mindre kritikk i sakene enn danske myndigheter. Dette kan ha noe å gjøre med forskjellene i debattklimaet i de to landene. Under karikaturstriden fikk norske myndigheter ros for sin forsonende holdning og sin dialog med de muslimske miljøene. Men det kom også kritikk mot at myndighetene var for lite prinsippfaste når det gjaldt ytringsfriheten, og for deres håndtering av *Magazinet* og Selbekk og i sammenheng med dette: forholdet til pressefriheten.

Et aspekt ved myndighetenes rolle i de to sakene som jeg ikke har gått inn i på denne oppgaven, er mulighetene for uenighet innad i regjeringene. Siden oppgaven har tatt utgangspunkt i hva som kom fram gjennom den offentlige debatten, har vi bare sett glimt av dette. Mulige konflikter innad i embetsverket og uenighet i regjeringene kan ha påvirket sakene eller kan kaste lys over utviklingen på en måte som kildegrunnlaget til denne oppgaven ikke kan. Dette er det mulig at videre forskning kan se nærmere på.

Begge sakene inneholder flere interessante elementer og vil bli stående som hendelser som var med på å forme utviklingen av forholdet mellom islam og storsamfunnet i Europa. Prinsipp- og verdispørsmål som blasfemi, ytringsfrihet og pressefrihet har gjennom disse sakene fått en fornyet aktualitet i Europa. Flere har innvendt at hvis det var karikaturtegningene i seg selv som var så støtende, burde de muslimene som agiterte mot tegningene prøvd å hindre spredningen av dem, slik som var tilfellet med *Sataniske vers* i Rushdie-saken. Begge sakene inneholder elementer av dobbeltmoral fra flere av aktørene. Nettopp det at mange av aktørene argumenterte ut fra prinsipper som de selv brøt, bidro til å skape et økt konfliktnivå. Eksempler på dette er at samtidig som myndighetene påstod at ytringsfriheten var et av samfunnets viktigste verdier, fortsatte de å samarbeide og handle med Iran. I både Danmark og Norge ville ikke statsministerne møte den dødsdømte forfatteren da han var på besøk sommeren 1992, og regjeringene i begge land fant saken svært vanskelig. Et annet eksempel er at de danske imamene benyttet seg av ytringsfriheten nettopp for å få stoppet tegningene og innskrenke den ytringsfriheten de aktivt brukte.

Både Rushdie-saken og karikaturstriden ble symbolsaker med en egen dynamikk. Mange har ment at mediene og pressens rolle i sakene var viktig, og da spesielt internetts rolle i karikaturstriden. Jeg har imidlertid argumentert for at årsaken til at sakene ble så sterke symbolsaker, ikke utelukkende skyldtes mediernes rolle, selv om den hadde en forsterkende effekt. I noen land ble sakene brukt som en del av debatten om islams stilling i verden eller som et forsvar mot kritikk fra Vesten. I andre land ble sakene brukt til innenrikspolitisk vinning fra de sittende regimene, eller tvert imot fra opposisjonen for å skape uro og destabilisere de samme regimene. Begge sakene kastet lys over og forsterket frustrasjoner og problemer unge muslimer over hele verden erfarte.

Dette viser at det ligger mer enn religiøse prinsipper til grunn for disse sakene. De danske imamene ønsket å skape oppmerksomhet rundt karikaturtegningene fordi de mente at tegningene var et symptom på en negativ holdning til, og behandling av, muslimer i Danmark. De ønsket å bruke saken til å illustrere det de oppfattet som manglende respekt og forståelse. Nettopp respekt, og det å bli møtt med forståelse for utfordringene ved å være en religiøs minoritet, er viktig i denne sammenhengen. Og kanskje er dette noe av forklaringen på at dialogarbeidet som hadde foregått i Norge siden tidlig på 1990-tallet, hadde en så stor betydning for det samarbeidet man fikk i Norge under karikaturstriden.

Begge disse sakene førte til et økt trusselnivå i Norge og Danmark, og vi har som en konsekvens av konfliktene fått attentat og terroranslag på norsk og dansk jord. Nettopp dette

økte trusselbildet, og ikke minst det økte trusselnivået for enkeltaktørene i slike saker, har paradoksalt nok forsterket problemet med selvsensur som *Jyllands-Posten* ønsket å sette fokus på høsten 2005. Det har i høyere grad nå enn før blitt en reell frykt for voldelige represalier som følge av å provosere enkelte små, men farlige, deler av de ekstreme muslimske miljøene. Dette er en viktig konsekvens av sakene. Kanskje har rammene for ytringsfriheten blitt noe innskrenket som en konsekvens av disse konfliktene. Fokuset må da være å bekjempe de elementene i debatten som bidrar til å skape større konflikt og begrense ytringsfriheten på begge sider. Sjefsredaktør i *Jyllands-Posten*, Carsten Juste, skrev i 2005 at de muslimske miljøene var overfølsomme for kritikk. Jeg tror ikke nødvendigvis dette er tilfelle, men for mange muslimer går det en skarp grense mellom saklig religionskritikk og det de opplever som hån mot sin religion. Selv om disse sakene har fått konsekvenser for hva som kan ytres om muslimer, har de også ført med seg flere forsøk på direkte provokasjoner rettet mot muslimer i ytringsfrihetens navn.

Kanskje har disse sakene bidratt til å skape en presedens for sensur og selvsensur. Det er i så fall en uheldig utvikling, men det er ikke den eneste utviklingen sakene har ført med seg. Mange hevder at vi har fått en mer fruktbar debatt både av å vite hvor grensene går, og ved at man har mobilisert de moderate stemmene i debatten. Det er blitt tydeligere at selv om de ekstreme aktørene eksisterer, er de i klart mindretall. Vi har fått økt dialog, og problemer og utfordringer som oppstår blir av det store flertallet møtt med et ønske om samarbeid for å finne en felles løsning. Forhåpentlig er dette noe av det viktigste som blir stående igjen som arven etter Rushdie-saken og karikaturstriden i Norge og Danmark.

Litteraturliste

Bøker

- Austenå, Ann-Magrit. *Arven etter sataniske vers*. Oslo: Cappelen Damm AS, 2011
- Barfoed, Niels. *Farvel så lenge!*. København: Gyldendal, 2007
- Engelstad, Fredrik. «Hegemoni – makt, dominans og kultur» i Gunnar Liestøl, Bjarne Skov og Ove Solum, red. *Mellom mediene*. Oslo: Unipub forlag 2003
- Isungset, Odd. *Hvem skjøt William Nygaard?*. Oslo: Tiden norsk forlag, 2001
- Jerickow, Anders og Mille Rode red. *Profet-affæren*. Dansk PEN 2006
- Kjeldstadli, Knut. *Fortida er ikke hva den engang var. En innføring i historiefaget*. Oslo: Universitetsforlaget 2007
- Klausen, Jytte. *The cartoons that shook the world*. New Haven: Yale University Press 2009
- Kühle, Lene. «Mosques and Organizations» i *Islam in Denmark: the challenge of diversity*, red. Jørgen S. Nielsen. Lanham: Lexington books 2012
- Leirvik, Oddbjørn. *Møte med islam*. Larvik: Pax forlag 1990
- Malik, Kenan. *Rushdie-affæren. Veien fra fatwa til jihad*. Oslo: Gyldendal 2009
- Nielsen, Jørgen. *Muslims in Western Europe*. Edinburgh: Edinburgh University Press Ltd 2004
- Rasmussen, Terje. «Når yringsfriheten tar seg friheter» i Gunnar Liestøl, Bjarne Skov og Ove Solum, red. *Mellom mediene*. Oslo: Unipub forlag 2003
- Rose, Flemming. *Tavshedens Tyranni*. København: Jyllands-Postens Forlag 2010
- Rushdie, Salman. *Joseph Anton*. Oslo: Aschehoug, 2012
- Selbekk, Vebjørn. *Truet av islamister*. Kjeller: Genesis Forlag 2006
- Simonsen, Jørgen Bæk. «Billedforbud» i *Politikens Islamleksikon*. København: Politikens Forlag 1994
- Stensvold, Anne. «Religiøs pluralisme» i Arne Bugge Amundsen, red. *Norges religionshistorie*. Oslo: Universitetsforlaget 2005
- Vogt, Kari. *Islam på norsk*. Oslo: Cappelen Damm AS 2008
- Waage, Peter Normann. *Når kulturer kolliderer*. Oslo: Aventura forlag 1989

Intervjuer

Intervju med Jytte Klausen, professor på Brandeis University i Massachusetts, Oslo 26.6.2012

Intervju med Johannes Riis, forlagsredaktør Gyldendal, 21.11.2012

Intervju med Mille Rode, leder av Dansk PEN, 20.11.2012

Intervju med Jørgen Nielsen, professor ved universitetet i København og leder for Center for Europæisk Islamisk Tænkning, 21.11.2012

Avhandlinger og tidsskrifter

Nilsen, Kari Stokke. «Imamens rolle i norske aviser: Endringer etter etablering av moskeer i Oslo, med vekt på årene 1988, 1998 og 2008». Mastergradsavhandling, K. N. Stokke 2010

Lindekilde, Lasse. «København – Cairo tur/retur: Om transnational politisk aktivisme under karikaturkrisen og det ‘arabiske forår’» i *Tidsskrift for Islamforskning – Muslimer i transnationalitet*, nr.1 2012:29

Avisartikler med personlig forfatter

A

Almlid, Ole Erik. «Muslimske politikere tar avstand fra drapsordre». *NTB* 23.2.1996

Ammitzbøll, Pernille. «Jyllands-Posten kritiseres på al-Jazeera». *jp.dk* 11.10.2005

Ammitzbøll, Pernille. «Dansk imam vil standse boykot». *jp.dk* 20.3.2006

Andenæs, Ulf. «Offisielt brudd Iran Storbritannia». *Aftenposten* 8.3.1989

Andersen, Lars Jørgen. «Massiv dansk reaktion mod «dødsdommen» over Rushdie». *Jyllands-Posten* 23.3.1989

Andreassen, Tor Arne «MUHAMMED-TEGNINGENE Kr.F.-nettverk løste floken», *Aftenposten* 11.2.2006

Astrup, Tanja Parker og Thomas Flensburg. «Presset på regeringen vokser». *Politiken* 20.2.2006

Attrup, Lars, Bo Jørgensen og Lars Nørgaard Pedersen. «Profet-tegninger truer Arlas milliardeksport». *jp.dk* 25.1.2006

B

Bakkeli, Tom. «— Jeg advarte Haugli». *VG* 13.10.1993

Bakkeli, Tom. «- Offer for planlagt terror». *VG* 18.11.1993

Barfoed, Niels, Peter Thielst og Lisbeth Møller-Madsen. «Lav støj Uffe», *Politikken* 12.7.1992

Bennike, Lars. «Samlet EF vil stoppe Khomeini». *Politikken* 21.2.1989

Boelskifte, Else. «Muslimer melder JP til politiet». *jp.dk* 28.10.2005

Boelskifte, Else. «Politikerreaktion: Krav om officiel pakistansk reaktion». *Jyllands-Posten* 3.12.2005

Breian, Åshild. «Muslimer mot imamene». *Aftenposten Aften* 27.8.1992

Bø, Trond. «Trekker drapstrusselen, vil isteden demonstrere». *Aftenposten* 10.3.1994

Bøe, Tom og Bjørn Haugan. «- Rushdie MÅ DØ». *VG* 17.1.1996

C

Christensen, Per og Svein Kristoffersen. «UD beklager ikke trykking». *NTB* 30.1.2006

Cordsen, Christine. «Boykot mod Danmark: Muslimer samles i nyt netværk». *Politiken* 31.1.2006

D

Daidsen-Nielsen, Hans, Stéphanie Surrugue, Tanja Parker Astrup og Rasmus Emborg. «Muhammed-tegninger: Danske ambassadører i skarp kritik af Fogh». *Politiken* 20.12.2005

Ditlev, Niels og Mikkel Thastum. «Muhammed-tegninger: Pressemøde: Fogh: Muslimer skal hjælpe». *Jyllands-Posten* 1.2.2006

E

El-gourfti, Fikré, Thomas Hundsbæk og Claus Blok Thomsen. «Muhammedsag: Ikke ligefrem en genistreg». *Politiken* 12.2.2006

Ellegaard, Carsten. «Demonstration: 3.000 muslimer demonstrerede». *Jyllands-Posten* 15.10.2005

Egeberg, Kristoffer. «EU-kontor stormet av væpnede palestinere». *Dagbladet.no* 30.1.2006

Enggaard, Michael. «Tegninger: Tavshed om godt møde». *Jyllands-Posten* 2.12.2005

Evensen, Kai Ove. «- Må følge ordre om å drepe». *Aftenposten aften* 15.2.1989

Evensen, Kai Ove. «Attaché innkalles». *Aftenposten aften* 16.2.1989

F

Folgerø, Arnt. «Usikkerhet bak palestinsk trussel mot skandinaver». *NTB* 30.1.2006

Foss, Andreas Bakke. «Nygaardsaken kan være foreldet». *Aftenposten* 19.9.2012

Fransson, Line. «Lovløse Gaza». *Dagbladet.no* 11.1.2006

Fyhn, Morten. «Skarp norsk Iranprotest». *Aftenposten* 22.2.1989

G

Gram, Nina. «Løber UD-reaksjon». *VG* 18.2.1989

H

Hagvaag, Einar. «Rushdies forlægger og ven skudt ned». *Politikken* 12.10.1993

Hagvaag, Einar. «Ingen tvil – Iran står bak». *Dagbladet* 13.10.1993

Hansen, Jan E. «Salman Rushdie til Oslo i går i all hemmelighet». *Aftenposten Aften* 20.8.1992

Hansen, Jan E. «Rushdie i Oslo». *Aftenposten* 20.8.1992

Hansen, Kåre M. «Vakt foran Rushdieforlaget». *Aftenposten aften* 13.4.1989

Hansen, Kåre M. «Bøker i brann». *Aftenposten aften* 17.4.1989

Hegtun, Halvor og Olga Stokke. «Beklager trykking av tegningene». *Aftenposten.no* 10.2.2006

Harket, Håkon. «Dødsdom ugyldig i Norge». *Aftenposten* 1.7.1994

Hultgreen, Gunnar. «Jakt på islamske fundamentalister». *Dagbladet* 13.10.1993

Hvilsom, Frank, Adam Hannestad og Camilla Høy-Jensen. «Boykot af danske varer breder sig». *Politiken* 27.1.2006

Høy-Jensen, Camilla og Stéphanie Surrugue. «Profetens ansigt: Ny muslimsk klage til Anders Fogh». *Politiken* 22.10.2005

I

Ihlebak, Jostein og Ane Rostad Stockholm. «Det muslimske Norge fordømmer Muhammed-tegningene». *Dagbladet* 31.1.2006

Ilsøe, Trine Maria Frank Hvilsom og Christine Cordsen. «Boykot mod Danmark: Fogh tager afstand fra Muhammed-tegninger». *Politiken* 31.1.2006

Isberg, Gry. «- En provokasjon mot rettsstaten Norge». *NTB* 17.1.1996

J

- Jersild, Marchen. «Støtte til fordømt bog». *Politikken* 26.2.1989
- Jesper Kongstad, «Regeringen fordømmer muslimsk boykot», *jp.dk* 24.3.2006
- Jonassen, Arild M. «Rushdiesporet neppe det heteste». *Aftenposten* 14.10.1993
- Johansen, Marianne. «Gir Magazinet-sjef deler av skylden». *VG.no* 6.2.2006
- Juste, Carsten. «Truslen fra mørket». *Jyllands-Posten* 3.9.2005
- Jørgensen, Hanne B. og Marchen Jersild. «Muslim-aksjon i København». *Politikken* 26.2.1989

K

- Karlsen, Eva Lind. «Adlyder ikke Khomeini». *VG* 16.2.1989
- Kerte, Jens. «Udgivelse trods trusler». *Politiken* 16.2.1989
- Klarskov, Kristian. «Muhammed-tegningerne: Khaders muslimer: Fogh fejlede». *Politiken* 14.2.2006
- Kristiansen, Øystein. «- Forstå oss! ». *Moss Dagblad* 23.2.1989
- Kristofferstuen, Kari. «Sataniske Vers utgitt». *Østfold-Posten* 14.4.1989

L

- Laran, Eugene Brandal. «You are a dead man». *Dagbladet.no* 12.1.2006
- Lode, Veslemøy og Tore Gjerstad. «Erna og Siv hardt ut mot Jens: - Selbekk gjøres til syndebukk». *Dagbladet* 7.2.2006
- Lohne, Jørgen «Rushdieboken ut på norsk i hemmelighet». *Aftenposten* 13.4.1989
- Lohne, Jørgen «Muslimer krever to millioner». *Aftenposten* 21.4.1989
- Lund, Jacob. «- JEG RAKK IKKE - å ta med barnebarnet». *VG* 3.1.2010
- Lunde, Ane Haavardsdatter. «Striden gir danske muslimer en stemme». *NTB* 6.2.2006
- Lystad, Magne. «- Skandale om blasfemi-paragrafen brukes». *VG* 13.4.1989

M

- Magnus, Gunnar. «- Dødsstraff er riktig i prinsippet». *Aftenposten* 25.8.1992
- Mellvang-Berg, Trygve. «Ber ikke om unnskyldning for Muhammed-tegningene». *NTB* 30.1.2006
- Moesgaard, Annemette. «Danmark afventende i Rushdie-sag». *Jyllands-Posten* 16.10.1993

N

- Nielsen, Stig og Tor-Erik Røberg-Larsen. «- Ambassaden er involvert». *Arbeiderbladet* 14.10.1993
- Nilsen, Kjell Arild. «Dansk-norske forskjeller i profetstriden». *NTB* 20.2.2006
- Nordhagen, Poul. «Salman Rushdies forlægger skudt ned». *Jyllands-Posten* 12.10.1993
- Nordhagen, Poul. «Iransk diplomat: Jeg advarede mod attentat-planer». *Jyllands-Posten* 14.10.1993
- Nordhagen, Poul. «Danske forfattere fordobler dusør». *Jyllands-Posten* 15.10.1993
- Nærland, Mina Hauge. «Kirkens Nødhjelp tar avstand fra kristen-avis». *Dagbladet.no* 10.1.2006
- Nærland, Mina Hauge. «Tar avstand fra trusler mot Norge». *Dagbladet.no* 30.1.2006
- Nærland, Mina Hauge. «Brenner norske flagg». *Dagbladet.no* 30.1.2006
- Nærland, Mina Hauge og Helge Løvdal Gulseth. «Støre møter Islamsk råd». *Dagbladet.no* 2.2.2006
- Nørlund, Kermit. «EF-ultimatum til Iran: Træk dødsdom tilbake». *Jyllands-Posten* 21.2.1989

O

- Odinsen, Hege Lyngved. «- Har mottatt 20 drapstrusler». *VG.no* 30.1.2006
- Odinsen, Hege Lyngved. «Stenger UD-kontor etter trusler». *VG.no* 2.2.2006
- Olafsdottir, Steina. «Dansk forlag trodser Iran». *Politikken* 17.2.1989
- Olsen, Henrik Vinther og Pernill Ammitzbøll. «Interview: Imamens ytringsfrihed». *Jyllands-Posten* 9.10.2005
- Olsen, Inger Anne. «Lyng rystet over muslimske ledere». *Aftenposten Aften* 26.8.1992
- Olsen, Inger Anne. «Strides om Rushdie». *Aftenposten Aften* 28.8.1992

P

- Panduro, Arne. «Mejeri-Organisationen: Mulig at undvære feta-eksport til Iran». *Jyllands-Posten* 25.2.1989
- Panduro, Arne. «Danmark udskyder olie-aftale med Iran». *Jyllands-Posten* 25.2.1989
- Pedersen, Lars Nørgaard og Kristoffer Pinholt. «Integration: Moderate muslimer gør op med imamer». *Jyllands-Posten* 5.1.2006
- Pedersen, Lars Nørgaard. «Muhammed-krisen: Profet-sag: Delegation vil påtage sig skyld». *Jyllands-Posten* 15.2.2006

Pedersen, Lars Nørgaard. «Benhård magtkamp blandt muslimer». *jp.dk* 18.2.2006

Pedersen, Lars Nørgaard. «Muhammed-sagen: PET-chef roser danske imamer». *Jyllands-Posten* 25.3.2006

Pinholt, Kristoffer Lars Nørgaard Pedersen og Petter Kronsted. «Muhammed: Pakistansk parti har sympatisører i Danmark». *Jyllands-Posten* 3.12.2005

Pinholt, Kristoffer Lars Nørgaard Pedersen og Pernille Ammitzbøll. «Danske muslimer: Muslimer tager afstand fra dusør». *Jyllands-Posten* 3.12.2005

Pinholt, Kristoffer. «Tegninger: Islamisk leder: Boykot Danmark». *Jyllands-Posten* 28.12.2005

Pinholt, Kristoffer. «Arla har mistet 280 millioner kr.». *jp.dk* 22.2.2006

R

Rasmussen, Anders Fogh. «Ytringsfrihed: Dokumentation: Statsministerens - brev til ambassadørerne». *Jyllands-Posten* 22.10.2005

Rasmussen, Edith. «Dødsliste skaber frygt for danske forlags-redaktører». *Jyllands-Posten* 17.2.1989

Riske, Gunhild. «Hadet stammer fra Bradfords fattige muslimer», *Politikken* 17.2.1989

Rose, Flemming. «Muhammeds ansigt». *Jyllands-Posten* 30.09.2005

Rygnestad, Arnild. «Muslimer vil gi ut motbok». *Aftenposten* 17.3.1989

Rønn, Line. «Dansk islam hævede stemmen». *jp.dk* 5.2.2006

S

Schierbeck, Ole. «Krav om ny politisk kurs». *Politikken* 12.10.1993

Selmer, Erik R. «Protester mot Rushdie-boken». *Arbeiderbladet* 21.2.1989

Sletta, Kjell. «- Magazinet bør be om unnskyldning». *NTB* 30.1.2006

Smilden, Jan-Erik. «Iran-diplomat innkalt til UD». *Dagbladet* 16.2.1989

Smilden, Jan-Erik. «Nordhus skal stanse «Sataniske vers»». *Dagbladet* 16.3.1989

Smilden, Jan-Erik. «Splittelse blant muslim-lederne». *Dagbladet* 13.4.1989

Smilden, Jan-Erik. ««Vi skal vinne»». *Dagbladet* 22.4.1989

Stanghelle, Harald. «Nordhus trekker seg fra Rushdiesaken». *Aftenposten* 23.7.1991

Stanghelle, Harald. «Trekker Rushdiesaken». *Aftenposten* 27.8.1991

Stanghelle, Harald. «Blir islam vårt nye fiendebilde?». *Aftenposten* 13.10.1993

Svane, Anne Mette og Jette Elbæk Maressa. «Lovændring: Skærpet værn om ytringsfrihed». *Jyllands-Posten* 25.10.2005

Svane, Anne Mette og Jørgen Ullerup. «JP-tegninger: Ellemann støtter diplomat-kritik». *Jyllands-Posten* 21.12.2005

Svane, Anne Mette. «Muhammed-tegninger: Venstre: Venstre kritiserer diplomater». *Jyllands-Posten* 21.12.2005

Svane, Anne Mette, Puk Damsgård Andersen og Jesper Kongstad. «Muhammed-krisen: Efter dødstrussel fra imam: Naser Khader overvejer at gå». *Jyllands-Posten* 24.3.2006

Svendby, Egil. «Hemmelig Rushdie-besøk ». *VG* 20.8.1992

Sæverud, Kathrine. «-NRK øker fordømmene». *BA* 1.3.1989

Sørensen, Anne M. «Dødstrusler mod Demokratiske Muslimer». *Politiken.dk* 31.3.2006

Sønstelie, Erik, Erik Tumyr og Jan Henrik Ihlebæk. «Timene da alt gikk galt». *VG* 12.11.1993

T

Tandberg, Trine og Inger Anne Olsen. «- Vi er ikke ekstremister». *Aftenposten* 23.2.1989

Thastum, Mikkel og Dorte Ipsen Boddum. «Dansk aksjon mod muslimske ledere». *jp.dk* 26.1.2006

Thastum, Mikkel og Anne Mette Svane. «Fogh: Der tales med to tunger». *Jyllands-Posten* 1.2.2006

Thomas, Spence. «Muhammed skaper UD-strid Instruks om tegninger vekker reaksjoner». *Aftenposten* 26.1.2006

Thomsen, Henrik. «Muslimer i Danmark hylder dødsdom over forfatter». *Jyllands-Posten* 18.2.1989

Thomsen, Henrik. «Irans mand i Danmark rejst hjem». *Jyllands-Posten* 1.3.1989

Thøgersen, Birger. «Danske muslimer afviser dødsdom». *Politikken* 23.2.1989

Tumyr, Erik. «Støttet ugjerningen». *VG* 21.10.1993

V

Vadseth, Hans. «Nygaard er i livsfare». *Dagbladet* 16.2.1989

Valebrokk, Kåre. «PÅ EN SØNDAG Islamsk Råd som redaktør». *Aftenposten* 12.2.2006

Valderhaug, Rune. «Islam-ekspert tror ikke på voldshandlinger i Norge». *Bergens Tidende* 18.2.1989

Veber, Turid. «Muslimer til sak mot Aschehoug». *Arbeiderbladet* 13.4.1989

W

Waage, Peter Normann. «- Også muslimer er forskjellige». *Dagbladet* 3.9.1992

Westphal, Anja og Klaus Brundgård. «Iran svarer EF igen». *Politiken* 22.2.1989

Westphal, Anja. «Ambassaden i Teheran er stadig åben». *Politiken* 22.2.1989

Z

Zaman, Kadafi. «-IKKE BRENN flagget vårt». *VG* 31.1.2006

Ø

Ødegård, Per Olav. «-Ikke vår jobb å drepe». *VG* 17.2.1989

Øgrim, Helge. «Trykker omstridte Muhammed-tegninger». *Dagbladet.no* 10.1.2006

Øgrim, Tron. «Forsvar muslimene». *Klassekampen* 9.3.1989

Avisartikler uten personlig forfatter

Aftenposten. «Brundtland truet på livet». 28.3.1989

Aftenposten aften. «Avskyelig». 19.4.1989

Aftenposten. «Rushdie i billigutgave». 3.3.1990

Aftenposten. «DRAPSFORSØKET Salman Rushdie er rystet». 12.10.1993

Aftenposten. «Politiet står helt uten spor». 12.10.1993

Aftenposten.no. «Fengslet for trussel-brev». 12.1.2006

Aftenposten.no. «Muhammed skaper UD-strid». 26.1.2006

Aftenposten.no. «- Tegningene sårer muslimer i Norge». 30.1.2006

Aftenposten.no. «UD: - Forskjell på gjengivelse». 1.2.2006

Aftenposten.no. «Reagerer på støtte til Midtøsten-turné». 14.2.2006

Aftenposten.no. «Støtte til norsk håndtering av profetstriden». 16.2.2006

Arbeiderbladet. «Iransk diplomat utvist fra Norge». 26.3.1994

Dagbladet. «Nygaard truet». 16.2.1989

Dagbladet. «-Skyldig i dødssynd». 16.2.1989

Dagbladet. «Sjokkert over anklager». 16.12.1993

Dagbladet.no. «Stoltenberg vil ikke beklage». 31.1.2006

Dagbladet.no. «Boikotter Tine-produkter». 1.2.2006

Dagbladet.no. «Selbekk endret syn på blasfemiparagrafen».16.10.2006

Jyllands-Posten. «Et satanisk regime». 17.2.1989

Jyllands-Posten. «Dansk Protest over dødsdom». 18.2.1989

Jyllands-Posten. «Feta-eksport i fare». 20.2.1989

Jyllands-Posten. «Iran kalder ambassadører hjem». 22.2.1989

Jyllands-Posten. «Khomeinis disciple». 26.3.1989

Jyllands-Posten. «Dødsdommen». 15.10.1993

Jyllands-Posten. «Ytringsfrihed: Politisk støtte til Foghs kurs». 23.10.2005

Jyllands-Posten. «Muhammed-krisen: Medier: Krisen er største medie-historie i fem år». 21.2.2006

jp.dk. «Dødstrusler med dusør mod tegnere». 2.12.2005

jp.dk. «Fogh: Dødstrusler er dybt alvorlige». 2.12.2005

jp.dk. «Ambassadør: dusøren for tegnere skal tages alvorligt». 2.12.2005

jp.dk. «Fogh afviser kritik fra ambassadører». 21.12.2005

jp.dk. «Arla må skære ned efter boykot». 28.1.2006

jp.dk. «Dansk-palæstinensere rystet over aktion i Gaza». 1.2.2006

jp.dk. «Khaders netværk stormer frem». 11.2.2006

jp.dk. «Arla: Svært et se lys forude efter tre ugers vareboykot». 18.2.2006

jp.dk. «Arla-appel til arabiske forbrugere». 19.3.2006

jp.dk. «V: Arlas knæfald for muslimer er ynkeligt». 21.3.2006

jp.dk. «Fogh kritiserer Arla-annonce». 21.3.2006

jp.dk. «Arla tilbage på hylderne i 400 butikker i Mellemøsten». 30.3.2006

NRK Tekst-TV 27.2.1989

NTB. «Irans ambassade toner ned drapstrussel». 16.2.1989

NTB. «Norske muslimer ber regjeringen stoppe Rushdie-roman». 20.2.1989

NTB. «Norge kaller sin Iran-ambassadør hjem», NTB 21.2.1989

NTB. «Norge la seg bevisst på linje med EF i Rushdie-saken». 21.2.1989

NTB. «Bokhari får ikke støtte blant norske muslimer». 22.2.1989

NTB. «Første hjemkallelse i norsk diplomatisk historie». 22.2.1989

NTB. «Norge tar drapstruslene opp i UNESCO». 22.2.1989

NTB. «Muslimene vil be retten stoppe Rushdie-boka». 24.2.1989

NTB. «3.000 muslimer i Rushdie-demonstrasjon». 25.2.1989

NTB. «Rushdie-boka trolig for retten». 27.2.1989

NTB. «To bokhandler skadd i påsatte branner». 17.4.1989

NTB. «Bombetrussel mot bokhandel i Drammen». 17.4.1989

NTB. «Forlikforhandlinger i gang mellom Aschehoug og muslimer i Norge». 9.3.1990

NTB. «- Rushdie kan ikke tiltales for blasfemi». 9.4.1990

NTB. «Mystisk drap på Rushdies oversetter». 12.7.1991

NTB. «Parlamentariske ledere møtte Rushdie». 20.8.1992

NTB. «Statsministeren avslø å møte Saman Rushdie». 20.8.1992

NTB. «Rushdie: Støtten fra Norge har vært fantastisk». 20.8.1992

NTB. «Rushdies kappløp med bødlene». 21.8.1992

NTB. «Muslimske ledere tar avstand fra Rushdie-besøk». 24.8.1992

NTB. «Aschehoug forlag i sjokk». 11.10.1993

NTB. «- Nygaard har vært heroisk». 11.10.1993

NTB. «Nygaardsaken: Politiet holder alle muligheter åpne». 11.10.1993

NTB. «Muslimer i Norge: Tar avstand fra Nygaard-attentatet». 11.10.1993

NTB. «Mads Nygaard: - Far vil ikke spekulere». 12.10.1993

NTB. «Irans ambassade slår tilbake». 14.10.1993

NTB. «Skarp norsk protest overlevert Iran». 21.10.1993

NTB. «Nygaard knytter attentatet til Rushdie-saken». 14.12.1993

NTB. «Norge hjemkaller ambassadøren i Teheran». 16.1.1995

NTB. «Iran beskylder Norge for å mangle respekt for islam». 17.1.1995

NTB. «- Hamas vant palestinsk valg». 26.1.2006

NTB. «Nordmenn og dansker trues på Gazastripen». 29.1.2006

NTB. «Clinton fordømmer tegninger av Muhammed». 30.1.2006

NTB. «Nordmenn og dansker uønsket på Gazastripen». 30.1.2006

NTB. «Hagen: - Norge har ingenting å beklage». 30.1.2006

NTB. «Ingen boikott-trusler mot norske selskaper». 31.1.2006

NTB. «Muslimske miljøer sprer norsk beklagelse». 3.2.2006

NTB. «Lettet over at karikaturbråket kan avsluttes». 10.2.2006

NTB. «Hamdan intervjuet direkte på Al-Jazeera». 10.2.2006

NTB. «Kokkvold: - Utmerket at Selbekk beklager».10.2.2006

NTB. «1.500 muslimer i fredelig demonstrasjon i Oslo». 11.2.2006

NTB. «Muslimsk/kristen delegasjon til Midtøsten». 12.2.2006

Politiken. «Dusør for drap på forfatter». 16.2.1989

Politiken. «Undskyldning skaber splid blandt præster». 20.2.1989

Politiken. «Farlig fatwa». 12.10.1993

Politiken. «Rushdie i Politiken: Straf Iran». 14.10.1993

Politiken. «Dødstrusler: Moskebesøg». 3.12.2005

Politiken. «Delegationens mappe». 26.2.2006

Politiken.dk. «Opposition støtter Fogh i Muhammed-sag». 22.10.2005

Politiken.dk. «PET råder tegnere til fortsat forsigtighed». 2.12.2005

Politiken.dk. «Udenrigsministeriet har intet hørt til trusler om boykot». 27.12.2005

Politiken.dk. «Røde Kors evakuerer danske medarbejdere i Gaza». 30.1.2006

Politiken.dk. «Billede af Anders Fogh afbrændes i Gaza». 30.1.2006

Politiken.dk. «Arla skal fyre 100 ansatte efter arabisk forbrugerboykot». 30.1.2006

Politiken.dk. «Arla-krise breder sig til Nordafrika». 30.1.2006

Politiken.dk. «Oppositionen presser Fogh i Muhammed-sag». 30.1.2006

Politiken.dk. «Danske muslimer ønsker forsoning». 31.1.2006

Politiken.dk. «Uklare meldinger fra Abu Laban». 1.2.2006

Politiken.dk. «Muslimsk kritik af Foghs møde med Demokratiske Muslimer». 13.2.2006

Politiken.dk. «Khader er skuffet over manglende loyalitet».13.3.2006

Politiken.dk. «Mange danske muslimer støtter Muhammed-protester». 13.3.2005

Politiken.dk. «Imam truer Khader på skjult kamera». 23.3.2006

Politiken.dk. «Danmark mister flest soldater i Afghanistan». 15.2.2009

Politiken.dk. «Flere danskere konverterer til islam». 20.2.2012

Rogalands Avis. «Muslimer i Norge til bokaksjon: «Sårende og krenkende»». 18.2.1989

VG.no. «Muslimer og kristne beklager i fellesskap». 3.2.2006

Nettartikler

Center for terroranalyse, *National Trusselsvurdering*,
<https://www.pet.dk/CTA/~media/VTD%20NTV/NTVjanuar201231012012pdf.ashx>
(26.3.2013)

Dagbladet, «Krever full gjennomgang av attentat-etterforskningen»,
http://www.dagbladet.no/2010/11/30/nyheter/william_nygaard/attentat/innenriks/14524628/
(1.3.2011)

Den Store Danske Encyklopædi. «Det Islamiske Trossamfund».
http://www.denstoredanske.dk/Sprog,_religion_og_filosofi/Religion_og_mystik/Islam/Det_Islamiske_Trossamfund (26.12.2013)

Eriksen, Thomas Hylland. «Ytringsfrihet og globalisering. Karikaturstriden og kosmopolitiske verdier». <http://folk.uio.no/geirthe/Ytring2.pdf> (20.2.2013)

Forsvaret. «Med Norge – for fred». <http://forsvaret.no/veteraner/Documents/Med-Norge-for-fred-web.pdf> (22.2.2013)

Lauta, Nikolaj. «22 tidligere ambassadører siger fra». Politiken.no,
<http://politiken.dk/incoming/ECE163878/22-tidligere-ambassadoerer-siger-fra/> (23.1.2013)

Lia, Brynjar og Jon Knut Berg. «Terrorisme» i *Store Norske leksikon*. <http://snl.no/terrorisme>
(22.2.2013)

Lovdata. «Almindelig borgerlig Straffelov (Straffeloven). 13de Kapitel. Forbrydelser mod den almindelige Orden og Fred.» <http://www.lovdata.no/all/tl-19020522-010-017.html#142>
(22.1.2013)

Mikkelsen, Jørn. «Velkommen». <http://jyllands-posten.org/> (20.2.2013)

PET. Pressemelding 2.1.2010. «Drabsforsøg på tegneren Kurt Westergaard».
<https://www.pet.dk/Nyheder/2010/kw.aspx>. (19.10.2012)

Regjeringen.no. «Gro Harlem Brundtlands andre regjering».
http://www.regjeringen.no/nb/om_regjeringen/tidligere/oversikt/ministerier_regjeringer/nyere_tid/regjeringer/gro-harlem-brundtlands-andre-regjering-1.html?id=438729 (26.2.2013)

Regjeringen.no. «Jan P. Syses regjering».
http://www.regjeringen.no/nb/om_regjeringen/tidligere/oversikt/ministerier_regjeringer/nyere_tid/regjeringer/jan-p-syses-regjering-1989-1990.html?id=438730 (26.2.2013)

Regjeringen.no. «Gro Harlem Brundtlands tredje regjering».
http://www.regjeringen.no/nb/om_regjeringen/tidligere/oversikt/ministerier_regjeringer/nyere_tid/regjeringer/gro-harlem-brundtlands-tredje-regjering-.html?id=438731 (26.2.2013)

Regjeringen.no. «Jens Stoltenbergs andre regjering».
http://www.regjeringen.no/nb/om_regjeringen/tidligere/oversikt/ministerier_regjeringer/nyere_tid/regjeringer/jens-stoltenbergs-andre-regjering.html?id=449424 (26.2.2013)

Selbek, Vebjørn K. «Trykker omstridte Muhammed-tegninger». *Dagen.no*
<http://www.dagen.no/Nyheter/Samfunn/tabid/248/articleView/true/ModuleId/46356/Default.aspx>, (18.9.2012)

Sirevåg, Torbjørn og Ottar Julsrud. «USAs historie» i *Store Norske leksikon*.
http://snl.no/USAs_historie (22.2.2013)

Statistisk sentralbyrå. «Innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre fra land der islam er hovedreligion, etter landbakgrunn. 1980, 1990, 2000 og 2008».
<http://www.ssb.no/ssp/utg/200903/03/tab-2009-06-15-02.html> (26.2.2013)

Statsministeriet. «Regeringen Anders Fogh Rasmussen II». http://www.stm.dk/_p_5686.html
(26.2.2013)

Statsministeriet. «Regeringen Poul Schlüter III». http://www.stm.dk/_p_5523.html
(26.2.2013)

Statsministeriet. «Regeringen Poul Schlüter IV». http://www.stm.dk/_p_5522.html
(26.2.2013)

Store Norske leksikon. «Danmark – politisk utvikling etter 1980»
http://snl.no/Danmark/politisk_utvikling_etter_1980 (15.4.2013)

The Pew Forum on Religion and Public Life, «Mapping the Global Muslim Population»,
<http://www.pewforum.org/Muslim/Mapping-the-Global-Muslim-Population.aspx> (26.3.2013)

Vogt, Kari. «Islam». I *Store norske leksikon*. <http://snl.no/islam> (19.2.2013)